मानि

प्रथ

१ [illegible]
२ [illegible]
३ [illegible]
४ [illegible]
५ [illegible]
६ [illegible]
७ [illegible]
८ [illegible]
९ [illegible]
१० [illegible]
११ [illegible]
१२ [illegible]
१३ [illegible]
१४ [illegible]
१५ [illegible]
१६ [illegible]
[illegible]

माणिकचन्द्र दिगम्बर-जैन ग्रन्थमालाया
चत्वारिंशो ग्रन्थः

श्री-जटासिंहनन्दि-विरचित

वराङ्गचरितम्

उपाध्यायोपाह्व - आदिनाथेन
संशोधनात्मकया प्रस्तावनया टिप्पण्यादिभिश्च
समलङ्कृतं सम्पादितं च

प्रकाशिका
माणिकचन्द्र दिगम्बर-जैन ग्रन्थमाला समिति
हीराबाग, मुम्बापुरी ४

वीरनिर्वाण संवत् [illegible]४६

रूप्यकत्रयम्

प्रकाशक
पं नाथूराम प्रेमी
मंत्री माणिकचन्द्र दिगंबर जैनग्रंथमाला हीराबाग बंबई ४

First Edition 1939
प्रथमावृत्ति वि सं १९९६

मुद्रक
रघुनाथ दीपाजी देसाई, न्यू भारत प्रिंटिंग प्रेस,
बंबई ४ पृ 56-88 १-३६४
मंगेश नारायण कुलकर्णी कर्नाटक प्रेस
चीरा बाजार बंबई २ पृ i-xvi 1-56 365-396

CONTENTS

प्रकाशकका निवेदन

माणिकचन्द्र-ग्रन्थमालाका यह बत्तीसवाँ ग्रन्थ प्रकाशित हो रहा है। न्यायकुमुदचन्द्रका अन्तिम भाग प्रेसमें जा रहा है जो सम्भवतः आगामी वर्ष तक प्रकाशित हो जायगा और क्रमानुसार उसका नम्बर ३६ होगा।

दिगम्बर जैन-सम्प्रदायके उपलब्ध संस्कृत कथा-साहित्यमें जहाँ तक मैं जानता हूँ रविषेणके पद्मचरितको छोड़कर और कोई ग्रन्थ इतना प्राचीन नहीं है। आचार्य जिनसेन (प्रथम) के हरिवंशपुराणके उल्लेखके आधारपर सबसे पहले लगभग ३० वर्ष पहले मैंने वरांगचरितकी ओर विद्वानोंका ध्यान आकर्षित किया था परन्तु उस समय यह रविषेणकृत समझ लिया गया था। सबसे पहले प्रो० आदिनाथ नेमिनाथ उपाध्याय एम० ए० ने इस ग्रन्थका पता लगानेका प्रयत्न किया और इसकी एक मात्र प्रति भाण्डारकर प्राच्यविद्यासंशोधन मन्दिरके त्रैमासिकमें प्रकाशित करके बतलाया कि यह वही वरांगचरित है जिसका हरिवंशमें उल्लेख है परन्तु इसके कर्त्ता रविषेण नहीं किन्तु आचार्य सिंहनन्दि या जटासिंहनन्दि हैं। तब मैंने उपाध्यायजीसे प्रार्थना की कि यदि आप इस ग्रन्थकी एक दो प्रतियाँ और भी तलाश करके सम्पादित कर दें तो मैं इसे मा० ग्रन्थमालामें प्रकाशित करनेका प्रबन्ध कर सकूँगा। उपाध्यायजीने इसे स्वीकार तो कर लिया परन्तु प्रतियाँ जब तक न मिलें तब तक कार्यका प्रारंभ कैसे हो? कारंजाके भंडारोंकी भी प्रतियोंका इस लेखकको पता लग गया था और आशा भी थी कि वे किसी न किसी तरह प्राप्त की जा सकेंगी परन्तु हमारे सब प्रयत्न व्यर्थ हुए। ग्रन्थमालाके शुभचिन्तक प्रो० हीरालालजी जैन एम० ए० पं० खूबचन्दजी शास्त्री और सिंघई पन्नालालजी आदि भी कारंजाके पुस्तकाध्यक्षोंपर अपना प्रभाव डालकर इस कार्यको न कर सके। यह भी न हो सका कि कारंजामें ही प्रेस-कापीका मिलान कर लिया जाय। लाचार उपाध्यायजी स्वयं अपने सतत प्रयत्नसे अन्यत्रकी जिन दो प्रतियोंको प्राप्त कर सके उन्हींके आधारसे उन्हें इस ग्रंथको सम्पादित करना पड़ा।

ग्रन्थ कितने परिश्रम और सावधानीसे सम्पादित हुआ है यह विद्वान् पाठक स्वयं ही इसका स्वाध्याय करके निर्णय कर लेंगे। मुझे तो इतना ही कहना है कि उपाध्यायजी आधुनिक ग्रन्थ-सम्पादन-कलामें बहुत ही कुशल हैं और उन्होंने जैनसमाजके विद्वानोंके सम्मुख इस बातका आदर्श उपस्थित किया है कि प्राचीन ग्रन्थोंका सम्पादन किस प्रकार होना चाहिए।

उनकी इस योग्यताके ही कारण बाम्बे युनिवर्सिटीने इस ग्रन्थके प्रकाशन कार्यमें २५ ढाई सौ रुपयोंकी सहायता देकर ग्रन्थमालाके गौरवको बढ़ाया है। इसके लिए ग्रन्थमालाके प्रकाशक युनिवर्सिटीके प्रति अपनी हार्दिक कृतज्ञता प्रकट करते हैं।

अन्तमें हम जैनसमाजके धनी-मानियों और साहित्यप्रेमी विद्वानोंका ध्यान ग्रन्थमालाके आर्थिक संकटकी ओर आकर्षित करते हैं जिसके कारण उसके प्रकाशक अतिशय चिन्तित हो रहे हैं और उन्हें इस समय अपना कार्य एक तरहसे स्थगित-सा कर देना पड़ा है। महाकवि पुष्पदन्तके महापुराणका एक ही खंड आदिपुराण प्रकाशित हो सका है। उसके दो खंड अभी और बाकी हैं। इसके सिवाय कई अलभ्य और अश्रुतपूर्व ग्रन्थोंकी पूर्व-तैयारी की जा चुकी है फिर भी उन्हें प्रेसमें नहीं दिया जा सका है।

ग्रन्थमालाके पूर्व प्रकाशित ग्रन्थोंका स्टॉक बढ़ता जा रहा है। बिक्री नहीं हो रही है। यदि कमसे कम बड़े बड़े मन्दिरोंके पुस्तक-भंडारोंमें ग्रन्थमालाका एक एक सेट ही खरीद कर रख लिया जाय तो उसकी बिक्रीसे ही यह आर्थिक संकट टल सकता है।

जैन-समाजको सरस्वतीमाताके जीर्णोद्धार-कार्यमें इतनी उपेक्षा तो नहीं करनी चाहिए।

निवेदक

हीराबाग बम्बई
२७-१२-३८

नाथूराम प्रेमी,
मंत्री

PREFACE

As late as 1933 *Varāṅgacarita* which is referred to as an attractive composition by Jinasena in his *Harivaṃśa* (A.D. 783) was merely a name to us, and by mistake it was attributed to Raviṣeṇa, the author of *Padmacarita*. After discovering an anonymous Ms. of *Varāṅgacarita* in Kolhapur, I contributed a paper to the *Annals* of the Bhandarkar Oriental Research Institute, vol. XIV, parts i-ii, in which the following points were clearly brought out: there was no *Varāṅgacarita* of Raviṣeṇa; Jaṭilamuni wrote one *Varāṅgacarita* which is preserved in the anonymous Ms.; and this Jaṭilamuni, Jaṭācārya or Jaṭāsiṃhanandi flourished earlier than A.D. 778.

This new find was warmly welcomed and my researches about its authorship and date were much appreciated. Some of my friends repeatedly pressed me to bring forth a complete edition of it. To publish the text of such an old poem from a single Ms. was not advisable, so I had to wait for some more material to fulfil the desire of my friends.

I learnt that there are two Mss. of this poem in the Karanja Bhaṇḍāras from the *Catalogue of Sanskrit and Prakrit Mss. in the C. P. and Berar* (Nos. 7862-3). Pt. PREMI and myself tried our utmost to get their transcripts, but all our efforts failed. Even the variant readings of the first canto could not be available to us despite the kind efforts made on our behalf by eminent persons like Pt. DEVAKINANDAN and Prof. HIRALAL. The attitude of the custodians of these Bhaṇḍāras stands self-condemned. Such people will be remembered as pious iconoclasts

whose orthodoxy as time passes on will destroy many valuable Mss to which even light and air are denied

By about the middle of 1930 I got the happy news from Mr D L NARASIMHACAHAR that an old palm leaf M was just received in the Government Oriental Library Mysore It was through the kind offices of Mr N ANANTHARANGACHAR that I could get a faithful transcript of it within a short period of time The present edition of the text is based on these two Mss which unfortunately belong to the same family As the material was limited and defective I had to proceed with utmost conservatism in presenting the text My modest ambition was to rescue this old text from oblivion and I hope that this *editio princeps* of *Varangacarita* will be received by scholars for what it is worth

The Introduction is devoted to the various important problems connected with the study of *Varāngacarita* After a critical description of the Ms material I have explained the procedure of text constitution adopted by me The very nature of the material demanded many emendations I have offered them in my humble way either in the square brackets in the foot notes or in the Notes at the end Then the authorship of the poem is determined with the help of external evidence and the date and the personality of Jaṭilamuni are fully discussed in the light of various references from Sanskrit Prākrit and Kannada works In the critical study of the various aspects of *Varāngacarita* the contents are analysed and the Kāvya features of the poem are noted Dogmatical and polemical sections are separately summarised and the attention of the reader is drawn to the contemporary socio-political back-ground of the poem There are many common points between Aśvaghoṣa's Kāvyas and

Varāṅgacarita In spite of the defective material at our disposal our text shows certain grammatical peculiarities which are akin to what we call Epic Sanskrit Metres used in this work are tabulated and lastly some remarks are made on the style of Varāṅgacarita The concluding section is occupied by the study of four other Varāṅga caritas one in Sanskrit one in Kannada and two in Hindi

The Notes at the end are not in any way explanatory but merely textual They simply record the difficulties which the editor had to face in constituting the text and some useful emendations that suggested themselves to him All such emendations are bound to be tentative till they are confirmed by actual readings from new Mss.

I must record my sense of respect and gratitude to Svasti Sri LAKSHMISENA BHATTARAKA Kolhapur for kindly placing Ms Ka at my disposal I am much obliged to my friend Mr D L NARASIMHACHAR M A and Mr N ANANTHARANGACHAR M A B T Mysore whose prompt and kind cooperation was of great value to me in getting the transcript of the Mysore Ms. Thanks are also due to Pt JINADAS Sholapur Prof K G KUNDANGAR Kolhapur and Mr N L RAO M A Asst to the Govt Epigraphist for India Ootacamund for some of their suggestions to Mr N R ACHARYA Bombay for checking the press-corrections from my proofs to Pt. KAILASCHANDRAJI Benares for preparing the Hindi summary of my Introduction and to Mr K P JAINA Aliganj and Mr PANNALAL JAINA Delhi for sending me the extracts etc from Hindi Varāṅgacaritas I am very thankful to my friend Mr K J DIKSHIT B A B T Sangli who carefully read the text and offered some

valuable suggestions which I have incorporated in the Notes It was very kind of the Director Archæological Department Nizam's Government to have allowed us to include the photograph of the Kopbal inscription in this volume

Words are inadequate to express my sense of obligation to Pt NATHURAM PREMI Bombay but for whose encouragement I would not have been able to publish this work Some twenty five years back it was he who drew the attention of scholars to the existence of a *Varangacarita* and to-day with almost a personal interest he shouldered the responsibility of publishing this work though the funds at the disposal of the Mālā were very meagre Thanks are also due to Sheth THAKURDAS BHAGWANDAS JHAVERI who takes sincere interest in the progress of the Mālā

The editor acknowledges his indebtedness to the University of Bombay for the substantial financial help it has granted towards the cost of the publication of this book

In placing this work in the hands of Sanskritists it is a consolation for the editor and the publisher that a Sanskrit Purānic Kāvya of the last quarter of the 7th century A D is brought to light and its author whose personality and identity were almost forgotten is rescued from oblivion

karmanyevādhikāras te

Rajaram College Kolhapur
December 1938 A N UPADHYE

INTRODUCTION

I CRITICAL APPARATUS

This edition of *Varangacarita* is based on two palm leaf Mss. that were available and their critical description is given below

Ka (क) This palm leaf Ms measuring 13·5 × 2 belongs to Śrī Lakṣmīsena Matha Kolhapur (No 155 also 193 *Varangacaritra Samskrita*) It contains 144 leaves (= 288 pages) each page has eight lines and each line about 55 letters It is written in Old Kannada script and the hand writing is uniform and fairly beautiful The Ms is well preserved, and is in good order Only one leaf No 30 is broken across. It has some lacunae here and there The copyist is careful but his copy appears to have inherited some mistakes from the original Now and then intelligent corrections are made in a new hand writing As it is usual in Old Kannada Mss short and long *e* *o* and are not distinguished Here *dh* and *th* are generally represented by *da* and *ta* and very often *p* and *y* are interchanged When *r* is the first member of a conjunct group the next consonant is written as double *viryya dharmma* etc The three sibilants are often confused and *l* is usually put for *ḷ*

The Ms opens thus

श्रीसन्निधान नमः । निर्विघ्नमस्तु ॥ श्रीवीरेशाय

and the concluding passage at the close of thirty first canto runs thus

इत्थं श्रीविजयाभ्युदयशालिवाहनशकवर्षे १६५८ नलनामसंवत्सरे कार्त्तिक मास कृष्णपक्षे चतुर्दशीतिथौ मन्दवासरे श्रीदक्षिणकर्णाटसिंहासनाधीश्वर

श्रीवीरनाथस्वामिपादाम्भोजमधुकरायमाणश्रीमच्चारुकीर्तिपण्डिताचार्यानुज्ञया पोमण्णोपाध्यायस्य प्रियपुत्राय अण्णय्योपाध्यायाय पायिसेट्टिपुत्रेण पार्श्वाख्येन मया लिखित्वा दत्तमिदं वराङ्गचरितमिति मङ्गलमस्तु श्री ॥

Thus this Ms was written by Pārśva the son of Pāyiseṭṭi for Annayya Upadhyaya the son of Pomanna Upādhyāya, with the permission of the contemporary Cārukīrti Paṇḍitācārya at Śrīraṅgapattana on Mandavāra the 14th of the black half of the month of Kartika Śālivāhana Śaka 1658 the name of the year being Nala Śrīraṅgapattana is the present Seringapatam near Mysore Cārukīrti is the permanent title of the Bhaṭṭāraka of Śravaṇa Bēlgoḷ Maṭha and a salutation to him at the beginning of the fourth canto in this Ms. is not without some significance The date corresponds with Saturday 20th November A D 1736 So our Ms is 203 years old and comes from Mysore territory This was the first Ms. of *Varāṅgacarita* that I discovered in 1930 and subsequently wrote a detailed paper on it in the *Annals* of the Bhandarkar Oriental Research Institute XIV 61 79

Ma (म) This is a faithful transcript of the palm leaf Ms of *Varāṅgacarita* belonging to the Jaina Maṭha at Śravaṇa Bēlgoḷ Through the good offices of Mr N ANANTARANGACHAR the palm leaf Ms has been lately procured for the Oriental Library Mysore The Ms measures 23½ by 1¾ inches and the written portion 22 by 1½ inches It contains 109 leaves written on both sides There are six lines on each side and roughly about 90 letters in each line Every chapter opens with Śrī and a salutation to Vītarāga or some Tīrthakara which possibly belongs to the copyist There are lacunae here and there.

The concluding lines of the copyist run thus

स्वस्ति श्रीशकवर्षे १३८० बहुधान्यसंवत्सरे मार्गशिरमासे शुक्लपक्षचतुर्दश्यां रविवारयुक्तायां मलयनकपुराभिधानमहापत्तने श्रीनमिनाथपरमहाचैत्यालये मातृकामन तिक्रम्य यथा स्थितं तथैव लिखितम् । पुस्तकमिदं लेखकशिरोमणिना ओडयप्पविरण

छिन्नमीर्द पुस्तई तस्यै हस्तनो कुर्वीरति लेखकस्य मम प्रार्थना ॥ शुभं भवतु ॥
मङ्गलं भवतु ॥ श्री मूलजिनशासनाय ॥ श्रीनेमिनाथाय नमः ॥
श्रीवीरसेनमुनये नमः ॥ ॥

Thus this Ms was written and finished by the priest Oda Jappa who styles himself as *lekhaka śiromaṇi* an expert copyist at Bhallātakapura on Sunday the 14th day of the bright half of the month of Mārgaśira in the year Bahudhānya Śaka 1380. Bhallātakapura is the present Gersoppa which is famous for Jog Falls and which I am told possesses Jaina cultural relics in the form of typical temples with beautiful images. The date corresponds with Sunday 19th of November A.D 1458. This Ms is 480 years old.

I have not handled this palm leaf Ms. but my readings etc. are based on a faithful transcript of it kindly supplied to me by Pt N ANANTARANGACHAR of the Oriental Library Mysore.

Some more details about Ma and Ka may be noted here. These Mss show a tendency of retaining *visarga* before *k* and *p* where ordinarily it is changed to *s*. Both of them read *sammāna* for *sammona*. In canto XXVI verse No 65 is found only in Ka, and verse No 76 the same as No 81 below only in Ma. In three places arrangement of lines into stanzas, possibly due to the loss of some line or lines, is much confused. i) Between VII 18 and VII 23 there should be in all sixteen lines, but both the Mss have only fourteen lines distributed over three verses. Ka puts six lines in No 21 and Ma also shows nearly the same arrangement though two lines are left without numbering after No 21. It is impossible to construe the verses as they stand, so I have shown blank space for lines 3 & 4 in No. 19 and then distributed the remaining lines. ii) In both the Mss there are only eleven lines between XX 2

1 R NARASIMHACHARYA *Karnāṭaka Kavicarite* Vol. II p. 228

[illegible]

Compared with Ka Ma is older by 278 years, it preserves better readings and it contains less scribal errors though the number of lacunae in it is greater Ma was written at Gersoppa and Ka at Seringapatam thus both of them come from Karnataka They are closely associated with the Jaina Maṭha at Śravana Belgoḷ in the Mysore territory Ma belonged to that Maṭha before it was brought to Mysore and Ka was copied with the permission of the contemporary Bhaṭṭāraka of that

Matha Ka has one verse not found in Ma (xxvi 65) in some places Ka supplies satisfactory letters and words where Ma has gaps (xviii 70 71 etc) and Ka has many readings quite independent of Ma (see for instance the readings on vi 43 xiii 41 xvi 18 xix 11 etc) These facts are enough to show that Ka is not a direct copy of Ma Then some other points also will have to be taken into account between the two Mss there are many common lacunae as noted above there are some significant errors in both (see vi 19 vii 13 xii 27 xiii 49 58 xiv 79 xv 105 xx 71 xxii 69 xxiv 4 xxx 4 etc) at the opening of canto xxx there is a salutational verse in both possibly belonging to the copyist These facts indicate that Ka is not absolutely independent of Ma Under these circumstances I am inclined to believe that both Ka and Ma had a common predecessor in an old Ms some generations back The greater number of lacunae in Ma might indicate that the immediate predecessor of Ma was a faulty Ms being eaten by worms etc It is very difficult to say whether any intelligent copyist has filled the gaps in Ka or in its predecessor

2 Text-Constitution

The editor had to work with the limited material supplied by these two palm leaf Mss which belong to the same family They are distant members of the same group This limited material too has its own defects Genuine variants as such are very few *Most of the divergent readings are like the guesses* and the slips of scribes When the text is difficult or obscure the number of readings increases We have more variant readings at the beginning of the work than at the close of it

perhaps many novices studied some opening cantos of *Varāṅgacarita*. In philosophical sections, for instance canto xxv, the text is obscure in many places and baffles one's wits. There are many gaps in the text; variants, even though available, are not of much help; and very often both the Mss unite to commit a palpable error. The work is pretty old; the Ms. tradition is insufficient and defective; and there is no commentary available on this work. The text is being edited for the first time and as such I had no opportunities of availing myself of the suggestions of earlier workers. Lastly, no other work of this author has come to light, a close study of which would have helped the editor to understand the textual peculiarities in a better manner.

Under these circumstances I have proceeded with utmost caution and conservatism. By mutually collating Ka and Ma many scribal, orthographical and other errors were eliminated. The spelling and other features of the text are presented in a standardised form. Common lacunae are retained. In some cases signs of short and long vowels are added by me in square brackets. When there was a gap only in one Ms., it has been filled by readings supplied by the other. This eclectic method I have adopted because both the Mss. belong to the same family. When there was a disagreement, I have adopted a convenient reading in the text and relegated the other to the foot-notes. Sometimes it will be seen that meaningless variants are noted with a view that they might be useful to conjecture the correct original. When the text is apparently corrupt, I have put question marks in a few cases. As far as possible I have not trespassed the material supplied by the Mss., and even in keeping myself within that limit I had to use my discretion now and then. When there is an agreement between both the Mss. even on plain errors, I have proceeded thus: the readings are left as they are, but in the foot-notes within square brackets I have suggested what might have

[illegible] to regularise the grammatical irregularities of the text according to *Siddhānta-kaumudī*. But in view of the antiquity of the work and the insufficient and unsatisfactory character of the material, I have diligently refrained from taking any such [illegible] which at this stage would be a handicap to subsequent [illegible]. I have, however, pointed out some grammatical irregularities in the Notes. Thus, in this edition I have given a faithful record of the text tradition from the two available Mss. [illegible] the text as satisfactorily as it was possible [illegible] within the limitations of the material.

3. AUTHORSHIP OF THE POEM

[illegible] not mention the name of the author [illegible] either in the colophons of various cantos nor in the [illegible] verses of any canto has the author mentioned [illegible] any personal detail. Anything like a praśasti is [illegible] the Mss. I have not been able to lay [illegible] words in the concluding verses of [illegible] indirectly hint the author's name. The [illegible] catch out [illegible] any special significance out of [illegible] at the close of [illegible]

[illegible] text, we shall have to [illegible] the authorship of *Varāṅgacarita*.

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ 1 34 35

Thus in the first verse Ravisena is suggested as the author of *Padmacarita*. The second verse is not syntactically connected with the first and it can be rendered thus: "In whom will not the style of *Varanga carita* which is pregnant with sense arouse with all its factors deep passion for itself just in the wise of a lovely damsel who arouses with all her limbs deep passion for herself, a damsel whose speech has its purpose done through her excellent limbs." It is a self sufficient verse describing only the merit of *Varangacarita* without mentioning the name of its author.

(ii) Uddyotana [illegible] in his *Kuvalayamala* (A.D. 778) has a verse like this:

[illegible]

[illegible] 1 d d [illegible] Bombay [illegible] 1949 [illegible] and suggested in his [illegible] in *Jaina Hitaishi* Vol 15 p 103 [illegible] p 43 that Ravisena had written [illegible] edition of *Padmacarita* [illegible] and in his Introduction to the [illegible] in a short article [illegible] defective reading [illegible] from *Kuvalayamala* with Bhandarkar Oriental Research Institute [illegible] elsewhere (Annals of the pp 61 [illegible]) the attribution of *Varangacarita* to Ravisena has to be given up for the simple reason that of the two evidences put forth by him one is insufficient since it does not mention the name of the author at all and the second goes completely against him. It gives me great pleasure to note that Pt [illegible] as he is, has already corrected himself and accepted the view stated above in his Hindi summary of my article which he published in *Jaina Jagat* February 1933.

3 *Catalogue of MSS in Jaisalmere Bhandars* Gaikwad's Oriental Series, Vol XXI p 4

नेहिं कए रमणिज्जे वरंग-पउमाण चरियवित्थारे ।
कह व ण सलाहणिज्जे ते कइणो जडिय-रविसेणो ॥

It is clear from the words *jehim te kaino* that he is referring to two poets the authors of *Varanga* and *Padma carita* and their names are to be detected in the phrase *Jadiyaravisena* Pt PREMI wavered on the reading of the first part once he read *Jadiya* and a second time *Jaiya*[1] DALAL quotes an extract from *Kuvalayamala* in his notes on *Kavyamimamsa* of Rajasekhara and he also reads *Jadiya*[2] Taking the names respectively Uddyotanasuri attributes *Padmacarita* to Ravisena and *Varangacarita* to Jadiya which appears to be a wrong reading for Jadila as we see from Dhavala s remark given below

iii) Then Dhavala in his *Harivamsa* (circa A.D 11th century) composed in the Apabhramsa dialect refers to *Varangacarita* thus

मुणिमहसेणु सुलोयणु जेण
पउमचरिउ मुणिरविसेणेण ।
जिणसेणेण हरिवंसु पवित्तु
जडिलमुणिणा वरंगचरित्तु ॥

In quite plain terms Dhavala refers to *Sulocana carita* of Mahāsena *Padmacarita* of Ravisena *Harivamśa* of Jinasena and *Varangacaritra* of Jaṭilamuni Though Jinasena is silent on the authorship of *Varangacarita* Uddyotana and Dhavala are unanimous in attributing one to Jaṭila Now it remains for us to see whether Jaṭilamuni is the author of our *Varanga carita* which is completely silent about its author

---

1 *Jaina Hitaishi* XV p 104 and his Introduction to *Padma carita* p 3

2 Gaekwad s O Series No I p 1?4 of the Notes 3rd Ed. p 205

3 *Catalogue of Sk & Pk MSS in C P and Berar* p 764

ii) Cāmuṇḍarāya the commander-in-chief and minister of Rācamalla (A.D. 974-84) has composed in Kannada prose one *Tri asti śalākāpuruṣa carita* popularly known as *Cāmuṇḍa raya purāṇa* (A.D. 978) in which we find a passage like this

मा कनेय बयेयंवुड् दव्यमुं क्षेत्रमु काल्मुं भावमुं प्रकृतमुं तीर्थमुं फलमुमेंबु समागमदुं अवरोल् द्रव्यमेंबुदु जीवाजीवास्रवसंवरनिर्जरबंधमोक्षमेंब तत्वमनुळ्ळुदु क्षेत्रमेंबुदु दै लक्य कालमेंबुदु अतीतानागतवर्तमानात्मक त्रिभेदमु दुवमनुळ्ळुदु भावमेंबुदु कर्मगळ क्षयोपशममो क्षयोपशमोपपात्मन पर्याय प्रकृतमेंबुदु अशरीरकल्याणगुणमोंदु त्रिषष्टिपुरुष वस्तु तीर्थमेंबुदु जिनपति फलमेंबुदु तत्वज्ञानं एवनेय आनुपूर्वी जटासिंहनंद्याचार्यर वृत्तं—

मुक्तानिर्णामद्रिपदहस्तगुरुस्वभावा
मायारकष्टमणकाजवधूत्यन्ता ।
सन्निष्टगुरुभराभुवपरिनिरमानास्त
श्रावका भुवि चतुरंगा भवन्ति ॥

ईंदु प्रशस्तजस्ता मंव चतुरंगफिवस्र ॥

The prose passage it will be seen, is a close paraphrase of *Varangacarita* i 6-7 and the quotation is the same as the 15th verse of the first canto. There is no doubt that Cāmuṇḍarāya is writing this portion with the verses of our *Varangacarita* before him and it is no wonder if Cāmuṇḍarāya was tempted to mention the name of the author of that verse. The phrase *Jaṭasiṁhanandyācaryasya vṛttam* is not found in some of the Mss used for the Ed of *Ādipurāṇa* of Cāmuṇḍarāya and so the editors have relegated this phrase to the foot notes. A palm leaf Ms of *Cāmuṇḍarāyapurāṇa* written in Śaka 1427

---

1 Published by Karṇāṭaka Sāhitya Parishad Bangalore 1928

2 I have given this extract from an old palm leaf Ms. belonging to Mr TATYASAHEB PATIL of Nandani which is with me at present. The printed text has some different readings here and there

(A D 1505) has this phrase along with the verse quoted and I do not see any reason to doubt the genuineness of that phrase Thus the author of the above verse and consequently of our *Varangacarita* is Jatasimhanandyacarya according to Camundaraya's authority Further I think this Jatasimhanandyacarya is the same as Jatacarya referred to in *Adipurana* (c A D 838) by Jinasena thus

काव्यानुचिन्तने यस्य जटा प्रबलवृत्तयः
अर्थान्स्मानुवदन्तीव जटाचार्य स नोऽवतात् ॥ I 50

In a marginal note of a Ms of *Adipurana* Simhanandin is given as the proper name of Jatacarya[1] Not only Jinasena refers to Jatacarya but draws a good deal of technical matter from *Varangacarita* as shown below One is tempted to surmise from the above pieces of evidence that the name of our author was Simhanandi and he was popularly known as Jatacarya perhaps from his long matted hair which shivered when he was deeply engrossed in his poetic composition Camundaraya calls him Jata Simhanandi possibly to distinguish him from other Simhanandis that flourished before his time Jatila means one who has matted hair and hence we can identify Jatacarya with Jatila the latter being the author of *Varangacarita* according to *Kuvalayamala* and Apabhramsa *Harivamsa* Thus in conclusion we can say that this *Varanga carita* is composed by Simhanandi alias Jata Simhanandi who was popularly known as Jatila or Jatacarya

---

1 The text is published with Marathi translation (still incomplete) from Kolhapur with Hindi rendering from Indore and with Karnada translation partly once from Bangalore and once from Mysore

2 *Collected Works of R G Bhandarkar* Vol II p [illegible]

4 JAṬĀ SIMHANANDYĀCĀRYA

Very littl[illegible] d[illegible] w[illegible] know [illegible]bout Jaṭa Siṁhanandi [illegible] [illegible]cary[illegible] [illegible] Jain [illegible] In di[illegible]erent centuries th[illegible] has flourished in Jain[illegible] hi[illegible]archy [illegible] [illegible] of auth[illegible]s bearing th[illegible] name Simha[illegible]nandi [illegible] k[illegible]ng [illegible]sum[illegible] [illegible] important epigraphic and literary [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]um[illegible] [illegible]t half a d[illegible]zen Simhanandi and ab[illegible] [illegible] [illegible] of them w[illegible] have got very scanty inf[illegible]rmation

Th[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Simhanandi wh[illegible]se name [illegible] [illegible]ften men[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ard wh[illegible] is cl[illegible]sely a[illegible]sociate[illegible] with th[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] K[illegible]rnataka [illegible] he wh[illegible] helped the tw[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ound th[illegible] Ganga dynasty sometime in th[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] At Śravana Bel[illegible] [illegible] there is an [illegible] [illegible] [illegible] Simhanandi who is assigned t[illegible] circa Śaka [illegible]2[illegible] K[illegible] [illegible] [illegible] One Simhanandi possibly bel[illegible]nging t[illegible] fir[illegible] qu[illegible]r[illegible] [illegible] [illegible] th[illegible] 12th century A D [illegible] [illegible] Then one Simha[illegible]n[illegible]ndi possibly of the Nandigana is menti[illegible]ned in some of th[illegible] inscription[illegible] [illegible] the la[illegible]t quarter of the 1[illegible]th century A D [illegible] It i[illegible] not unlikely if this reference stands for the famous Simha[illegible]nandi N[illegible] [illegible] noted above [illegible] Further one Simhanandi of B[illegible]l[illegible]tk[illegible]ragana is mentioned in an inscription of A D 1371 which record[illegible] th[illegible] d[illegible]ath of his pupil [illegible] At the time of Śruta[illegible]s[illegible]gara wh[illegible] flouri[illegible]hed about the beginning of the 16th century A [illegible] ther[illegible] wa[illegible] on[illegible] Simhanandi a Bhaṭṭ[illegible]raka of M[illegible]lava terri[illegible]tory acc[illegible]rding t[illegible] whose advice Śruta[illegible]sāgara wrote his com[illegible]

1 B Lewis Rice My[illegible] [illegible] and C[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] p[illegible] [illegible] M S R Ayyangar & B [illegible] Rao Stud[illegible] [illegible] S[illegible]uth Ind[illegible]an J[illegible] [illegible] [illegible] 100

2 Epigraphia Carnatica II No 3

3 E C VII Shimoga N[illegible] 57 Ibid[illegible]m Nos 4 & 64

4 E C V Arsikere No 1 etc

5 E C VIII Sorab N[illegible] 199

mentary on *Mahabhiṣeka*[1] vii) Dhavala mentions one Simhanandi who wrote a work on twelve Anupreksas, but we do not know anything about him further[2] The details about various Simhanandis are so scanty that it is often difficult to distinguish one from the other However the facts noted above are enough to show that there were Simhanandis more than one Even today the same name is borne by many Jaina monks and in order to distinguish one from the other the names of their villages etc. are added to their names for instance Edehalli Candrasagara Saragura Candrasagara and so forth The name of Simhanandi who played some rôle in the foundation of Ganga dynasty was quite prominent in Karnataka tradition and it is perhaps to distinguish from him that Camundaraya calls our author Jata Simhanandi

Though his name had lately fallen into oblivion Jata Simhanandi is mentioned with reverence for centuries together in Jaina literary tradition preserved in Sanskrit Prakrit and Kannada texts According to Uddyotanasuri (A.D 778) *Varāngacarita* is pleasing and its author Jatila worthy of respect Jinasena I (A D 783) refers to *Varangacarita* as perfect and fascinating Jinasena II (c A D 838) highly compliments the poetic flash of Jatacarya Dhavala (c 11th century A.D) mentions Jatila and *Varangacarita* in good company These verses are already given above

Turning to Kannada literature Pampa in his *Adipurana* (Ed Mysore 1900) which was completed in Saka 863 (A D 941)[3] respectfully mentions Jaṭācārya in this manner

1 Māṇikachandra D J Granthamālā Vol 17 p 7 of the Intro.

2 A N UPADHYE *Pravacanasāra* (Bombay 1935) Intro p 39 foot note 1

3 For the dates of Kannada authors I have mainly followed *Karnataka* I III

आर्येनुत-गुणनिधि
चार्य-जटाचार्य-विश्रुतगुणघोर्षं
चाय-गुरुसरमप्पा
चार्य-परंपरेयें बुडुगे मम्मोत्सवमं ॥ I 12

We have seen above how Cāmundarāya (A.D. 978) is indebted to *Varāngacarita* and gives a quotation from it plainly mentioning Jaṭā Simhanandi as its author. Nayasena (A.D. 1112) in his *Dharmamṛta* (Ed. Mysore 1924-26) refers to Jaṭā Simhanandyācārya as an ocean of right conduct and endowed with many merits in the following verse:

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ I 13

Pārśvapaṇḍita, in his *Pārśvanāthapurāṇa* (A.D. 1205) praises the courageous monk Jaṭācārya in the following verse which is somewhat obscure:

[illegible]
[illegible] जटाचार्यर [illegible]
[illegible]
[illegible] । I 14

Janna (A.D. 1230) in his *Anantanāthapurāṇa* (Ed. Mysore 1930) refers to Jaṭā Simhanandyācārya as one who has spread the excellent religion both among the princes and peasants in the following verse:

1 This verse was kindly supplied to me by Pt. D. L. NARASIMHACHAR from a MS. of that work in the Oriental Library, Mysore.

आचार्गोत्विन-सयमापक्रगण-च्युपादहर् गृध्रपिं
छाचार्यर् चतुरंगुगेड्मनस्हर् दीप्रमर् कौन्दु
दाचार्यर् नृपन्दृ यवार्तिगुभमर् श्रीजटासिंहण
घाचार्यर् दर्पेश्वरङ्गेमगं गुन्माचारसपत्तिय ॥ I 13

In verses Nos 14-6 Janna mentions the names of Bhutabali, Puspadanta Jinasena Virasena Samantabhadra Gunabhadra Pujyapada and Akalanka and the 17th verse is a Triad which runs thus

घयर् जटासिंहणचान्वायदिंद्र
णंदाचायार्मुनिपरान्तणून
मथर्धिविनियोळ्मारं ॥ I 17

Janna suggests here that Jata Simhanandi belonged to Kanur gana but this cannot be taken seriously for the following reasons Though the origin and history of this Gana are not satisfactorily worked out the earliest mention of K(r)āṇūr gana so far as I know is found in the Bandalike inscription of c A D 1074 Janna's statement is not a contemporary evidence because he flourished some centuries later than Jata Simhanandi We have seen above that one Simhanandi of Kanurgana is mentioned in an inscription of the first quarter of the 13th century A D From this it is not in any way unlikely that Janna associated Jata Simhanandi with Kāṇūrgaṇa (c Ravivarma II i e A D 1209) in his *Puspadantapurana* (Ed Madras 1933) calls Jata Simhanandi a *muni pungava* i e a prominent monk and tells us that no one could equal him in his pursuit of right path The verse in question runs thus

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] जटासिंहणदि [illegible] ॥ I 9

[illegible] VII [illegible]

for this wide circulation of this work and his fame, we shall have to allow some period between Jaṭila and Uddyotara in view of the travelling and transit conditions of early medieval India

It is to be highly regretted that Jaṭila does not refer to any earlier author or work in fact we get no definite clue from this work which would put an earlier limit to his age The entire range of Jaina dogmatics was stereotyped much earlier and there has not been much advance in later days by way of evolution in the principles etc Many of the earlier texts are lost beyond recovery Under such circumstances one has to be extremely cautious in drawing chronological conclusions based on similar passages dealing with dogmatical details. However a few indications may be noted here

i) The dogmatical sections viewed as a whole immediately remind us of *Tattvarthasutra* of Umasvati It is quite likely that a preacher like Jaṭila would freely draw upon a standard work like *T sutra* and expose the contents in his work The comparison which I have drawn below leaves the impression that *Varangacarita* presupposes *Tattvarthasutra*

ii) *Varangacarita* xxvi 82 83 closely resemble and remind me of *Svayambhu stotra* of Samantabhadra Nos. 10? 3

iii) It may be noted that *Varangacarita* xxvi 99 reminds me of *Avasyaka niryukti* I 22 The idea expressed in this verse is quite popular and current So one should not insist on direct borrowing

iv) From the following comparison it is quite plain that Jaṭila is closely following some important discussions so nicely

1 Sanatana Jaina Granthamala Vol I Bombay 1905

2 *Sanmatip akaranam* (Cujarāta Purātattva Mandira Ahmedabad Samvat 1987) p 756 The idea contained in this verse is quite popular Srutasagara in his Sanskrit commentary of *Saṭ Prābhṛta* (Māṇikachandra D J G Bombay Samvat 1977) quotes two such verses on pp 25-6

latest period assigned to him is 7th century A.D.* though it is [illegible] likely that he flourished a century or two earlier. As to the age [illegible] he lived earlier than the last quarter of [illegible] century A.D. All these dates are such that they cannot put [illegible] earlier limit [illegible] the age of Jaṭila. It appears [illegible] possible that Jaṭila's time cannot be put earlier than [illegible] century A.D. Taking both the limits into account I [illegible] as far as the present material is concerned that Jaṭila [illegible] flourished at the close of the 7th century A.D.

[illegible] inscription [illegible] the name [illegible] with whom I have already [illegible] may be assigned [illegible] it is a proposed conj[illegible] Dating by palaeography [illegible] probability [illegible] the results

[illegible]

exhibition of learned discourses in and out of time and wide parade of dogmatical details perhaps indicate that *Varangacarita* is an amateur production of the early career of Jaṭila when he had just finished his schooling and what he had studied in Jaina texts and other works was still fresh in his mind. It is not unlikely that Jaṭila with his excellent grounding in Jaina dogmatics might have composed some treatises discussing Jaina principles. This conjecture is occasioned by a quotation in *Amṛtaśīti*[1] a didactic work attributed to one Yogindra, the verse which is plainly ascribed to Jaṭasiṃhanandi and which is not found in our *Varangacarita* runs thus:

जटासिंहनन्द्याचार्यवृत्तम्

तावत्क्रिया प्रवर्तन्ते यावद् द्वैतस्य गोचरम् ।

अद्वये निष्कले प्राप्ते निष्क्रियस्य कुतः क्रिया ॥

As long as this verse is not traced in any other work, we should proceed with the hypothesis that Yogindra is quoting from some other work of Jaṭasiṃhanandi which has not come to light as yet.

B. VARĀNGACARITA: A CRITICAL STUDY

i) ANALYSIS OF THE CONTENTS

The work opens with a salutation to Arhat, his Dharma and his omniscient knowledge. Then follows a short discourse on the nature of Kathā prabandha, the Teacher and the Pupil.

King Dharmasena of the Bhoja family was ruling in Utta

1 Māṇikachandra D. J. Granthamālā Vol. 1, p. 98, verse No. 67

ed from the saint Varadatta. Then he was imprisoned by hunters, but soon he was released when he cured their Chief's son who was bitten by a serpent (xiii). Once by fighting successfully against Bhillas he obliged Sāgarabuddhi the leader of the caravan of merchants and with him he came to Lalitapura where he lived as Kaśidbhaṭa without disclosing his real name and identity. He stayed there like the son of Sāgarabuddhi and was soon installed as the Head of merchants (xiv). This unexpected loss of Varāṅga caused great sorrow to his father, mother and his wives who on hearing the religious discourses of a monk, began to spend their time piously (xv). Once again Kaśidbhaṭa made himself famous by giving a crushing defeat to the king of Mathurā who out of sheer greed and vanity marched against the king of Lalitapura (xvi-xvii). Varāṅga married the royal princess and got half of the kingdom. He was firm in his fidelity to married life despite the temptations of Manoramā whom he married later on (xix). Brother Suṣeṇa who was looking after the kingdom of his father proved very weak and his father had to invoke the aid of the king of Lalitapura. Varāṅga took this opportunity, gave a crushing defeat to Bakuleśvara who was marching against his father and entered his paternal town to the joy of all (xx). He forgave all his offenders and requested his father to allow him to conquer fresh territories and to establish a new kingdom in the construction of which he would have ample scope for his military exploits. He founded a new kingdom with the well-planned town of Ānartapura as its metropolis on the banks of river Sarasvatī. The [illegible] territory he divided amongst various people. He enjoyed varied pleasures in different seasons surrounded by his rich harem (xxi). In response to the question of his chief queen he described to her the duties of lay followers and consequently a temple was built and the images of Jina were erected in a great religious pomp (xxii-xxiii). To answer the questions of his ministers Varāṅga exposed the flaws

of heretical schools of philosophy and convinced them of the authority of Jina and his doctrines (xxiv xxv) In order to enlighten the members of the audience he delivered a lengthy discourse on Jaina dogmatics and mythology (xxvi xxvii) A son Sugātra was born to him by his queen Anupamā One day the sight of a falling star made him indifferent to the world and its temporary pleasures. He convinced Sagarabuddhi and his father that it was the time for him now to enter the ascetic order and perform penances for the attainment of liberation They too were converted to his view and enlightened (xxviii) He gave a parting advice to prince Sugātra and entered the order of monks accompanied by his queen in the presence of Varadatta who gave them many an instruction The prince Sugātra was put on the throne The queens performed severe penances and reached higher worlds Varāṅga conquered passions etc gradually subdued the internal and external foes and attained liberation after destroying all the Karman by meditation of a very high order (xxix xxxi)

ii) A Dharmakathā with Kāvya features

From the outline of the contents noted above it is plain that the threads of the story are not in any way intricate It deals with the life of Varāṅga who belonged to the age of Neminātha and Kṛṣṇa Jealousy of the step-mother wanderings of the hero in the forest and the final restoration of the kingdom these are some points in the story which remind the reader of Rāma's story

In the colophon *Varangacarita* is uniformly called a

dharma katha which according to Haribhadra's definition,[1] is full of religious topics Though the title Mahakavya is never used by the author we find here many of the conventional characteristics of a Mahakavya[2] The work is divided into Sargas or Cantos It opens with a salutation to Ratnatraya consisting of Arhat Dharma and Omniscience The story belongs to Jaina tradition Varanga the hero being a contemporary of Neminatha the 22nd Tirthakara The author plainly tells us that the story illustrates the fruition of four fold ends viz Dharma Artha Kama and Moksa (i 2 the Anustubh verse in the colophons and also xxix 36) The hero possesses the necessary virtues Among the descriptions required in a Mahākāvya we find here the descriptions of cities (i 32 45 xvi 32 49 xviii 48 ff) seasonal pleasures (xxiii 3 20 xxiv 4 9) sports and love festivities (ii [illegible] ff xiv 32 9 xxiv 1 14) sentiment of love in separation (xiv 40 61) marriages (ii 57 73 xix 12 26) birth and rise of princes (xxviii 1 13) state council (ii 11 33 xvi 49 54) embassy xvi 10 ff) advance xvii 9 25) battle (xiv 8 ff xvii 35 86 xviii 1 110) and triumph (xviii 110 30) Various classical metres are used in different cantos which are closed with stanzas composed in metres other than the one used throughout the canto Very often the concluding verses of a canto suggest the theme of the next (iii 63 iv 111 viii 69 ix 62 etc Varanga is a hero possessed of great religious virtues Like a true man of the world he never fails to fulfil his duties as a prince as a king etc His virtues are tested in manifold adversities physical and mental and he overcomes them all like a noble man His fight is twofold external against the enemies of this world and internal against harmful forces And at last he is triumphant

1 [illegible] p [illegible] Indica [illegible] 169)
K [illegible] 15 [illegible]

in every respect. The number of cantos is thirty-one, though the convention need that it should not exceed thirty. Though different sentiments find place in this composition, it is the atmosphere of renunciation that pervades the whole work.

iii) Dogmatical Detail in Varāṅgacarita

Aśvaghoṣa imports into his work many detail about Buddhistic ethics and dogmatics, and in fact he makes no secret of the purpose which led to his adopting the Kāvya form. Liberation or Mokṣa is the highest aim, but this is not realised by many, so he wants to preach this truth in an attractive garb of a poem.[1] If it is so in the case of an artist like Aśvaghoṣa, we should not be surprised if a monk like Jaṭila makes his poem a regular platform for preaching the religious and didactic detail. Many cantos have been solely devoted to such detail, and this would be clear to the readers from the following [illegible] of the [illegible] cantos.

Canto IV: Karmas and [illegible] and secondary types 1-[illegible]; their maximum and minimum periods 3[illegible]-41; the causes of bondage of different Karmas and their fruits 4[illegible]-101; and the relation between Jīva and Karman etc. 10[illegible]-14.

Canto V: Figuration and dimensions of the Universe with the three enveloping Wind 1-8; five states of existence 9; the hell and its regions with their dimensions and climatic conditions etc. 9-24; the sinners that go to hell 25-29; multifarious tortures in hells 30-101; the illustration of Raudra

1 *Saundarananda* XVIII 64

matsya 102 3 and the periods of life in different hells etc. 104 110

Canto VI Varieties of sub-human birth and the miseries therein 1 32 those that go to sub-human birth 33 37 figuration and the duration of life 38-44 and the families and Yonis therein 45-53

Canto VII Human birth in Bhogabhumi 1 13 ten wish ful filling trees 14 23 those that go to Bhogabhumi 24 27 Dana its varieties and fruits 28-54 and the physical characteristics and pleasures etc. in Bhogabhumi 55-67

Canto XIII Human birth in Karmabhumi 1-4 rarity of human birth dedicated to religious practices 5-27 description of the demeritorious and meritorious 28 59 and the nature of body and the need of religious life 60-69

Canto IX Heavenly beings and heavens 1 24 those that are destined to go to heaven 25-36 birth physique, pleasures etc of the gods 37 54 and their periods of life etc 55-62

Canto X Dimensions and description of Liberation 1 10 those that are destined to go to liberation 11 28 special characteristics etc of liberated souls 29 42 and the happiness of Siddhas which is developed after the destruction of Karmas 43-64

Canto XXVI Nature of the Substance with its six kinds 1 5 Jiva or Principle of life 6-13 Pudgala or matter 14 22 Dharma Adharma Ākāśa and Kāla 23 32 additional remarks on the substances 33-44 Pramāna and Naya 45 75 Anekāntavāda or Syādvāda 76 90 and the importance of Right Faith among the three Jewels 91 107

Canto XXVII Time Numbers etc 1 30 Sixty three Kārana

Mānuṣas 31-32 14 Manus 32-6 24 Tīrthakaras 37-39 12 Cakravartins 40-41 9 Vāsudevas and 9 Prativāsudevas 42-44 Contemporary Tīrthakaras of the Cakravartins 45-48 the height period of life etc. of Tīrthakaras etc. 49-65 the previous celestial regions from which they came and were born as Tīrthakaras 66-70 and their fathers, mothers, donors, places of birth, family colour Gotra and the places of liberation 71-94 These nine Cantos have no connection whatsoever with the main current of the story and the narration of the events is not going to suffer even if these cantos are omitted There is no doubt that Jaṭila introduces these cantos merely to preach the details of Jaina dogmatics. These sections exhibit not only his religious zeal but also his extensive study of Jaina doctrines.

Varāṅgacarita is not a philosophical treatise but only a Purāṇic Kāvya so all such discourses are intruders here In some cases it is possible for us to detect the probable sources from which Jaṭila might have drawn his material Many verses from Varāṅgacarita remind us of some of the Sutras from Tattvārthasūtra of Umāsvāti [1] Varāṅgacarita iv 2-9 11 15 23 24 38 39-41 42 43-44 49 56 57 58 62-65 and 93 103 closely agree with Tattvārthasūtra viii 3-6 i 15 i 21 23 29 viii 7 13 (with Sarvārthasiddhi) viii 14 20 viii 1 vi 10 viii 7 vi 11 12 vi 13-4 vi 15-27 respectively Similar parallels can be detected in other cantos as well Some verses agree with the Gāthās of Kundakunda also As shown above many verses from canto xxvi closely follow the gāthas from Sanmati prakaraṇa

Dogmatical details usually ethical in character are met with in different contexts of the story Relation between Jīva

1 See p 21 above

and Karman and the cause of misery and happiness iii 38-63 Samyaktva and Mithyātva xi 1-34 Suicide denounced xv 63 ff Nature of Saṃsāra xv 75-105 Dharma consisting of twelve vows and its fruit xv 106-41 Duties of a house-holder and the importance of Jina Pūjā and the construction of a temple xxii [illegible] Twelvefold reflection and the nature of Saṃsāra xxviii 31-[illegible] Mahāvratas their Bhāvanās Samitis Guptis and twelvefold reflection xxxi 75-98 The introduction of such details testifies to the fact that Jaṭila is predominantly a religious teacher and preacher

(v) Polemic Discussions

In places more than one Jaṭila shows polemical tendencies [illegible] doctrines of different schools are criticised and [illegible] the doctrines of Jainism are upheld The text [illegible] is much corrupt and to get at the correct [illegible] to wait for better Ms material According [illegible] Daiva Kāla Karman [illegible] are considered [illegible] stability and origination of [illegible] views Jaṭila [illegible] nor Deva can [illegible] etc are really eaten by [illegible] much greedily about the [illegible] 27 [illegible] As there [illegible] occurrences in the [illegible] cannot be accepted as the correct [illegible] It is a clear self contradiction to [illegible] can [illegible] if they have such a [illegible] they themselves [illegible] If they can do

A single false word led Vasu to the seventh hell and it is such a man who is respected by Dvijas. Madhupiṅgala went down to hell due to remunerative hankering (*nidāna*), therefore Vedas which have such associations do not deserve any respect at all. If king Krūra went to hell by offending a Vipra, how is it that these priests who are killing so many beasts in sacrifice do not go to hell? Happiness cannot result by inflicting pain on others (12.27). It is a degradation of Brāhminhood that priests should go to the royal gates like beggars. Despite the alleged efficacy of their words and rituals, there are manifold mishaps and miseries in this world. Brāhminhood does not depend on mere birth, but it depends on one's being endowed with knowledge, chastity and virtues. Through the strength of righteousness and penance Vyāsa, Vasiṣṭha, Kamaṭha, Kaṇṭha, Śakti, Udgama, Droṇa and Parāśara could attain Brāhminhood (25.41). A touch of anything belonging to Śaṅkara is condemned, but Gaṅgā becomes pure by resting on his head. If the water of Gaṅgā has a purificatory effect, how is it that her son Bhīṣma suffered like that at the close of his life (25.43)? Great persons performed penance in certain places and thus by those spots become holy. Kārtikeya performed his penance in Svāmigṛha [illegible] Kumārī at the [illegible], Bhagīratha became holy [illegible] to Bhāgīrathī and [illegible] due to Kuru. Lakṣmī performed penance at Śrīparvata, Puṣkara at [illegible], Vasiṣṭha at Kailāsa and [illegible] at Ujjayanta [illegible]. In conclusion, with a view [illegible] [illegible] [illegible] like Rudra, Agni [illegible] Indra, Kumāra and Buddha [illegible].

[illegible] 17 [illegible] [illegible] 17 and [illegible]

carita IX 46-48 52 (Svabhāva) 53 (Īśvaravāda) also notes XVI 18 27 etc. Possibly the Anekāntavāda of Jainism is attacked by Aśvaghoṣa in *Buddhacarita* XVI 4 Jaṭila however attacks Kṣaṇikavāda Śūnyavāda and Pratītyasamutpāda of Buddhism, the last of which is explained and upheld by Aśvaghoṣa in *Buddhacarita* XVI 28-43 The attack on non Jaina deities breathes the same spirit as that expressed by Pātrakesarī in his Stotra

V) Some Details viewed in Contemporary Socio-Political Background

As I understand the implication of his various statements Jaṭilamuni holds before us a pretty prosperous picture of Jainism in the South His attack on the heterodox school of thought is quite vigorous (XXIV 21 53) He denounces quite enthusiastically the various non Jaina deities (XXV 74 95) the sacerdotal religion of Vedas priestly rituals (Ibid 1- 43 60 70) and the Brahmanic order of society (Ibid 1 11) He taunts the priests how they are often turned away from the royal gates and their burning wrath has no effect whatsoever on the royal kings (Ibid 30-33) He sketches the pictures of gorgeous Jaina temples in which images of precious stone are erected and

---

1 I have repeatedly used the model Edns. of *Saundarananda* and *Buddhacarita* Part I & II Panjab University Publications) by Dr E H JOHNSTON His excellent introduction to *Buddhacarita* part I which is a monument of deep and critical study has been of much help to me in my study of the *Varāṅgacarita* All my references to the text of *Buddhacarita* are however to COWELL's Ed. (Oxford 1893) unless otherwise stated

2 Māṇikachandra D J G Vol 13 pp 100-130.

Pujas are conducted on a large scale with multifarious rituals (xvi 136 ff xxii 57 ff xv 139 xxiii 17 ff) The merit of building temples erecting images and conducting Pujās is highly glorified (xxii 46 ff) We are told that scenes from Purānas are painted or carved on the walls of temples, and the picture-scrolls are also referred to (xxii 61 ff xxiii 93) It is interesting to note that Jaṭila refers to royal gifts of villages and human services etc to the temples (xxiii 91)

The facts noted above are not without significance, if they are looked at in the light of what we know about Jainism in the South between A D 650 and 750 which dates roughly circumscribe the age of Jaṭilamuni who flourished in Karṇāṭaka This period corresponds with the rule of Chālukya dynasty of Bādāmi [1] By about A D 630 Pulikesi II the conqueror of Harṣavardhana was the most powerful king that had subjected many a neighbouring state [1] He suffered defeat at the hands of the Pallava king Narasimhavarman of Kāñcī in A D 642 but his son Vikramāditya I inflicted a crushing defeat on the Pallavas and restored the fallen fortunes of his family in A D 655 The Pallava opposition was quieted very well by Vikramāditya II in A D 740 In this Chālukya period Jainism was very much patronised and it was gradually gaining influence It was in A D 634 that Ravikirti who had acquired the greatest favour of Pulikesi II built the Meguti temple and recorded the erection of it in the famous Aihōḷē Inscription which has supplied definite later limit to the age of Kālidāsa and Bhāravi Some villages are granted to the temple at the close of the record Grants to the Jaina community have been made by the later kings also

1 V A Smith *Early History of India* (3rd Ed) p 452 ff
L Rice *Mysore and Coorg from Inscriptions*, London 1909
C Hayavadan Rao *Mysore Gazetteer* Vol II etc
2 *Indian Antiquary* VIII for 1879 p 237 ff
3 *Studies in South Indian Jainism* p 111

are associated with Kāñcī. The site of Jinakāñcī (i.e. Tiruparuttikunrum) is far away from the present sites of Vishṇu and Śiva Kāñcī and this possibly indicates that Jainism saw its better days on the soil of Conjeevaram long before Śaivas and Vaishnavas came to power. It was in the days of Sundara Pandya that Jainism received a decided set back which continued under the later Cholas who were of Śaiva persuasion. Before this Chola persecution, Digambara Jainas and Jaina temples were numerous in both the Pallava realm (Dravida) and the Pandya kingdom (Malakuta) when Hiuen Tsang, the Chinese Pilgrim visited Southern India in A.D. 640.[1]

It is in this back ground of contemporary South Indian history that we have to appreciate the statements of Jaṭila. Even to day we come across many ancient Jaina temples, some of them converted and some of them in ruins. Jaṭila has rightly appealed to the popular zeal of temple building. The idea of the images of precious stones is not a myth, but at Mudabidri, Humch etc. we actually see such images carved out of precious stones imported into India from across the seas. Idol worship and temple building on a grand scale in South India have also to be attributed to Jaina influence.[2] The royal patronage gave Jainas an opportunity for vigorous and propagandistic attack on the tenets of non Jainas. Many ruling kings gave lands and villages to Jaina temples and Jaṭila refers to the gift of 108 villages which may be an exaggeration of the contemporary practice. We have got grants recorded on stone and copper plates from Kadamba, Chalukya and other kings. As referred to by Jaṭila we find the tendency of carving pictures on the walls as seen in the temples at Mudabidri and Halebid and we find wall paintings in the temple of Tiruparuttikunram or Jinakāñcī of

1 *Early History of India* pp. 453 4
2 *Studies in South Indian Jainism* p. 77

course some of them are of much later date. At any rate they indicate the practice. The carvings on the outward walls of the temples of Belūr and Halebid or the wall paintings in the Mīnākṣī temple of Madura or the wooden carvings (representing the scenes from *Rāmāyaṇa*) in the temple of Padmanābhapuram in Travancore show that the practice of representing the Purāṇic scenes in stone colour or wood was not special to Jainas but was common to South Indian temple art.

VI Aśvaghoṣa and Jaṭila

Among the luminaries of Classical Sanskrit like Aśvaghoṣa Kālidāsa and Bhāravi it is by Aśvaghoṣa that Jaṭila is much influenced. A comparison of *Varāṅgacarita* with *Saundarananda* and *Buddhacarita* shows many a common point. Aśvaghoṣa as a Buddhist and Jaṭila as a Jaina have much in common. Both of them introduce that ascetic outlook on life. Aśvaghoṣa has the philosophy and ethics of Buddhism in the back ground, while Jaṭila has those of Jainism; the former freely uses various technical terms of Buddhism and the latter those of Jainism. Denunciation of body, advantages of human birth, hollowness of worldly pleasures, relation between Dharma, Artha etc and other topics are discussed from nearly the same point of view by both the authors. Both of them have a tendency of giving illustrations, possibly with a satirical touch, from Brahmanical mythology (*Saundara* vii. 25; *Varāṅga* xxv. 78 ff.). We have seen above how the attack against certain heretical schools is common to both.[1] In

1 See pp. 34-5 above.

Saundara xiv we get the routine of life prescribed for a Buddhistic monk, similarly the two concluding cantos of *Varangaca* give a good many details of Jaina asceticism. Buddhist Nirvana is explained in *Sn* xvi while canto x of *Vc* is devoted to the description of Jaina conception of Moksa. The descriptions of hellish[1] and sub-human tortures are almost alike (*Bc* xiv 10 ff 22 ff and *Vc* cantos v & vi). There are many common ideas almost similarly expressed (*Sn* iv 8 and 11 & *Vc* xix 37 *Sn* xvi 51 & 66 and *Vc* xxiv 55-6 *Bc* ii 23 & *Vc* xxviii 8 *Bc* v 37 & ix 41 and *Vc* xxix 17 19 *Bc* viii 76 & *Vc* xv 47 *Bc* ix 45 & *Vc* xxix 59 ff etc). Aśvaghoṣa uses the simile of the rising sun on the eastern mount twice (*Bc* ii 20 x 15). Jaṭila introduces the Eastern mountain in his similes at least four times (*Vc* ii 69 iii 35 xvii 12 & xxiii 45) and once the simile is worded alike by both (*Bc* x 15 & *Vc* xvii 12). Aśvaghoṣa has that famous scene where young ladies are witnessing from the lattices the procession in the street (*Bc* iii 19). Kālidāsa has a similar situation with more details better finished (*Raghuvamśa* vii 11) and I think that Jaṭila in sketching a similar scene (*Vc* xviii 118) perhaps shows acquaintance with Kālidāsa's verse. Though verse No 118 is not a quite successful imitation of its predecessors, verse No 119 of which I have not come across any counterpart in *Bc* is worthy of an artist. In Aśvaghoṣa's story Buddha goes out on the Kanthaka horse while Varānga is carried away by an ill trained horse. *Varāngacarita* has some grammatical peculiarities common with the works of Aśvaghoṣa as noted below. And lastly the title of our work reminds us of *Buddhacarita*[2]. All these

1 Such descriptions are found in Jaina texts even earlier than Aśvaghoṣa. Some of them may have been common to Jainism and Buddhism. It is the tendency of introducing such details, which characterises both Aśvaghoṣa and Jaṭila that may be noted.

2 I am aware of the fact however that there is an earlier

points taken together give us the impression that Jaṭila had possibly studied the works of Aśvaghoṣa whose compositions, in view of the flourishing condition of Buddhism in the South as described by Hiuen Tsang in A.D. 641 might have been available in Southern India, though the Mss. of *Buddhacarita* and *Saundarananda* known to us belong to Northern India. I have not been able to detect any striking similarities between the works of Kālidāsa and Bhāravi and *Varāṅgacarita*.

vii) Varāṅgacarita and later Jaina Authors

So far as our knowledge of Jaina literature goes, *Varāṅgacarita* is one of the earliest Jaina poems in Sanskrit written in a semi-epic and semi-kāvya style. *Padmacarita* of Raviṣeṇa was completed in A.D. 677; perhaps this is the only work which may claim priority, though this point is not yet definitely decided, over *Varāṅgacarita* so far as Jaina epic poems in Sanskrit are concerned.[1] There are many Jaina Purāṇas and Kāvyas in Sanskrit later than *Varāṅgacarita*, but I have not been able to detect Jaṭila's influence on later authors to any appreciable extent. It is a matter of surprise that Jaṭila is not mentioned by Vādirāja who pays respect to many early authors in his *Pārśvanāthacarita* composed in Śaka 947 (+78 = A.D. 1025). If the scarcity of Mss. is a good indication, we may suppose that *Varāṅgacarita* did not get much circulation actually, even though the fame of Jaṭila had spread beyond the bounds of Karṇāṭaka. Jinasena, whose reference to Jaṭācārya we have already noted above, has drawn upon

---

Jaina epic *Paumacariu* of Vimalasūri. Whether *Padmacarita* of Raviṣeṇa is earlier or later than *Varāṅgacarita* is still to be decided.

1 Māṇikachandra D. J. Granthamālā vol. 4

Varangacarita for a good deal of technical matter which he has produced in his words in *Adipurana* (c A D 838)[1] For instance compare *Vc* I 6 7 with *Adi* I 122 24 *Vc* I 10-11 with *Adi* I 127 30 *Vc* I 15 with *Adi* I 139 *Vc* I 16 & 14 with *Adi* I 143 44 Camundaraya we have seen above has taken some material from *Varangacarita* Somadeva (A D 959) in his *Yasastilakacampu* (Āśvasa vii p 332)[2] quotes a verse with the phrase *bhavati catra slokah* and it is the same as *Varangacarita* v 103

viii) Grammatical Peculiarities of Varāṅgacarita

The Ms material at our disposal is limited the textual tradition of the poem is unsatisfactory and now and then we come across plain errors of the copyists. Under these circumstances it is rather premature to note the grammatical peculiarities of *Varāṅgacarita* Individual occurrences of striking usages cannot be taken into account if they are not warranted by metre. Leaving full margin for scribal errors etc I would note only a few salient points here which I hope would be interesting to a student of Sanskrit grammar

Varāṅgacarita is full of Jaina technical terms many of which with their different shades of significance are not noted in the Sanskrit Dictionaries The meanings of such words, however can be ascertained by referring to standard works on Jaina dogmatics and terminology[3] Some peculiar words

1 See the footnote No 1 on p 1? above

2 Ed Nirnaya Sagara Press, Bombay 1902

3 *Tattvarthasutra* with various commentaries, also *Eine Jaina Dogmatik* by H Jacobi in the *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft* 1906 *Dravyasamgraha* *Pravacanasara* etc

which our author uses are *gona* vi 15 an ox a word of Prakrit origin, so also *phulla* ii 73 *bhunda* xii 85 and *tumba* xxxi 32 The word *maithuna* xx 15 & xxv [illegible] which reminds us of Kannada *maduna* and Marathi *mehuna* is unknown to classical Sanskrit in this sense and *barkara* xxvii 17 a goat is also rare *addha* xiv 95 time is quite usual in Jaina Prākrit texts *tiraica* for *tiryag* xxiv 66 reminds us of Prākrit *tiriccha* or *tiraccha* The author uses *sampada* also for *sampad* see xx. 65 79 and especially xx 40 Words like *madamba kheda* etc iii 4 often show a Prākritic spelling *kridakrta* n xxx 57 is a strange Sanskritisation of *kiyagadam* = *krtakrtam* So most of the above words are either Prākritisms or back formations *sadana* for *adana* xxi 15 *mrdvika* for *mrdvika* xxii 72 and *avchita* for *avahita* xxvii 1 are irregularities perhaps due to metre

There are some words which attract our attention with regard to their genders *geha* M i 25 xxi 38 xxii 66 73 *krodhotthana* M iv 68 *yala* M vi 5. *vyttanta* N xv 1 *akala* N xxii 64 There are other cases like *bhu ana* M xiii [illegible] *curna* M xxiii 30 *cakra* M xviii 55 which either agree with the epic usage or are archaisms *prana* xxix 3 is used in the singular The superlative *tama* is suffixed to substantives *renuktama* ii 13 *bandhutama* xix 4 & xx 37 *arthatama* xxix 62 and once the phrase *taratama* is used like an adjective iv 114

Once we have *Balinah* xxiv 33 Gen. Sg from Bali either the author takes Balin (usually Bali) as the name or it is a back formation from Prākrit We get the form *sraṣṭṛah* xx 90 for *sraṣṭṛn* Acc pl *Aratān ah* is used for Voc Sg xv 47

Among the references [illegible] the following may be noted *Jaina Gem Dictionary* (Arrah 1918) *Abhidhāna Rājendra* (in Sanskrit) in seven Vols (Ratlam) *Ardhamagadhi Dictionary* in four Vols (Indore) *Bṛhat Jaina Śabdārṇava* in Hindi in two Vols (Surat) etc

Once *gati* is [illegible] *gati* [illegible] xxiv [illegible] for that, but here it [illegible] the metre

Many nouns and adjectives are used with the abstract sense even though the necessary abstractive suffix or change is absent [illegible] for [illegible] xxiv [illegible] *gṛdhra* for *gārdhra* xx [illegible] for [illegible] xx [illegible] for [illegible] xxi [illegible] *amanyatā* [illegible] xxii [illegible] *nirmala* for *nirmālya* xxv 45 [illegible] for [illegible] xxv 94 On the other hand we have also *susthitatā* for *susthita* xxxi [illegible] *yatā* for *lavaṇa* xiii [illegible] for [illegible] 97 *sukhaduḥkhātmaka* for *sukhaduḥkha* xxiv 30 Then we have a form *drogyatā* viii 53 xxiii 70 which is doubtfully abstract

It passes one's understanding why sometimes the author prefers the strong grade of the [illegible] form of the possessive suffix *vat* as in *garvavantyaḥ* *viśuddhavantyaḥ* [illegible] 50 *[illegible]vantyaḥ* xv 34 *cetandrantyah* xv 37 *dhairyavantyah* xxviii 105. If these are not scribal errors, they appear to be contaminated by Prākrit usage All these cases can be corrected without spoiling the metre

Our text abounds in various verbal forms some of which deserve our special attention The Padas · Parasmaipada or Ātmanepada may be noted in the following forms. *bhartsayanti* v 94 also note xviii 41 44 76 *adaduḥ* xiv 59 and *adadati* xxiv 58 *mṛgayāmi* xv 134 *prasaranti* xxiv 29 [ci]*kṣarate* xxiv 57 Then forms like *lapate* iv 83 *pṛkṣuḥ* xvii 39 *kampat* xxix 13 etc. agree more with the epic usage than with the classical one

The author shows a decided inclination towards the use of Perfect though the forms of the Imperfect and Aorist are also used Perfect is used even for narrating contemporary events (ii 11) and once it appears to be used even for the first person (xvi 24) In canto iii verses 19-25 the author has as if a regular exercise for the practice of forming desider

atives for which he shows his fondness like Aśvaghoṣa. It is a regular habit with him to separate the verb of the perfect from its auxiliary by some intervening word: see for instance ii 50, xi 61 2 85, xiii 70, xiv 16, xviii 56, xix. 7 19, xxii 3 20, xxiii 3 8 1 1, xxviii 79, xxix 25, xxx. 67. At xxiii 17 the verb has a pre sition in addition. Aśvaghoṣa has some instances of this separation (*Buddhacarita* ii 15, vi 55 and vii 91) and this practice is sanctioned by Kālidāsa (*Raghuvaṁśa* ix 61 and xiii 36). Pretty frequently *āsa* is independently used as in the 1 pics, for instance i 46, xx 54, xxi 33, xxx 27. There is one clear case of double pre position *upoparistāt* ii 14, xxiii 73 and *adhyadhiṣṭhita* in xxi 69 may be included in the same category. *Upoparista* is used by Aśvaghoṣa and it is found in *Rāmāyana* also as I have pointed out in the Notes.

The author, it appears, has used many irregular forms: *karavāmahe* for *karavāmahai* xxviii 84, [*sasarjuh*] for *sasrjuh* ii 35, *sammidadhyuh* for *sammidadhuh* x [illegible], *jaghnitha* for *jaghantha* xiv 51, *juhuh* for *juhuvuh* xxv 15, *mamarduh* for *mamrduh* xxx 21, *cicitsavah* for *cicitsavah* iii 21, *śiśamsavah* for *śiśamisavah* iii 23, *samaśnutām* for *samaśnuvanām* or *samaśnuvatām* iv 114 & v 95, *samvibhājitum* either for *samvibhājayitum* or *samvibhaktum* xxi 58; *susadhayitvā* for *susadhya* xxxi 82 and also note *avigaṇya* for *avigaṇayya* xviii 2, *ramitvā* for *ratvā* xv 128, xxii 20, *parimanthya* for *parimathya* xxiv 56 and *acakṣitam* for the usual *ākhyātam* xix 73 are rather rare usages. The author shows a tendency quite normal according to the epic usages of having a strong grade for the feminine base of the present participle: *bruvantyah* v 61, *rudantyah* xv 36 39 & xix 44. The form *rudanti* is used by Aśvaghoṣa (*Saundarananda* vi. 35 and *Buddhacarita* ix 26, JOHNSTON'S Ed.)

Now and then we find that the causal form is used to de

[illegible]

[illegible] *righ̄ [illegible]* [illegible] *yantah* vii [illegible] *[illegible]* [illegible] *tanam* xxxi [illegible] *causal sense* [illegible] *tum* xxiv 8

We find that *ul khm* [illegible] used for the sense of *m khm* v 48 and *gat r m g n* [illegible] used for the sense of speaking, see for instance xvi [illegible] xx [illegible] 41 and xii 11. Quite ingeniously the author uses *avamya* [illegible] *amya* ii 3[illegible] with their different shades of meaning. The [illegible] *net* xiv 4 and *vac* (ii 9 & xxii 54) are transitively used with the ornate accusative, while some gerunds are standing intransitively for instance *anubhuya* i [illegible] *adhiruhya* [illegible] 43 *nighrsya* xiii 1 *Asita bhavan* is used for *astam bhavan* at xx 31

In many places the conjunctive *ca* is not rightly placed, see for instance ii 2 iii 36 47 x 35 xiv 57 xviii 73, xxi 8 xxiii 47 etc. Sometimes *ca* or *hi* stands at the beginning of a pada x 35 xxvii 56 and xxviii 3[illegible]. At times both *evam* and *ittham* (ii 48 xx 21) and both *yadi* and *cet* (xvi 68 xix 80 xx 25 xxiv 22 28) are used. The archaic *ama* for *saha* is quite a favourite with the author (ii 57 viii 44 xxiii 6 xxviii 98 xxx 54). He shows a tendency of using the pronominal forms of *tad* etc. at times without any definite purpose and at times like a definite article in English, see for instance i 4 viii 36 xi 65 72 75 etc. etc. Often *sahita* is used for *ahita* or *upahita* viii 1 xx 27. Now and then *ka* stands like a *svarthe* suffix xi [illegible] xxiii 30

The author is in the regular habit of using Sapekṣa compounds which may be tolerated as the sense is not much obscured. We have many of them scattered all over the text, see for instance i 39 46 53 69 ii 1 etc. Pāṇini's rule

ānaṃ yto dvandve is often violated see for instance i 59 xx 5 xxi 8 xxviii 60 xxxi 4 and also my notes thereon Quite freely the author puts the possessive suffixes to Karma dhāraya compounds, see for instance iii 58 iv 95 ix 45 xiii 25 etc In some cases he does not use Samāhāra as re quired by classical convention *hastyśva yanani* iii 30 *padāti hastyaśva rathah* xvi 31 We may also note forms *sat ni jayantyah* for *sat najayantikah* xviii 18 and *netroh* for *netr kayoh* etc xviii 83 About the sequence of words in a com pound expression the author is liable to a good deal of laxity and in this respect he can be compared with his colleagues in Prākrit literature Some of the important deviations I have noted in the Notes see for instance viii 18 40 ix 24 xi 83 xii 72 xiii 1 31 xvi 31 xvii 51 xxiii 26 56 xxiv 49 xxx 3 xxxi 73 etc

The ordinary rules of Samdhi are uniformly observed But between the Pādas *a* & *b* and *c* & *d* the author it appears does not accept that Samdhi is compulsory We find many such cases which are recorded in the Notes. There are a few cases where hiatus is allowed even in the body of a Pāda viii 39*a* xiv 78*d* xvi 81*a* There are two illustrations of abnor mal Samdhi *sukṣetre + ajñah = sukṣetrayajñah* xxviii 42 and *grame + ekaratram = gramaikaratram* xxx 45

In xvii 32 *nṛpatmaja* Nom sg stand for *nṛpatmajaya* Inst sg The classical usage requires that the causals of the roots *ad* and *khad* should govern Inst but here we find that the Acc is used instead v 49 57 The root *hṛ* with *pra* gov erns Acc. see for instance xiv 31 xvii 44 61 xviii 70 In i 8 9 the author has illustrated the use of *vina* with Abl Acc and Inst. Instrumental is used for Acc in xxiii 101 where we usually want *vara curna vasan* etc. As in the epic usage *apeta* governs Inst viii 34 xi 81 xvi 50 If the reading is correct it is a novel usage that Dative is used to convey

the sense of instead of *Kulcidbhotīya* *svameja bhakti* he enjoys glory in ten (K xviii 17) Then Gen. is used for Inst xxxi 8 and for Abl which is necessary for comparison xvi 60 Lastly Loc *tasmin* is used for Acc. xiii 63

The usage of *samana kartrkatva* appears to be violated in the use of Gerund i 43 also note xv 126 which needs some emendation as suggested in the Notes

Among the numerals used by the author the following ordinals in the colophons of those cantos specially attract our attention *ekadaśama dvadaśama trayodaśama saptadaśama ekonatrimśattama trimśattama* and *ekatrimśattama*. Also note *caturdaśam* for *caturdaśa* xxx 4 Some such forms like *ekadaśama aṣṭadaśama* and *ṣaṣṭama* are found in one Ms. of *Saundarananda* collated by Dr JOHNSTON for the edition of that work[1]

Some of the specialities of Jaṭila are the normal usages of the epics and now and then they are common to Aśvaghoṣa and Jaṭila I do not claim that I have exhausted all the peculiarities. Some space is devoted to them, along with the emendations of certain corrupt passages, in the Notes at the end A thorough and statistical study with a better text would reveal many more interesting points. Then alone it would be possible for us to discriminate between archaisms, special features representing a distinct grammatical tradition, writer s irregularities and scribal slips

ix) METERS IN VARĀNGACARITA

We may enumerate here the various metres used in Varangacarita In view of the bad text tradition, there are many

1 See *Saundarananda* pp 82 142 & 42 in the Variants.

defective lines and metrical irregularities. Some of them can be emended as shown in the Notes.

Anuṣṭubh (4699) iv 1 11, v 1 108, xv 1 144 and xxvi 1 10. One anuṣṭubh verse forms a part of the colophon and is repeated at the close of all the cantos. The Anuṣṭubh of Jaṭila does not reach the polish attained in the classical stage. When events are being narrated the verses are normally regular. But whenever dogmatical enumerations etc. are set forth they read like prose cut into lines. There are some pādas containing nine syllables iv 7c 14c 109a xv 104b xxvi 6a 54b; excepting one all of them are enumerative in character; some pādas are metrically defective iv 6d ... 20a etc. and in one place we find a flaw of *yatibhanga* between c & d iv 31.

Upajāti (1879) a combination of the stanzas of lines of Indravajrā and Upendravajrā with complete Indravajrās and Upendravajrās here and there ii 1 93 iii 1-61 vi 1-53 vii 1-65 viii 1-67 ix 1-60 x 1-62 xi 1-85 xii 1-84 xiv 1 96 xvi 1 109 xvii 1-84 xviii 1 128 xix 1 77 xxii 1 77 xxiii 1 103 xxv 1 96 xxvii 1 92 xxviii 1 106 xxix 1 95 xxx 1 73 and xxxi 1 113. Sometimes there is a hiatus in the body of a line viii 39a xiv 78d xvi 81a. In an Upajāti verse there is a Vaṃśa that foot xiv 24d. The last vowel in the word *upaiti* in xvi 30d followed by *vyaktim* becomes prosodially long against metre. At xxii 50d *tu* becomes long against metre. At xxvii 15a one syllable is in excess.

Drutavilambita (89) xx 1-89

Puṣpitāgrā (24) i 69 70 iv 113-4 vii 65 7 xi 86 7 xiv 97 98 xvii 85-6 xxiv 76 77 xxv 97-8 xxvii 93-4 xxviii 105-6 and xxix 96 9. It may be noted that xvii 85d is short by one syllable.

Praharṣiṇī (20) ii 94 5 v 109 10 ix 61 62 xii 85 88 xv 145 46 xviii 129 30 (see the Notes) xxii 78 9 xxv 74-5 xxxi 114 15 (see the Notes)

Bhujangaprayata (10) vi 54 5 x 63 4 xiii 88-9 and xxiii 104 7

Mālabhāriṇī (77)[1] viii 68 69 (see the Notes) xxiv 1 75. Canto xxiv is a chapter of philosophical contents which are often obscure and the text too is not well preserved. There are many lines which are wanting in some syllables, while some have syllables more than necessary All these irregularities are noted in the Notes and some emendations too are suggested

Mālinī (12) iii 62 3 xvi 110-111 xix 78 81 xx 90-91 and xxi 79-80

Vasantatilaka (70) i 1 68 and xxvi 106 7

Vaṃśastha (165) xiii 1 87 xxi 1 78 In two places we have Indravaṃśā padas in a Vaṃśastha verse see xiii 56c and xxi 20a

From the above analysis it is plain that the favourite metre of the author is Upajāti as in the case of Aśvaghoṣa As remarked above he does not mind hiatus between *a* & *b* and *c* & *d* of a verse Often the last syllable of a pāda though grammatically short is treated as long for metrical purposes. Sometimes hiatus is allowed in the body of a line At xxiv 28*c* a short vowel followed by *kr* is taken as a long vowel

1 Though *Buddhacarita* v 1 8 are in Mālabhāriṇī metre Dr JOHNSTON calls them Aupacchandasika. Is it that he treats Mālabhāriṇī as a stereotyped variety of Aupacchandasika?

xi Style of Varāṅgacarita

For two reasons it is difficult to evaluate the style of *Varāṅgacarita* with justice first the text tradition is bad and one is faced with many corrupt passages and secondly the contents are varied in character major portion of the work being devoted to dogmatical detail and polemic discussions We miss here the delicate ideas exquisite comparisons subtle polish and smooth handling of Sanskrit language which characterise Kalidasa [1] In moral earnestness and religious zeal Jaṭila can be favourably compared with Aśvaghoṣa Dogmatical details have marred the poetic effect of the work The first canto is dignified in its flow but this tone is not maintained throughout In narrating the events Jaṭila is quite vigorous, and in moral discourses specially at home In some places the author like a good student observes the special rules of grammar while we come across many lapses elsewhere Thus as the text stands, it leaves the impression of an amateur production Though his descriptions of the palanquin (ii. 53 ff) and temple (xxii 57 ff) are rather extravagant his battle scenes, quite epical in style are worthy of any great epic poet Jaṭila like the South Indian architect takes delight in working out details and details and is pleased to repeat scenes after scenes [2] Now and then we come across rhyme (xi 45 xix 38 xxi 80 xxii 57-8 and also 59) alliteration (xv 15) and the repetition of the same syllable to produce a sonorous sound (xxii 7 21) Here and there we find beautiful verses which testify to the artist and the poet in Jaṭila We may quote some verses

1 *Ā smais* [illegible] *sar avatisṭhate* ix 9 *bhāṣayante* v [illegible] *sa* [illegible] *k d mand* v 12 etc

2 Describing the Ms. of *Varāṅgacarita* HIRALAL remarks It is a Kāvya of high poetic merit (*Catalogue of Sk and Pk Mss in the C P & Berar* p 689) A friend of mine a close student of

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

The last verse [illegible] The [illegible] herits many similes from [illegible] are [illegible] his own similes

xviii 119

[illegible]

Classical Sanskrit to whom I had sent the [illegible] writes to me The style of the work is cha[illegible]ming It is [illegible] that one is reminded of As[illegible]aghosa s verses.

1 These verses are quoted here with certain [illegible] gested in the Notes.

xxviii, 6

> विन्यासम्यानने यथैव
> वरान्तरे नवजनस्य दृष्टि ।
> तथैव गच्छत्प्रसन्ना कुमारो
> दृष्टि च वालेन्दुरिव प्रनष्ट ॥

When Jinasena complimented the poetic flash of Jaṭila I think that he had such verses in view

7 FOUR OTHER VARĀṄGACARITAS

i) VARDHAMĀNA'S VARĀṄGACARITA IN SANSKRIT

The story of prince Varānga has proved fascinating in later days Vardhamāna composed in Sanskrit verse another *Varāṅgacarita*[1] This poem is a summary of Jaṭila's work with which it has close phraseological agreements in places more than one the author only curtails the details of religious sermons and various descriptions, the skeleton of the story remaining the same all the while. The incidents and events of the story are narrated in the same order At times proper names are differently spelt Vardhamāna perhaps implies that he has summarised Jaṭila's work when he says

> गणधरैर्या कथिता कथा वरा ।
> वराङ्गराजस्य सविस्तरं पुरा ।
> मयापि संक्षिप्य च सैव कथ्यते
> सुखाववोधाय सुबुद्धिवर्धिनी ॥

1 Edited with Marathi translation by Pt. JINADAS Sholapur 1927

It Jinasena's tribute ... that Jinasena that Vardhamana's Varangacarita ... referred to in Harivamsa ... of Jinasena ... correct and cannot be accepted ... that Jatila ... the author of Varangacarita ... by Jinasena.

There is no definite ... the date of Vardhamana who gives meagre information about himself. He ... Bhattaraka belonging Mulasangha Balatkaragana ... Bharati gaccha and he had a title ... I know of two Vardhamanas. The first ... the author of Nyayadipika. If this Vardhamana ... the same as the Guru of Dharmabhusana ... the Varangacarita composed in the middle of the fourteenth century ... earliest because the date of Dharmabhushana ... A.D. 1600 by VIDYABHUSHAN and A.D. 1385 by PATHAK. The second Vardhamana is the author of Humcha inscription ... date is about A.D. 1530 according to RICE. It is important to note that this second Vardhamana belonged to Balatkaragana. Under these circumstances this Varangacarita cannot be taken earlier than 13th century A.D.

From the 13th century onwards the references to either Jatasimhanandi or his Varangacarita become scarce. If it is not an accident the probable reason might have been that the Varangacarita of Vardhamana came to be popular. It is this work and not Jatila's Varangacarita which is at the basis of Kannada and Hindi versions noted below.

---

1 *Indian Logic*, Mediaeval School, p. 51.
2 *Annals of the B. O. R. I.*, Vol. XII, iv, p. 370.
3 *E. C.* VIII, Nagar No. 46.

ii) DHARANIPANDITA'S VARĀNGACARITA IN KANNADA

There is one *Varāṅgacarita* in Kannada written by Dharaṇi Paṇḍita who flourished about A.D 1650. He was a native of Viṣṇuvardhanapura. It is composed in a popular Kannada metre known as Bhāmini-ṣaṭpadi. He says that his work is based on previous compositions. From the fact that he mentions one Vardhamānayati along with other previous authors it appears that Vardhamāna's *Varaṅgacarita* was his authority. The Ms. of this work noticed by R. NARASIMHACHARYA is incomplete containing only eight chapters.

iii) LĀLACANDA'S VARĀNGACARITA IN HINDI

Through the courtesy of Pt. PANNALAL JAINA, Delhi, I received a paper Ms. belonging to Lālā Harasukharāyaji Jaina Pustakalaya, Mandira Pañcāyatī, Delhi. It is written on Āśvina Śuddha 3, Sunday, Samvat 1905. It contains a metrical Hindi version, in 13 cantos, of the Sanskrit *Varaṅgacarita* of Vardhamāna noted above. From the concluding verses we learn that the work of Vardhamāna being in Sanskrit could not be followed by all and hence there was the need of rendering it into Bhāṣā, i.e. the earlier stage of Hindi. At Atera in the territory of Bhadāvara (now in the Gwalior State) there lived a Bhaṭṭāraka Viśvabhūṣaṇa by name. His disciple was Brahmasāgara of the Agravāla family. He went to Gir[illegible] on pilgrimage and on his way back halted at Hiṇḍaun w[illegible] pious house-holders resided. He had a disciple in [illegible]canda who translated the Sanskrit work into Bhāṣā

1 *Karṇ[illegible] A. [illegible]carite* vo[illegible]

[illegible] rituals.

IV) KAMALANAYANA [illegible] VARA[illegible] [illegible] HINDI

From a Ms containing [illegible] pages [illegible] [illegible] eleven lines on each page Pt KAMATA PRASAD JAIN [illegible] Aliganj has kindly sent to me some relevant extracts from the Hindi *Va rangacarita* of Kamalanayana of Mainapuri [illegible] noted in the concluding colophon, it is a metrical rendering of the Sanskrit work of Vardhamana

Kamalanayana was a resident of Mainapuri He belonged to Yaduvamsa and Budhela caste his surname was Nagarabara and his Gotra was Kasyapa His grandfather Nandurama was a prominent Banker of that place while his father Haracandadasa was a physician. Kamalanayana had an elder brother Ksitipati by name. He finished thus *Varangacarita* in Samvat 1872 i e A D 1814 Jyestha Suddha Paurnima

1 *Jaina Hitta shi* Vol XIII [illegible] 28

अंग्रेजी प्रस्तावनाका सार

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ब—यह प्रति [illegible] है और इस समय [illegible] है। इसमें १० [illegible] पत्र [illegible] हैं। [illegible] पंक्तियाँ और [illegible] है। इसका लेखनकाल शक सं. ११८० है, अर्थात् यह प्रति ७०० वर्ष प्राचीन है। [illegible] इसकी मूल प्रति तो नहीं मिल सकी, किन्तु [illegible] इसकी एक [illegible] थी। उसीपरसे पाठान्तर [illegible] लिये गये हैं।

'अ' प्रतिसे तुलना करनेपर ज्ञात होता है कि 'ब' प्रति उससे १७८ वर्ष प्राचीन है, इसके पाठान्तर उससे अच्छे हैं। यद्यपि इसमें [illegible] और [illegible] पर बहुतसी त्रुटियाँ हैं, तथापि लेखककी असावधानीसे होनेवाली अशुद्धियाँ 'अ' प्रतिसे कम हैं। 'अ' प्रति कारकल (?) नामक स्थानमें लिखी गई थी और 'ब' प्रति [illegible]में। अतः दोनों प्रतियोंका जन्म कर्नाटक प्रान्तमें ही हुआ है। इन दोनों प्रतियोंका [illegible] जैन मठके साथ घनिष्ठ सम्बन्ध है। 'ब' प्रति उक्त जैन मठसे ही [illegible] लाई गई है और उक्त मठके

[illegible] यह [illegible] क [illegible] गई है। 'क' प्रतिका [illegible] 'ख' (११) प्रतिमें नहीं मिलता। 'क' प्रतिके कुछ स्थलोंमें [illegible] और [illegible] है [illegible] हुए हैं। [illegible] 'क' प्रतिमें [illegible] है। इस [illegible] है कि 'क' प्रति [illegible] 'ख' [illegible] नहीं [illegible] है। किन्तु इसके [illegible] कुछ बातें [illegible] है। [illegible] बहुत [illegible] हुए [illegible] है, [illegible] कुछ [illegible] अशुद्धियाँ हैं [illegible] कुछ [illegible] है १० वें सर्गके [illegible] प्रतियोंमें एक [illegible] है [illegible] है। इन बातोंसे प्रतीत होता है कि 'क' [illegible] 'ख' [illegible] बिल्कुल [illegible] नहीं है। उन सभी बातोंका [illegible] हुए [illegible] यह विश्वास करनेकी ओर झुकता है कि कुछ पीढ़ियों पहले [illegible] प्रतियोंका [illegible] एक ही [illegible] थी। 'ख' प्रतिके आदर्शमें [illegible] आदिमें बहुत त्रुटियाँ हो गई होंगी ऐसा जान पड़ता है। यह कहना कठिन है कि 'क' प्रतिमें छूटे हुए पाठोंकी पूर्ति किसी बुद्धिमान् लेखकका है अथवा उसकी आदर्श प्रतिमें ही ऐसा था।

२ मूलका संगठन

उक्त दो प्रतियोंके आधारपर ही सम्पादकको अपना कार्य करना पड़ा है, जब कि मूल मुद्रित और अशुद्ध है और उपयोगी पाठान्तरोंकी संख्या कम है। उदाहरणके लिए, इसके दार्शनिक विभागमें २४ वाँ सर्ग कई स्थानोंमें अनिर्णीत है और पाठककी बुद्धिको चक्करमें डाल देता है। इसके सिवाय बहुतसे स्थानोंपर पाठ छूटे हुए हैं और पाठान्तर कामके होनेपर भी विशेष सहायता नहीं करते। ग्रन्थ अति प्राचीन है, प्राप्त प्रतियाँ नयी हैं और इसकी कोई टीका भी उपलब्ध नहीं है। ग्रन्थ ही प्रथम बार प्रकाशित हो रहा है। इसके रचयिताकी कोई दूसरी कृति भी उपलब्ध नहीं है जिसके अध्ययनसे सम्पादक वराङ्गचरितकी विशेषताओंको अच्छी तरह समझनेमें सहायता प्राप्त कर सकता। इन सब परिस्थितियोंके बीचमें बड़ी सावधानताके साथ मुझे अपना कार्य करना पड़ा है। 'क' और 'ख' प्रतिका परस्परमें मिलान करके बहुत सी अशुद्धियोंको निकाल दिया है। अक्षर विन्यास तथा इतर विशेषताओंको एक सामान्य रूपमें रक्खा है। जो रिक्त स्थान तथा धब्बे वगैरह दोनों प्रतियोंमें साधारण हैं, उन्हें कायम रक्खा है। कहीं कहीं दीर्घ और

इन स्थलोंके चिह्नोंको मैंने ब्रैकेटमें रक्खा है। जो पाठ केवल एक ही प्रतिमें छूट गया था उसे दूसरी प्रतिसे ले लिया है, क्यों कि दोनों प्रतियोंकी प्राचीन परम्परा एक ही है। जहाँ दोनों प्रतियोंमें पाठ-भेद है, वहाँ उपयुक्त पाठको मैंने मूलमें लिया है और दूसरेको टिप्पणमें। अशुद्ध पाठ रहनेपर इसकी जो सूचनाएँ करनी थीं वे पाठ टिप्पणीमें स्वल्पभर कममें दी गई हैं, और कई टिप्पणमें दी गई हैं। शुद्ध पाठकी प्रतिष्ठा करने यह हमारा तुच्छ प्रयत्न है। हमारी भूल हो तो, विद्वान् आगे सुधार सकते हैं। कहीं कहीं अपशुद्ध पाठान्तर भी इस लिये दे दिये हैं कि उनसे शुद्ध पाठका अनुमान करनेमें सहायता मिल सकेगी। जहाँतक सम्भव हो सका मैंने उपलब्ध सामग्रीका अतिक्रमण नहीं किया है और अपनी सीमामें रहकर ही अपने विवेकका उपयोग किया है।

३ वराङ्गचरितके रचयिता

दोनों प्रतियोंमें किसी भी स्थलपर उसके कर्ताका नाम नहीं लिखा है। तथा न तो विभिन्न सर्गोंकी सन्धियोंमें और न किसी सर्गके अन्तिम पद्यमें ही ग्रन्थकारने अपना नाम सम्मिलित किया है। किसी सर्गके उपसंहारात्मक पद्यमें भी कुछ ऐसा शब्द न मिल सका, जो रचयिताके नामपर परम्परया प्रकाश डाल सके। प्रथम सर्गके ८ वें पद्यमें विद्याल्कीर्ति और सगलसिंह नाम आये हैं किन्तु इनसे कुछ विशेष अभिप्रायको निकालनेकी आवश्यकता नहीं है, क्यों कि अन्य सर्गोंके अन्तमें इस प्रकारके शब्द नहीं आते। अतः ग्रन्थसे उसके कर्ताके बारेमें कोई सहायता न मिलनेपर हमें बाहरसे ही प्रमाणोंकी खोज करनी होगी।

(१) जिनसेनने अपने हरिवंशपुराण (ई० ७८३) के निम्नलिखित दो पद्योंमें पद्मचरित और वराङ्गचरितका उल्लेख किया है—

कृतपद्मोदयोद्योता प्रत्यहं परिवर्तिता।
मूर्तिः काव्यमयी लोके रवेरिव रवेः प्रिया ॥३४॥
वराङ्गनेव सर्वाङ्गैर्वराङ्गचरितार्थवाक्।
कस्य नोत्पादयेद्गाढमनुरागं स्वगोचरम् ॥ ३५ ॥ स० १।

इनमेंसे प्रथम श्लोकमें रविषेणके पद्मचरितका उल्लेख है। दूसरे श्लोकका

१ माणिकचन्द्र जैन-ग्रन्थमाला बम्बई पुष्प ३२–३३।
२ „ पुष्प २९–३।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] वा [illegible] है, [illegible] करने [illegible] भी [illegible] के स्थानमें प्रयुक्त हुआ है और वह अशुद्ध है।

१ श्रीयुत प्रेमी [illegible] जुगलकिशोर मुख्तार [illegible] लिखा है कि रविषेणने पद्मचरितके सिवाय वराङ्गचरित भी बनाया था। [illegible] पद्मचरितकी प्रस्तावनामें उन्होंने कुवलयमालाकी गाथाका अशुद्ध पाठ [illegible] किया। जैसा कि मैंने [illegible] की परीक्षा [illegible] १४ पृ. ६१–७५ में लिखा है वराङ्गचरित रविषेणका नहीं है। [illegible] है कि प्रेमीजीने [illegible] करके उक्त मतको मान लिया है।

२ [illegible]-भण्डारका कैटलॉग (गयाँन-सिरीज) पृ. ४२।

३ जैनहितैषी भाग १५ पृ. १०४ और पद्मचरितकी प्रस्तावना पृ. २।

४ गा. सिरीज बड़ौदा नं. १, टिप्पणका पृ. १२४।

(३) धवल कवि अपने अपभ्रंश भाषाके हरिवंशमें (ईसाकी ग्यारहवीं शताब्दीके लगभग) वराङ्गचरितका उल्लेख इस प्रकार करते हैं—

मुणिमहसेणु सुलोयणु जेण पउमचरिउ मुणिरविसेणेण।
जिणसेणेण हरिवंसु पवित्तु जडिलमुणिणा वरंगचरित्तु॥

धवल कविने भी क्रमसे इस रीतिसे महासेनके सुलोचनाचरितका, रविषेणके पद्मचरितका, जिनसेनके हरिवंशपुराणका और जटिलमुनिके वराङ्गचरितका उल्लेख किया है। यद्यपि जिनसेन वराङ्गचरितके कर्ताके बारेमें चुप हैं किन्तु उद्योतन और धवल उसे जटिलका बतलाते हैं। अब हमें यह देखना है कि क्या जटिलमुनि हमारे वराङ्गचरितके रचयिता हैं?

(४) चामुण्डराय (ई. ९७४–८४) मन्त्री और सेनापति चामुण्डरायने कन्नड गद्यमें त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरितकी रचना की है जो चामुण्डरायपुराण (ई. ९७८) के नामसे प्रसिद्ध है। इसका एक सम्पादन वराङ्गचरितके प्रथम भागके रूपमें और [illegible] है और उसके साथ जटासिंहनन्द्याचार्यका [illegible] उद्धृत है वह वराङ्गचरितके प्रथम सर्गका २५ वाँ पद्य है। अतः इसमें थोड़ा भी सन्देह नहीं कि चामुण्डरायके सामने हमारा वराङ्गचरित था। शक सं. १४२७ (ई. १५०५) में लिखी गई चामुण्डरायपुराणकी ताडपत्रीय एक प्रतिमें वराङ्गचरितसे उद्धृत पद्यके साथ उसके [illegible] है और उसकी [illegible] में सन्देह करनेका कोई कारण नहीं दिखता। अतः चामुण्डरायके उल्लेखके अनुसार उस उद्धृत पद्यके कर्ता जटासिंहनन्द्याचार्य हैं, और चूँकि यह पद्य वराङ्गचरितका है अतः उसके कर्ता भी वही हैं। इसके सिवा इसमें यह [illegible] है कि [illegible] आचार्य जिनसेनने आदिपुराणमें (ई. ८३८) इस प्रकार किया है—

काव्यानुचिन्तने यस्य जटाः प्रबलवृत्तयः।
अर्थान् स्मानुवदन्तीव जटाचार्यः स नोऽवतात्॥ १–५०॥

[illegible] पुराणकी एक [illegible] में [illegible] नाम लिखा है।

१ [illegible] और [illegible] ई. ७०२।
२ [illegible] द्वारा प्रकाशित।
३ [illegible]

है। जिनसेनने जटाचार्यका केवल उल्लेख ही नहीं किया किन्तु उनके वराङ्गचरितसे बहुत सी सामग्री भी ली है। इन सब प्रमाणोंके आधारपर कोई भी व्यक्ति यह अनुमान कर सकता है कि हमारे ग्रन्थकारका नाम सिंहनन्दि था और वे जटाचार्यके नामसे प्रसिद्ध थे। सम्भवतः इसका कारण यह था कि वे जटाएँ रखते थे, और जब वे अपनी काव्य-रचनामें तल्लीन हो जाते थे तो उनकी जटाएँ चञ्चल हो उठती थीं। सम्भवतः सिंहनन्दि नामक किसी अन्य व्यक्तिसे भेद करनेके लिये ही चामुण्डरायने जटासिंहनन्दि नामका प्रयोग किया है। जो जटाएँ रखता है उसे जटिल कहते हैं, अतः हम जटिल और जटाचार्यको एक व्यक्ति मान सकते हैं और कुवलयमाला तथा अपभ्रंश भाषाके हरिवंशके अनुसार जटिल वराङ्गचरितके रचयिता हैं। इस प्रकार निष्कर्षके तौरपर हम कह सकते हैं कि इस वराङ्गचरितको सिंहनन्दि उपनाम जटासिंहनन्दिने बनाया था, जो जटिल अथवा जटाचार्यके नामसे प्रसिद्ध थे।

४ जटासिंहनन्द्याचार्य

जटासिंहनन्दि, जटाचार्य अथवा जटिलके बारेमें हम बहुत कम जानते हैं। विभिन्न शताब्दियोंमें सिंहनन्दि नामके बहुतसे जैन साधु और ग्रन्थकार हो गये हैं। मुख्य मुख्य स्मारक लेखों और साहित्यिक उल्लेखोंके आधारपर हम कमसे कम आधे दर्जन सिंहनन्दियोंको गिना सकते हैं, किन्तु उन सभीके बारेमें हमें बहुत ही कम जानकारी हो सकी है। (१) सबसे प्रसिद्ध सिंहनन्दि वे हैं, जिनका नाम बादके शिलालेखोंमें प्रायः आता है, जो कर्नाटक प्रान्तकी पौराणिक परम्परासे घनिष्ठ सम्बन्ध रखते हैं, तथा जिन्होंने ईसाकी दूसरी शताब्दीमें गङ्गवंशकी नींव डालनेमें दो अनाथ राजकुमारोंकी सहायता की थी। (२) श्रवणबेलगोलमें एक सिंहनन्दिका समाधिलेख है, जो शक सं० ६२२ (ई० ७००) के लगभग हुए हैं। (३) ईसाकी बारहवीं शताब्दीके पूर्वार्धके कुछ शिलालेखोंमें एक सिंहनन्दिका उल्लेख है जो सम्भवतः काणूरगणके थे। (४) ईसाकी बारहवीं शताब्दीके उत्तरार्धके कुछ शिलालेखोंमें एक सिंहनन्दिका उल्लेख है जो सम्भवतः नन्दिगणके थे। (५) १३७१ ई० के एक शिलालेखमें बलात्कारगणके एक सिंहनन्दिका उल्लेख है। (६) श्रुतसागर सूरि (ईसाकी सोलहवीं शताब्दीके लगभग) के समयमें एक सिंहनन्दि हुए हैं, जिनके

उपेन्द्रभ श्रुतसागरने महाभिषेककी टीका लिखी थी। (७) धवलने एक सिंहनन्दिका उल्लेख किया है जिन्होंने द्वादश अनुप्रेक्षापर काव्य रचना की थी। इन सिंहनन्दियोंके बारेमें जो कुछ जानकारी प्राप्त होती है उसके आधारपर उनकी समानता या असमानताका निर्णय कर सकना शक्य नहीं है। गङ्गवंशकी नींव डालनेमें सहायता करनेवाले सिंहनन्दि कर्नाटक प्रान्तमें खूब प्रसिद्ध हैं और सम्भवतः उनसे भेद करनेके लिये ध्वानुरूपायने हमारे ग्रन्थकारका जटासिंहनन्दिके नामसे उल्लेख किया है ऐसा मालूम पड़ता है।

यद्यपि जटासिंहनन्दिका नाम बादमें विस्मृत हो गया किन्तु संस्कृत, प्राकृत और कन्नड़ भाषाके जैनसाहित्यमें उनका स्मरण बड़े आदरके साथ किया गया है। उद्योतनसूरि, जिनसेन प्रथम, जिनसेन द्वितीय तथा धवलने जटिल अथवा जटाचार्य और उनके वराङ्गचरितका स्मरण किया है। कन्नड़ साहित्यमें पम्पवर्णिने अपने आदिपुराणमें (ई. ९४१) धर्मामृतमें नयसेनने (ई. ११११) पार्श्वपण्डितने अपने पार्श्वपुराणमें (ई. १२०५), जन्नने अपने अनन्तनाथपुराणमें (ई. १२०९), गुणवर्म द्वितीयने अपने पुष्पदन्त पुराणमें (ई. १२३० के लगभग) कमलभवने (ई. १२३५ के लगभग) अपने शान्तीश्वरपुराणमें, महाबलकविने अपने नेमिनाथपुराणमें (ई. १२५४) जटासिंहनन्दिका उल्लेख किया है। इनके सिवाय अग्गलने (ई. ११८९) चन्द्रप्रभपुराणमें, कुमुदेन्दुने (ई. १२७५ के लगभग) अपनी रामायणमें और नागराजने (ई. १३३१) अपने पुण्यास्रवमें सिंहनन्दिका स्मरण किया है। किन्तु 'जटा' विशेषणके बिना इन सिंहनन्दिको हम जटासिंहनन्दि नहीं ठहरा सकते।

किसी समय निजाम स्टेटका कोप्पल ग्राम, जिसे कोपण भी कहते हैं, संस्कृतिका एक प्रसिद्ध केंद्र था। मध्यकालीन भारतमें जैनोंमें इसकी अच्छी ख्याति थी और आज भी यह स्थान पुरातत्त्वप्रेमियोंका स्नेह भाजन बना हुआ है। इसके निकट पल्लकी गुण्डु नामकी पहाड़ीपर, अशोकके शिलालेखके समीपमें, दो पदचिह्न अङ्कित हैं। उनके ठीक नीचे पुरानी कनड़ीमें दो लाइनका एक शिलालेख है जिसमें लिखा है कि चावय्यने जटासिंहनन्द्याचार्यके पदचिह्नोंको तैयार कराया। इसका छायाचित्र इस पुस्तकके आरम्भमें दिया गया है। किसी महान् व्यक्तिकी स्मृतिमें, मुख्यतया उस स्थानपर जहाँ किसी साधु वगैरहने

समाधिमरण किया है, पर निषिधि स्थापित करनेका रिवाज जैनोंमें बहुत प्रचलित है। अतः उक्त पद चिह्न यह बतलाता है कि जटासिंहनन्द्याचार्यने कोप्पलमें समाधिमरण किया था। ये जटासिंहनन्दि हमारे ग्रन्थकार ही जान पड़ते हैं, क्योंकि एक तो जटासिंहनन्दि नाम इतर सिंहनन्दियोंसे भेदका सूचक है। दूसरे, कन्नडसाहित्यमें जटासिंहनन्दिके विविध उल्लेखोंसे यह प्रमाणित होता है कि वे कर्नाटकके अधिवासी थे। तीसरे, कुमारसेन सरीखे बहुतसे मुख्य मुख्य साधु अपने अन्तिम दिनोंमें कोप्पलमें आकर बसे थे। अतः यह सम्भव है कि हमारे ग्रन्थकार भी वहाँ सल्लेखनामरणके लिये आये हों।

५ उनका समय और अन्य रचनाएँ

ऊपर बतलाये गये उल्लेखोंके आधारपर जटासिंहनन्दिके समयकी अन्तिम अवधि निर्धारित कर सकना कठिन नहीं है। जिन ग्रन्थकारोंने उनका स्मरण किया है, उनका समय सुनिश्चित है। १३ वीं और १२ वीं शताब्दीके ग्रन्थकारोंके सिवाय, ११ वीं शताब्दीमें धवलने जटिल और उनके वराङ्गचरितका उल्लेख किया है। १० वीं शताब्दीमें चामुण्डरायने उनका उल्लेख किया है और उनके वराङ्गचरितसे एक पद्य उद्धृत किया है। उनसे ४ वर्ष पूर्वके पम्पके आदिपुराणमें जटाचार्यका उल्लेख है। ९ वीं शताब्दीमें जिनसेन द्वितीयने अपने आदिपुराणमें जटाचार्यके कवित्वकी प्रशंसा की है। ८ वीं शताब्दीमें जिनसेन प्रथमने अपने हरिवंशपुराणमें (ई० ७८३) वराङ्गचरितका उल्लेख किया है और हरिवंशसे ठीक पाँच वर्ष पूर्वकी कुवलयमालामें उद्योतन सूरिने जटिल और उनके वराङ्गचरितका उल्लेख किया है। इन उल्लेखोंसे यह बिल्कुल सुनिश्चित है कि जटासिंहनन्दि ई० ७७८ से अवश्य पहले हुए हैं, क्योंकि ईसाकी आठवीं शताब्दीके अन्तिम चरणके प्रारम्भके समय वराङ्गचरित उत्तर और दक्षिण भारतमें तथा श्वेताम्बर और दिगम्बर ग्रन्थकारोंमें प्रसिद्ध हो चुका था। मध्यकालीन भारतमें गमनागमनके साधनोंको दृष्टिमें रखते हुए, इस ग्रन्थकी ख्याति और विस्तृत प्रसारको लम्बा चौड़ा [illegible] लिए हमें जटिल और उद्योतनसूरिके मध्यमें लम्बे समयका अन्तराल रखना होगा।

यह बड़े दुःखकी बात है कि जटिलने अपने ग्रन्थमें किसी भी पूर्ववर्ती ग्रन्थकारका उल्लेख नहीं किया। अतः हमें वराङ्गचरितसे उनके समयकी आदि अवधिका कोई निश्चित सूत्र नहीं मिलता। सम्पूर्ण जैनसिद्धान्त बहुत प्राचीन

समयमें ही क्रमबद्ध हो चुके थे और बादमें उनमें कोई विशेष परिवर्तन वगैरह नहीं हुआ। तथा, बहुतसे प्राचीन ग्रन्थ लुप्त हो चुके हैं। इन परिस्थितियोंके कारण, वराङ्गचरितमें वर्णित सिद्धान्तोंकी एकवाक्यताके आधारपर समय निर्णय करनेमें कुछ बहुत सावधान रहना होगा। तथापि नीचे प्रयत्न किया जाता है—

(१) वराङ्गचरितके सैद्धान्तिक वर्णनको देखकर उमास्वातिके तत्त्वार्थसूत्रका स्मरण हो आता है। यह अवश्य सम्भव है कि जटिलके समान धर्मोपदेष्टा तत्त्वार्थ सूत्र सदृश मान्य ग्रन्थका आलोडन करके उसका सार अपने ग्रन्थमें निबद्ध करे।

(२) वराङ्गचरितके २६ वें सर्गके ८१–८२ श्लोक समन्तभद्रके स्वयम्भू स्तोत्रके १०२–३ श्लोकोंकी याद दिलाते हैं।

(३) तीसरी तुलनासे विदित होता है कि जटिलने सिद्धसेनके सन्मति प्रकरणमें वर्णित कुछ दुरूह मुख्य चर्चाओंका अनुकरण किया है। वराङ्गचरितके २६ वें सर्गके श्लोक ५२, ५३, ५४–५६, ५७–५८, ६०, ६१, ६२, ६४–६५, ६९, ७०–७१ और ७२ की तुलना क्रमशः सन्मतिके प्रथम काण्डकी गाथा, ६, ९, ११–१२, १७–१८, २१, २२–२३, ५१–५२ तथा तीसरे काण्डकी गाथा ४७, ५४, ५५ और ५३ गाथासे की जा सकती है।

(४) वराङ्गचरित (स० १५ श्लो० १२८) में वर्णित सामायिककी व्याख्या यही है जो संस्कृत सामायिक पाठमें पाई जाती है। सामायिकपाठके बनानेका पता अभी तक नहीं चल सका है। कुछ मुद्रित प्रतियोंमें और बहुत-सी लिखित प्रतियोंमें यह दशभक्तिके साथ जुड़ा हुआ है। प्रचलित परम्पराके आधारपर प्राकृत दशभक्तियां कुन्दकुन्दरचित मानी जाती हैं और संस्कृत दशभक्तियां पूज्यपादरचित। अतः सम्भव है कि सामायिक पाठ पूज्यपादका बनाया हुआ हो।

इन ग्रन्थकारोंका समय सुनिश्चित नहीं है। समन्तभद्रको ईसाकी दूसरी शताब्दीके लगभगका विद्वान् माना जाता है। [illegible] ये मानते हैं कि उमास्वाति समन्तभद्रके पूर्ववर्ती हैं। सिद्धसेनके समयके बारेमें भी विद्वानोंमें मतभेद है। उनके समयकी अन्तिम अवधि ईसाकी सातवीं शताब्दी मानी गई है। पूज्यपाद पाँचवीं शताब्दीके अन्तिम चरणके विद्वान् हैं। इन सभी आचार्योंका समय ऐसी परिस्थितिमें है कि उनके आधारपर जटिलनन्दिके समयकी आदि अवधि निश्चित नहीं की जा सकती किन्तु यह बहुत कुछ सम्भव है कि

अतिप्रकृति इनकी आठवीं शताब्दीसे पहलेका निर्णय नहीं हो सकते। उनके प्रमाणोंके आधारपर मैं इस निष्कर्षपर पहुँचा हूँ कि जटासिंहनन्दि आचार्य ईसाकी सातवीं शताब्दीके अन्तमें हुए हैं।

लिपि शास्त्रके आधारपर उसके साथमें खुदे हुए शिलालेखका समय ईसाकी दसवीं शताब्दीके लगभग बतलाया है। किन्तु यह केवल अनुमानमात्र है, और लिपि शास्त्रके आधारपर जो अनुमान किया जाता है वह उतना निश्चित नहीं होता, जितना कि वे प्रमाण जो मैंने जटासिंहनन्दिका समय निर्णीत करनेके लिये ऊपर दिये हैं। मेरा अनुमान है कि उक्त शिलालेखका समय एक या दो शताब्दी पूर्व होना चाहिए। यदि ऐसा नहीं हो सकता तो शिलालेखके जटासिंहनन्दि और वराङ्गचरितके कर्ता जटासिंहनन्दि दोनों एक व्यक्ति नहीं हो सकते, या फिर जनश्रुतिके आधारपर बादको किसी गृहस्थने जटासिंहनन्दिके चरण चिह्नोंकी स्थापना करके उसपर शिलालेख अङ्कित करा दिया है। वराङ्गचरितके समयके बारेमें जो प्रमाण ऊपर दिये हैं, वे इतने सुनिश्चित हैं, और वराङ्गचरितके कर्ता और शिलालेखके जटासिंहनन्दिका ऐक्य निर्धारित करनेमें जो युक्तियाँ दी हैं, वे इतनी सम्भाव्य हैं कि ऊपरकी दो बातोंमेंसे मुझे दूसरी बातकी ओर ही झुकना पड़ता है। शिलालेखकी शब्द-रचना भी दूसरी बातके ही पक्षमें है, क्योंकि उसमें निषद्या चरणचिह्न स्थापित करनेका ही उल्लेख है।

इस ग्रन्थकारका वराङ्गचरितके सिवाय कोई दूसरा ग्रन्थ अभीतक उपलब्ध नहीं हो सका है। किन्तु ऐसा मालूम होता है कि उन्होंने अन्य ग्रन्थ भी बनाये थे, क्योंकि योगीन्द्ररचित अमृताशीतिमें जटासिंहनन्दिके नामसे एक श्लोक उद्धृत है, जो वराङ्गचरितमें नहीं पाया जाता। श्लोक निम्न प्रकार है—

जटासिंहनन्द्याचार्यवृत्तम्—

तावत्क्रिया प्रवर्तन्ते यावद्द्वैतस्य गोचरम्।
अद्वये निष्कले प्राप्ते निष्क्रियस्य कुतः क्रिया॥

६ वराङ्गचरितका तुलनात्मक अनुशीलन

१ वराङ्गचरितकी कथा संक्षेपमें इस प्रकार है—विनीतदेशमें रम्या नदीके तटपर उत्तमपुर नामका एक नगर था। उसमें भोजवंशका राजा धर्मसेन

१ माणिकचन्द्र जैन ग्रन्थमाला पु० २१, पृ० ९८।

राज्य करता था। उसकी पटरानीका नाम गुणवती था। गुणवतीके एक पुत्र पैदा हुआ। उसका नाम वराङ्ग रक्खा गया। राजा धर्मसेनने अपने मन्त्रियोंसे परामर्श करके उत्तम कुलकी दस राजकुमारियोंके साथ वराङ्गका विवाह कर दिया। एक बार अरिष्टनेमिके प्रधान शिष्य वरदत्त उत्तमपुरमें पधारे। राजा धर्मसेन अपने मन्त्रियों वगैरहके साथ उनके दर्शनार्थ गया। वरदत्तने उन्हें उपदेश दिया। वराङ्गके पूछनेपर वरदत्तने सम्यक्त्व और मिथ्यात्वका स्वरूप समझाया और राजकुमारने उनसे अणुव्रत ग्रहण किये। कुछ समयके बाद राजाने वराङ्गको युवराजपद प्रदान किया। इससे वराङ्गकी विमाता मृगसेना और उसका पुत्र सुषेण वराङ्गसे डाह करने लगे। सुबुद्धि नामके मन्त्रीने उनसे वादा किया कि वह जिस किसी तरह वराङ्गको धता बता कर सुषेणको राज्य सिंहासन दिलानेमें उनकी सहायता करेगा। प्रत्यक्षमें सुबुद्धि एक स्वामिभक्त मन्त्रीकी तरह व्यवहार करता था, किन्तु परोक्षमें वह बराबर वराङ्गको धोखा देनेके लिये अवसरकी प्रतीक्षामें रहता था। एक बार उसने दो घोड़ोंको शिक्षा दिला कर तैयार किया। उनमेंसे एक घोड़ेकी शिक्षा ठीक रीतिसे हुई थी और दूसरेको पूरा शैतान बना दिया गया था। घोड़ोंके प्रदर्शनके समय मन्त्रीने ऐसा प्रबन्ध किया कि वराङ्ग उस शैतान घोड़ेपर सवार हो गया और उस घोड़ेने कुमारको एक घने जङ्गलमें ले जाकर पटक दिया। जङ्गलमें वराङ्गको बहुतसे कष्टोंका सामना करना पड़ा। एक बार एक हाथीकी सहायतासे उसने एक व्याघ्रसे मुश्किलसे अपनी जान बचाई। एक यक्षीने एक सुन्दर कुमारीका रूप धारण करके वराङ्गको लुभाना चाहा, किन्तु वह टससे मस नहीं हुआ। इसके बाद उसे शिकारियोंने कैद कर लिया, किन्तु शीघ्र ही उसका छुटकारा हो गया, क्योंकि उसने उनके मुखियाके पुत्रको, जिसे साँपने काट लिया था, अच्छा कर दिया। एक बार भीलोंसे लड़कर उसने व्यापारियोंके एक संघकी रक्षा की। इससे व्यापारियोंका मुखिया सागरबुद्धि उसका बहुत कृतज्ञ हुआ। वह उसके साथ ललितपुर चला आया और अपनेको छिपाकर कश्चिद्भट नामसे वहाँ रहने लगा। उधर वराङ्गके अचानक लापता हो जानेसे उसके माता पिता और स्त्रियाँ बहुत दुःखी हुईं और एक मुनिके उपदेशसे प्रबुद्ध होकर अपना समय धर्मध्यानमें बिताने लगीं।

एक बार मथुराके राजाने ललितपुरके राजापर चढ़ाई की, और कश्चिद्भट

[illegible] करता गया और उसने बड़ी धूमधामके साथ जिन [illegible] हुई। [illegible] सुगात्र नामका एक पुत्र था। [illegible] एक [illegible] हुए [illegible] और उस [illegible] वैराग्य हो गया। [illegible] पुत्र सुगात्रको राज्य भार सौंपकर अपनी रानियों [illegible] मुनि [illegible] जिनदीक्षा ले ली और आगे कर्मोंका नाश करके मुक्तिको प्राप्त किया।

२ धर्मकथा और काव्य ग्रन्थ—वराङ्गचरित[illegible] उत्तम धर्म-कथा बन गया है। हरिभद्रकी परिभाषाके अनुसार धार्मिक चर्चाओंसे परिपूर्ण ग्रन्थको धर्मकथा कहते हैं।[1] यद्यपि ग्रन्थकारने अपनी रचनाको महाकाव्यकी उपाधि नहीं दी है, तथापि उसमें महाकाव्यकी बहुत-सी विशेषताएँ पाई जाती हैं। एक तो सर्गोंका विभाजन है। दूसरे महाकाव्यमें जिन वस्तुओंका वर्णन आवश्यक है उनमेंसे नगर, ऋतु, केलि, विरह, विवाह, राजकुमारोंका जन्म और उत्थान, युद्ध, विजय आदिका वर्णन वराङ्गचरितमें वर्तमान है। तीसरे, विभिन्न सर्गोंमें विभिन्न छन्दोंका उपयोग किया गया है और सर्गके अन्तिम पद्यकी रचना उसी छन्दमें नहीं की गई है, जिससे पूरा सर्ग रचा गया है। चौथे, उसका नायक वराङ्ग बड़ा दानशूर और धर्मात्मा है। एक सच्चे पुरुषकी तरह वह अपने कर्तव्यके

---

१ समराइच्चकहा पृ० २।

पालनमें कभी भी प्रमाद नहीं करता। उसके ऊपर अनेक शारीरिक और मानसिक विपत्तियाँ आती हैं, किन्तु एक वीर पुरुषकी तरह वह उनका सामना करता है। उसके युद्धोंको दो भागोंमें बाँटा जा सकता है—एक बाह्य अर्थात् दुनियाके दुश्मनोंके विरुद्ध और दूसरा आन्तरिक अर्थात् अन्तरंग काम क्रोध आदि दुश्मनोंके विरुद्ध। दोनों ही युद्धोंमें वह विजयी रहता है।

३ वराङ्गचरितमें सैद्धान्तिक विवेचन—अश्वघोषने अपने ग्रन्थोंमें बौद्ध आचार विचारोंका खूब वर्णन किया है। मनुष्य जीवनका सर्वोच्च ध्येय मोक्ष है किन्तु बहुतोंने उसे भुला दिया है। अतः अश्वघोषने अपना मादक कविताके द्वारा उस ध्येयका उपदेश देनेका प्रयत्न किया है। इस प्रकार जब अश्वघोष सरीखा कलाविद् ऐसा कर सकता है तब जटिल सरीखा साधु यदि अपनी काव्यधाराको धार्मिक और सैद्धान्तिक विषयोंके उपदेशका साधन बनाता है तो हमें अचरज नहीं करना चाहिये। वराङ्गचरितके बहुतसे सर्गोंमें इस प्रकारका वर्णन मिलता है। चौथेसे लेकर दसवें तक पाँच सर्ग तथा छब्बीसवाँ और सत्ताइसवाँ सर्ग कथाके मुख्य प्रसंगसे कोई सम्बन्ध नहीं रखते। यदि इन सर्गोंको ग्रन्थसे निकाल दिया जाय तो घटनाओंके वर्णनको कोई क्षति नहीं पहुँच सकती। इसमें कोई सन्देह नहीं कि जटिल कविने जैन-सिद्धान्तोंका निरूपण करनेके लिये ही उन सर्गोंका निर्माण किया है। इन सर्गोंसे कविके केवल धार्मिक उत्साहका ही पता नहीं चलता किन्तु जैनधर्मविषयक विपुल अध्ययनका भी पता चलता है। कथानकके विविध प्रसंगोंमें जैनधर्मके जिन आचारों और विचारोंका वर्णन मिलता है, उनमेंसे कुछ निम्न प्रकार हैं—जीव और कर्मका सम्बन्ध, सुख और दुःखका कारण, सम्यक्त्व और मिथ्यात्व संसारका स्वरूप, गृहस्थका कर्तव्य, जिनपूजा और जिनमन्दिर निर्माणका महत्त्व, महाव्रत और उनकी भावनाएँ, समिति, गुप्ति, आदि आदि। इन प्रकारके वर्णन इस बातके साक्षी हैं कि जटिल कवि एक धार्मिक शिक्षक और उपदेशक थे।

४ इतर मतोंकी आलोचना—जटिल कविने अनेक स्थलोंपर इतर मतोंकी आलोचना करके अन्तमें जैन सिद्धान्तका समर्थन किया है। विभिन्न मतोंके अनुसार पुरुष, ईश्वर, काल कर्म दैव, ग्रह, नियति, स्वभाव, नियति वगैरह संसारके प्रलय, स्थिति और उत्पत्तिके कारण माने जाते हैं। जटिल

कवि[illegible] दृष्टिकोणसे [illegible] किया है। उनका कहना है कि
[illegible] विनाशक नहीं [illegible] [illegible] प्राप्त
[illegible] है [illegible] है। ईश्वर
[illegible] दूसरोंको [illegible] कर सकता है। पर [illegible]
[illegible] अधिक [illegible] और [illegible] है [illegible] भी
[illegible] कि यह अपना
[illegible] है [illegible]
[illegible] और [illegible]
[illegible] है। [illegible] नियामक
नहीं हो सकता, [illegible] अथवा
नहीं [illegible]। इसी तरह नियति भी [illegible] नहीं हो सकती। यदि
पुरुषको [illegible] कारण माना जायगा तो समस्त [illegible] निष्फल हो
जायेंगे। इसी तरह [illegible], नियतिवाद और [illegible] नहीं
हैं। उक्त सभी मत आंशिक दृष्टिकोण हैं। उनमें अनेकान्तकी योजना करनेपर
वे साधक हो सकते हैं।

जटिल कविने जन्मना वर्ण-व्यवस्था माननेका खण्डन किया है। पुरोहितोंकी आलोचना करते हुए उन्होंने वैदिक हिंसाका घोर विरोध किया है और लिखा है कि दूसरोंको दुःख देनेसे सुखकी प्राप्ति नहीं हो सकती। ब्राह्मणत्व कवल जन्मपर निर्भर नहीं है किन्तु विद्या सत्यता और साधुशीलतापर निर्भर है। धर्माचरण और तपस्याके बलपर ही व्यास वसिष्ठ कमठ, कण्ठ, शक्ति, उद्गम, द्रोण और पराशर ब्राह्मणत्व प्राप्त कर सके। कविने रुद्र अग्नि, ब्रह्मा, विष्णु इन्द्र, कुमार और बुद्धके देवत्वकी भी समीक्षा की है। अश्वघोषने अपने बुद्ध चरितमें सम्भवतः अनेकान्तवादका खण्डन किया है। जटिलने भी बौद्धोंके क्षणिकवाद शून्यवाद और प्रतीत्य-समुत्पादवादका खण्डन किया है।

५ तत्कालीन सामाजिक और राजनीतिक परिस्थितिका दिग्दर्शन—वराङ्गचरितके विविध वर्णनोंके बारेमें, जहाँतक मैं समझ सका हूँ, जटिल मुनिने दक्षिण भारतके जैनधर्मका एक सुन्दर चित्र हमारे सामने रख दिया है। उन्होंने जैनेतर देवी देवताओंकी, वैदिक याज्ञिक धर्मकी और पौरोहित्य विधि विधानकी खूब खबर ली है। उन्होंने पुरोहितोंको ताना दिया है कि किस प्रकार

के राज्यकालीन लिखे गये हैं वे काम थे और उनका अन्य राजाओंसे कुछ भी अन्तर न था। उन्होंने जैन धर्म और उसके मुनियों और जैन महात्माओंका सुन्दर चित्रण किया है। लेख इस बातका भी पता चलता है कि मन्दिरोंकी देखरेख ... निश्चित किये गये थे। उन्होंने ... मन्दिरोंके लिए दान किया है।

कोङ्गुणि राजाओंके ... जिनधर्म थे और ... उनके समकालीन ... ई० ६०० से ७५० तक है। ... उनके शिलालेखोंमें जैनधर्मकी तत्कालीन परिस्थितिके सम्बन्धमें विशेष ... नहीं होती। उस समय चालुक्य वंशका राज्य था। ई० ६१० ... पुलकेशी ... राष्ट्रकूट ... किन्तु ई० ९७३ में इस वंशके अन्तिम राजा ... परन्तु उनके पुत्र ... ई० ९९५ में ... ई० १०४ में विक्रमादित्य ... तरह शान्त कर दिया। इस चालुक्य-कालमें जैनधर्मका खूब प्रसार हुआ। उसी समय ई० ६३४ में रविकीर्ति जिनने पुलकेशी II से बहुत अधिक आदर प्राप्त किया था, मेगुटीका मन्दिर बनवाया और प्रसिद्ध एहोल शिलालेखमें उसका उल्लेख किया।

चालुक्यवंशकी पूर्वकी ... कदम्बोंके गद्दी हाथ आई। ई० ६०७ से आगे कदम्बवंशके इतिहासका कुछ समय अन्धकारमय है। ... कदम्ब नरेश विजयवर्मा मृगेश वर्मा (ई० ४७५–४९०) के समयमें जैनधर्मने बहुत उन्नति की। उस समय जिनमन्दिरोंको मिली हुई जमींदारी, तत्कालीन शिलालेखोंमें वर्णित महोत्सव और उन महोत्सवोंके लिए राजाओंके द्वारा दी गई उदार सहायता प्रकट है कि कदम्ब-साम्राज्यमें जैनधर्म एक सर्वप्रिय धर्म था, और वहाँकी अधिकतर जनता जिनेन्द्रको पूजती थी। उस समय यह शैवधर्मका एक अजस्र प्रतिद्वन्द्वी हो रहा था। राष्ट्रकूटोंके समयमें इसे नया बल मिला।

---

१ देखो श्री एम मारेमका 'कर्नाटक' पृ. १५।
२ " " " पृ. २५२।

[illegible]

[illegible] सुन्दर पाण्ड्यका समय जैनधर्मकी अवनतिका समय था और यह अवनति शैवधर्मानुयायी [illegible] समयमें भी जारी रही। [illegible] ई० ६४ [illegible] में जब चीनी यात्री ह्युएन्त्साङ्ग दक्षिणमें गया था तो उस समय पल्लव राज्य और पाण्ड्य-राज्यमें बहुतसे दिगम्बर जैन और जैनमन्दिर थे।

दक्षिण भारतके इस इतिहासके घटनाक्रमका दृष्टिमें रखते हुए हमें अभिलेखिक प्रमाणोंपर विचार करना हो पड़ता है। आज भी हम बहुतसे प्राचीन जैनमन्दिर देखते हैं, जिनमेंसे कुछ परिवर्तित कर लिये गये हैं और कुछ खण्डहर हो गये हैं। जटिलकविने मंदिर निर्माणपर बहुत जोर दिया है। बहुमूल्य रत्नोंकी मूर्तियाँ बनवानेका उनका विचार कोरी कल्पना ही नहीं है। मूडबिद्री, हुमच वगैरहमें हम बहुमूल्य रत्नोंकी मूर्तियाँ देखते हैं। ये रत्न समुद्र-पारसे हिन्दुस्तानमें लाये गये थे। दक्षिण भारतमें मूर्ति पूजा और मंदिर निर्माणका आधिक्य जैनधर्मके प्रभावका ही फल है। बहुतसे राजाओंने जैनमन्दिरोंको जमीन और ग्राम दानमें दिये हैं। जटिल कविने १०८ ग्रामोंके दानका जो उल्लेख किया

---

१ मैसोर अण्ड कुर्ग, पृ० २ २।

२ अर्ली हिस्ट्री आफ इण्डिया पृ० ४५२—४।

३ 'स्टडीज इन साउथ इण्डियन जैनिज्म' पृ० ७७।

है यह तत्कालीन परम्पराका एक अतिशयोक्तिपूर्ण वर्णन हो सकता है। कदम्ब, चालुक्य और इतर नरेशोंके द्वारा दिये गये दानोंका उल्लेख शिला-लेखों और ताम्रपत्रोंमें मिलता है। जटिलके लेखके अनुसार दीवारोंपर चित्र अङ्कित करनेकी पद्धति भी दक्षिणमें पाई जाती है, जैसा कि मूडबिद्री हल्बीड और जिनकाञ्ची या तिरुपरुत्तिकुन्रम्के मन्दिरोंमें देखा जाता है। यद्यपि उनमेंसे कुछ मन्दिर बहुत बादके हैं किन्तु वे प्रचलित रिवाजको बतलाते हैं।

६ अश्वघोष और जटिल—जटिल कविपर अश्वघोषका विशेष प्रभाव है। सौन्दरनन्द और बुद्ध-चरितके साथ वराङ्गचरितकी तुलना करनेपर बहुत-सी समानताएँ दृष्टिगोचर होती हैं। अश्वघोष बौद्ध आचार विचारके पक्षपाती हैं और जटिल जैन आचार-विचारके। अश्वघोषने बौद्ध पारिभाषिक शब्दोंका स्वतन्त्रतापूर्वक उपयोग किया है और जटिलने जैन पारिभाषिक शब्दोंका। मनुष्य जन्मका लाभ सांसारिक सुखोंकी असारता धर्म अर्थ वगैरहका पारस्परिक सम्बन्ध आदि धार्मिक विषयोंमें दोनों ग्रन्थकारोंकी एक-सी दृष्टि पाई जाती है। दोनों ही ग्रन्थकार ब्राह्मण पुराणोंसे उदाहरण देते हैं। सौन्दरनन्दके १४ वें परिच्छेदमें बौद्ध साधुके नित्यकर्मका वर्णन है। वराङ्ग-चरितके भी अन्तिम दो सर्गोंमें जैन साधुके आचारोंका वर्णन है। सौन्दरनन्दके १६ वें परिच्छेदमें बौद्ध सम्मत निर्वाणका स्वरूप बतलाया गया है, वराङ्गचरितके भी इसी सर्गमें मोक्षविषयक जैन मान्यताका वर्णन है। वराङ्गचरितमें कुछ व्याकरणसम्बन्धी विशेषताएँ पाई जाती हैं, जो अश्वघोषकी रचनामें भी वर्तमान हैं। कई जगह उपमा विचार और शब्द-साम्य भी है। वराङ्गचरित नाम भी बुद्ध-चरितका स्मरण कराता है। इनके सिवाय कुछ अन्य भी समानताएँ हैं। इन सब समानताओंपर दृष्टि डालनेसे ऐसा प्रतीत है कि जटिल-कविने अश्वघोषके ग्रन्थोंको देखा था क्यों कि ह्वेनत्सांगके उल्लेखके अनुसार उस समय दक्षिणमें बौद्धधर्मकी अच्छी हालत थी। अतः दक्षिण भारतमें अश्वघोषकी रचनाएँ उपलब्ध रही होंगी। किन्तु सौन्दरनन्द और बुद्ध-चरितकी जो प्रतियाँ प्रकाशमें आई हैं, वे उत्तर भारतमें ही मिली हैं। कालिदास और भारविकी रचनाओंमें और वराङ्गचरितमें कोई साम्य नहीं मिलता है।

७ वराङ्गचरित और उत्तरकालीन ग्रन्थकार—जहाँतक हम जैनसाहित्यसे परिचित हैं, वराङ्गचरित पुराण और काव्यके विभागकी

[illegible] प्राचीन संस्कृत [illegible] है। जटिलनन्दि अपना वराङ्गचरित ई० [illegible] से समाप्त किया था। संस्कृत जैन [illegible] ग्रन्थोंमें [illegible] यही एक ग्रन्थ है जो [illegible] पूर्व [illegible] जाता सकता है। किन्तु अभी यह बात निश्चित रीतिसे नहीं कही जा सकती। संस्कृतमें [illegible] बहुतसे [illegible] और [illegible] वर्तमान हैं। किन्तु हम [illegible] जटिल कविका कोई विशेष प्रभाव [illegible] नहीं होता। [illegible] अपने [illegible] चरितमें बहुतसे [illegible] स्मरण किया है किन्तु आश्चर्य है कि उन्होंने जटिलका स्मरण नहीं किया। यदि [illegible] प्रतियाँ [illegible] परिणाममें पाया जाना किसी बातका सूचक है तो हम अनुमान कर सकते हैं कि यद्यपि जटिल कविकी ख्याति कर्नाटकके बाहर भी फैली थी तथापि वराङ्गचरितका अधिक प्रचार नहीं हो सका था। जिनसेनने वराङ्गचरितसे बहुत सी बातें लेकर उन्हें आदिपुराणमें अपने शब्दोंमें निबद्ध किया है। उदाहरणके लिये—वरा० १,६–७ और आदि० १,१२२–२४, वरा० १,[illegible] और आदि० १,१२७–३०, वरा० १,१५ और आदि० १,१३०, वरा० १,१६ और आदि० १,१४३–४८ की परस्पर तुलना करनी चाहिये। चामुण्डरायने, जैसा कि हम ऊपर लिख आये हैं वराङ्गचरितसे कुछ सामग्री ली है। सोमदेवने (ई० ९५९) अपने यशस्तिलकचम्पू (आ० ७ पृ० ३३२) में 'भवति चात्र श्लोक' लिखकर एक पद्य उद्धृत किया है जो वराङ्गचरितके पाँचवें सर्गका १०३ वाँ श्लोक है।

८ वराङ्गचरितमें व्याकरणसम्बन्धी विशेषताएँ—कुछ विशेष शब्द, जिनका ग्रन्थकारने उपयोग किया है, निम्न प्रकार हैं—'गाण'=बैल (६, १५)। इस शब्दका मूल प्राकृत है। 'कुल' ([illegible], ७) 'भिण्ड' (११, ८५) और 'तुम्ब' (३१, ३२) शब्द भी इसी प्रकारके हैं। 'मैथुन' (२१, ७५ और २५, ६) जो कन्नडके 'मैदुन' और मराठीके 'मेहुणा' का स्मरण कराता है, प्राचीन संस्कृतमें इस अर्थमें व्यवहृत नहीं हुआ है। बक्कर=बकरा (२७, [illegible]७) शब्द भी अप्रसिद्ध है। अद्ध=काल शब्द प्राकृत भाषाके जैन ग्रन्थोंमें प्रायः मिलता है। 'तिरश्च' शब्द प्राकृत भाषाके 'तिरिच्छ' या 'तिरच्छ' शब्दका स्मरण कराता है। 'सम्पद्' के स्थानमें 'सम्पदा' शब्दका प्रयोग किया है। 'सदन' के लिये 'सादन'

'मृणीका के लिये 'मृणीक' और 'अवहिता' के लिये 'आवहिता' का प्रयोग सम्भवतः छन्दकी वजहसे करना पड़ा है, ऐसा मालूम होता है।

कुछ शब्दोंका लिङ्ग ध्यान देने योग्य है—गेह, जाल भ्रूण, चूर्ण और चक्र शब्दको पुल्लिङ्गमें रक्खा है, और अञ्जन और वृत्तान्त शब्दको नपुंसक लिङ्गमें। मध्य शब्दोंके साथ 'तम' प्रत्ययका प्रयोग किया है यथा—वपिष्ठतम, बहुतम, अर्थतम। एक जगह (४ ११४) तरतम' शब्दका प्रयोग विशेषणके तौरपर किया है। बहुतसे संज्ञावाचक और विशेषणवाचक शब्दोंका प्रयोग भाववाचकके रूपमें किया है, फिर भी उसके साथ भाववाचक प्रत्यय नहीं लगाया गया है।

कुछ धातुरूप ध्यान देने योग्य हैं—मर्त्संयन्ति, आरुदु, आस्नानि मृगयामि, प्रमथन्ति इत्यादि। एक दो स्थानोंपर केवल उपसर्गोंका भी उपयोग मिलता है यथा—उपोपविष्ठ अभ्यविष्ठिन। अश्वघोषने भी 'उपाविष्ट' का प्रयोग किया है और यह रामायणमें भी मिलता है। ऐसा मालूम होता है कि जटिल कविने बहुतसे अनियमित रूपोंका भी व्यवहार किया है यथा—'ससृज्' के लिये 'समजु', 'अभिस्पृशु' के लिये 'अभिस्पृशु', 'अपनिय के लिये अभिय', 'जुहुवु' के लिये जुहु, 'ममृदु' के लिये ममदु, 'समभुवानानाम्' या 'समन्नुवताम्' के लिये 'समन्नुताम्', 'सविभाजयितुम्' या सविभक्तुम् के लिये 'सविभाजितुम्', 'सुनाध्य' के लिये 'सुनाधियत्वा', 'अविगणय्य' के लिये 'अविगण्य' 'रत्वा' के लिये रात्वा और 'परिमथ्य' के लिये 'परिमथ्य'। कहीं कहीं मूल धातुअर्थमें णिजन्तका प्रयोग किया है। समानीय कमकारकके साथ तृप् और वस् धातुका सकर्मक रूपसे प्रयोग किया है। किसी किसी श्लोकमें 'एवम्' और 'इत्थम्' तथा 'चेत्' और 'यदि' दोनोंका प्रयोग किया है। भाग अथवा उपाङ्कके बदलेमें 'साङ्क' शब्दका व्यवहार किया है। ग्रन्थमें सापेक्ष समासोंका बाहुल्य है। पाणिनिके सूत्र 'आनङ् ऋतो द्वन्द्वे' (६-३-२५) की उपेक्षा की गई है। कहीं कहीं ग्रन्थकारने समाहारका प्रयोग नहीं किया है, जो प्राचीनोंके मतसे आवश्यक था। यथा—हस्त्यश्वयानानि, पद्मानिहस्त्यश्वरथे। 'सर्वेजयन्तीका' के स्थानमें 'सर्वेजयन्त्य' और 'नेतृकथा' के स्थानमें 'नेथो' का प्रयोग भी ध्यान देने योग्य है। अधिक साधारण नियमोंका ध्यान रक्खा गया है। किन्तु ऐसा प्रतीत होता है कि प्रथम और द्वितीय तथा तृतीय और चतुर्थ चरणके मध्यमें

ग्रन्थकार सन्धिको अनिवार्य नहीं समझते थे। अनियमित सन्धिके दो उदाहरण इस प्रकार हैं—सुभग+अङ्ग=सुभगाग्रज और ग्रामे+एकरात्रम्=ग्रामैकरात्रम्। कारकोंके प्रयोगमें भी वैचित्र्य है। उक्त प्रयोगोंकी कुछ विशेषताएँ महाभारत और रामायणके लिये साधारण वस्तु हैं और उनके सम्बन्धमें कहीं कहीं जटिल और अश्वघोषमें ऐकमत्य है।

९ वराङ्गचरितके छन्द—वराङ्गचरितमें निम्न छन्दोंका उपयोग किया गया है—अनुष्टुभ्, उपजाति, द्रुतविलम्बित, पुष्पिताग्रा, प्रहर्षिणी, भुजङ्गप्रयात, मालभारिणी, मालिनी, वसन्ततिलका, और वंशस्थ। अश्वघोषकी तरह जटिल कविको भी उपजाति छन्द प्रिय लगता था, जैसा कि ग्रन्थसे स्पष्ट है। वराङ्गचरितकी उपलब्ध प्रतियोंमें बहुतसे पाद दोषपूर्ण हैं। छन्दसम्बन्धी अनियमितता भी दृष्टिगोचर होती है। यथा—अनुष्टुभ् छन्दके कुछ चरणोंमें नौ मात्राएँ हैं। एक उपजाति छन्दमें एक चरण वंशस्थ वृत्तका है। मालभारिणी पद्योंकी कुछ पङ्क्तियोंमें मात्राएँ कम हैं, और कुछमें अधिक। इत्यादि

१० वराङ्गचरितकी शैली—दो कारणोंसे वराङ्गचरितकी शैलीके बारेमें न्यायपूर्वक कुछ कह सकना कठिन है। एक तो उपलब्ध प्रतियाँ ठीक नहीं हैं, उनमें बहुतसे वाक्य बिगड़ गये हैं, दूसरे ग्रन्थके मुख्य भागको सैद्धान्तिक वर्णन और वाद विवादने घेर रक्खा है। वराङ्गचरितमें कालिदासकी तरह न तो सुन्दर कल्पनाएँ ही हैं, न परिपूर्ण उपमाएँ और न संस्कृतभाषाका सरस प्रवाह। सैद्धान्तिक वर्णनने ग्रन्थके काव्योचित भावको हानि पहुँचाई है। प्रथमसर्गमें जिस काव्य प्रवाहके दर्शन होते हैं वह अन्त तक एक-सा नहीं रहा है। धर्मात्माओंका चित्रण करनेमें तथा नैतिक उपदेश देनेमें जटिल कवि पटु हैं। यद्यपि उनका पाण्डित्य और मन्दिरका वर्णन योजना क्लिष्ट है, किन्तु युद्धके दृश्य एक महान् पौराणिक कविके अनुरूप हैं। दण्डिनके विलासमञ्जरियोंकी तरह जटिल कवि दृश्योंका चित्रण करनेमें खूब आनन्द लेते हैं। ग्रन्थमें जहाँ तहाँ सुन्दर पद्य दृष्टिगोचर होते हैं। कविने बहुत-सी उपमाएँ अपने पूर्वजोंसे ली हैं, किन्तु उनकी अपनी उपमाएँ भी प्रशंसाके योग्य हैं। यथा–

———

१ वराङ्ग० २ ५३। २ वराङ्ग० ११ ७०।

निदाघमासे व्यजनं यथैव करात्करं सज्जनस्य याति ।
तथैव गच्छन् प्रियतां कुमारो वृद्धिं च बालेन्दुरिव प्रयातः ॥२८,६ ॥

सम्भवतः इस प्रकारकी उपमाओंपर मुग्ध होकर ही जिनसेनने जटिलमुनिकी काव्यशक्तिका समादर किया था।

७ चार अन्य वराङ्गचरित

१ वर्धमान कविका संस्कृत वराङ्गचरित

उत्तरकालमें राजकुमार वराङ्गकी कथा बहुत रुचिकर सिद्ध हुई और वर्धमान कविने संस्कृत पद्योंमें दूसरे वराङ्गचरितकी रचना की।[1] यह चरित जटिलके वराङ्गचरितका संक्षिप्त रूप है। अनेक स्थलोंपर दोनोंकी शब्द रचनामें साम्य है। वर्धमान कविने केवल धार्मिक उपदेशों और विविध वर्णनोंकी काँट छाँट की है, किन्तु कथानककी रूप रेखा ज्योंकी त्यों रहने दी है। वर्धमान कविने लिखा है—

गणधरैर्या कथिता कथा वरा वराङ्गराजस्य सविस्तरं पुरा ।
मयापि संक्षिप्य च सैव वर्ण्यते मुक्तात्मबोधेन सुबुद्धिवर्धिनी ॥

इससे सम्भवतः उनका यही आशय है कि उन्होंने जटिल कविके ग्रन्थको संक्षिप्त किया है। वर्धमान कविके वराङ्गचरितकी प्रस्तावनामें पं० जिनदास लिखा है कि यह वराङ्गचरित वही है, जिसका उल्लेख जिनसेनके हरिवंश पुराणमें है।[2] किन्तु यह मान्य नहीं किया जा सकता क्यों कि ऊपर यह निश्चित रीतिसे प्रमाणित किया गया है कि जिनसेनके द्वारा उल्लिखित वराङ्गचरितके कर्ता जटिल कवि हैं।

वर्धमान कविका समय निर्णीत करनेके लिये कोई निश्चित प्रमाण नहीं है। क्योंकि उन्होंने अपने बारेमें बहुत ही कम लिखा है। वे मूलसंघ, बलात्कारगण और भारती गच्छके भट्टारक थे और परवादिपञ्चानन उनकी उपाधि थी। मैं वर्धमान नामके दो व्यक्तियोंको जानता हूँ। उनमेंसे एक न्यायदीपिकाके कर्ता धर्मभूषणके गुरु थे। यदि यही वर्धमान प्रकृत वर्धमान हैं तो वराङ्गचरित अधिकसे अधिक ईसाकी चौदहवीं शताब्दीके मध्यमें रचा गया है क्यों कि धर्मभूषणका समय विद्याभूषणने ई० १३९० के लगभग और पाठकने[3] ई० ११८५

---

१ यह चरित मराठी अनुवादके साथ प्रकाशित हो चुका है।

२ इंडियन एन्टिक्वेरी, जिल्द ४१, पृ. ५४।

३ भण्डारकर रिसर्च इन्स्टीट्यूट पूनाकी पत्रिका जि. १२, ४ व १९०१।

बतलाया है। दूसरे वर्धमान दूमरा शिलालेखके रचयिता हैं। उनका समय राइसू-साहबके अनुसार १५३० ई के लगभग है। इनके सम्बन्धमें एक बात उल्लेखनीय है कि यह बलात्कारगणके अनुयायी थे। अनुमान दशामें यह वराङ्गचरित ईसाकी तेरहवीं शताब्दीसे पहलेका नहीं हो सकता। १३ वीं शताब्दीके बाद जटासिंहनन्दि और उनके वराङ्गचरितका उल्लेख बहुत कम देखनेमें आता है। यदि यह एक आकस्मिक घटना नहीं है तो इसका सामान्य कारण यही हो सकता है कि वर्धमान कविके वराङ्गचरितका अच्छा प्रचार हो गया था। आगे वराङ्गचरितके जिन कन्नड और हिन्दी भाषान्तरोंका उल्लेख किया जाता है उनका आधार वर्धमान कविका ही वराङ्गचरित है।

२ कन्नड वराङ्गचरित

एक वराङ्गचरित कन्नड भाषामें धरणि पण्डितने बनाया है। ये पण्डित ई० १६५० के लगभग हुए थे, और विष्णुवर्धनपुरके निवासी थे। यह चरित कनडी भाषाके भामिनी षट्पदी नामक प्रसिद्ध छन्दमें रचा गया है। रचयिताका कहना है कि पूर्व रचनाओंके आधारपर इसकी रचना की गई है। असलमें ग्रन्थकारने अन्य पूर्ववर्ती ग्रन्थकारोंके साथ साथ एक वर्धमान यतिका भी उल्लेख किया है। इससे प्रतीत होता है कि वर्धमानका वराङ्गचरित उनकी रचनाका आधार है। इस ग्रन्थकी एक प्रति आर० नरसिंहाचार्यको मिली है।[1] किन्तु वह अपूर्ण है उसमें केवल आठ परिच्छेद हैं।

३ हिन्दी वराङ्गचरित

लाला पन्नालालजी देहलीकी सज्जनतासे इस ग्रन्थकी एक प्रति मुझे प्राप्त हुई थी। यह प्रति लाला हरसुखराय जैन पुस्तकालय, मंदिर पञ्चायती, देहलीकी है। इसका लेखन-काल सम्वत् १९०५ है। हिन्दी [illegible]में इसकी रचना हुई है। अन्तिम पद्यमें लिखा है कि संस्कृतमें होनेके कारण सब लोग वर्धमान कविके वराङ्गचरितको नहीं समझ सकते इस लिये इसका भाषानुवाद करनेकी आवश्यकता हुई। भगवत पार्श्वके (ग्वालियर स्टेट) अटेर नामक स्थानमें विश्वभूषण नामक भट्टारक रहते थे। उनके शिष्यका नाम ब्रह्मसागर था। एक बार यात्राके लिये वे गिरनार गये और लौटते समय मार्गमें, हिंडौनमें ठहरे। वहाँ बहुतसे धार्मिक गृहस्थ रहते थे। उनके एक शिष्य पाण्डे लालचन्द थे।

[1] कर्णाटककवि चरिते का ८ नम्बर में देखो।

उन्होंने सबके उपकारके लिये सामूहिक भाषामें अनुवाद किया। उनके इस कार्यमें रामचन्दके पुत्र सदासुखने बहुत सहायता दी और माघशुक्ला पंचमी संवत् १८१७ को यह ग्रन्थ समाप्त हुआ।

४ दूसरा हिन्दी वराङ्गचरित

कमलनयनका हिन्दी वराङ्गचरित कुछ सामग्रियों सहित बाबू कामताप्रसादजीके द्वारा प्राप्त हुए थे। अन्तिम लेखसे पता चलता है कि वर्धमान कविके संस्कृत वराङ्गचरितका यह छन्दोबद्ध भाषानुवाद है। कमलनयन मैनपुरीके निवासी थे। वे यदुवंशी हुए थे। उन्होंने ज्येष्ठ शुद्ध पूर्णिमा सम्वत् १८७२ में इस ग्रन्थको समाप्त किया था।

स्याद्वाद जैन विद्यालय
बनारस
कार्तिकी पूर्णिमा
वी. नि. सं. २४६८

हिन्दी अनुवादक—
कैलाशचन्द्र शास्त्री

---

१ वराङ्गचरितकी अंग्रेजी प्रस्तावनाका यह अविकल अनुवाद नहीं है। इसमें अंग्रेजी न जाननेवाले हिंदी पाठकोंके लिये उसके मुख्य मुख्य आवश्यक अंशोंका सार दे दिया गया है। विशेष विस्तार और प्रामाणिक संदर्भ आदि जाननेके इच्छुक श्रीयुत उपाध्यायजीकी अंग्रेजी प्रस्तावनासे जान सकते हैं।

—अनुवादकर्ता

विषयानुक्रम

सर्गः १

सर्गः २

सर्गः ३

सर्गः ४

सर्ग [illegible]

१-४ [illegible] । [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] । [illegible]

सर्ग [illegible]

१-१२ [illegible] । १३-१७ [illegible] निर्देश । १८-४८ [illegible], आयुःप्रमाणं च । ४८- [illegible] [illegible]

सर्ग ७

१-१३ मनुष्यगतिविचारे भोगभूवर्णनम् । १४-२४ [illegible] । २४-२७ भोगभूगामिनां निर्देश । २८- ४ [illegible] [illegible] । ६६-६७ भोगभूमौ शरीर[illegible]वर्णनम् ।

सर्ग ८

१-४ कर्मभूमावनार्या आर्याश्च । ५-२७ धर्मविनस्य मनुष्यजन्मना दुर्लभत्वम् । २८-३९ अपुण्यभाजा वर्णनम् । ४०-५९ पुण्योपेताना वर्णनम् । ६ -६९ धर्माचरणस्यावश्यकता शरीरस्वरूपश्च ।

सर्ग ९

१-११ देवलोका देवलोकवासिनश्च । १२-२४ विमानवर्णनम् । २५-३६ देवलोकगामिनां निर्देश । ३७-५४ देवानां जन्मवपुर्वैभवविलासादिवर्णनम् । ५५-६२ आयुःप्रमाणादिवर्णनम् ।

सर्ग १०

१-४ मोक्षस्य बाहुल्यादिवर्णनम् । ६-१० मोक्षवर्णनम् । ११-२८ मोक्षगामिनां सोदाहरणं वर्णनम् । २९-४२ सिद्धानामूर्ध्वगमनादिविशिष्टगुणवर्णनम् । ४३-६४ सिद्धानां क्षायिकसुखस्य वर्णनम् ।

सर्गः ११

१–३ नरकदुःखमिथ्यात्वनिमित्तं वराङ्गस्य प्रश्नः । ४–११ मिथ्यात्वस्य मम भेदा । १२–१६ मिथ्यात्वत्यागेन संसारस्य भङ्गः । १७–३४ मिथ्यामार्गाणां तद्भेदवर्णनं च । ३५–४० वराङ्गेण कृतमनुशासनम् । ४१–५२ वराङ्गस्य पुनरागमनं स्मरणम् । ५३–६५ मन्त्रिविचारणानुसारेण वराङ्गस्य पुनरागमनमभिषेकः । ६६–७२ नगरवासिनामानन्दः । ७३–८७ अन्येषां राजपुत्राणामसूयावचनानि मन्त्रिभिर्निवारणं च ।

सर्गः १२

१–३ यौवराज्याभिषेके वराङ्गस्य नीतिमत्त्वेन । ४–६ सुषेणमातुर्गमनेनापारं चिन्ताधाम । ७–१० विचित्रदत्तसुषेणस्य विचारः । ११–२३ यौवराज्ये सुषेणमातुर्वचनं सुबुद्धिमन्त्रिणो विचारेण तत्कार्मीयम् । २४–२८ सुबुद्धिना वराङ्गस्य छिद्रान्वेषणम् । २९–४४ मायाप्रयोगेन दुष्टाश्वसमर्पणेन कुमारहरणचेष्टायेन । ४५–५७ कुमारस्य चिन्ता, अश्वस्य कूपे पतनं, प्राकृतमनुष्यवच्च वराङ्गस्यारण्ये भ्रमणम् । ५८–७० गजेन्द्रसाहाय्येन वराङ्गस्य व्याघ्रादात्मविमोचनम् । ७१–८८ क्षुधाभिभूतस्य सरः प्रति गमनं पूर्वस्मृतास्मरणं च ।

सर्गः १३

१–३ स्नानकाले तस्य नक्रेण ग्रहणम् । ४–१८ आत्मकर्मचिन्ता, महाप्रयत्नेन जिनस्तुतिश्च । १९–२३ जिनप्रसादाद् यक्ष्या कृतं तस्य विमोचनम् । २४–२५ वराङ्गनारूपया यक्ष्या वराङ्गमनःपरीक्षा । २६–३१ सम्यक्त्वपालनेन तस्य हर्षः, यक्ष्याश्च साभिनन्दनं प्रतिगमनम् । ४२–५७ अरण्ये वराङ्गस्य पुलिन्दानां बाधा बन्धनदुःखं च । ५८–६८ पुलिन्दकुमारस्य विषदाहनिवारणेन सम्मोचनम् । ६९–८९ वराङ्गस्य सार्थवाहेन सागरवृद्धिना कृतं स्वागतं च ।

सर्गः १४

१–७ नवराङ्गस्य सार्थसमूहस्य पुलिन्दबाधा । ८–२५ पुलिन्दानां वणिजां च घोरयुद्धं तत्र वणिक्सेनापराभवः । २६–४५ वराङ्गेन पराक्रमपूर्वकं कृतं पुलिन्दसेनाविनाशः । ४६–५३ वराङ्गस्य मूर्च्छा सार्थपतेश्च विलापः । ५४–६० प्रतिलब्धचेतसः वराङ्गस्य सर्वैः कृतं सम्मानपूर्वकं चाभिनन्दनम् । ६१–६३ वणि-

दुर्नाम्ना [illegible] नगर [illegible] । ६४–७२ [illegible] नगरं प्रति गमन [illegible] । ७३–८० [illegible] नगर [illegible] गमनम् । ८१–८८ [illegible]कुमारो कश्चिद्भटस्य वणिक्[illegible] । ८९–९८ पुरवणिजा [illegible] ललितपुरे [illegible] ।

सर्ग १५

१–३१ [illegible] कुमार राजा [illegible] ललितपुर नगर [illegible] च । ३२–४७ [illegible] । ४८–६२ [illegible] । ६३–[illegible] [illegible] । ७०–७४ मुनि[illegible] । ७५–१० [illegible] । १०६–१११ [illegible] तत्तत्स्य [illegible]नम् । ११२–१४६ [illegible]नन्तरं तासां जिनपूजादि [illegible] ।

सर्ग १६

१–२९ मथुराधिपतिललितपुराधिपयोयुद्धनिमित्त विमर्श । ३०–४८ मथुरानि सैन्यसेनयोर्ललितपुरं प्रति प्रयाणम् । ४९–७४ परचक्रभीत्या प्रजानां ललितपुरप्रवेशात् राज्ञा मन्त्रिभिः सह मन्त्रविधि । ७५–७८ राज्ञः सभामध्ये युद्धाय शासन नगरे च घोषणा । ७९–९० अस्मिन् प्रस्तावे कश्चिद्भटस्य विचार । ९१–९९ कश्चिद्भटस्य सागरवृद्धि प्रति युद्धगमनविषये विज्ञप्ति, तस्योपदेशश्च । १००–१११ तदनुमत्या कश्चिद्भटस्य समराय गमनम् ।

सर्ग १७

१–८ कश्चिद्भटे राज्ञो विश्वासतस्तस्मै दत्त चाभिवचनम् । ९–२५ युद्धगमन प्रयाणवर्णन च । २६–३५ कश्चिद्भटमुद्दिश्य पुरवासिना मनोगतानि । ३६–८६ सैन्यशोभा युद्धवर्णन च ।

सर्ग १८

१–२४ इन्द्रसेनदेवसेनयोर्युद्धम्, विजयस्य शौर्यं सनाभङ्गश्च । २५–३८ कश्चिद्भटोपेन्द्रसेनयो सवादो वाक्कलहश्च । ३९–६३ तयोर्युद्ध तस्य वर्णन च । ६४–१०९ इन्द्रसेनदेवसेनयो परस्पर युद्धम्, कश्चिद्भटस्यागमन, इन्द्रसेनबल विनाशश्च । ११०–१२३ सर्वत्र जयजयकार, कश्चिद्भटस्य सानन्द नगरप्रवेशश्च ।

सर्ग १९

१-७ कन्याप्रदानं प्रति राज्ञा कृतं कश्चिद्भटस्य याचितम् कश्चिद्भटस्य विनयपूर्णवचांसि च । ८-११ स्ववचनपालनाय राज्ञे मन्त्रिणां विज्ञप्तिः, कश्चिद्भटसुनन्दाविवाहस्य निश्चयश्च । १२-२६ ललितपुर्यां विवाहसमारोहवर्णनम् । २७-३१ तत्पाददर्शने पुरवासिनां मनोगतानि । ३२-३९ सुनन्दाकश्चिद्भटयोर्विसंगमः । ४०-४४ कश्चिद्भटदर्शनेन मनोरमायाः कामबाधा । ४५-६१ कश्चिद्भटस्य निकटे दूतीगमनं तस्य च स्वधर्मपालने स्थैर्यम् । ६२-७१ परस्परसन्मानान्तरं कश्चिद्भटस्य विवाहायानुमतिः । ७२-८१ दूत्या कृतं मनोरमायाः सान्त्वनम् ।

सर्ग २०

१-६ वाजिनां वहने कुमारे सुषेणस्य यौवराज्याभिषेकः । ७-११ परचक्रागमे सुषेणपराभवः । १२-२७ वृद्धपितुः शोकः, साहाय्याय ललितपुराधिपतेर्विज्ञप्तिश्च । २८-३८ राज्ञा कश्चिद्भटस्य कृते निवेदनं रिपुः साहाय्यार्थं गन्तुं विज्ञप्तिश्च । ३९-४५ कन्यागतेन मनोरमया च विवाहः । ४६-६४ सागरवृद्धिना सेनया च सह वराङ्गस्य स्वविषयं प्रति गमनम् । ६५-७४ वराङ्गस्य प्रत्यागमे राज्ञः परमानन्दः । ७५-७८ बकुलेश्वरपरिभवानन्तरं पुण्यवशात् वराङ्गस्य निश्चयः । ७९-८० बकुलेश्वरस्य पलायनम् । ८१-९१ वराङ्गस्य पुरप्रवेशः स्वजनसमागमश्च ।

सर्ग २१

१-४ पूर्वार्जितकर्मशान्तिः । ५-१७ देवसेनस्य प्रतिनिवर्तनं वराङ्गस्य च न्यायमार्गेण राज्यपालने समभावश्च । १८-२५ नवराजधानीनिवेशनाय पितुः अनुमतेः इच्छाप्रदर्शनं तत्सम्मतिश्च । २६-३१ सरस्वतीनदीतीरे आनर्तपुरस्थापनम् । ३२-४९ आनर्तपुरवर्णनम् । ५०-५४ नवपुरवरे सुराभिषेकः । ५५-७५ राज्यविभजनं, बकुलेश्वरपुत्रीपरिणयनं तत्सानुग्रहः । ७६-८१ वराङ्गस्य सुखेन राज्यपालनम् ।

सर्ग २२

१-२० धर्मेण भूमिं पालयतो वराङ्गस्य षट्स्वृतुषु सुखोपभोगवर्णनम् । २१-२६ आगमवर्तेरसमुद्दिश्य राज्ञे देव्या कृतः प्रश्नः । २७-५४ धर्मवर्णने तस्मिन् जिनपूजामहत्त्वं च । ५५-७९ जिनालयकरणं तदर्चनं च ।

सर्ग २३

१-४७ विधिपूर्वक जिनबिम्बस्थापनपूजादिवर्णनम्। ४८-७३ तत्काले नगरशोभा राज्ञो जिनालयं प्रति गमनं, जिनपूजाप्रतिमास्थापनादिवर्णनं च। ७४-८३ मुनिमुखेन पूजाफलवर्णनम्। ८४-८७ मुनेः स्तुत्यान्वितमाशीर्वचनम्। ८८-९३ राज्ञा दानादिधर्माचरणम्। ९४-१०७ अष्टाह्निकादिपूजावर्णनम्।

सर्ग २४

१-१४ राज्ञो विषयोपभोगादिवर्णनम्। १५-२० पुण्यादिवादमधिकृत्य राज्ञा मन्त्रिवर्गस्य पृच्छा। २१-५३ दैवनियोगदवकालग्रहस्वभावक्षणनियति पुरुषशून्यवादादिनिराकरणम्। ५४-६१ कर्मवादस्य स्थापनमनेकान्तयुक्त्या विवेचनं च। ६२-७७ शुभाशुभकर्मफलवर्णनम्।

सर्ग २५

१-११ ईश्वरकर्तृत्ववर्णनादिवादविचारः। १२-२७ वर्णोपदिष्टयज्ञहिंसायाः सोदाहरणं निराकरणम्। २८-४९ द्विजातिश्रेष्ठत्वस्य वैदिककर्मणां विविधलोकवादानां च वैयर्थ्यम्। ५०-५९ विविधदेवतानां वर्णनम्। ६०-७० द्विजातिदानपितृबल्यादीनां वैयर्थ्यम्। ७१-७३ हेतुवादविचारः। ७४-९८ आप्तमीमांसायां परदेवतानां दोषाविष्करणेन जिनानामर्हतामाप्तत्वसिद्धिः।

सर्ग २६

१-३ द्रव्यगुणपर्यायनिर्देशः। ४-१३ षड्द्रव्यप्रस्तारे जीवविचारः। १४-२२ षड्विधपुद्गलविचारः। २३-३२ धर्माधर्मकालाकाशविचारः। ३३-४४ परिणामत्वादिद्रव्यलक्षणविवेचनम्। ४५-७५ प्रमाणनयविवरणम्। ७६-९० अनेकान्तात्मकस्याद्वादस्य विवेचनम्। ९१-१०७ रत्नत्रयस्य विवेचने दर्शनस्य प्रमुखत्वम्।

सर्ग २७

१-३० प्रथमानुयोगप्रस्तावे कालस्वरूपस्य विवेचनम्। ३१-३२ शिष्टिकारणमनुष्याः। ३३-३६ षोडश मनवः। ३७-३९ चतुर्विंशतिः तीर्थंकराः। ४०-४१ द्वादश चक्रवर्तिनः। ४२-४४ नव वासुदेवा नव प्रतिवासुदेवाश्च। ४५-४८ चक्रवर्तिनां तीर्थानि च। ४९-६१ तीर्थंकराणामन्येषां युगान्तर

काल्विवरणम् । ६४-६५ तीर्थकृत्पुञ्जेनिर्देश । ६६-७० तीर्थकराणां पूर्वजन्मविमाननामानि । ७१-७३ पितृनामानि । ७४-७७ जिनमातरः । ७७-८० दानपतय । ८१-९४ जन्मस्थानवंशगोत्रमुक्तिस्थानानिनिर्देश ।

सर्ग २८

१-८ अनुपमादेव्याः सुगात्रस्य जन्म । ६-११ सुगात्रस्य वर्णनं राजपुत्रैश्च क्रीडागमनम् । १४-२३ वराङ्गस्य वैमनस्यगमनम् । २४-३० उल्कापतन दर्शनेन वैराग्योत्पत्ति । ३१-५६ द्वादशानुप्रेक्षाभावनम् मन्त्र्यादीनां समागतिश्च । ५७-६४ सुगात्रलक्षणाय सागरवृद्धये विज्ञप्ति तपश्चरणे च निश्चय । ६५-६९ परिवारजनमिलिम सागरवृद्धिवचनानि । ७०-७८ वराङ्गस्य पुनर्वचनं, सागरवृद्धिरपि तपश्चरणाय सिद्ध । ७९-८८ वराङ्गस्य वैराग्य भवगमकं पुरस्य विल्पनानि वचनानि च । ८९-१०८ वराङ्गस्य वनगमनं देवीनां प्रबन्धनम् ।

सर्ग २९

१-९ वराङ्ग वैराग्याविवर्णनेषु उपदेश । १०-३ तपश्चर्याया अयमेव काल इति वराङ्गस्य मधुरेण पितृ प्रबोधनम् । ११-४२ सुगात्राय वराङ्गस्य वचनानि । ४३-४८ सुगात्रस्य राज्याभिषेकवर्णनम् । ४९-५५ जिनपूजानन्तरं शिबिकायां वराङ्गस्य परिनिष्क्रमणम् । ५६-७२ पौरजनानां निन्दानुनय । ७३-९९ वराङ्गस्य सहपरिवारस्य वरदत्तमुनेः सन्निधौ प्रव्रजन तपश्चरणं च ।

सर्ग ३०

१-९ जीवादितत्त्वविवेचनात्मिका मुनिदेशना । १०-१५ वराङ्गस्य तपश्चर्याविशेषवर्णनम् । १६-७५ तस्य विहारकाले शीतवातवर्षाकालादिपरीषहजयवर्णनम् ।

सर्ग ३१

१-१५ वराङ्गमहर्षीणां तपोवर्णनम् । १६-१९ वराङ्गस्य महत्त्वपूर्णं ध्यानादिप्रवर्धनं च । २०-४३ तस्य ध्यानस्थस्य केवलज्ञानोत्पत्तिः

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

श्रीवीतरागाय नमः

वराङ्गचरितम्

[प्रथम सर्ग]

अर्हंस्त्रिलोकमहिता हितकृत्प्रजाना
धर्मोऽर्हता भगवतास्त्रिजगच्छरण्य ।
ज्ञान च यस्य सचराचरभावदर्शि
रत्नत्रय तमहमनिश नमामि ॥ १

यनष्ट मोहनरमूलमभग्नमर्यं
रत्नाग्नि निरवरापमनादियद्धम् ।
यस्पद्मयस्त्रिभुवनानिरापास्त्रिधाक्ता
माऽस्त्रुअयत्यमितमासशुस्वापरनी ॥ २

प्राप्य सन नमुरासुरभागभारा
नानानपागुणसमुपनन्थयथ ।
प्रशान्तीन्द्रियमुख्य नियमममप
धमा जयत्यनिमय स जिनप्रणीत ॥ ३

ज्ञानन यन जिनवरनविनिर्गतन
धर्मागमभूतगुणपयपसत्पदार्थी ।
ज्ञाता पुनर्धुगपत्त्व हि समपश्च
जैन जयत्यनुपम वदनन्तर तन् ॥ ४

अर्हन्सुरवागतमिन्द्र गणद्विवरष्ट
मद्धममार्गचरित परया विशुद्ध्या ।
सम्गृण्वत पठयत स्मरतश्च नित्य
मकान्तना भवति पुण्यसमप्रलम्भ ॥ ५

---

१ क श्रीमन्नाभिनन्दनाय नम । निर्विघ्नमस्तु । म श्रीचन्द्रप्रभाय नम ।

मत्वार्गम्यवनर्भपजमश्रयाणी
    न्वत्ताऽन्यपथ्य जगतोन्युपकारहेतुम् ।
निष्पवल्प हितपथ मवन्न्वनान्य
    श्यात्मनारपिनानि पन्थ विशान्म् ॥ ११
जन्मार्णव वयमय तरतीति याऽत्र
    सभावयत्यनुग्धीमनमा दयात् ।
ससारयारभयदु ग्यमनाग्विद्
    नस्य क्षय ग्रमनि मारिनि वणयन्ति ॥ १२
श्रयाऽर्थिना हि जिनशामनवत्सरन
    यर्तव्य एव नियमन हितोपन्न ।
माक्षार्थिना श्रवणधारणमत्रियाथा
    याउयान्तु न मतिमना सतत यगावत् ॥ १३
गुश्रूपताश्रवणसग्रहधारणानि
    विज्ञानमूहनमपोहनमर्थतत्त्वम् ।
धर्मे नवार्थिषु सुग्वाभिमुग्वने नित्य
    मष्टौ गुणा खत्प विशिष्टतमा स्न्ति ॥ १४
मृत्स्नार्णिमहिपहंसगुक्म्भभावा
    मार्जारकङ्कमशकाजगडूसाम्या ।
सच्छिद्रकुम्भपशुसर्पशिलापमाना
    स्न श्रावका भुवि चतुर्दशधा भवन्ति ॥ १५
श्राता न चैहिकफल मनिलिप्समाना
    नि श्रयसाय मतिमांश्च मतिं विधाय ।

---

१ [जगान्युपकारहेतुम्] २ क हितम ३ म सुखादिसुखन

य [illegible] म[illegible]णाान [illegible]न [illegible] ।
  [illegible] प्रणा[illegible]ान [illegible]
प्रा[illegible]स्य [illegible]
  [illegible]स्य [illegible] न [illegible]
दु[illegible]ानि[illegible] जन[illegible] [illegible]
  [illegible]णम[illegible]ा [illegible]
[illegible]स्य [illegible] [illegible]ान
  [illegible]न [illegible]मा न [illegible]नना [illegible]
स[illegible]न [illegible]मानिना [illegible] न
  श्रानु[illegible]न [illegible]
स[illegible]ान
  स[illegible]ाननास्मा [illegible] ॥
सद्धर्मपत्तनमनन्तम[illegible] [illegible]न
  त[illegible]प्रापयन्ति गुरवो [illegible] [illegible] ॥
जन्मान्तरीषु [illegible] [illegible]भागान
  य[illegible]न्तनिर्वाणपथ प्रतिता [illegible]न ।
त[illegible]ाऽधिक प्रियतमा [illegible]ुधान[illegible] [illegible]स्मिन
  [illegible]ाऽस्ति [illegible]भुरपर परिगण्यमान ॥ [illegible]
राज्यार्थ[illegible] [illegible]भागान
  [illegible]म [illegible]पातिनामहमि[illegible]सौ[illegible]यम् ।
[illegible]याऽ[illegible]मन [illegible] च मास
  समाप्नुवन्ति मनुजा गुरुसश्रयण ॥ [illegible]

१ म [illegible]म २ म [illegible]

रम्या नम मयनरायमनारगाभि
  कृत्वा जगत्त्रयविभूतिनिवेशरम्य ।
धमार्थकामस्मदितों जगति मवर्ता
  तस्य कथां शृणुत मापपल्लवसानाम् ॥ २२

भार्गादिवा निजगुणाद्दयपान्थाल
  पुर्णा समुपनधियां स निवासभूमि ।
भागश्रिय कुरुभुव मनिविम्बभूता
  नाम्ना विलीसविषय कटुन्ट पृथिव्याम् ॥ २३

लावस्य सारमखिल निपुणा गिचिन्त्य
  सन्तनिवासमुरनिश्रमनारथन ।
य निमम स्वयमुन्नाहतरत्नमार
  धर्मार्थकामनिपमाद्य निधिं विधाता ॥ २४

यस्मिन्निशश्च रहितान्विपिञ्जरामा
  यष्मान इक्षुघनपालिन्दुमनारा (?)।
रक्तान्पलामलल्लिकपदारिनास्त
  कालागरुमलनधूपवहाश्च गहा ॥ २५

यस्मिन्वनानि फलपुष्पनताप्रशाखा
  विभ्राजितानिलविकम्पिमहीरुहाणि ।
स्वादम्बुनामलतृणानि दिवा निशीय
  गावा प्रतिध्वनितमन्द्रगुणा गुणाढ्या ॥ २६

सन्ता नरा युवतयश्च विदग्धवपा
  रागातुरासु सकलासु कलास्वनाढ्या ।

---

१ स भार्गाश्रया २ [निपुण] ३ [इरिता] ४ [कल्पान]

[illegible]
[illegible] ॥ २७
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ २८
[illegible]
नानादरीमुखविनिर्गतनिर्झराणि [illegible] ।
[illegible] फणिमणिप्रभया [illegible]
[illegible] हिमवानिव [illegible] ॥ २९
यस्मिन् [illegible]
गन्धर्वसिद्धसुपितामरचारणानाम् ।
आरोहणानि विविधानि मनोहराणि
सोपानकाननगुहागहनान्यभूवन् ॥ ३०
तस्मात्पतङ्गजविपाणविपाटितार-
पाषाणगह्वरविजम्भितपन्नगेन्द्रान् ।
कादम्बसारसगणैरुपसेव्यमाना
रम्या नदी प्रभवति प्रथिता धरायाम् ॥ ३१
वाताहतद्रुमपतत्कुसुमापहार
मत्तभ्रमद्भ्रमरगीतरवाभिधाने ।
तस्यास्तु दक्षिणतटे समभूमिभागे
रम्यातटे पुरमभूद्भुवि विश्रुतं तत् ॥ ३२

१ [कलाशा] २ [तस्मात्मतगज] ३ [पन्नगद्वार]

रम्यान्तर्नितम्बसर्वाधिपसमुच्छ्रयत्वाद्
रम्यान्तरं जगति रम्य हि नाम रम्यम् ।
तस्यैव नाम कनकाद्रिगुणान्सर्वास्य
अन्वर्थभूतमपुरं पटुभिर्निगीयम् ॥ ३३
अभ्यन्तरस्य नगरस्य बहिःस्थिता
शान्ता यथा भवति कान्तपुरं तस्य ।
पद्माभ्यया सततमासमर्गीति यस्मा
त्स्वर्गापुरं पृथगतं पथितं पुरं तत् ॥ ३४
उद्यानपद्मवनान्यभितस्ततस्तैः
वापीतडागवरपुष्करिणीहर्म्यैः ।
स्निग्धद्रुमप्रचयसभामयोभि
धाम पुरं परपुरश्रियमाबभार ॥ ३५
आवेष्टन तत्पुरवरं परिखाजलस्थ
द्वीपं यथा जलनिधिर्लवणाम्बुगर्भः ।
माद्रीमयाऽम्बुनिर्गतसमानताल
माद्रिव भूतनमिताम्बुधिर् रराज ॥ ३६
प्रासादरत्नरचितागपुरं स्वै
स्तर्पृक्तिध्वजविनिमतस्वपतार्कैः ।
आरामकल्पतरुगुल्मलताममानं
च्छात्तप पुरमभूद्विरिभिविभि ॥ ३७
सर्गीतगीतिरसनाल्पुरगमनापं
वीणामृदङ्गमुरजध्वनिभिर्हिरद्धि ।

---

१ [मस्य] २ [गुणसृष्टिगुणान्] ३ म °प्रमाभि

हर्म्यैरनकपरिवर्धितभूमिदेशै
　विन्यस्तचित्रशालिभि सतत रराज ॥ ३८

भूशैलतायविविधाकरजातपर्ण्यं
　मुक्ताप्रवालतपनीयमनेकभेदम् ।
यत्रच दुर्लभतम परराजधान्या
　तस्मि पुरे प्रतिवसत्सुलभ च वस्तु ॥ ३९

न्यायार्जितद्रविणर्त्तरकुटुम्बपूर्ण
　सर्वर्तुसौख्यसहित परमर्द्धियुक्तम् ।
उद्घाटितापणमुखेषु निरन्तरेषु
　नक्त दिन क्रयपरिक्रयसक्तमर्त्यम् ॥ ४०

नैरमनोरमहिमोत्सवनैत्यपूजा
　दाननियास्नपनपुण्यविवाहसग ।
अन्यान्यगहगमनागमना जनाय
　स्तस्मि पुरे प्रतिदिन ररुध यथावन् ॥ ४१

गम्भीर्यहेतुगणिनानिविशपयुक्ता
　शानमभाविनिमिरोविनधीमनस्का ।
सद्धर्मशास्त्रयुक्ता शुभ्भा मनुष्या
　यत्रारराधिक सततमाना ॥ ४२

वृद्धा समषु नरुणाश्च गुणप्रदाना
　वन्याङ्गनो सुशिक्षिता सपदा युवान ।

१ क पुर्व २ क प्रशलिनाभि, म प्रशलिभि ३ [वैराङ्गनाषु

[illegible] प्रथम [illegible]
[illegible] ॥ ४३
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] न [illegible] ॥ ४४
[illegible]
[illegible] मनसाऽवमर्दे ।
[illegible] पृथव [illegible]
[illegible] ॥ ४५
[illegible]
[illegible] विनि[illegible] ।
[illegible]
[illegible] भूपतिगात नाम्ना ॥ ४६
[illegible]
[illegible] ।
[illegible] मनानि
[illegible] वृत्ति ॥ ४७
[illegible]
[illegible] पाणिपाद ।
[illegible]
[illegible] ॥ ४८

१ म [illegible] २ म [illegible]

वृद्धोपसेवनरतिर्दैन्यमोहत्यक्ष
त्यक्तप्रमादमदमत्सरमानभाव ।
सत्संग्रह स्थिरमख प्रियवागल्भ
प्रागल्भ्यलास्यसहिता हितबन्धुवर्ग ॥ ४९
रूपेण काममथ नीतिबलेन शुक्र
कान्त्या शशाङ्कममरेन्द्रमुदारवीर्या ।
दीप्त्या दिवाकरमगाधतया समुद्र
दण्डेन दण्डधरमप्यतिशिश्य पत्र ॥ ५०
यस्यानया स्वपथमुज्झमितु न शेकु
र्वर्णाश्रमा जनपदे सकल पुरे वा ।
पाषण्डिन स्वसमयापरिनीतिमार्गा
साऽजीव गान्धुधवर्द्धनमार्गभार ॥ [illegible]
यस्यास्ति प्रभुत्व मनसापि वर्ग इव
किंचित्करिष्पुरुषमथमनथक वा ।
भूर्दशिणक्षत्रपनाभ्यरघवम्बण्ड
स्थानु हि मस्य विषय न नगार मय ॥ [illegible]
युद्धेषु भिक्षकघारणगण्डगम्या
समयुर्न शमितगुल्मेषु शानतार्य ।
कारयतु वृद्धिरमता प्रतिपाद्कुशमान
य मम पर हि विपुलिषमीषकार ॥ ५३
धर्माणि यद्वदर्शनकर्ता वराणा
मध्यन्तमवहानिकस्य जनस्य थाणि ।

* प्र मुस्म २ [^पवर]

[illegible]
[illegible] ॥ ५४
[illegible]
[illegible] पथय ।
[illegible]
[illegible] ॥ ५५
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ५६
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ५७
पुन्नागविन्व[illegible]
पुन्नागविम्ब[illegible]विम्बगन्धा ।
पुन्नागविम्ब[illegible]
पुन्नागविम्ब[illegible]पाणिपादा ॥ ५८
सर्वा [illegible]
सर्वा [illegible] ।
सर्वा [illegible]
[illegible] ॥ ५९

१ म [illegible] २ क [illegible]

तानयनानगानिविभ्रममा नयाभा
  रूपेण ना गतिमतानिमनान्यग
मन्यन्तर ममनुरुन्तयानभय
  गता मनस्यगिनता गाननान्तनामन । ५
हासेन वा मधुमन्न मर्गाविनन
  रागेण वाथ कनुपीक्रन ननमा वा ।
अन्यान्यममपरिहासरथाभिगमा
  रात्र क्षिपास्त्विति कथा न यभ्रव गाऊ ॥ ६१
धर्मप्रियस्य रतिनीतिविशारदस्य
  सामान्यहृष्टयभिनिविष्ट ~ ~ । नागान ?
नात्युद्धता समसुखा पतिवत्सलाश्च
  शीलानुरक्तहृदया वनिता विनीता ॥ ६२
तासु क्षितीन्द्रहृदयप्रियचारिणीषु
  माधुर्यकान्तिललितप्रतिभान्वितासु ।
रेजे भृशं गुणवती क्षितिपाङ्गनासु
  तारागणेषु विमलेष्विव चन्द्रलेखा ॥ ६३
शुद्धान्वया रुचिरभूषणभूषिताङ्गी
  कामैकभारवतिरर्कशजातरागा (?) ।
स्निग्धा हिता शुचिमती मितवाक्सुदक्षा
  भूमीश्वरस्य हृदयं स्वगुणैर्बबन्ध ॥ ६४
या धर्मसेननयनामृतरूपशोभा
  तस्मै वच श्रवणपथ्यहितानुराग्या ।

---

१ [कामैकभारवति°] २ [समसुखा]

नष्टाश्वचित्तरनिशारणवपचष्टा
ननाभवन्मुरतनाटकनायिका सा ॥ ६५

तस्यास्तनाङ्कयपरन्दुनिभाननाया
पीनाश्रनम्ननतटापित चन्दनाया ।
आश्लिष्य कामशरताडनविह्वलाया
श्रीर्नि परामुपजगाम पतिधराया ॥ ६६

सा चापि तस्य वस्न नयनातिकान्त
माकृष्य सीधुरसिना वन्नाम्बुजन ।
भूपश्चुचुम्ब मन्नातुरमन्चष्टा
पूर्वं मियग्रणितपाटलविभ्रमाष्टी ॥ ६७

ताभ्या यथष्टमभिमहितम मथाभ्या
तुल्यानुरागरतिवर्धनसत्क्रियाभ्याम् ।
अन्यान्यचित्तपरिपोषणतत्पराभ्या
प्राप्त नृज मचिरजीवितया फल तत् ॥ ६८

अनुपरतमृदङ्गमन्द्रनाद
मणिनिरणरवभासिता धवारे ।
षड्ऋतुसुखगृह विलासकीर्ति
वरवनिताभिररम्न राजसिंह ॥ ६९

इति नगरनरन्द्र [–⌣] भाया
प्रथमतर कथिता कथामरधान् ।

---

१ म मनन्दु

श्रुतिपथमुपगम्य निगच्छमानं
तत उपरि प्रकृतं निशामयध्वम् ॥

इति धर्मकथोद्देशे चतुर्वर्गसमन्विते
स्फुटशब्दार्थसंदर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
जनपदनगरराजनिरूपपरिवर्णना नाम
प्रथमः सर्गः

[द्वितीयः सर्गः]

धर्मेण समाप्तमनोरथस्य श्रीधर्मसेनस्य नराधिपस्य ।
प्रियाङ्गनायां स वराङ्गनामा जज्ञे कुमारो गुणपूर्वदेव्याम् ॥ १
यस्मिन्प्रसूतेऽभिननन्द राष्ट्रं पितुश्च मातुर्ववृधे प्रहर्षः ।
भयं रिपूणामभवत्तदैव दुद्राव शोकः स्वजनस्य तस्य ॥ २
अन्यान्यहस्ते प्रतिनीयमानो बालेन्दुवद् वृद्धिमुपाजगाम ।
फलामलाप[1] वदनारविन्दं समीक्ष्य भूयो न ततर्प लोकः ॥ ३
अनेकसल्लक्षणलक्षिताङ्गः प्रतापकान्तिद्युतिवीर्ययुक्तः ।
विद्वत्सहायो मतिमान् दयालुः प्रजाहितार्थाय कृतप्रयासः ॥ ४
देवेषु पूजां गुरुषु प्रणामं पराक्रमं शत्रुषु सत्सु मैत्रीम् ।
पात्रेषु दानं च दयां प्रजासु विद्यासु रागं सततं चकार ॥ ५
शब्दार्थगन्धर्वकलालिपिज्ञो हस्त्यश्वशास्त्राभ्यसनप्रसक्तः ।
व्यपेतमायामदमानलोभस्तत्याज सप्त व्यसनानि धीमान् ॥ ६
कदाचिदभ्यस्य गजाश्वशास्त्रमृद्ध्या महत्या नगरीं प्रविश्य ।
प्रणम्य भक्त्या पितरौ यथावत्स्थितौ पुरस्ताद्विनयानताङ्गः ॥ ७

---

१ [कल्पलाप]

समीक्ष्य तं पुत्रगुणानुरागान् रूपं वपुस्तनवयौवनं च ।
यांचिद्धवेत्स्य समानरूपा वपुष्मतीति स्मरत स्म सत्य ॥ ८
तस्मिन्स्वराज्ये स्वयमेव कश्चिच्छ्रेष्ठी पुरस्यास्य कुमारभक्त्या ।
अतर्कितोपस्थितजातराग समाहितात्मत्यमुवाच वाक्यम् ॥ ९
कुलेन शीलेन पराक्रमेण ज्ञानेन धर्मेण नयेन चापि ।
समृद्धपुया पतिरुत्तमर्थीर्भवत्समाना धृतिपणराज्ञी ॥ १०
अतुल्यनामा (?) श्रेष्ठी तस्य भार्या विशाल्वशा वरधर्ममूर्ति ।
तया सुता शीलगुणोपपन्ना बभूव नाम्नानुपमा विनीता ॥ ११
विभूषणानामतिभूषणेन विरूपतामानवयौवनेन ।
किमत्र तद्रूपनयातिमात्र सा देवकन्या स्वयमागतेव ॥ १२
श्रुत्वा वयस्यस्य वणिक्तमस्य साऽत्यर्थमर्थानुगत मनोज्ञम् ।
स पूजयित्वा विधिवत्ततस्तां स्वा म त्रशाला पुनराविवेश ॥ १३
स मन्त्रिमुख्या विदितायनस्था अनन्तचित्राजितदेवसाक्षा ।
आहूतमात्रा वसुधेश्वरेण यथाविधस्थानमुपोपविष्टा ॥ १४
सत्कृत्य तान्सरमुख स राजा मावाच वाचं मधुरार्थगर्भाम् ।
तापूयते यौवनमात्मसूनो कृष्णतर पक्ष इव दुर्घिम्बम् ॥ १५
व्यायामविद्यासु कृतप्रयोगो नीतौ कृती सर्वकलाविधिज्ञ ।
वृद्धोपसेवाभिरतिर्हितात्मा शुभुद्धिमान् पौरुषवान्कुमार ॥ १६
सभाव्यरूप स्वगुणैर्महीन पुष्पं फलानामिव जन्यवत्ता ।
रूपश्रियानङ्ग इव द्वितीयस्तदस्य चिन्त्य खलु दारकर्म ॥ १७

१ म कश्चिद्भवदस्य समान २ [तस्मिन्न काले] ३ [पूर्णितराग]
४ [विरूपताया नव] ५ म अनन्तचित्रार्जित, [धीतसाक्षा] ६ म
गीतो ७ म इति

श्रुत्वा [illegible] [illegible] गजमनानुगता ।
प्रीत्या नरेन्द्र [illegible] [illegible] ॥
तथा पुरस्ता[illegible] [illegible]
अन्या न [illegible] ॥
वैनाहिकी न [illegible]
तस्मादह [illegible] ।
श्रुत्वा ततोऽनन्तर [illegible]
[illegible]
जनस्य [illegible] हि [illegible]
[illegible]
[illegible] ।
[illegible] पृथिव्यां [illegible]
अमहित [illegible]
[illegible] ।
न सा [illegible]
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
अभूतपूर्व [illegible] ।
[illegible] ॥ ७०
[illegible] ।
[illegible] ॥ ७१

[illegible]

मिन वन्नीय म्यनुरागि पुसामलभ्यमन्यत्र हि दैवयागात् ।
तल्लभ्यत चढाग्निना समग्रा वसु धरा हस्तगतेव तस्य ॥ २९

विरक्त भू पा पतिनीर्घमुत्राण्यल्पानि मित्राण्यतिदूरगानि ।
सरन्ध्रमात्राभिनिविष्टगुद्ध कियच्चिर¹ तस्य नृपस्य राज्यम् ॥ ३०

अष्टाविम भूपतय मधाना धर्मार्थषड्भागभुज पृथिव्याम् ।
यभ्राजन मनिहितैर्धरित्री धीरष्टभिस्तैरिव दिग्गजेन्द्रै ॥ ३१

महीमहेन्द्राऽथ महेन्द्रकल्पा द्विषतपश्चापि यथार्थनामा ।
सनत्कुमारा मकर ध्वजाऽपि समुद्रगुप्ता विनयधरश्च ॥ ३२

रत्नायुधश्चन्द्रभृता समान पराक्रमैश्वर्यवपुर्गुणन ।
मित्रसहश्चापि हि द्वनसनानि बाधिकास्त न भवधुरीशा ॥ ३३

घनासि तषां स निशम्य राजा म्वतर्कितानां नतिजृम्भितानि ।
मगस्य सान राज्यधुरधरांश्च ध्वदस्मात्त पुनरावचक्ष ॥ ३४

स चापि राज्ञां समुदीरिताथा गिर निशम्यानुमतिं मकृत्वं ।
विवाहत नारिकृना मन्न्या म पक्त्रा दूतवरा ससर्ज (?) ॥ ३५

नपामर्थरा गुणवांस्तु दूत पतिं समासाद्य मकृद्गुपा ।
प्रन्न्यं त्वव मियवारयगर्भं व्यजिज्ञपद्धाविकमर्थयुक्तम् ॥ ३६

निशम्य त्वव च वचा निशम्य मुदामवाप्ताथ तथनि राजा ।
विज्ञाय वागिङ्गितदानमानं स्वकार्यसिद्धौ मतिमादध स ॥ ३७

तता नृपणाप्रतिपारपण ववाहर मामपुनरत्वाभि ।
विसर्जित साधु कृता महत्या यनागनस्तेन पथा निवृत्त ॥ ३८

---

१ म विपर्षं २ म धर्मार्थ ३ म विनयवरश्च ४ म महान्व

स्वाभाविकश्यामतिरोनरूपा माङ्गल्यवस्त्राण्यभिसंवसाना ।
सिंहासनस्योपरि संनिषण्णा बभौ शचीवाद्यपवनमर्थे ॥ ६९
अष्टाभिराभिश्च सुन्दरीभिमनोरमाङ्ग्या सुनया सहन्त्या ।
अष्टुन्नमधुन्या धनन्तया च सम कुमारा स्नाभिरगाह ॥ ७०
हंसपत्रगन्धविविधनार्यश्रीनाभिरद्भिनदामसंख्ये ।
पद्मात्पन्नशङ्खिनवन्नाभिषगु धन्द्रा स्वपयांबभूव ॥ ७१
अन्य च नया रूपमी समुन्या अनन्तचित्राभिनदवसीदा ।
कुम्भेजवन्द्रुनमयनर्व सुद्धाम्बुपूर्णैश्च समभ्यषिञ्चन् ॥ ७२
पौरप्रधाना नरदेवपत्न्या ते पार्थिवं पूजयन्नाशिषेध ।
पदेश्च नानाविधवर्णनायं पदाभिषयं गुनना मयम् ॥ ७३
समस्त सम्यग्वस्त्र धुवर्णा रागान्विता मङ्गलमानयो ।
पश्चरनैश्च रत्नपूर्णैरन्या यथाभाण्यभिरवद्युकूल ॥ ७४
काश्चित्प्रमुखरं यथाद्ध भरीरमानो ननयाथ पार्थिव् ।
अन्यास्यसान्ध्या इति काश्चिदत्रगाधयमन्य परम ममन्तु ॥ ७५
वराङ्गनामानपनकर्णिके शिरोन्द्रपुष्पश्च मनाकरूपा ।
तर्मरस्य च पुनरपि स्वयम्पर्णा पौरा नमनान क्षपयांबभूवु ॥ ७६
इम यथ चापि हि जीवलोके समानमन्यान्यलोपिताम ।
एवम्परा मन्तुर्निरीयकम्प कथं विस्मित इति काश्चिदूचु ॥ ७७
किं न पूर्णं शाश्वतमिदं धर्मद्विजगन्धसाधारणस्त्वमुह्य ।
स्वरूपनिर्वाणपथमपथं दु ये गुणे येनि च योगासिद्धम् ॥ ७८

१ ब पर्ण ९९४ [illegible] २ [illegible] ४ [[illegible]] ५ [[illegible]]

धर्मात्सुखं पापफलाच्च दुःखं सुखं स्वपक्षेन्द्रियकामलब्धिः ।
दुःखं पुनस्तद्विपरीतमुक्तमिनीश्च सकरपि किं न वेत्रम् ॥ ७९
पूर्वं स्वकृत्वा सुकृतं नरा ये परत्रिय मानुष्यगतिं मजा ।
तेषां श्रम कुवलयस्य लोके हाम्य मन्त्रच विपाकनितम् ॥ ८०
तथापि कर्माणि भवन्ति तानि शुभप्रतानान्य शुभप्रतानि ।
ऐकान्तिकं यन्निरुपद्रवं च सुखं लभन्ते न यमत्र जीवाः ॥ ८१
दान तपः संयमदर्शनानि शौचं क्षमा श्रुतकथा च मत्रा ।
क्षान्तिश्च सत्यं समता क्षमस्य इत्यवमादि सुखन्तमनम् ॥ ८२
जन्मान्तरे तप्ततपःप्रभावात्मत्पात्रदानाज्जिनपूजनाच्च ।
प्राणानुकम्पोद्भवभावनाया जन्मन्यथास्मिन्सुखिनो भवन्ति ॥८३
किमत्र चिन्तैर्बहुभिः प्रलापैः सुखार्थिभिः पापरतानिरस्याः ।
पापं पुनर्जीवविहिंसनेन तन्मूलता दुःखमवाप्नुवन्ति ॥ ८४
श्रुत्वा वचो धर्मपथानपतं निरन्तरं सर्वजगावगम्यम् ।
स श्रेष्ठधुर्धर्मफलं मनुष्याः प्रत्यक्षसंदर्शनजातरागाः ॥ ८५ ॥
प्रशस्तनक्षत्रमुहूर्तयोगे ग्रहेषु सर्वेषु समन्वितेषु ।
स्वाद्यस्थिते चन्द्रमसीष्टपक्षे चकार पाणिग्रहणं रघूनाम् ॥ ८६
श्रीधर्मसेन सकलश्रुतेन समानयन्नरभिसमपूज्य ।
स्वाचापचारग्रहणानुवृत्त्या विसर्जयामास वसुधरेन्द्रान् ॥ ८७
समार्प्यवस्त्राणमहाविभूत्या विराजमाना दुहितॄन्निरीक्ष्य ।
जामातरं यायितरामलक्ष्म्यो वसुंधरेन्द्रा मययुः स्वदेशान् ॥ ८८

---

१ स भ्रान्ति २ स यमाया न भीत ३ क सर्वयेषे, [शुभेषिते]
४ [मंडन] ५ [वागर्व]

निवर्तमानान्मधुरान्कुमारः प्रीत्या महेन्द्रप्रतिमान्विधिज्ञः ।
प्रयाप्य दूरं विजितत्रिवर्गः स्वच्छन्दवृत्त्यानुबभूव भोगान् ॥ ८९

प्रियाङ्गनाभिर्वरवर्णिनीभिः मधुस्तनीभिः कमलाननाभिः ।
चन्द्राननाभिः सह राजपुत्रः रेमे चिरं पीनपयोधराभिः ॥ ९०

तासां वधूनां रमणप्रियाणां प्रीत्यानुपक्षप्रमदाविलासिनाम् ।
आलापसल्लापविलासभावैः कान्त्या व्यतीता धरणीन्द्रसूनोः ॥ ९१

तथापि भास्वत्प्रणयेन तस्य स्वात्मस्वभावमनिबद्धरागाः ।
मनोहररूपगुणैर्विशान्तिमत्यः सर्वास्तु सर्वेन्द्रियसौख्यदाः ॥ ९२

सत्यामवस्थानिदृपाययभा पेशू यमायापूतमोभरीना ।
व्यपनमारायमदाभयमूपा मदीन्द्रपुत्रस्य मनोऽपि जगु ॥ ९३

दृष्ट्वा गगनचरीभिरप्सरोभि
क्षोणीन्द्र स्फुटमणिभासुरं पदेषु ।
कान्ताभिर्भवनवरं पराध्यमार
भूमीन्द्रप्रियमतनयस्ततोऽभिरेमे ॥ ९४

इत्येवं नृपतनयस्य पुण्यमूर्ते
कल्याणं वधितमिदं समाससायन् ।
कं श्रम पुद्गलपक्षं समासाद्य
संसारात् ददतिरति पुमानरूपम् ॥ ९५

इति धर्मकल्पद्रुमे चतुर्वर्गसाधने ।
पुरुषार्थोपदेशे कुमारचरितवर्णने ॥
विमलवर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ।

१ [प्रतान्द २ अ लेखन ३ अ ...

तृतीय सर्ग

अरिष्टनेमिप्रवरस्य भूमि प्रणाष्टकमाष्टकभागतः ।
विशिष्टनामाष्टमहर्द्धिसंनिद्राविशानी ताःयपानतः ॥ १
तस्याग्रशिष्या वरदत्तनामा सन्प्रविचित्रानतप प्रभावान् ।
कर्माणि चत्वारि पुराननानि शिथिल्य स्वल्यमनल्पमापन ॥ २
उदारसंस्त्ससत्तपस्त्वनानिद्रिभि स गुणगण ।
महात्मभिस्ताविजहार स्थान समाम्नवत नगर न वनम् ॥ ३
पुराकरग्राममडम्बखेडान्विहृत्य सम्यान्नगरान्भानु ।
धर्मप्रभाव व्यपनप्रकाम पुर क्रमणात्तमपाजगाम ॥
तस्मिन्पुरे सर्वजनाभिगम्य उद्यानमत्यन्तमगप्रसन्नम् ।
मनोहर नाम मनोऽभिरम्य कृतरतुन्त्य स ॥ ४
तस्यैकदेशे रमणीयरूप शिलातल जन्तुरविवर्जित च ।
दयापरर्दोतमदन्द्रियार्थै सहापविष्टा मुनिभिर्मुना ॥
एकेकश क्वचन पिण्डिताश्च कर्मिभिर्ता क्वचन संनिषण्णा ।
स्वाध्यायमन्दध्यानिरक्तकण्ठा वाचयमा क्वचन सा ग्रयां ॥ ५
तपो यतीनां हि तपोधनानां जाज्वल्यमानात्तमशीतभासाम् ।
मध्ये बभासे वरदत्तनामा ज्योतिगणानामिव पूर्णचन्द्र ॥ ६
उद्यानपाल प्रविलोक्य साधूस्तपोभिरुद्भासितपुण्यमूर्तीन् ।
महृष्टचेतास्त्वरयाभिगम्य विज्ञापयामास नराधिपेन्द्रम् ॥ ७
पुर वन वापि गृह सभायां तिष्ठन्स्वय जाग्रदपि स्वपन् ।
दिवा निशायामथ सन्ध्ययाश्च यान्भावतश्चिन्तयति स्मितीन्द्र ॥ ८

---

१ क °वरदत्तभूमि

तान् साधुवर्गान्स्वगुणोपपन्नान्प्रशान्तरूपान्विदितत्रिलोकान् ।
मनोहरोद्यानशिलातलेषु सुखोपविष्टानहमभ्यपश्यम् ॥ ११
उद्यानपालस्य वचो निशम्य प्रोत्थाय सिंहासनतः पृथुश्रीः ।
पदानि सप्त प्रतिगम्य राजा ननाम मूर्ध्ना विनतारिपक्षः ॥ १२
आनन्दिनीं नाम महाध्वनानां माङ्गल्यरम्यामभिसम्प्रताड्या ।
जनस्य सर्वस्य निवेदनार्थं प्रताडिता भूपतिशासनेन ॥ १३
अमात्यसेनापतिमन्त्रिणश्च पुरोहितश्रेणिगणप्रधानाः ।
तस्याः पुनर्मन्द्रनिनादरम्यं रवं निशम्याशु समाययुस्ते ॥ १४
महत्तरामं परितुष्टभावो दत्त्वा दरिद्रार्थिजनाय दानम् ।
सान्तःपुरः सर्वसमृद्धियुक्तो जगाम साधूनभिवन्दितुं सः ॥ १५
यद्दुमरारान्पुरवासिनोऽर्थान् निरिन्नयन्न स्वमनोऽनुनीतान् ।
अनन्यसाकृतिनिम्नभावा निरीयुरुर्वीपतिना सहैव ॥ १६
नृपानुगाः केचिदभिप्रजग्मुर्गन्तुं प्रवृत्तानपरे समीयुः ।
निश्चक्रमुः केचिदुदारशोभाः स्वां स्वां च सन्दर्शयितुं विभूतिम् ॥ १७
निर्जग्मुरन्ये नरदेवभक्त्या समीयुरन्ये मुनिदेवभक्त्या ।
उत्तस्थुरन्ये गुरुगौरभक्त्या उपययुरन्ये वरधर्मभक्त्या ॥ १८
प्रदित्सवः केचन पात्रदानं जिनस्तवं केचन सप्तदानान् ।
शुश्रूषवः केचन धर्मसारं सुराङ्गनाभिस्तु रिरंसवोऽन्ये ॥ १९
दिदृक्षवः केचन मोहजेतुं जिगमिषवः केचन मोहराजम् ।
युयुत्सवोऽन्ये च कषायमल्लैर्विभङ्क्तवः केचन पापतल्पम् ॥ २०
मुमुक्षवः केचन कर्मपाशान्निस्तितीर्षवोऽज्ञानमहासमुद्रम् ।
बुभूषवः साधुगुणानुरागाद्विचिकित्सवः संशयजातमर्थम् ॥ २१

१ म प्रभान्तरयान २ [निश्चक्रमुः] ३ [चिकित्सवः]

[तृतीयः सर्गः]

अरिष्टनेमिर्वरधर्मभूमिः प्रणष्टकर्माष्टकभूरिबन्धः ।
विशिष्टनामाष्टसहस्रकीर्तिर्द्वाविंशतीर्थाधिपतिर्बभूव ॥ १ ॥
तस्याग्रशिष्यो वरदत्तनामा सम्यक्त्वविज्ञानतपःप्रभावान् ।
कर्माणि चत्वारि पुरातनानि निर्भिद्य कैवल्यमतुल्यमापत् ॥ २ ॥
उदारवृत्तैरनुसत्त्वपक्षैर्नानर्द्धिभिः साधुगणैरनेकैः ।
महात्मभिर्भूरिजहार स्थानं धर्माम्बुवर्षं जगते च वर्षन् ॥ ३ ॥
पुराकरग्राममडम्बखेटान्विहृत्य भव्याम्बुजबालभानुः ।
धर्मप्रभावं व्यपदेष्टुकामः पुरं क्रमेणोत्तममाजगाम ॥ ४ ॥
तस्मिन्पुरे सर्वजनाभिगम्यमुद्यानमत्यन्तसुखप्रवेशम् ।
मनोहरं नाम मनोऽभिरामं कृतानुनादं मधुपद्विरेफैः ॥ ५ ॥
तस्यैकदेशे रमणीयरूपे शिलातले जन्तुविवर्जिते च ।
दयापरस्तीतमन्द्रियार्थः सहोपविष्टो मुनिभिर्मुनीन्द्रः ॥ ६ ॥
एकत्र केचन पिण्डिताः केचित्स्थिताः केचन संनिषण्णाः ।
स्वाध्यायसद्ध्याननिरतकण्ठा वाचंयमाः केचन साधुवर्याः ॥ ७ ॥
तेषां यतीनां हि तपोधनानां जाज्वल्यमानात्मशरीरभासाम् ।
मध्ये बभासे वरदत्तनामा ज्योतिर्गणानामिव पूर्णचन्द्रः ॥ ८ ॥
उद्यानपालः प्रविलोक्य साधूंस्तपोभिरुद्भासितपुण्यमतीन् ।
प्रहृष्टगात्रस्त्वरयाभिगम्य विज्ञापयामास वसुन्धरेन्द्रम् ॥ ९ ॥
पुरे वने वापि गृहे सभायां तिष्ठन्स्वयं साग्रहेऽपि ग्रामे ।
दिवा निशायामथ सन्ध्ययोर्वा यो भावनानित्यमतिर्नरेन्द्रः ॥ १० ॥[1]

---

१ क °वाग्वृत्ति

तान् साधुवर्गान्स्वगुणोपपन्नान्प्रशान्तरूपान्विदितत्रिमार्गान् ।
धनादरागाननिमग्नसत्सु मुक्तावशिष्टानवलम्ब्यपन्थम् ॥ ११
सुपानपानस्य वरा निशम्य प्राप्याय सिद्धामलन पृथुर्धीः ।
पदानि सप्त प्रतिगम्य राजा ननाम मूर्ध्ना विनतारिपक्षः ॥ १२
आनन्दिनी नाम महाश्रमाद्या माङ्गल्यधर्मण्यभिसम्प्रणादया ।
जनस्य तस्य विधापनार्थं समादिता भूपतिनागतेन ॥ १३
अथाश्रमनार्यनिकामश्रेणी पुराणितश्रेणिगणप्रधाना ।
तस्याः पुनर्मञ्जुनिनादमल्प एव निशम्याशु समाययुस्ते ॥ १४
महत्तराम परितुष्टभावा दृष्ट्वा नरेन्द्राधिजनाय मानम् ।
सान्त पुर सबलप्रहृष्टियुक्ता जगाम साधूनभिवन्द्य तु स ॥ १५
बहुप्रकारा पुरवासिनाऽर्थान् विचिन्तयन्ते स्वमनोऽनुनीतान् ।
अनन्तरूपाद्विनिवृत्तभावा निर्गायुर्वीपतिना सहैव ॥ १६
नृपाज्ञया केचिदभिप्रजग्मुरन्ये प्रवृत्तानपरे समीयु ।
निश्चक्रमु कश्चिदुपाश्रमाभा स्वां स्वां च सम्पीयितु विभूतिम् ॥ १७
निर्जग्मुरथ नरेन्द्रभक्त्या समीयुरन्ये मुनिस्वभक्त्या ।
उत्तस्थुरन्ये गुरुज्ञानभक्त्या उपययुरन्ये परधर्मभक्त्या ॥ १८
मत्तिस्सर कचन पाठमान निलसव कचन सपतन्द्रान् ।
शुश्रुवुः कचन धर्ममार्ग गुराङ्गनाभिस्तु दिदृक्षयाऽन्य ॥ १९
ररन्सव कचन माद्यमनां जिघांसवः कचन माद्यगजम् ।
युयुत्सवोऽन्ये च कषायमद्यं विभक्त्व कचन कामरूपम् ॥ २०
मुमुक्षव कचन कर्मपाशांस्त्रितापवाऽज्ञानमहासमुद्रम् ।
तुष्टुवु साधुगुणानुरागोऽश्रियविमव मतवज्ञानपथम् ॥ २१

---

१ म प्रशान्तरूपान् २ (निश्चक्रमु) ३ (विचिन्त्य)

पुपूरत पापरजांसि केचिन्निचिचीषवः पुण्यजलानि कश्चित् ।
निर्दिपिवा घान्तपांसि कश्चित्तिष्ठासत मूत्रपथ न कश्चित् ॥ २२
चिकित्सत कश्चन दुःखजालं बिभित्सत कश्चन दुःखबीजम् ।
सिशसव कश्चन दुःखवह्निं जिज्ञासवो द्रव्यगुणस्वभावान् ॥ २३
आधित्सत कश्चन पुण्यकीर्तिं विवप्सव कश्चन पुण्यबीजम् ।
सिष्ठापर्व कश्चन पुण्यतीर्थं लोकोत्तरं मार्गमभीप्सवश्च ॥ २४
गृहस्थधर्मं प्रतिपित्सवश्च गृहस्थधर्मं प्रजिहासवश्च ।
तितिक्षवो लोकबुधममार्ग मुनीन्द्रधर्म प्रतिगृभवश्च ॥ २५
व्रतातिपातप्रतिबाधनाय गृहीतपूर्वव्रतरक्षणाय ।
महाव्रतानुग्रहकारणाय केचिद्ययु प्राग्विदितात्मतत्त्वा ॥ २६
अन्ये पुन प्राक्तनकर्मबन्धा संसारनिःसारविकारलापात् ।
अवेत्य निर्वेदपरायणास्ते दीक्षाभिलाषा प्रययुर्गुरुभ्य ॥ २७
मदप्रभिन्नार्द्रकटद्विपानामन्तर्निनादै रथनमिनाप ।
तुरङ्गमानामपि हेषितैश्च पदातिवृन्दप्रतिबद्धवाक्यैः ॥ २८
नानाविधैस्तै पटहैर्मृदङ्गैः शङ्खस्वनैर्नान्दिमुखप्रलापैः ।
प्रावृट्पयोदध्वनिमादधाना नरेन्द्रसेना विरभा प्रयान्ती ॥ २९
आरुह्य रत्नोज्ज्वलमौलयस्ते हस्त्यश्वयानानि पृथग्विधानि ।
वरा वराङ्गप्रमुखा कुमारा वसुधरेशस्य ययु पुरस्तात् ॥ ३०
मत्तद्विपस्यायतपीनबाहु स्कन्धाधिरूढ ससितातपत्र ।
अष्टार्धसच्चामरवीज्यमानो व्रजन् बभौ शक्र इव द्वितीय ॥ ३१

१ क चिर्चीर्व २ ग चिचीषवो ३ [ग्रामिणाव] ४ [छिल्लासव]
५ क मन्त्रर्निनादे, [मन्द्रैर्निनादे]

यथैव पूर्व भरतश्चक्री हिरण्यनाभाय नमस्क्रियार्थं ।
प्रजन् प्रभासे वरत्‍पार्श्वे श्रीधमसेना वसुधाधिपश्च ॥ ३२
अदूरत साधुगणाश्चिल्य मत्‍द्विपेन्द्रादवतीय सद्य ।
अपाय पाल्यजनानपत्र मुन्‍याधिनाथ सन्‍निमुपायतश्री ॥ ३३
वयानिगर्णरिदुरिवाचलन्‍द्र मदक्षिणीकृत्य वसुधरन्द्र ।
समुप्रदार सहमिश्रम पूर्णनाथ पादावुपसिमस्य ॥ ३४
ज्वलत्किरीट प्रविलम्बिहारा विचित्ररत्नाङ्गदघृष्टबाहु ।
रराज राजा मुनिपुङ्गवस्य पादौ पतन भानुरिवादयस्य ॥ ३५
आपृच्छ्य भूप कुशल यतीनामविघ्नतां ज्ञानतपाव्रतेषु ।
स्वनामगोत्र चरण निवेद्य स्थानेश्च मर्न्दरवितिष्ठ प्रणुत्य ॥ ३६
यथार्थ सर्वा मुनिपुङ्गवांस्तांस्त्रिभिर्विशुद्ध प्रयशाभिवन्द्य ।
एत्यादरान्वल्गिपात्रमूल सुख निपन्नमथ पृच्छदथम् ॥ ३७
सर्वप्रजाभ्या ह्यभयप्रदाता सत्वमजानां शरण गतिश्च ।
सवभजाना हितदस्त्व धर्मोमत मदिर वीतमाह ॥ ३८
त्व पवलज्ञानविशुद्धनत्र सर्वार्थविस्तसवगुणापपन्न ।
सवज्ञवन्द्य प्रविधूतपाप्मा आचक्ष्व जीवाद्विपदार्थभद्रान् ॥ ३९
जीवाश्च पविमन्त्रमु तीव्र घनान्प्रुवत्स्यमतिम हि दु खम् ।
तिर्यक्षु नानाविधजन्तनां वा मनुष्यलाकस्य च वारण किम् ॥ ४०
गुराधिगमस्य चतुर्विधस्य सौख्य कथ वाष्टगुणान्वियुक्तम् ।
इन्द्राधिपाऽतमन तरालनिवाणसौख्य कथयस्व तन ॥ ४१
कर्माणि वा कानि सुखमदानि दु खमदानान्यथ कानि नाथ ।
सुखासुखान्मिश्रफलानि कानि कर्मान्तर ब्रूहि च सन्नया म ॥ ४२

१ [प्रचल्न्द]

तथैव पापाधिकताऽतिदुःखं पुण्याधिकात्सौख्यमुदाहरन्ति ।
सुखासुखे ते च समे समत्वान्मिश्रत्वमुक्तं मनुजेषु तेन ॥ ५४
अज्ञानमूढा[1] दुरनुष्ठिता च धर्मार्थया न्यगणान्भजन्ते ।
विपन्नमार्गा परिलप्य पश्चात्त तीव्रदुःखं नरके भ्रमन्ति ॥ ५५
नाज्ञानताऽन्यच्छ्रयमस्ति किंचिन्नाज्ञानताऽन्यश्च तमोऽस्ति किंचित्
नाज्ञानताऽन्या रिपुरस्ति कश्चिन्नाज्ञानताऽन्याऽस्ति हि दुःखहेतुः
निरङ्कुशा मत्त इव द्विपेन्द्रा यथा भ्रमन्ति प्रतिशत्रुसेनाम् ।
नरा सदाद्य विनाशयन्ति जीवास्तथा ज्ञानविहीनचेता ॥ ५७
यथैव तीक्ष्णाङ्कुशवान गजेन्द्रा सुदुर्धर्षणा वृतना मसान ।
तथैव मोहारिमहाप्रमत्ता ज्ञानाङ्कुशा निजयति क्षणेन ॥ ५८
यथा ह्यनाथरपत्ततुकामा धावन्तु सर्वत्र पतन्त्यरण्ये ।
अज्ञानिनोऽङ्गीकृतमार्गमस्तु तथैव दुःखानलमभ्युपैति ॥ ५९
यथा स्वनावरपतन्य बहु स्पन्दनमामाति नैकशार्थे ।
ज्ञानेन चक्षुष्मतपासि कृत्वा तथा यथा निर्वृतिमभ्युपैति ॥ ६०
इत्येवमादीनि निदर्शनानि जगत्प्रभुर्यायतिनायकस्य पृष्ट्वा ।
अल्पप्रभाश्च विशुद्धदृष्टि स मासर्तोष्य स्मभूत च विद्वान् ॥ ६१
कुमतिवृक्षपरम्पाढमसद्भावबच्छ्य
जगति न हि निर्वृति क्षीणपुण्या नरा ये ।
अविदितपरमार्थास्ते सुलभं भवानि
चिरतरमपि यान्ति दुःखभाजो भवेऽस्मिन् ॥ ६२
अत इह मतिमन्तो धर्ममार्गे प्रयाता
त्रिभुवनसुखमार्गमाप्य भवन्तु ।

१ क अज्ञानमूढा । २ क ३ सुखा ।

पत्र स पुत्रा भगवान्मुनीन्द्र' श्रीधर्मनन्दन नराधिप ।
हिताय लोकस्य मयोपदिष्टं मार्गं परत्र सुखमनुधत्स्व ॥ ४३
यत्र्योगिनः मनसा प्रभासि नन्द तन्द्रितानां मुनिन्द्र्यमभूता ।
पुत्रा यथा दिनवाघरात्रिकामुत्राया शणु न ग्रहीमि ॥ ४४
सभाव भवन्त्यमितिभाजनेन महर्षिमार्गश्रुतिगायनानाम् ।
श्रद्धानिता साधु निरन्तरं च न याति जन्मार्णवदूरपारम् ॥ ४५
धर्मश्रवेन पापमुपैति नाश धर्मश्रवेन पुण्यमुपैति वृद्धिम् ।
स्वर्गापवर्गसम्पत्सौख्य धर्मश्रुतस्य न चायतस्तु ॥ ४६
तस्माद्धि धर्मश्रवणानुरागा भवन्तु भव ... ॥
जिन्हा जरागतिमजश्च मृत्यु भवन्ति वन्ध्या भुवन
धर्मानुबन्धा दुरितानुबन्धा मिश्रानुबन्धाश्च
निधा विभिन्ना श्रुतयश्च लोके तासां फल ...
धर्मानुबन्धात्सुखमत्र नित्य पापानुबन्धान्य ...
मिश्रानुबन्धात्सुखदुःखयोग सजपतस्त त्रिविध
क्षीराणि वर्णेन समानि ... रसेन नान ...
ऐकानि निघ्नन्ति ... ॥
एव हि धर्मा बहुप्रकारा शास्त्रा समाना ...
दुःखार्णवे क्वचन मज्जयन्ति सुखार्णवे क्वचन
क्वचित्पुनस्त नरकं नयन्ति नयन्ति ...
मनुष्यलोक गमयन्ति केचित्स्वर्गापवर्गा च
एकान्ततो नि... ॥
यथाधिको यन...

१ म सम्यगमति

नैवं पापाधिकताऽस्ति दुःख पुण्याधिकात्मा परमुदाहरन्ति ।
सुखासुखं तत्र च सम समत्वाभिस्मयश्रुतिरनुमतिदर्शनेन ॥ ५४

अज्ञानमूढा दुरनुष्ठिता ये धर्माश्रयात्ते नगणान्भजन्ते ।
विपक्षभागाः परितप्य पश्चात्ते तीव्रदुःख नरकं व्रजन्ति ॥ ५५

नाज्ञानतोऽन्यद्भयमस्ति किंचिन्नाज्ञानतोऽन्यच्च तमोऽस्ति किंचित्
नाज्ञानतोऽन्यो रिपुरस्ति कश्चिन्नाज्ञानतोऽन्योऽस्ति हि दुःखहेतुः

निरङ्कुशो मत्त इव द्विपेन्द्रो यथा प्रविश्य प्रतिशत्रुभूमिम् ।
तथा सहसाशु विनाशयति जीवस्तथा ज्ञानविहीनचेताः ॥ ५७

यथैव तीक्ष्णाङ्कुशवान् गजेन्द्रो मृगेन्द्रपरीतां पृतनां प्रमथ्य ।
तथैव मोहारिमहाप्रसेनां ज्ञानाङ्कुशो निजयति क्षणेन ॥ ५८

यथा दवाग्निप्रसरं तुषारो धावन्नु तथैव पतत्यधस्तु ।
अज्ञाननीलीवृतमानसस्तु तथैव दुःखानलमभ्युपैति ॥ ५९

यथा त्वाग्निप्रतप्य पटु स्वदनामाभाति शनैरुपायं ।
सज्ञानचक्षुश्च तपांसि कृत्वा तथा बुधो निर्वृतिमभ्युपैति ॥ ६०

इत्येवमादीनि निदर्शनानि जगत्प्रभुः प्रान्यवलोक्य बुध्या ।
अल्पश्रमाच्च विशुद्धदृष्टिः स मोक्षसौख्यं लभते च विप्रान् ॥६१

कुमतिदुरपदमादधंसद्धाबकृत्य
जगति न हि विदन्ति क्षीणपुण्या नरा ये ।
अविदितपरमार्थास्ते पुनर्जन्मवासं
चिरतरमपि कालं दुःखभाजो भवन्ति ॥ ६२

अत [illegible] मतिमन्तो धर्ममार्ये जनानां
त्रिभुवनगुरुसारमापन्न सभमध्वम् ।

---

१ क अज्ञानमूला २ क ग्रन्युप्यन्

[illegible]

तत्रैव पापाधिकताऽतिदुःख पुण्याधिकात्सौख्यमुदाहरन्ति ।
सुरासुरास्ते च मया समन्तात्तिर्यक्सुहृन्मानितमानतेन ॥ ५४
अज्ञानमग्ना दुरनुष्ठिता ये धर्मार्थयात्रागणा भजन्ते ।
विपन्नभागाः परितप्य पश्चात्तीव्रदुःख नरकं व्रजन्ति ॥ ५५
नाज्ञानतोऽन्यद्भयमस्ति किंचिन्नाज्ञानतोऽन्यच्च तमोऽस्ति किंचित्
नाज्ञानतोऽन्या रिपवोऽस्ति कश्चिन्नाज्ञानतोऽन्योऽस्ति हि दुःखहेतुः
निरङ्कुशा मत्त इव द्विपेन्द्रा यथा भविन्त्य मतिगाङ्गनाम् ।
नरा सदैवाशु विनाशयन्ति जीवस्तथा ज्ञानविहीनरता ॥ ५७
यथैव तीक्ष्णाङ्कुशवान् गजेन्द्रो मृत्सारवरीणां पृतना प्रसह्य ।
तथैव मायाभिमहाप्रसन्नो ज्ञानाङ्कुशो निग्रहति क्षणेन ॥ ५८
यथा स्वाक्षरपमनुरामा धारयन्तु तथैव पतत्पथम् ।
अज्ञानतोऽल्पिवृत्तगानमस्तु तथैव दृग्ध्यानमपर्युपैति ॥ ५९
यथा हताप्रपतस्य पङ्कु स्वदेशमायाति न चेतसार्थं ।
अज्ञानवशश्च तथापि शरदा तथा युधा निर्वृतिमभ्युपैति ॥ ६०
इत्येवमार्तानि निरर्थकानि जगत्सुखान्यपहाय पुण्या ।
अल्पप्रमाणं विशुद्धदृष्टि स मासमात्रं लभते च विद्वान् ॥६१

कुमतिदृढपङ्कगाढमग्नभावहृत्य
जगति न हि विन्दन्ति क्षीणपुण्या नरा ये ।
अविदितपरमार्थाग्रा पुनर्जन्मवास
विरतरमपि पाप दुःखभाजो भवन्ति ॥ ६२
अत इह मतिमन्तो धर्मसाय जनानां
त्रिभुवनसुखसारमापद्य समयज्ज्वम् ।

---

१ क अज्ञानमूल। २ क कृत्स्नुष्यन्,

धर्मे स [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥ ४३
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥ ४४
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥ ४५
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] गुणिम् ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥ ४६
तस्मादिह धर्म [illegible] [illegible] [illegible] शुभमा[illegible] ।
त्रिधा [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥ ४७
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
त्रिधा विभिन्ना [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥ ४८
धर्मानुरक्ता सुखमत्र नित्यं पापानुरक्ताश्च दुःखभाजः ।
मिश्रानुरक्ताः सुखदुःखभाजः स [illegible] त्रिविधं मयोक्तम् ॥ ४९
शरीराणि वर्णेन समानि [illegible] नानागुणवन्ति तानि ।
पुष्पाणि तिष्ठन्ति निर्गन्धमथान्यथा गन्धवत्पुष्पकाणि ॥ ५०
एवं हि धर्मा बहुप्रकारा नाम्ना समाना गुणतो विशिष्टाः ।
दुःखार्णवे केचन मज्जयन्ति सुखार्णवे केचन निक्षिपन्ति ॥ ५१
केचित्पुनस्ते नरकं नयन्ति नयन्ति तिर्यग्गतिमत्र केचित् ।
मनुष्यलोकं गमयन्ति केचित्स्वर्गापवर्गौ च नयन्ति केचित् ॥ ५२
एकान्तता निम्बरसश्च तिक्त इक्षुर्विकारा मधुरस्वभावः ।
यथाधिको यत्र विमिश्रितः स्यात्ताधिक्यतः सत्स्वरसं ददाति ५३

१ म सम्यग्गति २ म पतानि

नैवं यथाधिकमप्रतिहतस्य दुष्ट्याधिकान्यन्यदुपाददाति ।
सु चानुत्व न च मते समन्ताद्विम्बमुद्युतनितिमनन ॥ ५४
अज्ञानतमः दुरनुष्ठिता च यत्नितया स्मरणा भजन्त ।
विरुद्धनाना परितप्य पश्चाच्च भवदुःखं नरक नयान्ति ॥ ५५
नाज्ञानतमस्पदस्पमस्ति किंचिद्धाज्ञानतोऽस्यत्र नयाऽस्ति किंचित्
नाज्ञाननाशा स्पृशन्ति कश्चिद्धाज्ञानतोऽस्याऽस्ति हि दुःखहेतु
निरङ्कुशा मत्त इव द्विपेन्द्रा यथा प्रविश्य प्रतिगृह्यमनात् ।
तथा महेवाश्व विनाशयन्ति जात्मया ज्ञानविहीनचता ॥ ५७
यथैव गम्भाकुलयान गजन्ता कृतान्तरोगा पृतना समय ।
तथैव मारानिलाभिमना ज्ञानाकुला निपतन्ति सन्त ॥ ५८
यथा दवानलमनुत्थिता धावन्तु नैव पतन्त्यचक्षु ।
तथाज्ञाननाशविनाशयन्तु तथैव दुःखानलसम्पुर्यन्ति ॥ ५९
यथा स्वाभपन्थे पटु स्वदलमालानि सर्वस्यापि ।
सज्ञानचक्षुश्च स्नानि हृत्वा यथा सुखा निर्वाणसम्पुर्यन्ति ॥ ६०
स्वधर्मार्गानि निदमनानि ज्ञानवृत्तान्तवन्तस्य बुध्या ।
अल्पश्रमान्वविषृढधृष्टि स मायसो च भ्यत च विद्वान् ॥ ६१

कुमतिकुरस्कोऽधर्ममज्ञानहन्य
जगति न हि विशन्ति धीरतुल्या नरा य ।
अविदितवरमायाम्ति कुलक्षन्यवान
विरतमतिं स्वरूप दुःखमायाम भवन्ति ॥ ६२
अत एव मतिमन्ता यत्नतय पतन्ता
त्रिभुवनमुपमानमस्य तमस्य वसु ।

१ क अस्तस्य २ क हस्तुनद

गात्र तु द्विविध प्रोक्तमन्तरायस्तु पञ्चधा ।
उत्तरप्रकृतय सर्वा सख्याता हि समासत ॥ ७
आद्ये द्वे मोहनीय च तु स्वान्यन्तरायिकम् ।
घत्रायुर्नामगात्राणि गुरुवद्दु स्वानि नित्यश ॥ ८
मतिश्रुतावधिज्ञान मन पर्ययकेवलम् ।
अभिभूय स्ववीर्येण तम समवतिष्ठते ॥ ९
चतुर्विध मतिज्ञान तत्त्वाष्टौ च विंशति ।
द्वात्रिंशदुत्तर यत्न स्मृतिमावृत्य तिष्ठति ॥ १०
अवग्रहेहावायानां धारणानां च सतति ।
शुश्रूषामार्गणापेक्षाधारणानि[1] रुणद्धि सा ॥ ११
पर्यायाक्षरसघात पद सघात एव च ।
प्रतिपत्तिश्च यागश्चानियागस्तरसप्त च ॥ १२
प्राभृत प्राभृत चैव प्राभृत वस्तुपूर्वकम् ।
श्रुतज्ञानावृतिस्तत्र समासेन च विंशति ॥ १३
ग्रन्थार्थौ च न जानाति ज्ञात्वा चापदिश पुन ।
अशक्त प्रतिपादयितु श्रुतज्ञानावृत फलम् ॥ १४
द्विभेदमवधिज्ञान गुणत जन्मतश्च यत् ।
तज्ज्ञान नियत यत्न सावधिज्ञानसवृति ॥ १५
तद्विनाशोऽवधिज्ञान[3] प्राणिभृत्यन्त पुन ।
स्यानां नारकाणां च भवप्रत्ययक स्मृतम् ॥ १६

---

१ स मार्गणापेक्षा° २ स योगश्च नियोग°, [योगश्चानुयोग°] ३ [तद्विनाश-अवधिज्ञान]

त्यजतं वितथशून्य श्यामल लाकधर्मं
शृणुत तदुपरिष्टात्कर्मणा च प्रभेदम् ॥ ६३

इति धर्मकथोद्देशे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसंदर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
धर्मप्रश्नो नाम तृतीय सर्ग ।

[चतुर्थ सर्ग][2]

ससारे प्राणिन सर्व सुखदु खानुपातिन[1] ।
इष्यत कारण धर्म तयोश्च सुखदु खयो ॥ १
तदन्न धर्म सामान्याद्भेदादष्टकमुच्यत ।
चतुर्धा भिद्यत बन्धान्निमित्ताच्च चतुर्विधम् ॥ २
ज्ञानावरणमाद्य हि द्वितीय दर्शनावृतम् ।
तृतीय वेदनीयाख्य चतुर्था मोह उच्यते ॥ ३
आयुश्च पञ्चम प्राक्त नाम षष्ठमुदाहृतम् ।
सप्तम गात्रमित्युक्तम न्तरायाऽष्टम स्मृत ॥ ४
मूलप्रकृतयस्त्वता नामत परिकीर्तिता ।
आद्य कर्मणि पञ्चैव द्वितीय नवधा स्मृतम् ॥ ५
तृतीय द्विप्रकार तु चतुर्थेऽष्टौ च विंशति[3] ।
चतुष्प्रकारमायुष्य द्वि न्वारिंशच्च नामनि ॥ ६

---

१ क त्यजत, म त्यजनत (?) २ क श्रीमज्जिनसेनाचार्यशिष्यजिनसेनाचार्य
३ नम

गान तु द्विविधं मात्तमन्तरायस्तु पञ्चधा ।
उत्तरप्रकृतय सर्वा सख्याता हि समासत ॥ ७
आद्य तु मोहनीय च तु स्वदायन्तरायिकम् ।
चत्वापुनामगोत्राणि गुरुवद् स्थानि नित्यश ॥ ८
मतिश्रुतावधिज्ञान मन पर्ययकवलम् ।
अभिभूय स्ववीर्यण नम समवतिष्ठत ॥ ९
चतुर्विध मतिज्ञान नद्भदाष्टौ च विंशति ।
द्वात्रिंशत्पुनरप्यन स्मृतिमावृत्य तिष्ठति ॥ १०
अवग्रहहावायानां धारणानां च संतति ।
शुश्रूषामार्गणापक्षाधारणानि रुणद्धि सा ॥ ११
पर्यायाक्षरसघात पद सघात एव च ।
मतिपत्तिश्च योगश्चानियोगद्वारमव च ॥ १२
प्राभृतं प्राभृतं चैव प्राभृतं वस्तुपूर्वकम् ।
श्रुतज्ञानावृतिस्त्वव समासन च विंशति ॥ १३
ग्रन्थार्थौ च न जानाति ज्ञात्वा चापदिश्य पुन ।
अनन्त मतिपादपिशु श्रुतज्ञानावृत पत्म् ॥ १४
द्विभदमवधिज्ञानं गुणता जन्मतश्च यत् ।
तज्ज्ञान क्षिपत येन सावधिज्ञानसवृति ॥ १५
तद्विनाशाश्च्यविज्ञान प्राणिवृन्दस्य पुन ।
द्रव्याणां नारकाणां च भवमप्यक स्मृतम् ॥ १६

---

१ ■ [illegible] २ म [illegible] निन्य, । [illegible] १
[[illegible]
१

य स पृष्टो भगवान्यती
हितापन्न व्यपदन्दुनाम
र्थास्तया प्रश्नन्ति न
ष्टा यथावद्विनयापचारैरत
भाव्य सम्यङ्मतिभाजन
द्धान्विता माधु पिबन्ति
र्मश्रुत पापमुपैति नाश ५
वगोपगमबरान्सौम्य ध
स्माद्धि धर्मश्रवणानुरागा
लत्वा जरागलिरजश्च मृत्यु
र्मानुबन्धा दुरितानुबन्धा ।
धा विभिन्ना श्रुतयश्च लो
र्मानुबन्धात्सुखमत्र नित्य प
श्चानुबन्धात्सुखदु खयाग
राणि वणन समानि स्वाद
कानि निघ्नन्ति निपीतमात्रम्
व हि धर्मोथ वहुप्रकारा ना
रार्णव चचन मज्जयति इ
चित्पुनस्त नरक नयन्ति न
लुप्यलाक गमयन्ति कश्चित्त
मा तता निम्बरस-व तिक्त ।
धाधिना यन विमिश्रित स्या

१ म सम्यग्गति° २ म एतानि

मिश्रां पानुपार्वी [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
अथवर्नीयद्वीपस्य प्राणिना [illegible]
नास्ति [illegible]
उत्कृष्टाल्यम[illegible] [illegible]
मन पर्ययावरणाद्[illegible] [illegible]
सवद्रव्यस्वभावाना विज्ञाती सवन्न पुन ।
सद्गुणात्यात्मविनाशि [illegible]नमवृति ॥ [illegible]
निद्रानिद्रा च निद्रा च प्रचलाप्रचला चला ।
स्त्यानगृद्धिश्च चक्षुश्च अचक्षुरवधिदर्शनम् ॥ [illegible]
केवलन समाख्याता दर्शनावृतिरमण ।
सातासात पुनर्द्वे च वदनीयस्य त स्मृत ॥ [illegible]
असातवदनीयेन नरके तीव्रवदना ।
तिर्यङ्मानुपयोर्मिश्रा सुख सातात्सुरालये ॥ २६
द्विविध मोहनीय स्याद्दृष्टश्च चरितस्य च ।
दर्शन त्रिविध प्रोक्त सम्यङ्मिथ्यात्वमिश्रकम् ॥ २७

१ [द्विवर्ति] २ क तिर्यग्मानुपयोर्मिश्र

दीर्घकालं वेदयति कर्माणि विविधानि च ।
सातवेद्यं मनोविघ्नं कषाय पातकादयः ॥ २८
स्नेहपरदर्शनप्रीत्या गुणवत्सु भयदर्शन च ।
दीर्घपुनपुनर्धर्मोऽथ सातवेद्यं सर्व स्मृता ॥ २९
मिथ्या मानश्च माया च लोभोऽनन्तानुबन्धिन ।
विपाकतस्तस्य सम्यक्त्वं चारित्रं च विघ्नन ॥ ३०
मिथ्या मानश्च मायो लोभः स्यादप्रत्याख्यानसंज्ञकाः ।
पुनःप्रत्याख्यानसंज्ञ स्यादेशविरतिघातिन ॥ ३१
क्रोधो मानश्च माया च लोभ सज्वलनाख्यका ।
ते यथाख्यातचारित्रं आवृण्वन्ति न संशय ॥ ३२
मनुष्यदेवयोरायुष्य नारकं तिर्यक् च ।
तिर्यग्योनि च मानुष्य स्थितिरागरणस्य स्मृतम् ॥ ३३
आयुष्यं नारकं तु स्वं तिर्यग्योनि च मानुषम् ।
सुरवत् सर्वविमिश्रं न देवयान्तिक शुभम् ॥ ३४
द्विविधं नाम कर्माहु शुभाशुभसमन्वितम् ।
विचारांशान्यथ नवानिस्त्युत्तराण्यथ ॥ ३५
उत्पन्नान्स्य गोत्रमुच्चनीचं च मानुषम् ।
नियदन्तरायपानीयमुखमपवायर स्मृतम् ॥ ३६
दानलाभौ च भोगश्चोपभोगा वीर्यमर च ।
पश्च प्रकृतयस्तस्य अन्तरायस्य कर्मण ॥ ३७
उत्तरप्रकृतय मात्ता अष्टानामपि कर्मणाम् ।
गुणमध्यान्तर धैव पञ्चाशीति समागत ॥ ३८

---

१ क मायां च लोभ २ क विपाकतस्तस्य

तिरश्चां मानुषाणां च गुणप्रत्यय इष्यते ।
अवधिः परमा नृणां नतरपा प्रकल्प्यते ॥ १७
क्षयोपशम एवास्मिन्नवधिज्ञानकारणम् ।
सङ्क्लेशपरिणामेन तद्वय च विनश्यति ॥ १८
ऋजुमतिश्च विज्ञेया विपुला तदनन्तरा ।
तयोरावरणवत्स्यान्मनःपर्ययसंवृतिः ॥ १९
यथाजनपृथक्त्वं च प्राणिनां चतांसि स्थितम् ।
न शक्तो येन विज्ञातुमृजुमत्यावृतबलात् ॥ २०
अर्धतृतीयद्वीपस्य प्राणिनां हृदि वर्ति तत् ।
नास्ति शक्तिः परिज्ञातुं विपुलावृतिवीर्यतः ॥ २१
उत्कृष्टादप्यसंख्येयान् द्विनाथाथ जघन्यतः ।
मनःपर्ययावरणाद्भवान् ज्ञातुं न शक्तवान् ॥ २२
सर्वद्रव्यस्वभावानां विज्ञानं सर्वगं पुनः ।
संवृणोत्यात्मविज्ञप्तिं केवलज्ञानसंवृतिः ॥ २३
निद्रानिद्रा च निद्रा च प्रचलाप्रचला चला ।
स्त्यानगृद्धिश्च चक्षुश्च अचक्षुरवधिदर्शनम् ॥ २४
केवलेन समाख्याता दर्शनावृतिकर्मणः ।
सातासातं पुनर्द्वे च वेदनीयस्य ते स्मृते ॥ २५
असातवेदनीयेन नरके तीव्रवेदना ।
तिर्यग्मानुषयोर्मिश्रं सुख्यं सातात्सुरास्य ॥ २६
द्विविधं मोहनीयं स्याद्दृष्टेश्च चारित्रस्य च ।
दर्शनं त्रिविधं मात्तं सम्यग्मिथ्यात्वमिश्रकम् ॥ २७

१ [??] २ क तिर्यग्मानुषयोर्मिश्रं

दृष्टाद्वे चाथ शय्यायां तथा जागरणेऽपि वा ।
निद्रानिर्गमसमये न दृष्टदुष्टं भवेत् ॥ ५०
स्वप्ने भुक्त्वा भार्यां मर्तुं चात्पत मुहु ।
निरो नयपनऽन्यथ मथम्ममथम्मम ॥ ५१
स्वपिपूर्थापिना भूय स्वपन्त्वय चरानि च ।
अपद्ध स्वभ्रमं विचिन्त्यानष्टद्धिमपा मन ॥ ५२
पान राशयापथ्याथ स्थितमात्मपत शनै ।
आर्तानं नापपत्पत्र निद्रापा नानिरोहिनी ॥ ५३
विचिद्दुर्पिपिना नीव स्वपिपर मुहुर्मुहु ।
इन्द्रियेदिमानानि प्रथमलक्षण हि मन् ॥ ५४
चक्षुर्ग्नानावरण दृष्टिर्वाप दिनेऽपि सन ।
शरीरक्रियाणां चापानि हन्यपचम् स्ववीर्यत ॥ ५५
अत्रापि परमार्थ स्वनामावरणावृतौ ।
पवनमक्षणात्तृप्यावृतं पवनन्दनम् ॥ ५६
दु स्वनावधाम्नम्य धनाहारशयनम् ।
अगातवदनीयस्य कमण कारण ध्रुवम् ॥ ५७
ज्ञानधर्मस्याक्षान्निर्गोषप्रततपान्विता ।
नीत्यसयमगुमाथ सान कर्माणि जन्तर ॥ ५८
यदु स्व शिशु स्पाश्च शारीर चाथ मानसम् ।
समस्त तस्यातस्य कर्मण. पाक उच्यत ॥ ५९

---

१ च स्वदन २ अ स्वाप ३ [स्मन] ४ अ विचिद्दुप्मितो, च विचिदु (न्वि) प्मिना ५ च स्वनामावरण वृतौ

[illegible]
नमर्दं [illegible]
[illegible]
[illegible]
मार्गमद्दूषण [illegible]
दृष्टिमा[illegible] जीवा [illegible]
दृष्टिमान्तुना जीवा [illegible]
अल्पव्ययसमद्भावा [illegible] ॥ [illegible]

तीव्रक्रोधादिभिस्पृष्टा [illegible]
मायानिष्टान्त[illegible] लाभगगा [illegible]
चारित्रमोह घ्नन्ति जीवा [illegible]
तेन कर्मविपाकेन क्लिश्यन्ते भव[illegible] ॥
आद्य क्रोधादयस्तीव्र शिलाभेदसमा मत
नापेत्युपशम तेन जीवा जन्मान्तरेऽपि ॥
क्रोधादयो द्वितीयस्तु मध्यक्षेत्रदरीसम ।
उपैत्युपशम कालाच्छ्रुतितापार्द्रचेतस ॥ ६७
क्रोधस्थानस्तृतीयस्तु सिकतालेखसन्निभ ।
ज्ञानानिलेन संस्पृष्टो गतावक्रीकरात्परा[1] ॥ ६८
क्रोधादयश्चतुर्था या जलरेखासमा मत ।
स[illegible] ॥ ६९

१ म [illegible] [illegible] (गतावेक्री[4])
४ म जले [illegible]

आद्या मानान्यवर्णीय दीर्घस्वराभनिभा मता ।
गीयते यान्ते यस्मार्गीव वाग्भन्ताग्गपि ॥ ७०
मानान्या निर्णीयस्तु समाजन्म यभिर्धीयत ।
दर्पति यान्ते तस्मात्सानादिपरिमाणित ॥ ७१
माना यानन्तर्णीयस्तु आटवाहणसमा मत ।
ज्ञानगतस्वरमात्मयतस्मना यानि हि यादवम् ॥ ७२
मानान्यथतृर्या या यान्तर्गानिभा मत ।
धुनिरन्नमसमात्तृणा मृदुत्व याति तत्सणात् ॥ ७३
आद्या मायान्यवर्णीया वणुमृल्लसमा मत ।
वपर्जीना भवमन नापया यामव सदा ॥ ७४
मायान्या निर्णीयस्तु मणगृहगसा मत ।
इयन्यश समान्नाय सना यत्मवगति स ॥ ७५
माया यानन्तर्णीयस्तु गामृथिवसमा मत ।
अधमधमृतुत्व च अध मायाहृन भवत् ॥ ७६
मायान्यथतृथा च अमरीरागमसनिभ ।
म यति महनिसन ज्ञानयन्त्रमपीहित ॥ ७७
आद्या गाभान्यवर्णीय त्रिपिरागसमा मत ।
धुनानन्मन्यथाऽपि गाभा न परिहीयत ॥ ७८
गाभान्या द्वितीयस्तु नीलीवर्णसमा मत ।
मानयानीयमर्धानस्नना मा वल्पपायन ॥ ७९
गाभा यानन्तर्णीयस्तु आटपङ्कसमा मत ।
धुननायविनिर्धानस्नन नैमल्यमृच्छति ॥ ८०

१ [°मभित] २ क इमि° ३ क तनात्मा वल्पपायन

लाभादयश्चतुर्था यो हरिद्रारागसंनिभः ।
श्रुतिमूयाशुभतम क्षणाद्राग प्रणश्यति ॥ ८१
चारित्रमोहनीयेन चारित्रं न च लभ्यते ।
अचारित्रः पुनर्घोरं नरकं पच्यते चिरम् ॥ ८२
हर्षे रोषे त्ववज्ञायामकाकी चान्यसंश्रितः ।
निष्कारणं च लपते हास्यकर्मोदयावृतः ॥ ८३
पापक्रियाभियुक्तेषु अफलप्वहितेषु च ।
रतिकर्मोदयाद्धित्य रमते दुर्जनेषु सः ॥ ८४
ज्ञान व्रतं तपः शील दैन्यान्यसुखकारणम् (?) ।
लब्ध्वा न रमते तत्र अरतेः कर्मणः फलात् ॥ ८५
एकः भयं समासाद्य भयस्थानेषु सप्तसु ।
वेपिताङ्गः स्खलद्वाक्यो भयकर्मोदयाद्भवत् ॥ ८६
निर्विण्णो दीर्घनिश्वासः सर्वत्रगतमानसः ।
क्षीणबुद्धीन्द्रियबलः शोककर्मोदयाद्भवेत् ॥ ८७
इन्द्रियाणां च पञ्चानां योऽर्थाल्लब्ध्वा मनोरमान् ।
जुगुप्सते निघृण्यात्मा जुगुप्साकर्मपीडितः ॥ ८८
स्त्री धर्षे पुरुषसंदर्शात्पुमांसमभिलष्यति ।
शोकेनानलसस्पर्शात्क्षणनैव विलीयते ॥ ८९
पुवेदः स्त्र्यभिसंदर्शात्स्त्रियं समभिलष्यति ।
यथाग्निप्रतप्तकुम्भस्तु क्षणनैव विलीयते ॥ ९०

१ क दीनाद्दैन्यान्य , [क्षीणधन्यान्यसुख°], [क्षीण धन्यान्यसुख रणम्] २ म मय ३ म धर्म° ४ [स्त्रीरे°]

ण्यापावकोत्थे विपत्ते मदनाधिनम् (?) ।
नाम्नं गोत्रं यान्ति म नपुंसकवेदन ॥ ९१
मदभिनोंकषायैस्तु स्वकपरम्परनिर्भिः ।
आत्मा परन्दनाचारे ■ मैन प्रणमृ ऊति ॥ ९२
प्रमाणीम्गुणै भृत्या बहारम्भपरिग्रहा ।
बध्नन्ति नरकायुष्कं मिथ्यामार्गनिरतप ॥ ९३
मायाविनश्चनमाया कृष्णानन्नुम्नारता ।
बध्नन्त्यायुस्तिर्यञ्चं न रसभन्धकारिणे ॥ ९४
गीतरसधर्मशीला च मार्ग्वार्जवशालिन ।
बध्नन्ति मानुषायुष्कं मन्दाल्पकषायिण ॥ ९५
सरागसंयमाकामसंयमासंयमप्रना ।
सदृष्टिज्ञानचारित्रो बध्नन्त्यायुर्दिवौकसाम् ॥ ९६
मनोवाक्कायवक्रा विसंवादपरायणा ।
बध्नन्त्यशुभनामानि दुर्वर्णादीनि देहिन ॥ ९७
ऋजवो धार्मिका शांपर्गानिवादतत्परा ।
गौरूप्यादिविपाकानि बध्नन्ति शुभनामक ॥ ९८
प आत्मान्नित्मात्मना परनिन्दापरायणा ।
नीचगोत्रं निबध्नन्ति जीवा परमनागमम् ॥ ९९
ज्ञानधर्मादृता भक्ता परनिन्दाविवर्जिता ।
उच्चगोत्रं निबध्नन्ति जीवाः परमदुर्लभम् ॥ १००

---

१ [रसभन्स्य कारिण], [रसभन्धकारिणः] २ [सरागसंयमाकाम°]
३ [चारित्राद्]

स्पृश्यापास्तसम्भी त्रिफल मदनाश्रितम् (?) ।
दौरूप्य गहिन याति स नपुसकवदव ॥ ९१

नवभिर्नोकपायैस्तु स्वकमफलवानिभि ।
आत्मा चरत्यनाचार स तन क्लृप्तपृच्छति ॥ ९२

नतशील्गुणै शून्या बह्वारम्भपरिग्रहा ।
बध्नन्ति नरकायुस्त मिथ्यामाहिनरएव ॥ ९३

मायानिवञ्चनमाया इन्मानतुल्यारना ।
बध्नन्त्यायुस्तिरश्चां त रसभङ्गकारिणे ॥ ९४

शीलसयमहीना य मार्दवाजवज्ञानिन ।
बध्नन्ति मानुपायुस्त मदृत्वाल्पकपायिण ॥ ९५

सरागसयमाकामसयमासयमत्रता ।
सद्दृष्टिज्ञानधारिणो बध्नन्त्यायुर्गीर्वसाम् ॥ ९६

मनोवाकायदुष्टिग्रा विसवादपरायणा ।
बध्नन्त्यशुभनामानि दुर्वर्णादीनि गहिन ॥ ९७

ऋजवा वाङ्मन कायैर्गनिसवादतत्परा ।
सौरूप्यादिविपाकानि बध्नन्ति शुभनामन ॥ ९८

य जात्यादिमदोन्मत्ता परनिन्दापरायणा ।
नीचगात्र निबध्नन्ति जीवा परमदारुणम् ॥ ९९

ज्ञानधमाहता भक्ता परनिन्दाविवर्जिता ।
उच्चैर्गोत्र निबध्नन्ति जीवा परमदुर्लभम् ॥ १००

[रसभङ्गस्य कारिण], [रसभङ्गप्रकारिण] २ [सरागसयमाधर्म]
[...]रित्राद्]

मान्यत्र कर्मभाण्टानि मयान्यपाम तन्मत ।
सुखदुःखानि विमृत्य मयानि गतिपणनम् ॥ ११२
इति चतुर्विधबन्धापनार्थं समुद्यममहत्तारण सबन्धम् ।
जननमरणरागमहावभृम्य यतिपतिना कथित यथार्थतत्त्वम् ॥ ११३
पुनरपि यतिराटपभ्रयानां दुरितवचन समन्तुनां पम्मानि ।
कर्पावितुमुग्धीथसार पुदि तरतमदु ग्वपुनानि मानि राम ॥

इति धमकथादने चतुर्वर्गममान्विते ।
पुण्याश्रावतदर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
पारमन्त्रकपनो नाम
चतुर्थ सर्ग ।

[पञ्चम सर्ग]

अनन्तसरमाकाश मध्य तस्य प्रतिष्ठित ।
सुप्रतिष्ठितसस्थाना लाकाऽय कथिता जिनै ॥ १
वत्रासनाकृतिरथा मध्यमा झल्लरीनिभ ।
ऊर्ध्वा मृदङ्गसस्थाना लोकानामियमाकृति ॥ २
तिर्यग्लारमप्पाणन रज्जुरका प्रमीयत ।
तथा चतुर्दश मात्ताविलोरायामरज्जव ॥ ३
अधस्ताच्च सप्त ऊर्ध्वं सप्त विभाजिना ।
ऊर्ध्वाधानारपाराद्दुमध्यमहमन्त्रिकम् ॥ ४

१ अनन्त नवमाकाश

घनाम्बिघनवातस्तनुवात इ न यय ।
वायवा घनमयाना आकमाकान्त गिरिना ।
मृड पाडग मग्याना म य गान्ग मायना ।
स्थानपाजनास्त्रन नयायाइन्यन शिना ॥ ६
घनान्धम्नु समेव घनवातस्य पञ्च वै ।
तनुवातस्य चत्वारि याजनान्याम्गमिन ॥ ७
पञ्च चत्वारि च त्रीणि याजनान्यथ स यथ ।
याजनार्धं च गव्यूनि गव्यून्यथ च सम्नर ॥ ८
नारकी ताथ तैरश्ची मर्ती दैवी च निवृति ।
गतय पञ्च निर्दिष्टा मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभि ॥ ९
तासा गतीना पञ्चानां नारकी प्रथमा गति ।
हिंसाद्यभिरता जीवास्तां विशन्त्यशुभमन्गाम् ॥ १०
अधोगतिश्च सामान्यात्सैव सप्तभेदत ।
सप्तानां सप्त नामानि वर्णितान्यृपिसत्तमै ॥ ११
घर्मा वंशा शिलाग्या च अञ्जनारिष्टका तथा ।
मघवी माघवी चेति यथाख्यातमुदाहृता ॥ १२
अन्तपुक्तप्रभाशब्दा रत्नशर्करवालुका ।
पङ्को धूमस्तमश्चैव सप्तमश्च तमस्तम ॥ १३
प्रस्तारे कुतपञ्चाशादिन्द्रका(?) नरकालय ।
त्रयादशैव घर्मायां द्वौ द्वावूनतरावध ॥ १४
त्रिंशत्पञ्चकवर्गश्च पञ्चादश दशत्रय ।
पञ्चोन शतसहस्र पञ्च चैव यथाक्रमम् ॥ १५

---

१ क गव्यूतार्धं २ [तामा या]

चतुर्नवतिसहस्राणि अशीत्यभ्यधिकानि च ।
नरकाणां तु सङ्ख्यानां प्रभद्रा वर्णिता जिनैः ॥ १६
तेषामल्पतनरका जम्बूद्वीपसमा मता ।
सर्वेभ्योऽभ्यधिका ये तु ते त्वसंख्ययोजनाः ॥१७
नरकाः पुरमस्थाना इन्द्रकाख्या नराधिप ।
श्रेणीबद्धास्तथाष्टासु दिक्षु तथात्र प्रकीर्णकाः ॥ १८
अधोऽधो नरका रुद्धा अधोऽधस्तीव्रवेदनाः ।
अधोऽधोऽभ्यधिकायुष्का अधोऽधस्तु घनं तमः ॥ १९
षष्ठसप्तमयोः शीतं शीतोष्णं पञ्चमं स्मृतम् ।
चतुर्थेऽप्युष्णमुद्दिष्टं तथैव महागुणाः ॥ २०
नारकाणां च दुःखस्य तयोः शीतोष्णयोः पुनः ।
वर्णनं प्रकृतीनां च उपमान्या न विद्यते ॥ २१
मेरुसमानोऽयः पिण्ड उष्णे क्षिप्तः यदृच्छया ।
विलीयेत क्षणेनैव एवं तस्योष्णता मता ॥ २२
तावत्प्रमाणोऽयः पिण्डः शीते क्षिप्तो यदृच्छया ।
सहसैव हिमीभावमुपयाति न संशयः ॥ २३
जम्बूद्वीपं निमेषेण यो गन्तुं शक्तिमान्सुरः ।
षड्भिर्मासैर्व्रजेदन्तं महतो नरकस्य सः ॥ २४
या गतिर्दुःखभूयिष्ठा वर्णिता मुनिपुङ्गवैः ।
तां गतिं ये प्रपद्यन्ते तान् वक्ष्यामि विशेषतः ॥ २५
हिंसायां निरता नित्यं मृषावचनतत्पराः ।
परद्रव्यस्य हर्तारः परदाराभिलङ्घिनः ॥ २६

न प्रकीर्णका , [प्रकीर्णकाः] २ [शैत्य] ३ क उष्णभा

मिथ्याभिनिवेशतश्च तत्कर्मभावाग्रतः
कृष्णलेश्यापरिणता भावैश्चापि रागतः ॥ २९
पञ्चानामिन्द्रियाणां हि पञ्चानां गतस्त्वत
तेषां मार्गानिमित्तानि कर्म कृत्वा च गच्छन्ति ॥ ३०
अथ पिण्डा जन्म हि स्मा नारकाणां न निष्ठान
कर्मभावमयात्मानो जीवा । नरकाश्च
पितृपातमुखाकिरा(?) उत्कृष्टास्तत्र पुन
उपपन्ना यथायोग्य पापिष्ठा स्वनायग ॥ ३०
उत्पद्य हि दुराचारा अधोमुखाः परिप्लुताः ।
पतन्त्युत्पत्य तत्रैव वज्राग्र निशिते ॥ ३१
नारका भीमरूपास्तु दुर्गन्धा पूतिगन्धिन ।
अव्यक्तहुण्डसंस्थाना षण्डका षण्डभाषिण ॥ ३२
उत्पन्ना सहसा दृष्ट्वा विभङ्गज्ञानदृष्टय ।
स्मरन्त पूर्ववैराणि आधावन्ति समन्तत ॥ ३३
नासयन्ताऽथ गर्जन्त आक्रोशन्तोऽस्त्रपाणय ।
जन्मान्तर कृतान् दोषान् ख्यापयन्त श्रयन्ति तान् ॥३४
पूर्वापराधानात्मीयान् ज्ञात्वा तु दुरनुष्ठितान् ।
भयत्रस्तविषण्णाङ्गा आरभन्ते पलायितुम् ॥ ३५
दृष्ट्वा पलायमानांस्तान्क्रोधकामास्त्वरान्विता ।
भीषयन्त. प्रचण्डाश्च अनुधावन्ति धावत. ॥ ३६
समाप्य भयवित्रस्ताननाथान् शरणागतान् ।
मुसलैर्मुद्गरै शूलैस्ताडयन्ताऽथ मर्मसु ॥ ३७

१ क कृष्णलेश्या परिणता २ [नाथ] ३ क षण्ढका

विलपन्ता रुदन्तश्च ताड्यमाना दुरात्मभि ।
पतन्ति भिन्नमूर्धाना धरण्यां वदनाञ्चिता ॥ ३८
सिंहव्याघ्रमृगद्वीपा(?) गृध्राः कङ्काश्च वायसा ।
अयस्तुण्डैर्नखैर्दन्तै पतिता भक्षयन्ति तान् ॥ ३९
कांश्चित्कटाहेषु निक्षिप्य तुदन्तो लोहयष्टिभि ।
मांसभृष्टस्मासक्तान्मांसवत्खादयन्ति तान् ॥ ४०
जिह्वाग्राणि च नेत्राणि केचिदुत्कृत्य निर्दया ।
ग्रथित्वाथ शिरासूत्रै पातयन्ति शिलातले ॥ ४१
छित्त्वा च परगात्राणि मातुर्भ्रातृपितृका(?) मुहु ।
तेषां चर्माण्यथ कृत्वा धूपयन्ति मुहुर्मुहु ॥ ४२
हस्तपादमथ छित्त्वा कर्णनासापुटानि च ।
रुधिरार्द्राणि सगृह्य क्रूरा कुर्वन्ति दिग्बलिम् ॥ ४३
कांश्चिच्छूलेषु निक्षिप्य भ्रामयन्त्यभिधावत ।
निक्षिप्योलूखले कांश्चिच्चूर्णयन्त्यधमा भृशम् ॥ ४४
पिषन्ति यन्त्रचक्रैश्च मृद्नन्ति निर्दया ।
क्रकचैर्दारयन्त्यन्ये यानक्षीण्युत्पाटयन्ति च ॥ ४५
पिबन्ति रुधिराण्यन्ये शस्त्रैर्भिद्यो शिर पुन ।
ग्रसन्ति मुख्यत कांश्चित्स्वादतस्त्वपर परान् ॥ ४६
छिन्दन्त्यसिभिरङ्गानि क्षुरिकाभिर्लुनन्ति च ।
टङ्कै शिर कपालानि वासिभिर्वेदनानि च ॥ ४७

---

१ [रुदन्तश्च] २ [ञ्चिता] ३ म जिह्वां घ्राणे ४ क उद्धृत्य ५ क भर्तृपितृका (!) ६ क शस्त्रैर्भिद्य

एवं वार्धिवर्णेषु स्वदृश्यप्रकाशन ।
दध्रुणानांविद्या रोगपान स्पादयन ॥ ५८
भाष्य नवर्णानि विधानानि सर्वभ्रमात् ।
निर न्योवनानि पार्वतीनृपविधाः ॥ ५९
दान्यभ्रणवस्नाण नमनाप्रमयान च ।
पावना न पार्वतीनां सर्वनमवचना ॥ ६०
वारपारयानन्त मृत्नावनोविनन ।
रावभार्विमानिन्त्या मुखन्य स्वागतप्रिया ॥ ६१
पृथक्त्वाह्नवरतार्नवपाद विशेषन ।
भावर्तन निय पुन भाविश्यन्ति यिया इव ॥ ६२
नार्भिनर्तान्यमाणाथ न्यगवाह्नपप्रय ।
पृथग्वसिमपन्त्रणाकृनाप्रयगाह्नन ॥ ६३
नस्मिन न्य नथा विद्धि भारपा सर्वविभ्रम ।
नित्र मुरन्त पापिया बाधन्ते बाधिता पुन ॥ ६४
भाणां दुष्प्रकृपाणि श्याम्पाणि नृणां पुन ।
मृगनयगावनमापविवृतन्ति परस्परम् ॥ ६५
दुक्त मगपानागनदृल्लोगरवाम्धन ।
न्वभाग नवमण्याननथा यापयन्ति ये ॥ ६६
गरयां भागिनां यान्नृ सवा प्रविणांचा ।
ना मंपन न घान्यन्या भवन्तिन्यानिधदय ॥ ६७
भागापनयमूल्यान्य दुर्गानि स्पृहया नरा ।
दु स्वन्यान्त न पन्यन्ति चिर भाठ्यां वसन्ति न ॥६८

(४८ ना( )भवन ८ [अनिभन्या]

एवं कार्त्तिके ... ...यनागमन ।
पश्चात्मानविहारादिस्नानस्यापणात् ॥ ५८
आश्चर्यनव... ... विचारानि सर्वप्रमाद् ।
... ... पार्वतीपुत्र ... ॥ ५९
... ... समनाथमदान च ।
धारणीं च पार्वतीं ... ॥ ६०
... गुणनाम्... ।
... ... ॥ ६१
भावर्णान् लिप पुंस भाविस्थानि लिया इव ॥ ६२
... ... ।
... ... ॥ ६३
... यथा सिद्धि भारया ... ।
... पुरत्न पार्थिव ... ... ॥ ६४
... पुत्रपूर्वाणि ... रूपाणि ... पुन ।
... ... परस्परम् ॥ ६५
... ... ।
... ... ॥ ६६
... ... ।
... मण्डव न ... भवन्ति ... ॥ ६७
... ... स्पृहया नग ।
... ... न ... चिरं ... वसन्ति त ॥६८
... ... [अभिभ...]

अनर्थायावर्त्ताना विपरीतमनोविकाराम् ।
सर्वे दैवतानी पापां नाशयन्ति समन्तत ॥ ८०
तां सर्वे दैवतानीता सर्वे पश्यन्ति दुर्जितम् ।
नश्यन्ति च प्राणेषु वायुरेव भजुर्त्यनि ॥ ८१
स्तम्भन्त्यभिरथानि अथ स्पन्दयन्ति च ।
विपर्ययाणि पुण्याणि सर्व माणवाणि च ॥ ८२
क्षिप्राणानिमिभिक्षाज्ञा अभिगच्छन्ति सन्ना ।
पतन्ति वज्रपातानि विपन्नं महातम ॥ ८३ ॥
विपरीतमानाङ्गा रमन्ते चरणान्तरे ।
भिन्दन्ति प्रियाङ्गानि स्थानि च विशीर्णिता ॥ ८४
कृष्णा श्वानः विदुरयन्ति चपन्त्यनिलवायसा [१] ।
स्थानि कृष्णगणाश्च पृषपास्तथ मक्षिका ॥ ८५
शुनकमधुरेण सर्वपर्णमविग्रहः ।
अगारवर्द्धनीयस्य पावन सम्भवन्ति न ॥ ८६
सर्वे पश्यन्त्यनिष्टानि शर्म शृण्वन्ति दुःस्वरान् ।
प्राणेनिमन्ति दुर्गन्धान स्पृशन्त्यहृद्य सर्पशान् ॥ ८७
आस्वादन्ते निगम्याम्नान निद्राभिगतसत्क्रिया ।
गन्धिर्यांश्च कल्याणान्याहुर्नाहृतचेतस ॥ ८८
मान्यर्शना न मित्राणि न प्रिया न च बान्धवा ।
सर्वं नरपाराश्च सर्व सर्वापकारिण ॥ ८९

१ [विर्श [illegible]] २ म पठन्त कृष्णसर्पे ३ म दृष्टास्त्यनिलवायसाः
४ क आस्वादन्ति, [आस्य [illegible]]

पालयित्वा महीं कृत्स्नामुपभुञ्ज्यात्मन श्रियम् ।
चक्रवर्ती प्रयातीति नरक याऽत्र विस्मय ॥ १०१
मनसैव विचिन्त्यात्र विविधा भोगसपद ।
मनश्चक्रधरं श्वाभ्रीं प्रयानीयम विस्मय ॥ १०२
मुद्रमस्य विन्किन्नु स्वयम्भुरमणाब्धौ¹ ।
महामत्स्यस्य कणस्य स्मृतिमापान्धागत ॥ १०३
सप्तम्यां तु त्रयस्त्रिंशत् षष्ठ्यां द्वाविंशति स्मृता ।
पञ्चम्या स्वासंसैव चतुर्थ्यां दश वणिता ॥ १०४
तृतीयायां तु सप्तैव द्वितीयायां त्रय स्मृता ।
प्रथमायां भवत्येक सागर सत्ययायुप ॥ १०५
दशवर्षसहस्राणि प्रथमायां जयन्यत ।
उपर्युपरि यात्कृष्टा सैवाधोऽधो जयन्यत ॥ १०६
चिरकाल तु दु खानि नारका नरकालय ।
अपवर्त्यायुषो यस्मात्प्राप्नुवन्ति सता भृशम् ॥ १०७
सुख निमिषमात्र नास्ति तत्र कन्नारन ।
दु खमेवानुसबन्ध नारकाणां दिवानिशम् ॥ १०८

इत्येव नरकगति समासतस्त
सप्रात्ता बहुविधयातनाभिरनीम् ।
तैरश्चीं गतिमत उत्तर मतस्य
निर्व्यग्र शृणु नरेन्द्र सत्त्वबुद्ध्या ॥ १०९
श्वाभ्रीणां तिमिरगुहासु तासु दु ख
पापिष्ठाश्चिरमनुभूय कर्मणापात् ।

---

१ म चक्रधर २ [स्वयभूरमणोऽब्धौ] ३ [अबद्ध]

एकेन्द्रियत्वं प्रतिपन्न जीवा नानाविधाञ्छेदनभेदनानि ।
विमन्नात्तापनहिमनानि सदनान्यवशा सहन्ते ॥ ८
प्रपिष्यमाणाश्च विदार्यमाणा विशीर्यमाणा विविधप्रकारैः ।
प्रपीड्यमाना बहुशोऽपि जीवा द्वित्रीन्द्रियाद्या वधमाप्नुवन्ति ॥ ९
ज्वलन्महार्चिःपरिशिखा प्रविश्य भ्रम्यन्त नेत्रवशात्पतङ्गा ।
घ्राणेन्द्रियप्राप्तविषपुष्पगन्धानाघ्राय नाशं भ्रमरा प्रयान्ति ॥ १०
श्रव्यान्गीतध्वनिनादकृष्टा मृगा वराका खलु वागुरासु ।
निपात्य घोरैरभिहन्यमानास्त्यजन्ति सद्य प्रियजीवितानि ॥ ११
प्रसन्नतोयेषु सरस्सु मत्स्या सम्क्रीडमाना रसनप्रसक्ता ।
ग्रस्तामिषाम्भस्मशरीरचिह्नाम्सवन्नाम्न सहसा म्रियन्ते ॥ १२
वन्या करीन्द्रा सुखमाप्नुकामा करेणुगात्राभिरतिप्रसक्ता ।
ताम्प्रकारैरभिहन्यमाना विघतसाऽरण्यसुखं स्मरन्ति ॥ १३
एत स्वैधनेन्द्रियसङ्गापादल्पधरापा मत्य प्रयान्ति ।
सर्वेन्द्रियाणां वशमभ्युपेता नश्यन्ति जीवा इति किं प्रवाद ॥ १४
खराष्ट्रहस्त्यश्वनराश्च गाणा भूमीश्वराणामिह वाहनार्थम् ।
अत्यर्थभारातिनिरोधखिन्ना भुक्तश्रमा ह्यवध भजन्त ॥ १५
विचित्रसंकल्पिततीव्रबन्धदण्डाङ्कुशैस्ताडनदाम्नप्रहारैः ।
प्रपीडनाताडनवाहबन्धदुःखायनकानि समश्नुवन्ति ॥ १६
कचिद्धुन पाशनिबद्धकण्ठा कचिन्महापञ्जररुद्धकाया ।
पदेषु कचिद्रज्जुनिबद्धा विलापसंख्या गमयन्ति कालम् ॥ १७
कपिञ्जला लावकतित्तिराश्च मयूरपारावतटिट्टिभाद्या ।
नभश्चरा पक्षिबलप्रपाता नश्यन्ति पापैरभिहन्यमाना ॥ १८

---
१ [भ्रमरेन्द्रवधान्]

मायाग्निभिय परिवक्ष्य जीवान सपापयामासुरय स्वदूतान ।
तपां शरीराणि गतां तिरश्चां मांसाग्निना तायन्तभिभवन्ति ॥३०

कश्चित्पुनर्लोभकषायतापाद्दग्ध्य परपां मुमुक्षुर्विमृश्य ।
तिर्यक्षुयानां मतिबद्धपापान ताश्च्याधरथा परिभक्षयन्ति ॥ ३१

वितयगतद्दु व्यसनान्तपार वक्तुं न शक्य चिरकालतोऽपि ।
तामत्र पारामिह य ययान्ति सक्षपतस्तामथम प्रवक्ष्य ॥ ३२

य वक्षया कृत्तुल्यानिमानं परापनाय जनयन्ति नित्यम् ।
घाघा यदृक्त्वा मिथया यदव कुर्वन्ति कृत्य विपत्ल परपाम् ३३

हस्तार्पित य परकीयमर्थमादाय कम्मात्यपलापयन्ति ।
एश्वयम्पाद्यम्त्वर्पिता घा परानवज्ञाय मृपा मुवन्ति ॥ ३४

तत्र त्वधि क्षीरघृतं गर्द घा कर्मस्तथाय मतिमिभयन्ति ।
त हीनसत्त्वा कृपणा विपुण्या पतन्ति तिर्यग्वदयाम्भुमषु ॥ ३५

प्रवालमुक्तामणिरत्नकानि विकृत्य सदृपलमानि य तु ।
मूलवक्ष्यकास्त रतिमाप्नुवन्ति तिर्यग्गति य विवशा वसन्ति ॥ ३६

दुराशवृत्त कुटिलस्वभावा स्तनमपर्यांगध दुर्गीहिता य ।
परापयाम जनयन्ति य तु तथा त जीवास्तु यान्ति तिर्यञ्चाम् ॥३७

शुगयना घाभिरधिक्षिपन्ता गमयतश्च्या दन्त सुन्वाव (?) ।
तिर्यद्मुखास्त प मनुष्यकल्पा द्वीपान्तरपु मभवन्त्यभद्रा ॥३८

वश्चित्पुनर्वानरतुल्यवक्त्रा कश्चिच्च भल्लूकनिभाननाश्च ।
अश्वानना मण्दमुखाश्च वशिस्त्रात्रयवक्त्रा महिषीमुखाश्च ॥ ३९

द्वारिंगातिवपगदम्यमायुर्वदन्ति नस्त्रा वसुधाभिमानाद् ।
जन्माभिगा(?) समगदमपाव स्निग्धं विदग्धतस्त्राभिमानाद् ॥४०

१ म मम व २ [सुवक्ता] ३ क अन्तरि

श्रमण यान्त पुन्याग्निजालान् जाति जरा मृत्युमनकरोगान
समन्तुवाना पुनिम्नमावाग्निर्यगतो नैव सुग स्भन्ते ॥५२
शारीरदु ग्व परीरताम्य तन्मानस कैश्चिदशाप्यत च ।
तथामय शाप्यत एव केश्चिदुग्व पर जन्तुभिरनमपम् ॥ ५३

अथैव निरयो महादु खवालं
दुग्व जीवित चान्द्रियाणों [~ - -] ।
गतिं चायभग पन्न चारण च
षभाप पर्मीणा यपावन्तृपाय ॥ ५४

पुनमानुषीं गो गतिं समवत्
मुर्नान्द्र मवृत्त शुनिर्वेन्मुना ।
तभा चापि यणों निपापात्मिग्ध
हुनापानिमार नरन्द्रण साधम् ॥ ५५

इति धमर गेहेने चतुर्भगसमन्विते ।
दुन्दा दार्थमहभै चतान्ववीताग्निते ॥
निर्दम्नानिभागा नाम
षष्ठ सर्ग ।

[सप्तम सर्ग]

गति तर्नाया शृणु समवन्य समासना मानुषमातिरक्ता ।
तामत्र भूया त्रिविधा वदन्ति भागमनिशामथ कर्मसस्याम् ॥ १
पश्चालगाम्न वगव मग्ग्गा यथत्र राजचाप दवसमा ।
हैरण्यक्षा हमवतात्र रम्या हयाहरणा अपि पञ्च पञ्च ॥ २

१ म अरामृत २ हि मत ग

वायुर्ग्निकानां त्रिसप्तसप्तक वनस्पतीनां दश वर्णयन्ति ।
द्वीन्द्रियाणां स्थिरं सप्त आयु प्रमाणं परम प्रकथन ॥ ४१
त्रीन्द्रियाणां तेनसदृशान पञ्चाशत्क परिमाणमायु ।
षण्मासमायुश्चतुरिन्द्रियाणां पञ्चेन्द्रियाणां पुनरवर वक्ष्य ॥ ४२
चतुष्पदानामथ कर्मभूमा जगौ जिनाना च अ पुराणानि ।
त्रिपल्यमप्याहुर्गणन्जानां त्र्यग्र सहस्राणि भुजङ्गमाणाम् ॥ ४३
अन्तर्मुहूर्त कथित निरक्षा जघन्यमायुर्मुनिपुङ्गवेन ।
कुलप्रमाणयाम ये यानमानया समासनस्त कथयामि राजन् ॥ ४४
आदित्यसंख्या यत्र गन्धयुक्ता काय स्थानामथ सन्निकृष्या ।
द्वाविंशतिस्त्वत्र महामयाना प्रभञ्जना या मरुयाथ सप्त ॥ ४५
तिस्रस्तु तेजाः सनत्काशिनानामष्टानग विंशतिस्त्रिपानाम् ।
द्वीन्द्रियाणां विनिना च सप्त अष्टा पुनस्त्रीन्द्रियगगना च ॥ ४६
नव प्रसिद्धाश्चतुरिन्द्रियाणां भुजङ्गमाणां च नव प्रमाना ।
अथ द्वयाक्ता स्त नायजानां विहङ्गमानां यत्र पञ्चविंशत्रा ॥ ४७
चतुष्पदानां दश सप्तकोटी पञ्चानग विंशतिरागम्याम् ।
षड्विंशतिस्त्वानिकायजानां चतुर्दशान्ताः च मानुषाणाम् ॥ ४८
चतुर्गतीना च नियाम्मावा अधावधना य च निगान्तनायाम् ।
भवायुनायामिमना च सम यानीमस्थानि शतान्तानि ॥ ४९
वनस्पतीनां दश वर्णयन्ति द्वे पुनस्त विकलेन्द्रियाणाम् ।
चत्वारि नियरनगनारकाणां मनुष्यगतस्य चतुर्दश ॥
अनन्तयाताप्यानवारकाल परिभ्रमन् पारम्परिनमापया ।
अहो दशदा दाग्नानिर्याद् यस्य नान्त वर्यानि जावा

[illegible]
[illegible]

नरकेषु यान्ति दुःखोऽग्निज्वालान् आप्नोति जरा मृत्युमनेकरोगान् ।
समन्तुवाना दुरितस्वभावास्तिर्यग्गता नैव सुखं लभन्ते ॥५२
शारीरदुःखं स्पर्शैरवाप्य तन्मानसं कैश्चिदवाप्यते च ।
तथाभयं प्राप्यत एव कैश्चिदु स्व पर जन्तुभिरप्यपम् ॥ ५३

अथैव तिरश्चां महादु खवाम्
दुःखे जीवित चान्द्रियाणां [⏑ – –] ।
गतिं कायभेद फल कारण च
प्रभाष यतीशा ययावन्नृपाय ॥ ५४

पुनर्मानुषीं तां गतिं सम्यवन्
मुनीन्द्र मवृष मुनिर्वैरमुक्ता ।
सभा चापि यर्णो निधायात्मचित्त
तृतापातिमात्र नरेन्द्रेण सार्धम् ॥ ५५

इति धर्मार्थमोक्षे चतुर्वर्गसमन्विते ।
श्रीजम्बूस्वामिचरिते महाकाव्यानुचिन्तिते ॥
तिर्यग्गतिविवरणो नाम
षष्ठ सर्ग ।

सप्तम सर्ग ।

गतिं दुर्गाया भूण समवाप्य समागता मानुषमानिरवा ।
तामेव भूया [ ]वधा वर्णन भागर्वामहाधिप स्वसन्दात् ॥ १
पश्चान्नरान्न सुरव प्राप्ता पथव राजदृष देवमहा ।
हैरण्यका हेमवताश्च रम्या पौरदेवा भाव एव एव ॥ २

१ अ [illegible] २ [illegible]

मधाङ्कतूर्याङ्कविभूषणाङ्का ज्योतिर्मुखा भासनभासनाङ्का ।
मणीपराङ्कवरसमगा स्पमकरारासरस्तु तत्र ॥ १४
भक्तिमुर्मिरपगुरामभृंति धान्यवर्गमपरवमसस्रो ।
मनावहानासवनानिपास्पा मधाङ्कतृषा मनन वर्णन्ति ॥ १५
मृष्ट्कर्णावासवयदनाभ्य मुखुरूर्णा मत्रदुर्दुमिरव ।
गुरानुनागानुरूपगाने तुर्याङ्कतृषा विराजन्ति तत्र ॥ १६
शिरिरागाङ्कस्थूलदलानि प्रीतागताप्ररथधनानि ।
शीघुमपाग्पानि विभूषणानि विभूषणाङ्का विराजन्ति नभन्तु १७
नगान्यवरा धनुधामन्ता पर्योतिना भानुर्णनिमवर्णे ।
ज्योतिपाङ्का विपुलमराता विभान्ति नित्यं नयनाभिरामा १८
भूमण्डपा मण्डिमरम्यमाणान् हालाहृता मभणवाञ्जनाङ्का ।
[॥ १९ ॥ (१)
मानापगागाम्पनिभागुरागु मवाम्परवादृरपनुर्भानि ।
मणीवरुल्पानि राजन्ति नित्य न शीपिताङ्का गुवन्दनीया २०
दुर्गम्पागपरागम्भानि गर्धानपहांगुपवम्बलानि ।
वराणि नानाविकरणर्वन्ति वस्त्राङ्कवृक्षा ददत हर्षम् ॥ २१
गुणाभिरामपवमान्यनीतां पुष्पागमा पुष्पवनवर्तिनाम् ।
पद्मवरा रक्तिमायमाणा माल्याङ्कवृक्षा विभूजरम्यमतम् ॥ २२
मन्त्रवृक्षाश्च दक्षमवरा ध्यानिलिङ्गना नायकनायकानां ।
स्थानभूता मणिभानि गन्धमिपाङ्कनाङ्क मदना धृति ॥ २३
भुवी हृन्तनी सरसी मरुणी विकुरिकला स्पन्दु भागहृतु ।
प नम गन्तु प्रवर्षन्ति तत्र मदागममन्तानिह वीतदिव्ये ॥ २४

१ [पुष्पकम्] २ [निः मधुपुर्णेः] ३ [निःशेषः

दु खाय यस्माग्निविष परषा भयावह इममुदाहरन्ति ।
सताडनाद्बन्धनदाहनैश्च दु खान्यवाप्नोति गवादिदयम् ॥ ३६
भूमि पुनर्गर्भवती च नारी कृष्याग्निभिर्याति वध महान्तम् ।
तदाश्रया प्राणिगणाश्च यस्माद्दुःखानमसाध्य विशिष्टमाप्नु ॥ ३७
दृष्ट च यान्ये गुणवत्तमन्न फलावह तद्भवतीति विद्धि ।
न्यायप्रसिद्ध व्यवहारमार्गोद्दृष्टान्तमत्र शृणु कथ्यमानम् ॥ ३८
इक्षुप्रसङ्गेक्षुरस जलं यद्विसृज्यमान सरणीमुखेन ।
तच्च नानारसता प्रयाति द्रव्याण्युपाश्रित्य पृथग्विधानि ॥ ३९
यथा भवद्धन्तुनिपीतमम्भ शुण्ठ्या कटुत्वं मधुर कदल्या ।
मधुक्षुणा तद्गुडशर्करायै कषायसार चमुकाभयाभ्याम् ॥ ४०
सर्पेण पीत विषमादधाति मित्र रमायाति च निम्बपीतम् ।
आम्ला रसस्तिन्त्रिणिकाकपित्थे काम्ला भवदामलकेन पीतम्
द्रव्य तथैव धनवत्स्वरूप दाना च भवत्या द्विगुणायपथ ।
प्रतिग्रहीतृर्गुणत फलानि फलन्त्यनघानि सुखासुखानि ॥ ४२
मुक्तामदीर्षेण हि कश्चिदत्र स्त्रीद्यूतहिंसामदिराभिरक्ता ।
परापवादाभिरता नृशसाश्चिन्वन्ति पापान्यसुखप्रदानि ॥ ४३
कश्चित्पुनर्ज्ञानविशुद्धचित्ता दृढव्रता शान्तकषायदोषा ।
जितेन्द्रिया न्यायपथानुगता पुण्यानि कर्माणि समर्जयन्ति ॥४४
कुर्वन्ति य य न च पुण्यपापमवश्यमाहारयन्त दातु ।
सोऽस्तीध तामन्यविपाककाल ध्रुव पुनस्तद्वपमभ्युपैति ॥४५
असंयतेभ्या वणनिमग्नानादातारणाहनाख्यदयामसत्सु ।
यथैव दृष्ट्वा सर सर्वदत्ता आदाशुभिर्दानपरास्तथैव ॥ ४६

१ क स्वया २ ग °न विपाक°

[illegible] ।
[illegible] ॥ ६७
[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

आभ्यां गिरिभ्यां गगनस्पृशाभ्यां छन्नाभितो धाम्नमनवर्धमानम् ।
श्रीवत्सचक्राङ्कुशवज्रकुम्भा हस्ताग्रपादेषु भवन्ति तेषाम् ॥ ५८
नराश्च सर्वे सुरतुल्यरूपा नार्यः सुरस्त्रीप्रतिमानभासः ।
विचित्रवस्त्राभरणभूषणाङ्गाः सर्वाङ्गनाः सस्मितसृष्टवाक्याः ॥ ५९
अन्योन्यगीतश्रवणानुरक्ता अन्योन्यवर्णप्रविभ्रमरामाः ।
चिरं रमन्ते वनिता नराश्च परस्परप्रीतिसुखाः[1] सदैव ॥ ६०
परस्पराक्रीडनसक्तचित्ताः परस्परान्हृष्टनशान्तरूपाः ।
परस्परालोकनतत्पराभा उत्कुर्ग[2] निवुरा च जाता ॥ ६१
राजंस्त्रिपल्योपमजीविनश्च हर्यादिका रम्यकवासिनश्च ।
तान्हि द्विपल्योपमजीविनश्च सुरेषु युक्तास्त्युत्ववार्धिमग्नाः ॥ ६२
हैरण्यका हैमवता नराश्च तेषां तु पल्योपममस्त्यायुः ।
सर्वे च भोगाननुभूय पश्चाद्दिवं प्रयान्ति क्षुतजृम्भमानाद् ॥ ६३
नाल्पप्रगल्भा न पराभवाप्ता मात्सर्यमायापदलोभहीना ।
स्वभावतस्ते सुविशुद्धलेश्या यस्मादतस्ते त्रिदिवं प्रयान्ति ॥ ६४
चक्रायुधस्याप्रतिशासनस्य दण्डाङ्कभोगप्रभवाश्च सौख्यात् ।
यद्भोगभूमिप्रभवं रमन्ते तत्सौख्यमित्यल्पमुनाहरन्ति ॥ ६५

इति कथितमुदारं ज्ञानपुण्यं
प्रभवसुखं निरुपद्रवं विशालम् ।
श्रुतविधितरभिर्विसृज्यमानं
ललिततरं नृपते समासतस्ते ॥ ६६

अशुभशुभफलस्य साक्षिभूता
भवति यथा गतिषु मुना प्रवृत्ता ।

---

१ [नरेषु परस्परप्रीतिमुखा] २ [उदकुरौ]

स्वल्पापि[1] सद्धर्मपती च कृच्छ्रात्सुदुर्धर घोरतपोविधानम् ।
कषायघोरा विषयारयश्च क्षुवन्ति विघ्न बहुभि प्रकारै ॥ ८
स्वप्नश्च भूया युगचक्रकर्मा छूत च दास्य परमाणवश्च ।
रत्न तथाश्वश्च निदर्शनानि[2] दत्तोपदिष्टानि मनुष्यलोके ॥ ९
यथैव मेरु प्रवरा गिरीणां जलाश्रयानामुदधिर्विशिष्ट ।
गार्थीपतृष्णस्तम्पु प्रधानस्तथा भवानां मनुजत्वमाहु ॥ १०
ग्रहेषु चन्द्रो मृगराड्मृगेषु नरेषु राजा गरुडोऽण्डजेषु ।
रत्नेषु वज्र जलजेषु पद्म यथा तथा सर्वभवेषु नृत्वम् ॥ ११
मनुष्यजातिर्नरलोकहीना तिर्यङ्नराणामशुभ न्दाति ।
दु खान्यभयानि च नारकाणामनन्तश मापयतीति सिद्धि ॥ १२
मनुष्यजातिर्नरलोकयुक्ता तिर्यङ्नराणामशुभ निहन्ति ।
दु खान्यभयानि च नारकाणामु मूल्य सिद्धि नयति प्रमाण ॥ १३
सैनह स्तानन समायुता चद्विशिष्टभागान् सुरभूपभाज्य ।
देवत्वमापान्यति प्रमाण अतो विशिष्टा नृपनाऽद्वितीया ॥ १४
सद्दृष्टिसज्ज्ञानतपोन्विता चक्रनश्वरत्न च सुरेश्वरत्वम् ।
मत्तुष्टसोग्यामहमिन्द्रतां च सपादयन्येव न मनुयाऽस्ति ॥ १५
सपात्रधी नारकविशतिस्तु एनास्य जन्तारधुर्धर्मतोऽर्थः ।
मनुष्यलोक रुपरैर्निराहु पचित्तसमर्थ न जगत्त्रय च (?) ॥ १६
नाहम्मदासारवतीमवाप्य मनुष्यजाति निजगत्प्रजानाम् ।
अल्पार्थमन्या स्वमति निवन्य भवन्ति भृत्या हि पुन परेषाम् १७
निलारमूल्य नरत्वरत्नमवाप्य य धान्यवतण्डुलार्थम् ।
निर्क्षेप च स्थानमभिज्ञतत्वा मूर्खा परमप्यधरा भवन्ति ॥ १८

१ क सुद्गानि २ क धान्य ३ म तथा चक्षुनिदर्शनानि ४ म धारकाणा ५ क धीत्नारक ६ म सरपर्निराहु ७ [प्रधानाम्] ८ [निषेय] ९ क `स्नान , म स्थान°

क्षुधादिदारिद्र्यरथाग्रधर्षिराग्रानभीभर्सनताडनार्थं ।
दु र्खैर्विवाधाश्रुपयान्ति सत्त्वा यतस्तर्फं पापकृतं निगद् ॥२०
अनागतामप्यपराधभावं तृणां समागम्य समाश्रितानाम् ।
यत्स्वामिभिर्दण्डवधा वियन्त तदुच्यमानां पश्यामवन्ति ॥२१
विधाधवास्यन्तरमन्त्रपुमा विम्पनमभवर्णरिपर्मिनाथ ।
समीपता सामयपाम्नथा दु मन जीर्वा न जना विपुण्या ॥२२
दरिद्रतां नीचकुल मज्जति मौग्य विरूपरम्यमभद्रतां च ।
अवल्पता यांपि समाप्नुवन्ति माप पुमांस गुरुगरभावात् ॥२३
निराश्रयास्त विभवर्विहीना संश्रगाययन्त परगेहभोगान् ।
पुर्णेरपतोः स्वरगाश्रपाया देशाद्दिगंत पर्यटयन्ति ॥२४
नरा दिवं भ्रिगतमाधिताति कर्माण्यनिष्टानि समाचरन्ता ।
दुःखार्दिता स्वरविपण्णाचित्ता स्वरण्यमन्यत्र मरणं दयान्ति २५
वाधिर्यमान्ध्य कुणिकुब्जभावं मौनं स्मृत्यमसदग्रहांश ।
आसन्मनस मदराप्नुवन्ति न माया जना दुष्कृतिना वराका ॥ २६
दुर्गन्धतागात्रमुपत्रवाहता नपुंसका ऽमधुविहीनवत्त्वं ।
सत्यादु प्युष्पुंस्वगुणाविहीना भर्वा न मन्त्र वत दुष्कृतेन ॥ २७
मियाणि पूर्वं मदन्न हितानि ददत्त्वथान्यानपि संभवाथ ।
यद्भूयता गयमताप यांति तदाकृतामा दुरितप्रभावम् ॥ २८
मेत्तारपत्यापिन च हृएर्णत्तं भदैविधानाअपिचर्मसेवयान ।
सत्ताविवासाथ कर्णाविहीना अपुण्यभाजो हि दृष्टं भवन्ति ॥२९
वर्णोंतरे पुण्यगुणाविरुद्धे स्पृष्टांदपि व्यायदण्याति नन्ये ।
यदुर्लभेन स्मय भजति सत्वमगात् सुखानुमावम् ॥ ३०

१ अ पुष्पेवत २ (वदकवे)

सम्यादृशनानानविशानि सन्मानयन्त्याऽर्थिजना महृष्टा ।
जीवन्ति केचित् सुखमक्षयाया धर्मानुभावेन मनुष्यवर्या ॥५२
सौभाग्ययुक्ता ननु रूपसम्पद्रूपत्वमारोग्यगुणस्वरूपम् ।
आरोग्यसाभोगपरीतमुख्या भवन्ति पुंसां बहुपुण्यभाजाम् ॥५३
त्वग्घ्राणजिह्वाश्रुतिलोचनानामर्थेन्द्रियाणां प्रियमाचरन्त ।
मन्यत्र सर्वे विविधप्रकारै रूपादिभिर्विषयपरा रमन्त ॥ ५४
एवं हि पुण्यार्जितसर्वसौख्यं निरर्गलं स्पन सुभिरन्तरशौय ।
एकश्च धर्मसनिबद्धवीय शत्रूननवान्समरे विजेता ॥ ५५
मनुष्यजातौ भगवन्मर्णीता धर्माभिलाषा मनसश्च शान्ति ।
निर्वाणभक्तिश्च तथा च ध्यान महत्सुपुण्यस्य भवन्ति पुंस ॥ ५६
नानाविधक्षत्रियवंशजाता वसुधरन्द्रा ऋषभादिवया ।
आर्हन्त्यमापुर्वरधर्मभवत्या पूज्याश्च वन्द्याश्च जगत्त्रयस्य ॥५७
केचित् पुन शान्तकषायदोषा क्षुधा जिताशा सुखिनस्त्विहैव ।
परत्र च प्राप्तिरामभागा भवन्ति नाथा भुवनत्रयस्य ॥ ५८
धर्मेण देवासुरमानुषाणां स्थानानि नानर्द्धिविशपवन्ति ।
समाप्य सावन्यमनन्तरेण ततो ध्रुवं निर्वृतिमेव यान्ति ॥ ५९
मनुष्यजातिस्तु सुदुर्लभापि न धर्म्येन सगतिकारणत्वात् ।
दौर्भाग्यवामग्रतभावहीनां ससारयत्येव चिरं हि जीवान् ॥ ६०
इदं हि मानुष्यमतीव कष्टं जरारुजाक्रान्तशतातुरत्वात् ।
तस्मात्पुनः कष्टतमं त्वशौचमनित्यता कष्टतमा ततः स्यात् ॥ ६१
शुक्रार्तवाद्भूतममध्यपूर्णं स्रवन्नवद्वारमनिष्टगन्धम् ।
जन्त्वाकरं व्याधिसहस्रपर्णं नरा शरीरं शुचिविप्रहीणम् ॥६२

१ क दीप्ति २ म उन्मीलने ३ [आर्हन्त्यमापु°] ४ क हीनान्, ५ [कष्टतर] ६ [तथा]

[नवम सर्ग]

तत्र मवस्य नृप त्वल्पार्थश्चतुर्विधान्सन्मूतिनां निवासान् ।
वैमानिकानां भवनाधिपानां ज्योतिर्गणव्यन्तरसञ्ज्ञकानाम् ॥१
दश प्रकारा भवनाधिपानां त व्यन्तरास्त्वष्टविधा भवन्ति ।
ज्योतिर्गणाश्चापि स्तार्थभेदा द्विपञ्चकारा खलु कल्पवासा ॥२
य कल्पवासा गणनाव्यतीतास्तथ्या प्रसङ्ख्या भवनाधिवासा ।
सभ्यार्धिका व्यन्तरस्वसन्ना ज्योतिर्गणास्त्वभ्यधिकाश्च तेभ्य ३
सुपर्णनागा स्थिदिक्कुमारा द्वापाग्निविद्युत्स्तनितानिलाश्च ।
द्वापस्थितास्त्वसुरै सहैत द्वौ द्वावथेन्द्रास्तु भवन्ति तपाम् ॥ ४
भूता पिशाचा गरुडाश्च यक्षा गन्धर्वका किन्नरराक्षसाश्च ।
सम्यानत किंपुरुष महाश्च तिर्यग्जगत्यत्र निवास एषाम् ॥५
सूर्याश्च चन्द्रास्त्वथ तारकाश्च ग्रहाश्च नक्षत्रगणास्तथैव ।
ज्योतिर्गणा पञ्चविधा प्रदिष्टा प्रभाप्रभास्थालगतिप्रभावा ॥६
सौधर्मकल्प प्रथमापदिष्ट ऐशानकल्पश्च पुनर्द्वितीय ।
सनत्कुमारा द्युतिमांस्तृतीया माहेन्द्रकल्पश्च चतुर्थ उक्त ॥ ७
ब्राह्मश्च पुन पञ्चममाहुरार्यास्ते लान्तव षष्ठमुदाहरन्ति ।
स सप्तम शुक्र इति प्रदे कल्प सहस्रार इताऽष्टमस्तु ॥ ८
यमानत नवमं वदन्ति स प्राणता या दशमस्तु कल्प ।
एकादश त्वारणमामनन्ति तमारण द्वादशमच्युतान्तम् ॥ ९
कल्पापरिष्टाम्हमिन्द्रलाका ग्रैवेयकास्ते नवधा विभक्ता ।
त्रयस्त्वधस्तात्त्रय एव मध्या उर्ध्वं त्रयश्चोत्तरमुद्धरान्या ॥१०

१ [तस्या निवास्या] २ [द्वीपाग्नि] ३ क यमानन्त नवम ४ म पुस्तक इवाधिक पाठान्तरम् 'नवोपरिष्टादहमिन्द्रकल्पास्तत्पो महाकान्तिसमन्वितेभ्य '

सूर्यप्रभैः सूर्यसमप्रभितुल्यैश्चन्द्रांशुजालाधिकचन्द्रकान्तैः ।
शुभ्रप्रभैः शुक्लसमानभाभिर्ज्वलत्प्रभैः प्रज्वलदग्निकल्पैः ॥ २२
सुगन्धिनानावरधूपवासैः पुष्पप्रकारैर्बहुवर्णकैश्च ।
पृथग्विधैस्पस्तवल्गिमरारैरतुल्यकान्तान्यनिशं विभान्ति ॥ २३
सोपानवापी हन्दीर्घिकाश्च पयन्त्रका नस्थितकल्पवृक्षा ।
सौवर्णला रमणीयरूपास्तथा गृहाणां तु यदि प्रदेशा ॥ २४
सुरेन्द्रलोकस्य विभूतिमन्तां का नो वर्षशतसहस्रताऽपि ।
ये तत्र गच्छन्ति पृथक्पृथक्जनान् नराधिप त्वं शृणु मम वाक्य २५
दयापरा ये गुरुदेवभक्ता सत्यव्रता स्तेयनिवृत्तशीला ।
स्वदारतुष्टा परदारभीता संतापरक्तास्त्रिदिवं प्रयान्ति ॥ २६
पाषण्डिनो ये जलवायुभक्षा व्रतोपवासैरत्हना कृशाङ्गा ।
बाला स्वयं बालतपोभिरुग्रैः पञ्चाग्निमध्ये च तपश्चरन्ति ॥ २७
येऽप्यकामतो ब्रह्म चरन्ति लोके बद्धाश्च रुद्धाः खलु चारकस्था ।
पराहिता क्षुद्गणा सहन्ते ते सर्व परामरतां लभन्ते ॥ २८
जलप्रवेशादनलप्रवेशान्मरुप्रपाताद्विषभक्षणाद्वा ।
शस्त्रेण रज्ज्वात्मवधाभिकामा अल्पर्द्धिकास्ते त्रिदिवा भवन्ति २९
अणुव्रतानां च गुणव्रतानां शिक्षाव्रतानां परिपालका ये ।
संभूय सर्वर्द्धिमतीन्द्रलोके महर्द्धिकास्ते त्रिदशा भवन्ति ॥ ३०
सम्यक्त्वमेकं मनुजस्य यस्य हृदि स्थितं मेरुवदप्रकम्प्यम् ।
शङ्कादिदोषापहृतं नरेन्द्र न तस्य तिर्यङ्नरके भयं स्यात् ॥ ३१
नाचारवन्तो विकृता विशीला गुणव्यपेता प्रमदानदीना ।
असंयता व्रतम्भागबाह्या सद्दृष्टिमुक्तास्त्रिदिवं प्रयान्ति ॥ ३२

१ क चोक्षा (का !) २ ख कन ३ क [illegible] ([illegible])

ग्र[illegible] [illegible] [illegible] पश्चा[illegible] जयन्तम् ।
न [illegible] [illegible] [illegible] च विमानमाहु ॥ ११
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]निभामुगाणि ।
[illegible]कानि [illegible] [illegible] विमान[illegible]यानि विभान्त्यजस्रम् ।
[illegible] [illegible]ग्राणि [illegible]भान्य[illegible]णि तानि ।
[illegible]निम[illegible]भाणि [illegible]नि[illegible]र्नानि ॥ १३
[illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible]णि भान्ति ॥ १४
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] पुन[illegible]मसाऽधिकानि ।
[illegible] [illegible] मणि[illegible] [illegible]नि ॥ १५
[illegible]पर्नायकुम्भैः ।
[illegible] [illegible] [illegible]मगाङ्ग सतत वृतानि ॥ १६
[illegible] [illegible]ल्लताभि ।
[illegible] [illegible]ल्पितान्यत्र च स[illegible]ल्म् १७
[illegible]किङ्कणारैः ।
[illegible] [illegible] [illegible]तिशोभितानि ॥ १८
[illegible] [illegible] विशुद्धरूप्यच्छपाण्डुराणि ।
[illegible] [illegible] [illegible]नि ॥ १९
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] नृणां नयनामृतानि ।
[illegible] [illegible] [illegible] विमान[illegible]यानि विभान्ति तत्र ॥ २०
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible]णि महाप्रदाणि ॥ २१

[illegible]

आ जन्मनोऽवस्थितकान्तरूपा आ जन्मनोऽम्लानसुगन्धिमाला ।
आ जन्मनस्ते स्थिरयौवनाश्च आ जन्मनः प्राप्तमनोऽभिरामा ४४
नित्यप्रवृत्तातिशयर्द्धियुक्ता नित्यप्रवृत्तामलचारुहासा ।
नित्यप्रवृत्ताधिरतिप्रमत्ता नित्यप्रवृत्तारसुखास्पदान्त ॥ ४५
समुद्भवन्त्युज्ज्वलनालकान्ता जरारुजाक्लेशनविहीना ।
अनस्थिकायास्त्वरजोऽम्बराश्च सर्वे सुरा स्वेदरजोविहीना ॥४६
अपेतनिद्रानिमिषेक्षणाका महीतलस्पर्शविमुक्तचारा ।
नभश्चरा यानविमानयाना अनूनभोगास्त्रिदिवे रमन्ते ॥ ४७
उत्पाटयेयुः स्वभुजेन मेरुं महीं कराग्रेण समुद्धरेयुः ।
आदित्यचन्द्रावपि पातयेयुर्महाम्बुधिं चापि विशोषयेयुः ॥ ४८
व्याप्यापि तिष्ठेयुरथो जगन्ति अदृश्यरूपा क्षणवर्द्धयेयुः ।
इयुर्निमेषाद्दूरतरान्तमन्तं ते कामरूपाश्च भवासुरीणा ॥ ४९
इन्द्राश्च सामानिकपारिषद्यास्तथा त्रयस्त्रिंशदनीकिनश्च
प्रकीर्णकाः किल्बिषिकात्मरक्षा अथाभियोग्याः परिषत्त्रयं च ५०
सौधर्मकल्पप्रभृतिष्वमीषु दशप्रकारा नृप देववर्गा ।
ज्योतिर्गणा व्यन्तरदेववर्गा न च त्रयस्त्रिंशत्सलोकपाला ॥ ५१
सुराङ्गना विभ्रमचारुवेषा सुविभ्रमा सर्वकलाप्रगल्भा ।
विशिष्टनानर्द्धिगुणोपपन्ना गुणैरनेकै रमयन्ति देवान् ॥ ५२
स्वनाथकायानुविकाररूपा स्वनाथभावाभिमतचारुवाचा ।
स्वनाथदृष्टिप्रियचारुवेषा स्वनाथसच्छासनसक्तचित्ता ॥ ५३
द्युसुन्दरीणाममितद्युतीनां मनोहरश्रोणिपयोधराणाम् ।
तासां वपुर्वेषविलासभावान् कथं पुमान्वर्णयितुं हि शक्तः ॥५४
एकं समुद्रं भवनाधिपानां पल्योपमं व्यन्तरकेषु विद्धि ।
ज्योतिर्गणेष्वभ्यधिकं तदेव सौधर्मकल्पे[1] द्विसमुद्रमाहुः ॥ ५५

[1] म कल्पाद्

[दशम सर्ग]

एवान्निशम्यान्निशनिश्चयुक्तं कर्मक्षयाद्भूतमनन्तमार्ग्यम् ।
शृणु त्वमेकाग्रमना नरेन्द्र समासतो मोक्षमुदाहरिष्ये ॥ १
सर्वार्थसिद्धस्तु विमानवर्गान्निर्गत्यवोपरि द्वादश योजनानि ।
प्राग्भारभूमिर्गगनाश्रमाभा श्वेतातपत्राकृतिरुद्धभाति ॥ २
बाहुल्यमष्टौ किल योजनानि मध्यप्रदेशे नरदेव विद्धि ।
अङ्गुल्यसंख्येयविभागतोऽन्ते महीयसी सा खलु सर्वदिक्षु ॥३
संख्यानतस्त्रिगुणाधिकश्च तस्याः परिक्षेपविभाग उक्तः ।
यस्यां सतोऽनिन्द्रियसौख्ययुक्ताः सिद्धा विशुद्धा इति शब्दमाना ४
पूतं च पुण्यं सुगतिप्रधानं कल्याणरूपं मङ्गलमुत्तमं च ।
स्थानोत्तमं तत्परमं पवित्रं परं शुभं शाश्वतमव्ययं च ॥ ५
अनामयं च जराविहीनमनन्यमप्यातुल्यममेयम् ।
अनिन्द्यमक्षय्यमपायमुक्तं सुखास्पदं तुष्टिश्च पुष्टिश्च च ॥ ६
अयक्षलं रागविरागवर्ज्यमभयमद्रोहमबाधसङ्गम् ।
अपात्यमर्भीणमतुल्यमुद्यमनभ्यमूर्य श्रवणीयमेव ॥ ७
अक्षयममितं सविनाश्यपदं निर्हेतुकं निर्वृति निष्प्रपायम् ।
अवस्थितं योगवियोगहीनमलक्ष्यमक्षुद्रपमपरिन्स्यम् ॥ ८
अभयमच्छेद्यमनाहमाहमद्रु खमद्रव्यमुन्नरसौख्यम् ।
अनन्त्यमग्राह्यमजात्यमृत्यु सुनिर्मलं सद्ध्यपुनर्भवं च ॥ ९
अभव्यसत्त्वैर्मनसाप्यगम्यं गम्यं पुनर्भव्यजनैः सुखेन ।
महामुनीनामभिराद्रक्षणीयं शिवालयं मोक्षमुदाहरन्ति ॥१०

---

१ [नित्यमुक्त] २ [विभाति] ३ [अप्रतिमित] ४ क मनदाः

घातिक्षयाज्ज्ञानदृगिन्द्रियाणि दृष्ट्वावृतं सक्षयतः क्रमेण ।
तथान्तरायक्षयतश्च सर्वान् कैवल्यमुत्पाद्य विदन्ति भावान् ॥२२
गोत्रायुषी नाम च वेदनीयं चत्वारि तान्यप्रतिघातियन्ति ।
कर्माणि संपूर्य विधूतपापाः ज्ञानादनन्तगुणं लभन्ते ॥ २३
सुमेरुपर्वतो मूलविलग्नमुक्तो यथान्यवस्त्वोपरि तिष्ठतीह ।
मूर्तो तथा कर्मविलग्नमुक्तस्त्विन्द्रानमूर्धानमुपैति सद्यः ॥ २४
यथैव बीजं हुतभुग्ग्रसनं न कल्पते तत्पुनरङ्कुराय ।
तथाऽग्निभस्मीकृतकर्मबीजं तथैव नाल्पं पुनरुद्भवाय ॥ २५
नाल्पेषु प्रसिद्धनमूर्ध्नो नाशभवान्तरमात्रयान्ति ।
ज्ञानक्षयान्तरिन्धनानि यान्ति तथैव कर्मक्षयतस्तु सौख्यम् ॥ २६
यथैव दीपः स्ववर्तितैलं प्रभावतो युगपत्प्रयाति ।
तथैव कर्माणि समानि यत्र ते निर्वृतिं तत्क्षणतः व्रजन्ति ॥२७
समुद्धातमुपेत्य कामी आत्मप्रदेशात्समयैश्चतुर्भिः ।
लोकत्रयं व्याप्य समीभूत्य कर्माणि निर्वाति विनष्टतथा ॥
एताधिराज्याष्टगमान्तसम्प्या सिध्यन्ति सिद्धाः समयेन राजन् ।
जघन्यकाले समयस्त्वथैव षट्कमासा यदि साऽधिकं स्यात् ॥
आगादका षट् समयं जिनेन्द्राः प्रत्येकबुद्धास्त्वपरा वदन्ति ।
बाध्या पुनस्त्वष्टगतप्रसङ्ग्यानि स्वर्गच्युतास्तत्प्रसृता भवन्ति॥३०
द्वादश सार्धनागरसम्यक् हस्ता पुनस्ता चतुरो वदन्ति ।
मध्या तथाष्टौ समयं प्रसिद्धा सप्तानन्त्या सुगतिं प्रयान्ति॥ ३१
यथैव ताड्यदग्निपरीजमात्ये एरण्डबीजप्रतिसर्जनं वा ।
यद्वा शिखा चार्ध्वगतानि तानि तथैव चास्योर्ध्वगतिस्वभावः ॥३२

१ म समुद्घातं २ [सम प्रकृत्य] ३ क समयस्तथैक ४ [°र्ध्वगतीनि]
६

सुरेश्वराणामसकृद्द्युतीनां मनोगतानाततनुविक्रियाणाम् ।
यदिन्द्रियार्थप्रभवं हि सौख्यं तदग्रतोऽणु चानल्पतुल्यम् ॥ ४४
विच्छिन्नकर्माष्टकबन्धनानां त्रिलोकचूडामणिधिष्ठितानाम् ।
न चास्ति राजन्नुपमा सुखस्य तथापि किंचिच्छृणु संप्रवक्ष्ये ४५
तिर्यग्भ्य उत्कृष्टसुखा नराश्च तेभ्यो नरेभ्यः सुखिनो नरेन्द्राः ।
तेभ्योऽधिका भोगभुवो मनुष्याः सिद्धास्ततोऽनन्तगुणा भवन्ति ॥
ज्योतिर्गणा व्यन्तरदेवताभ्यस्तेभ्योऽधिकास्ते भवनाधिवासाः ।
सौधर्मजाताः सुखिनस्तु तेभ्यस्तेभ्यश्च सर्वार्थपतमास्तथाप्यम् ॥
ग्रैवेयकाद्याः सुखिनस्तु तेभ्यस्तेभ्यो विशिष्टा विजयेश्वराद्याः ।
तेभ्यस्तु सिद्धार्थनिवासिदेवास्तेभ्योऽप्यनन्तसुखास्तु सिद्धाः
किमम्बरै रागविवर्जितानां किं भोजनैः संशमितक्षुधानाम् ।
जलैश्च वा किं व्यपिपासितानां किमौषधं कार्यमरोगिणां च ॥४९
किं वाऽङ्गनाभिर्गतविक्रियाणां किमागमनार्थैरपरिश्रमाणाम् ।
निरीक्षणैर्वा सकलार्थभाजां मञ्चादिभिः किं सदसद्विदां च ॥५०
स्नानादिभिः किं मलवर्जितानां तमोमयानामथ तेजसा किम् ।
किं युक्तिभिर्निष्ठितकर्मकाणां रागादिभिः किं विगतस्पृहाणाम् ५१
किं वा गृहार्थैः परिवर्मयुक्तैर्व्यपनीतशीतातपबाधनानाम् ।
शब्दादिभिः किं नरदेव वार्थैरल्पकानां जगदुत्तमानाम् ॥ ५२
यथैव चन्द्राग्निभास्वराणां न चास्ति काचिदुपमा नृलोके ।
तथैव तेषां परिनिष्ठितानां न विद्यतेऽन्या सुपमा नृलोके ॥ ५३
वर्णश्च वर्णस्य रसं रसस्य स्पर्शं स्पर्शस्याप्युपमात्र यद्वत् ।
अतीन्द्रियाणामपि निर्वृतानामौपम्यसिद्धर्न हि संभवोऽस्ति ॥५४

१ म सकलोर्मिलोकात् २ म विनाक

अथात्थाय साध्विन्द्रमिन्द्र पृथुर्व्य
परीत्य प्रणम्य प्रणुत्यात्मशक्त्या ।
द्विपेन्द्राधिरूढो नृपश्छत्रमध्य
महत्या विभूत्या पुर समविष्ट ॥ ६४

इति धर्मकथादशे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसंदर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
मोक्षाधिकारो नाम
दशम सर्ग ।

[एकादश सर्ग]

गत नरेन्द्र हितसत्कथाभि स्वय वराङ्गा मुनिमभ्युपेत्य ।
कृताञ्जलिर्निर्जितशामशत्रु सादिग्धबुद्धि पुनरभ्यपृच्छत् ॥ १
जीवस्य मिथ्यात्वमनादिबद्ध ससारिणस्तत्र कतिप्रकारम् ।
कथ नु सम्यक्त्वमुपैति जीव सचक्ष्व मिथ्यात्वपथादपायम् ॥ २
एव स पृष्टो भगवान्यतीना गुणाकर शान्तमना प्रवक्तुम् ।
मिथ्यात्वसम्यक्त्वविकल्पतत्त्व प्रारब्धवान्भव्यविनिर्णयार्थम् ॥ ३
ऐकान्तिक सांशयिक च मूढ स्वाभाविक वैनयिक तथैव ।
व्युद्ग्राहित तद्विपरीतसज्ञ मिथ्यात्वभेदानवबोध सप्त ॥ ४
जीवादितत्त्व न च वत्ति किंचिद्ध्वान्तामिथ्यात्वविमोहितात्मा ।
जात्यन्धमर्त्य खलु चित्ररूप द्रष्टु विशाल च यथा न शक्त ॥ ५
हिंसानुधर्मस्त्वथ धर्महिंसा सदहमिथ्यात्वविमूढचित्त ।
सदिग्धबुद्धिर्न च निश्चिनाति गाढान्धकारे दूरगत यथैव ॥ ६

१ क °निर्जितकटान्य [पृथिव्या]

दृष्टीनगम्यत्नरमति स्थिरता या परपहिताल अल्पिधगम्यम् ।
मार्गानिश्चयमुत्र निपत्य पश्चाद्वामाति च मासमीग्यम् ॥१८

सम्यक्त्वरत्नाय पर हि रत्न
सम्यक्त्वविस्राय पर हि मित्रम् ।
सम्यक्त्व बन्धान पराऽस्ति बन्धु
सम्यक्त्वलाभाय पराऽस्ति लाभ ॥ १९

त्रिकालविभिन्नजगन्चउरश्चर्जीवाद्या यऽभिहिता पदार्था ।
श्रद्धानमर्थो यया विमुच्या सम्यन सम्यगदाहरन्ति ॥ २०

नैसर्गिक गद्युपदेशज च सम्यक्त्व तद्द्विविध जिनात्तम् ।
क्षायिक क्षायोपशम च मिश्र तन्व भूर्पशमिक धरन्ति ॥ २१

यथव चक्षु परमाकृत यश पश्यति द्रव्यगुणादितत्त्वम् ।
तन्व भूय परमात्मन सर्वाश्रत द्रव्यगुणादिभावान ॥ २२

यथैव मिथ्यापटलावृत य सम्यक्त्वरत्नमुत च धीमतऽर्थान् ।
तन्व सज्ज्ञानशलाकया शु समञ्जित पश्यति सर्वभावान ॥ २[३]

प्रसरमिथ्यामलतन्त्रमु जीवषु नीवादिरथावगम्य ।
यथैव भूमौल्वनमन्त्र सहन्यत नानमलास्यथाप्नु ॥ २४

मिथ्याधकारान्यमलभाव तावन्त पश्यति जीवतत्त्वम् ।
यथैव वह्न्यर्णमणिप्रदीपा गृह घनदानवलानतऽस्थान ॥ २५

ध्यपनदुर्नानमालीया यशाऽपि च पश्यति सत्त्वभावान्
यथैव यथात्पर्नानमृतिर्लोके विरस्यानिव दीप्तरश्मि ॥ २[६]

मशान्तपङ्कादिकतुल्यमाय वह्यरत्नमतिम द्वितीयम् ।
तत्क्षायिक चान्दिवाकराभ निमत्तयाणामुपमा भवन्ति

१ क शलकया मुॅ २ क गम्या, [गम्य] ३ म °मली[illegible]

पापस्थानान्यष्टदशापि परस्परोत्पिबपार्थगाय॰ ।
यस्याष्टनागिनृनसंयोगत्रयाऽसौविता सम्मूर्त्तं धर्मादि ॥ ३९
निगदस्य धन्यस्य यथा सुर्वान्ता मनसमधारस्य गमाचिरस्य ।
कृताञ्जपन्नुद्रे स्वयमेव नम्य चकार सम्यग्व्रतरोपणानि ॥ ४०
तथा ममानां पट्ठभि सर्वांर परमान्यभिवनरस्मयानि ।
महात्म्यमुद्गोपि धनाद्यकाणि सन्दीपयामास नृपा सभाय ॥ ४१
अन्धो यथा पश्यति नेत्रलाभादिव मत्ताभाग्यथा दरिद्रः ।
तथा सुर्दानयनभाग्यगाम सभूपतया मुम्पाममाद ॥ ४२
महर्षिपादानभिवन्द्य भूपस्ततोऽधिवाक्योऽग्निधीश साधु ।
सन्निर्णत्य च पुनः प्रवन्द्य विसर्जयामास पथानुपूर्व्या ॥ ४३
सुदर्शनस्यैव तदन्यता पा आपर्यपि कृतसाधिरम्भ ।
मूलगृणास्थान दृष्टिं संविधाय स्पष्टाम्यनुज्ञ पुरमभ्यगच्छत् ॥ ४४
पुर विशाल प्रविभज्य नाम चन्द्रांशुजालाप्रमश्चाभिरामम् ।
अगणितसन्त्यक्षरणानिवाद विरल पद्ध प्रपन्न सर्गान्तम् ॥ ४५
नरेन्द्रपुत्रा नगर प्रविश्य यथोपचारं पितरौ समीक्ष्य ।
प्रणम्य पादौ प्रणिपातनाद्द गुरुन् निविष्टा मुनिगवचाभि ॥ ४६
तथा तपस्या विजहार यत्र ततश्चचार स्वानिर नयान ।
पाम्म्रभाव प्रविहाय विश्व प्रशान्तवृत्तिं प्रचचार धीर ॥ ४७
भ्रात कुमार श्रुतमङ्गलार्यो जिनेन्द्रबिम्बार्चनतत्परोऽभूत् ।
तदा गुरून् साधुतपाम्बुपूज्य पल्यन्तुपस्थानगत स्वकायम् ॥ ४८
सदापविष्टा जिनेन्द्रधाम प्रशाश्वयन्तात्ययपम्परम्य ।
विचारयन् दैत्युभिरप्रदेष्टुं पुराजपऽरण्यगता यथाह्न ॥ ४९

१ म इन्लाभिनुमे २ [संनिधाय] ३ [नथाचार] ४ [तदा तपस्वी]

शुभे मुहूर्ते करणे तिथौ च सौम्यग्रहदृक्पथयन्वितगु ।
सिंहासने श्रीमति राजपुत्रं निवेशयां पूर्वमुखं बभूव ॥ ६१
आनन्दितर्मीतिमुखं स्त्रीणां पुरमवत् सकलं जनानां (?) ।
यथा मृदङ्गा पणवा स्वरैस्सर्वगपूर्ण्या सर्वदिशां बभूवु ॥ ६२
अष्टादशश्रेणिगणप्रधाना पद्मशर्मिणिरत्नमिश्रैः ।
गन्धादिभधन्यजलारभिश्च पात्राभिषेकं प्रथमं प्रजाः ॥ ६३
सामन्तभूमीश्वरराजमुख्या आमात्यमार सरमन्त्रिणश्च ।
स रत्नकुम्भैर्वरवारिपूर्णैर्नृपाभिषेकं मुदिता प्रजाः ॥ ६४
स्वयं नरेन्द्रो युवराजपट्टं पुरस्कृतश्रीविन्यास वरं च ।
नृपात्मजायाश्च वरांबराणि सचिवाश्च पुस्तानि पभितस्तनण्य ॥ ६५
धन्यप्रतापाड्जनमाल्य मारारक्षाश्री स्तुतितूर्यनादा ।
प्रपूर्णकुम्भारपयोधरा सा पुराङ्गना स्वपतिस्नुताय ॥ ६६
सदाम्बुद्ध जनपातमनीन पुराणि राष्ट्राणि च पत्तनानि ।
यानानि रत्नानि च वाहनानि समर्पयञ्चूमिपतिः सुताय ॥ ६७
यथा मयि स्नेहनिबद्धचित्ता सर्वे भवन्तो मम शासनस्था ।
तथास्मिन्नव्राज्ञननस्य नित्यं भवन्तु वश्या इति तानुवाच ॥ ६८
जगज्जना भाग्यगणाधिप स श्रियाऽङ्गवत्यन्नयनाभिरामम् ।
किरीटसत्कुण्डलहारभारं भातु सर्वाङ्ग्याल्मयनागतानि ॥ ६९
सर्वाधिराज्ञानभिभूय भासा स्वराज्य सम्यग्युवराज एष ।
प्रणष्टमेघ गगनं निशायां ग्रहानिवेन्दुः परिपूर्णचन्द्रः ॥ ७०
धनस्य पूर्वार्जितपुण्यबीजं विना न यत् चन्द्रयितमपस्य ।
विसृज्य पूर्वापरमार्गतार समर्चयिष्याम इति व्यवाचेत् ॥ ७१

१ क स्तोतां २ स भवतु ३ क निरिट° ४[भाग्यनां च] ५[मगचन्द्र]

जात्मजा किं न भराम मव किं मातराऽन्यनुमतो धूर्तिना ।
कैं शौर्यवीर्यधृतिधैर्यहीना किं राथ न्याय व्यवहारयाया ॥ ८२
स किं विसाद्यु युवराज्यभार स्थितषु चाम्मासु विहाय सन ।
सुवर्णसारा निरपायन्न भविष्यति व्यतिरेकव्यमाशु ॥ ८३
इत्यवमाभाष्य नरेन्द्रपुत्रा परस्परानृतविनिश्चयार्था ।
नत छुपणममुख्या नृपागा उत्तरमुख व्यवहारयुक्त्या ॥ ८४
त मन्त्रिणस्ता सहसा समीक्ष्य विजृम्भितकार्यविरुद्धपान ।
निष्कलं यात्नमनृत्तानिवारयां राजसुतान् बभूयु ॥ ८५
युवनृपतिमुदीक्ष्य राजपुत्रा
स्तनयुग्दारधिय स्वभावभव्य ।
तव तुष्टहृदया मनृद्धरागा
हृगुणगुणितमत्सरास्तथाय ॥ ८६
अथ युवनृपतिर्विनामपुण्य
गवमन्त्रि नविमार्पिवृतानिवास ।
अपनिधुर्गधिमत्तमावम्नाया
मुदितमना स बभूव जनुवाम ॥ ८७
इति धमत्र हि के चतुर्वर्गसाधिने ।
खुन्न नृपान्दे वराह्यरितासिने ॥
युवराज्यलाभो नाम
एकादश सर्ग ।

---

१ (...) २ (...) ३ (...) ४ (...

मार्गेवमुक्ता निजगौ सुपर्णो नैवाम्ब नाशयि न चानशक्ते (?)।
राज्ञा कृत वेत्त्यनवद्य सर्वमथाशिप युद्धमतिं विगृह्य ॥ ११
तदैव यशिभूर्पैस सहायैरधम्य खड्ग स्फुरन्मुजालम् ।
त्व वा मही पाययवा वय वा इति स्थित मा यरचेत्स मन्त्री १२
वचो निशम्यात्मसुतस्य राज्ञी आहूय त मन्त्रिणमात्मनीनम् ।
पूर्वोपचारैरभिसमपूज्य वच मसद्धदमवाचमित्थम् ॥ १३
यथा पितृभ्यां महिताऽस्मदर्थं तथोपकारो भवता कृतश्च ।
यत्नैद्रुम सपरिवर्ध्य भूया विच्छत्स्यसि त्व तव वा चिकीर्षा १४
वय विशुद्धा यदि च त्वदर्थं अस्मत्सुहृद्भि सुकृत यदि स्यात् ।
निवर्त्य तस्याद्य हि यौवराज्य सुपर्णमास्थापय यौवराज्य ॥१५
न्यायादपन यदि युक्तिमद्य निशम्य राज्ञीवचन मुबुद्धि ।
अपभरागस्त्वतिदूरदर्शी चिर परीक्ष्यैतदुवाचदथम् ॥ १६
वाञ्छन्ति य नाशयितु सपुण्य त यान्ति एव हि विनाशमाशु ।
मत्ताद्विप द्रै सह युध्यमाना मयान्ति नाश कलभा पुरैव ॥१७
न शक्यत स्थापयितु गतार्थाने शक्यत नाशयितु पृथुश्री ।
यथात्मना एवमुपाश्रितार्थास्तथैव सा मथयत नर श्री ॥ १८
अनागत शापमुपस्थित च यज्ञात्मबुद्ध्या प्रविचारयन्ति ।
स्वकार्यसिद्धिमनवाप्य मूढास्त सार्थिनस्तै सह यान्ति नाशम् १९
अबुद्धिमद्भि प्रविनाशिताऽर्थो विनाशमभ्यत्यति निश्चयन ।
आश्रित्य तस्माद्युवराजमव समीक्ष्य ना हितमित्युवाच ॥ २०
इत्युत्तर बुद्धिमतापि एव प्रयुक्त वचमसावशक्ता ।
सा मन्त्रिण प्राथितकार्यसिद्धौ प्रयाचमाना समुपत दवौ ॥ २१

१ [म न्यस्थ] २ [यन्युक्तिमद्य] ३ क नरक, [नर ऑ] ४ क प्रतीक्षरन्ति

[illegible] ॥ २२
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ २९
[illegible] ।
[illegible] ॥ ३०
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥

मैनाकस्यात्मवर्तिना मार्गमनुभिः परिपूर्णमार्गा ।
पृथाकृर्नपस्वर्गविग्रहंभ्यामर्थो मां स्वपिमो यथावत् ॥ ३३
पाथाय प्रलय च ग त वरा वायामयागन मधा ग्रीया ।
दूरीलानसौ मर्नाययान्यान्तातय मर्षी गुप्मागमगा ॥ ३४
पुरार्दार्पंग्ग्भूपिमपर्षे आगत सोऽर्थ अनयागमपरम् ।
पार्थाविभागगमयम्यलौल्ले अतार मया पुनगमर्पिणम् ॥ ३५
अर्थाप्रयाग्वर्णमर्पागस्य प्राप्ता कुमारस्य गम्भवायम् ।
ततस्य गम्यानभिन्नपुमानानुवाच मर्भा विपाद्मपमाथु ॥ ३६
मना विनिष्टा इव एव रामस्नेव पौप्याम्स्मिवनि मममाप्य ।
द्विनिशित वार्गिमर्गालगुले निवत्सामाग पुनर्थाय ॥ ३७
मानुष्यमायाम्मुग्गानुगणापुव वमरौद्रनगमिम्याव ।
दुर्मतिन न दर्पगेश्य मासान्तगदुमिच्छन तृपानिम्पानीम् ॥ ३८
शुम्भमहाद्रमगद्बलमान सटनगिवृम्भामिडगगम् ।
माहल्यवय प्रियमाभिगम्य चिर महत्या गमयांबभूव ॥ ३९
अपनुंना मेन पथाविनीम गन्नाव प्राप्तयवाप्यमान (?) ।
प्रापाटला वायुप्रमानांशौ धनुर्विमुक्तपुर्गिव मपात ॥ ४०
दृ गिरयो शार्भनपूर्णिविना नरभरणाभ्यमना भ्रमण ।
निवर्तमानाभ्यनिवृत्तबेग प्रापाग्निमम्य गताऽतिदूरम् ॥ ४१
महानभिघ्नन नरभगण हनानि वर्णप्यप्रमन्यभुवन ।
वम्मार्गाविश हि शुनकाख्य यवस्थपात स्वकृनानि यद्वन ॥ ४२
द्राभ्यां सुमाध्यामथ सनिगाढ यया वधाराम्पासनस्पनना ।
निरभ्यमानम्पुरगा जगत मया तथाधारम्भायवीयं ॥ ४३

१ म कालम्पा २ (ग घ) ३ (वर्ण०) ४ (भाषोद्दर्शकर)
५ (चित्र समर्था) ६ म पादाङ्के ७ म ०धा

[illegible] वह पर्नीत्य।
[illegible] ॥ ४४
[illegible] नुकामा ।
[illegible] ॥ ४५
[illegible]।
[illegible] ॥ ४६
[illegible]।
[illegible] ॥ ४७
[illegible]।
[illegible] ॥ ४८
[illegible]।
[illegible] ॥ ४९
[illegible]।
[illegible] ॥
[illegible]।
[illegible] ॥
[illegible]।
[illegible] ॥
[illegible]।
[illegible] ॥
[illegible]।
[illegible] ॥
[illegible]

अरण्यवासो न शुभावहो मे इह स्थितस्यैव गुणोऽस्ति कश्चित् ।
इतो भ्रमामीति मतिं निधाय धृतिं प्रतिष्ठाप्य महानुभाग ॥ ५५
मालम्बकादीनि विभूषणानि भ्रष्टावशेषाण्यवलम्ब्य देहात् ।
विसृज्य कूपे च विचिन्त्य दूरं ततः प्रतस्थे नृवराऽतिसत्त्व ॥ ५६
भुजङ्गमातङ्गविहङ्गजुष्टां महाटवीं श्वापदसंविताां ताम् ।
अनेकवृक्षक्षुपगुल्मकक्षां चचार जिह्मूढमति स एक ॥ ५७
सूर्ये तदास्तगिरिमभ्युपेते व्याघ्रं च तत्कालमनुप्रपातम् ।
समीक्ष्य त्रासप्रतपातितूर्ण नृपात्मज पादपमारुरोह ॥ ५८
आहत्य पुच्छेन तलं धराया दृष्ट्वोर्ध्वदृष्टिर्विटपे निविष्टम् ।
उद्वेजयन् भीमवपुस्तदानीं शार्दूलपोत प्रसभं जगर्ज ॥ ५९
शार्दूलनिर्भर्त्सनविस्मितास शाखान्तरे भूमिपतिर्निविश्य ।
निरीक्षमाण स च तद्विकारान् कृच्छ्रेण रात्रिं गमयांबभूव ॥ ६०
वियोगचिन्ताकलुषीकृतस्य परिश्रमम्लानमुखाम्बुजस्य ।
क्षुत्तर्षतान्तस्य सदुःस्थितस्य एका निशानेकनिशेव साऽसीत् ॥ ६१
न चामिषा सा प्रतिबद्धचित्ता निर्गन्तुमिच्छेदभिपतिष्यतीति ।
शार्दूलपानप्रतिलिप्समाना न राजपुत्रोऽप्यवरोढुमैच्छत् ॥ ६२
इत्यागत मत्तमहाकरीन्द्र करेणुभि सार्धमभिप्रयातम् ।
विलोक्य दूरान्नृपतिर्निनादं व्याघ्रं गजेन्द्रेण विमर्दयिष्यन् ॥ ६३
आकर्ण्य नादं सहसा निवृत्त प्राणाकृतं साच्छिन्नकर्णपुच्छ ।
विलपसमन्नुतिष्ठानम्रता गर्मेन्मना चाप्रुरिवागमत् ॥ ६४

१ म क्षुत्तर्षितस्य २ [चामिषलम्पटी] ३ (निर्गन्तुमैच्छत्) ४ क निर्मर्दयिष्यं [निर्मर्दयिष्यन्] ५ [कोपोद्धत] ६ क कम्पुरी, [ग पुरी]। ७ क चाजिरिवागमत्

[illegible] ।
[illegible] ॥ १५

[illegible] ।
[illegible] ॥ १६

[illegible] ।
[illegible] ॥ १७

[illegible] ।
[illegible] ॥ १८

[illegible] ।
[illegible] ॥ १९

[illegible] ।
[illegible] ॥ २०

[illegible] ।
[illegible] ॥ २१

[illegible] ।
[illegible] ॥ २२

[illegible] ।
[illegible] ॥ २३

[illegible]
[illegible] ॥ २४

[illegible] ।
[illegible] ॥ २५

[illegible]

सुवर्णरूप्यासनभाजनषु मिलानकपूरकवासिताम्भ ।
पियास्य राज्ञापदस्त मनाक् य पीतवा राजगृह यथष्टम् ॥ ७६
शार्दूलमांसानिम्मपक्वनिधा वराद्विपानां मदवारितिक्तम् ।
इमांसेविसुस्पलरकमान्ममम्नुत वारि पर्यो कुमार ॥ ७७
इस्त्यश्वयानान्यभिसन्नृतानि आरयमाणा मन्मयरुन ।
स्वतातपराज्यलचामराद्य धीरार्थमुद्यानवन यर्यो य ॥ ७८
यिनष्टमार्ग स्पुरिन्ताग्रपान्त विदीर्णवामा लपिताङ्गयष्टि ।
स एव पद्मपामदर्भीमन्त्र खर सपापाणमय चचार ॥ ७९
पुरा हि सचन्दनकुङ्कुमाल मन्यकालागरुधूपितो य ।
स एव सस्वदमलाविलगधा बभ्राम वश मलिनाम्बरण ॥ ८०
पश्चान्द्रियाणां विषयाननूनान्य आप्तवा पुण्यफलान्येन ।
स एव पूर्वार्जितपुण्यनाशात्मेरन्द्रिय तपयितु समथ ॥ ८१
य एव पयासमुद्रवार्णवस्य श्रीमङ्गलाशीवचनं मपूत ।
दुर्भाष्यमाणान्यपि बालुबुल्लर्द्ध म्बार्णव स क्षणत पपात ॥ ८२
एवविधानां हि महर्द्धिकानां नैकाश्वग्रामपुराधिपानाम् ।
सूयन्विपामूर्च्छितपौरपाणां यथावदोहवक्षणताऽभ्युपति ॥ ८३
नित्य परमपणनत्पराणा नक्तन्दिव क्लेशसहस्रभाजाम् ।
निकृष्टवृत्तिन्वमुपागतानां किमस्ति वाच्य कृमिभानुपाणाम् ॥ ८४

यथव नारकपयापय सुबद्ध
तन्म्याचदनिलञ्चरणमणीतम् ।

---

१ क हस्तावलि , [हस्तावलि°] २ म स्वक्षिवास्र-वौ°, [°स्वीर वा शत्रुन्वे , स्वशिव शत्रुन्वे] ३ म नैवाकर° ४ म कृति°

[त्रयोदश सर्ग]

सर' प्रविश्यात्पल्पुल्लपङ्कज मत्तषट्पदारण्डवसारसाकुलम् ।
मृदा कषायेण मलापहारिणा निघृष्य संक्षालितुद्गलमात्मन ॥ १
पुन सराऽन्तर्गतरागमानस स्वरूपनिष्पत्तिफलप्रवान्ति ।
श्रमच्यपायार्थमगाधवारिणि ततार दोर्भ्या सुतर तरङ्गिणि ॥ २
चिर हि तीत्वा कमलोत्पलान्तर तरंङ्गसगप्रविघातदक्षिन ।
विनिपयासा सहसानुसृत्य त जग्राह नक्रश्चरण महीपत ॥ ३
विबुध्य नक्रग्रसन स दुर्धर बलाद्गृहीतनिष्पातितु समुद्यत ।
अशक्नुवन्क्षीणबला निरास्पन्न विचिन्तयामास विषण्णमानस ॥
व्यपेतनाद्दूल्भयस्य म पुन निपतन्त्यत्समुपास्थित महत् ।
द्रुमाग्रपातात्प्लवद् स्वचेतसा बभूव भूया मुसलाभिघातवत् ॥ ५
पुर च राज्य च गिरौ महीतल महार्द्यां वा सुहृदां च सन्निधौ ।
नभस्स्थल वा वरगर्भवेश्मनि न मुञ्चति प्राक्तकर्म सर्वथा ॥ ६
अथ विधिनि प्रतिकारकारण सुदुर्धर किं करवाणि साम्प्रतम् ।
विचिन्त्य कर्माणि पुरा कृतानि बभूव राजा सुविशुद्धभावन ॥ ७
अनक्रजात्यन्तरदु स्वकारकान्कषायदोषान्विषयास्तथाविधान् ।
विसृज्य जग्राह महाव्रतादपि पर च नि श्रेयससाधनात्मकम् ॥ ८
विशुद्धवाक्कायमनस्समाहित कृताञ्जलिभक्ति नलाद्गमानस ।
नाथ सामान्यविनयसत्पथैर्वचोभिरभ्याकुलिताथचाभनै ॥ ९
परं पतिं सधरासां च सन्निधिं धियामपीन्द्र दहन स्वकर्मणाम् ।
सर्गशुद्धान्वयधर्मदर्शिन जिन नमामीष्टफलप्रदायिनम् ॥ १०

१ म स स्नापनु° २ [सुगर्त] ३ म तरङ्गरङ्ग ४ म सुयत्नादि°

[illegible]

[illegible]

[illegible] जिनम् ॥ ११

[illegible] ।

[illegible] जिनम् ॥ १२

[illegible]

[illegible] वपु ।

[illegible] यस्य [illegible]

न [illegible] यत्नत ॥ १३

[illegible]

[illegible] शर्गरिण ।

[illegible] यस्य वै

[illegible] सन्मुखम् ॥ १४

[illegible]

[illegible] निरामयम् ।

[illegible]

[illegible] ॥ १५

[illegible]

[illegible] ।

त्रिवाम्स्वी गुर्णाने मर्मपिवा
न्त मां मिना वसतु दु म्वसस्गत् ॥ १६
समानया सगभगास्पृयवा
यथायम स्मार्शमिय त्रिपांनव ।
समुदृमा धन विराय निस्गुपा
स ध विमुक्ति विदृपातु नमन ॥ १७
निरस्मदुर्नीतिविसपगापना
विनिष्टम्प्याष्टसहस्रम्पक्षण ।
परीपदकृनाविभिस्णुरय मां
स रसतु प्रासमुस्ताज्जिनभर ॥ १८
इति स्तुवान मविशुद्धवनस
स्थित च सम्यग्जिनदेवव मनि ।
स्तुतिप्रसादधितपुण्यपोरव
न्दन पर्षा सहसा नृपात्मजम् ॥ १९
निरीक्ष्य या न भूतमापदि स्थित
दयान्विता सा पसदारितात्मराम् ।
अदृष्टरूपा जनसं गुम्फना
विमायर्या प्राहमयाप्रभूव ॥ २०
अपतनमा वहिरत्य तत्क्षणा
रसविस्मय सचदिशा निरीक्ष्य च ।
न किंचिदैशिष्ट विमायक पर
जिनप्रसादादिदमित्यमन्यत ॥ २१

१ [मत्वारि°]

इयं हि किं दिव्यवधूर्न मानुषी
मनुष्यवपा किमु राक्षसी स्वयम् ॥ २७
निराश्रयं श्वापदसेवितं वनं
व्यपतशङ्का विजनं विलासिनी ।
प्रवर्तितभ्रूललिताननेन्दुना
समेत्य मां पृच्छति का नु कस्य वा ॥ २८
निगूढ भावं स्वमनीषितं हि सा
यथान्यदुक्त्वा वचसाविशङ्किनी ।
व्यपतपुण्या ममुधभरात्मजा
वसामि मूर्छति जगाद दयना ॥ २९
परिभ्रमन्ती वनपूषधमना
भवन्तमद्राक्षमिदं साम्प्रतम् ।
इत प्रभृत्येव वनानुवर्तिनी
भवयमानामिगतिं शरणं यामि ॥ ३०
अहं युद्धं त्वा भविनष्टचेतना
निरास्पदा न भनिवारदुःसहा ।
त्वमेव भर्ता शरणं गतिश्च मे
क्षिपयमास भनिवारयदुर्लभ ॥ ३१
अनकविज्ञानकलाविदग्धया
तयाभिपृष्टा बहुधा प्रगल्भया ।
स्वकत्तवराम्रविरुजमां स्वयं
समीक्ष्य तां किंचिदुवाच लक्ष्मण ॥ ३२

१ [लघुना]

सुभाषित गन्निम्मामनो रा
   मिग च नग्य च नर्थेर नामा।
न ध गनि शान्मिपीह विद्यते
   गनिम्नगार्थ कथमस्मि कथ्यताम् ॥ ३३
स्वय मपुद्द मतिगारयत्सरान्
   पैरान मनिष्ठापयत स्वय स्थित ।
स्वय न युद्धस्मनरम्भित कथ
   परानरम्थापनगर्धनक्षम ॥ ३४
अर्थसमुत्तान्नुजगान्न मा गिर
   न युज्यत न मतिवाक्यमीदृशम् ।
निगद्यत कापुरुषैरनामिभि
   मतीच्छ मां भक्तिमतीमुपाश्रिताम् ॥ ३५
तयादित वाक्यमनङ्गसाधन
   निशम्य सर्वांवनरूपवानपि ।
स्वदारसतापरतिव्रत महद्
   विचिन्त्य तामित्थमुवाच भूपति ॥ ३६
अह पुरा सर्वदशस्तु पादयो
   प्रणम्य मूर्ध्ना बहुमानतोऽर्हत ।
स्वदारसतोषसमाहित व्रत
   गृहीतवानस्मि मुनीन्द्रसाक्षिकम् ॥ ३७
न वा न काम्यस्मि न चास्म्यपौरुषो
   न कामिनी चैपि मृगानि चिन्त्यताम् ।

१ म परा २ [°बोधन°] ३ क गोपि

गृहीतदारव्रतभूषणस्य म
अयुक्तमतद्व्रतलङ्घन पुन ॥ ३८

इदव्रतत्वे स्थिरबुद्धिर्वा तदा
विबुध्य देवी परिहृष्टमानसा ।
स्थिता स्वरूपेण नभस्युवाच सा
परीक्षणायाकृतमूष्यतामिति ॥ ३९

सुदर्शननामातिमल वल
स्थिता वय शील्गुणैर्विवर्जिता ।
व्रतेन सद्दृष्टिपथानुगामिना
स्थिता यतस्तेन सुराधिका भवान् ॥ ४०

स्वसा तवाह नरस्व धर्मता
गुरुर्महाशो वरम्पस मुनि ।
तवास्त्र तद्भद्रमिति मन्यस्य त
नभस्थल सान्तरधाव तत्क्षणात् ॥ ४१

तता विमुक्ता भयसकटद्वया
दित विभु स्यात्स्वरणीयमुत्तरम् ।
मयाम्पपास विभु वा वराम्पद
मितीदमाना गमन व्यराचत ॥ ४२

गुनै समुत्थाय तता मुवाधिपा
धर धन स्निग्धतरूपशाभितम् ।
गिरिमवच्छीतमशारिग्मान्तर
ददश रम्य पनम पम्नाकुम्भ ॥ ४३

१ म निपुण २ क कुम्भन, [पञ्चभि] ३ [पह]
कुतीरु (ई) क्ष

[illegible]

[illegible] ॥ ४५

[illegible]

[illegible] ॥ ४६

[illegible]

[illegible] ॥ ४७

[illegible]

[illegible] ॥ ४८

[illegible]

[illegible]

१ क हृद्‌वालकाकुला [illegible] म कपिलाम्° ३ म पुलीन्द्रकाम°

अदृष्टनाशं श्रुतमात्रमीश्वरं
विनिन्युरात्मवधाय दस्यव ॥ ४९
पुलीन्द्रपर्णीं स्पिदन्तसंवृतां
मृगास्थिमांसार्द्रकलेवराश्रिताम् ।
वसान्त्रवल्लूरविकीर्णमण्डपां
मवचपामाश्रुरनिष्टगन्धिनीम् ॥ ५०
दुरान्तभिल्लाधमजैरभिद्रुत
सप घना भन्नया विलक्षित ।
जुगुप्सनीय नयनामिय गृहे
स्मरन्न शान्त स्वपुराकृतां क्रियाम् ॥ ५१
कुमन्त्रिणा मन्त्रमुखेन वैरिणा
समर्पित प्राप्य तुरङ्गमापदम् ।
इमामवस्थामनुभूय सांप्रत
क वा गमिष्यामि कृतान्त कथ्यताम् ॥ ५२
पुरा मया किं तु कृत सुजानता
विपाकनिष्ठ हि दुरीहितात्मना ।
अनक्ष्यदुःखार्णववीचिमध्यगा
मिश्रतिस्त्वापि न मेऽस्ति पापिन ॥ ५३
वियोगचिन्तापरिखिन्नचेतस
स्ततश्च शार्दूलभयाद्विनिर्च्युत ।
जलाशयान्निर्गमितस्य मे पुन
इद महत्कष्टतमं ततोऽभवत् ॥ ५४

१ [किं नु] २ [विनिन्युर] ३ क पुनरिं, [पुनस्त्विदं

अन दृग्त्वा ऽनुष्ठिता क्रिया
अत्यभ्यां अन्विताविधैरा ।
अन यस्या विपाकदस्महा
गति प्रतिन्या मनि मौनमाढ्यौ ॥ ५५
नमायन्य प्रतिश्चममचन
त्र्यस्राय त्रिमिनात्र्यन्तर ।
समाजनाप्रतिस्मर्वजिन
मयानन्द गानन्वायवाचन ॥ ५६
शुभायमानाङ्गविबन्धपाल्न
गनिप्रगन्धश्रवणजमियभणं ।
अनामवन्धस्य मन्त्रसमगुणा
गता निशा सा जरदु स्वचिन्तया ॥ ५७
तत प्रभाते च कुसुम्भभन्यको
महापति त कस्तुपान्तरामता ।
प्रगृह्य याना वनन्वनायुत
द्विजा कृत्र उगामिव प्रहिंसितुम् ॥ ५८
नन्त्र कार्मुभिममयवायक
वन प्रयान्त मृगयाभिराङ्कया ।
उन्मुखप्रशरणप्रमत्ता
न्दश त्रप्रविया भुजगम ॥ ५९
स तन न्पृ क्षणमात्रत पुन
पपात भूमौ विपतगमूर्च्छित ।

१ [दष्ट] २ [कस्तुरागामित]

विमाहितास्तु प्रसमीक्ष्य बान्धवा
पितु सकाश ह्यभिनिन्युरावृता ॥ ६०
गतासुमुद्वीक्ष्य स त वनेश्वरो
यथाविचार्यो गृहमीक्षितु गत ।
समासित तत्र नृप सबान्धव
समीक्ष्य पप्रच्छ विषप्रणाशनम् ॥ ६१
पुलिन्दनाथेन स चोदितो नृप
करोम्यह निर्विषमित्यभाषत ।
तमेव तुष्टा परिमुच्य बन्धन
कुरु प्रसाद त्वमिहात्मसूनवे ॥ ६२
ततो नृपो मन्त्रपुरस्कृत पर
महर्षियोगीश्वरसाधुसाधित ।
जिनेश्वराभिष्टवमिश्रिताम्बुभि
सिषेच तस्मिन्विषनाशकारिभि ॥ ६३
यथा यथा मन्त्रितवारिबिन्दुभि
प्रसिच्यते कुम्भमुखात्परिच्युतै ।
तथा तथा निर्विषतामुपेयुषा
प्रसन्नचेता प्रकृति ययौ पुन ॥ ६४
तत कुटुम्बप्रमुखा पुलिन्दका
कराङ्गुलिभ्रामणविस्मितेक्षणा ।
महापराधात्कुशलान्यभि कृत
क्षमस्व नाथेति ययाचिरे भृशम् ॥

१ [यथास्थवर्ष] २ क पुलिन्द ३ [दुर्देवेन

महप्य भूय फटशान्तिभूपणा
   निरित्रस्त्राणि च समन्ताय त ।
नैरात्मनत्त्व योग्यमिप्यतां
   श्रम व्यपोह्य श्रमन प्रयास्यमि ॥ ६६
तमूचिरागाटनकार्यमस्ति म
   न माल्यगन्धाम्बरभूपणानिभि ।
महापथ दर्शय दशगामिन
   नियुज्यतां लग्नभियाम्यनिव्रत ॥ ६७
तत पुलिन्दाधिपतश्च शासना-
   न्नरै सुदूर गमिता नराम्बर ।
मदर्श्य मार्गान्वहुदशगामिन
   पुनर्निवृत्ता वनगोचरास्ततः ॥ ६८
गतेपु तेपु स्वकृतानुरूपता
   विचिन्त्य सम्यग्बहुशो नराधिपः ।
स्वदेशयान मति कि विशेपतो
   मतान्यदेशाटनमिप्यते क्षय ॥ ६९
मिमत्र चिन्त्य कुशलानुवन्धि य-
   त्तदा त्वयुक्तागतिसिद्धिकारकम् ।
पर्सना
हि ॥ ७०

नराधम स्त्रीधनमानवर्जित
स बन्धुसग कृपणो हि वाञ्छति ॥ ७१
यथैव राज्यादपनीय तत्क्षणा
द्वकार मां निर्विभव पुराकृतम् ।
तथैव राज्य सुकृत यदस्ति चे
त्तदैव मां स्थापयतु स्वकालत ॥ ७२
इमामवस्थामनुभूय यद्यह
व्रजामि यद्द्युसकाशमानया ।
भवाम्यवीणो परिहासकारण
स्वय धुमित्रेष्टजनातिशोचन ॥ ७३
न चाभय म परदर्शन
भविष्यतीति स्वमति विधाय स ।
महापथनामतिमाभर्णारप
स्तत मनस्थे स्वमतानुसिद्धये ॥ ७४
त्वरा मदशान्स्थलनिम्ननिम्नगान्
गिरीन्दरी काननकसकन्दरान् ।
अतीत्य सूर्यास्तमनऽह्रिपापरि
ग्रहत च्छायापदानि विचिन्तयन् ॥ ७५
पुन प्रभात तरसाऽवतीर्य त
मया तमध्वानमवध्य साधिका ।
प्रवाप्य निर्भर्त्स्य निरुध्य निद्रया
उपेत्य पचपुरथागति गतिम् ॥ ७६

१ क भीषन २ [पछे देवन्च] ३ क च पाचपुरी, [पचेन्द्रियै]

प्र[illegible]य अग [illegible]भ्रणा

[illegible]म्राणि न म[illegible]य न ।

[illegible] [illegible]

[illegible] प्रयास्यामि ॥ ६६

न[illegible]म्न य

न [illegible]भ्रणा[illegible]भि ।

[illegible]गामिन

[illegible]भियास्यावित्रत ॥ ६७

नन [illegible] गामिना

[illegible] गमिना नरश्वर् ।

[illegible] य मागा[illegible]गामिन

पुनर्निवृत्ता वनगोचरास्तदा ॥ ६८

गतेषु तेषु स्वकृतानुरूपतो

[illegible]य सम्यग्वदृशा नराधिप ।

स्व[illegible]यान मति कि विशपतो

[illegible]मिष्यत भय ॥ ६९

निमत्र [illegible]य कुशलानुबन्धि य-

त्तदा [illegible]युक्तागतिसिद्धिकारकम् ।

यथा पर्नर्ना परिभूयत पुन

स्तथा हि काय स्वहिताभिलाषिणा ॥ ७०

महापद प्राप्य नरोत्तम पुन-

न [illegible]मियबन्धुदर्शनम् ।

क वराङ्गमतत् २ क निशिष्यतो ३ म कुशलानुबन्धे ४ म यदा लयुता

अथ न्विपाकपद्माप्तवानयं
स सार्थनाथ परिपृच्छति स्फुटम् ॥ ८२
पुनस्त्वयायामिरित क गच्छसि
पिता च माता च सुहृज्जन क वै ।
श्रुत च गोत्र चरण च नाम किं
न चाद्विराधा वद वत्स पृच्छत ॥ ८३
स एवमुक्त मतिचक्षणो नृप
परीक्ष्य पूर्वापरवाक्यमब्रवीत् ।
इय त्ववस्था कथयत्यपत्नत
किमनया सत्कथया विमुच्यताम् ॥ ८४
निशम्य तद्वाक्यमुदारसौष्ठव
समूचिवान्ससदि सार्थनायक ।
अहो विशुद्धान्वयनाम्य पश्यता
न विस्मय गच्छति नैव क्षुभ्यति ॥ ८५
इति प्रशासन्गुणरूपसपद
निरीक्ष्य च क्षामकपोलनम्रताम् ।
करेण हस्त मतिपूर्व दक्षिण
स नीतवानात्मनिवासमादरात् ॥ ८६
प्रणाम्य पाद्य वणिजा पतिस्तता
हित वच श्रावमुख निर्गय च ।
धरासन वज्रमये निरुप्य त
सतैलस्वाहन्नतामकारयत् ॥ ८७

१ [प्रणत] २ म क्रम ३ क नियमन । बराबने बैत्रमयाबरेदुषि
तैल स्वाहनतामकारयत् ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible] ॥
[illegible]

विद्रावयन्ती वणिजां मभुत्व समन्वन प्राप पुलिन्द्रसेना ।
तां राजपुत्र प्रसमीक्ष्य शूरस्तुक्षाप शार्दूल इवातिधृष्ट ॥ २६

हत्वा मदस्युन्समरागतास्तान्वणिग्जन त परिपालयामि ।
अद्यास्मिन्नैव च दस्युसंघहता मृत स्वर्गमित प्रयामि ॥ २७

एव विनिश्चित्य पुलिन्द्रपक्ष पाण्प्रहारेण निपात्य भूमौ ।
सखदर खड्गमवार्यवीर्य प्रसह्य जग्राह मृगन्द्रसत्त्व ॥ २८

उद्भ्राम्य खड्ग विविधान्विधायाशन् प्रविश्य मध्य शरसकटस्य ।
शरप्रपाताप्यपि वञ्चयित्वा पुलिन्द्रनाथात्मजमाप तूर्णम् ॥ २९

पूर्व त्वमेव प्रहरस्व तावत्पश्यामि पश्चाद्बलमात्मपास्तु ।
इत्यवमुक्त्वा धृतखड्गपाणिस्तस्थौ पुरस्ताद्द्रुतमुप्रवीर्य ॥ ३०

निरुध्यमान क्षितिपात्मजन पुलिन्द्रनाथस्य सुताऽतिमुग्ध ।
भरश्वर स प्रजहार रोषाग्निशोभिता वन्य इव द्विपेन्द्र ॥ ३१

नृप महाराजसुनिपातदक्ष क्षमस्व म सांप्रतमपघातम् ।
इति ध्रुव खड्गगृहीतहस्त प्राधाद्भ्रमा वल्गनमाचचार ॥ ३२

शिक्षावशेनात्मपराक्रमण स त प्रहार प्रतिवार्य वीर ।
प्रहारमत्र मदन्तमाघ यनाहताऽभूत्प्रमहीं स काल ॥ ३३

कालस्य कालमसिम पिताऽसौ श्यार महाकाल इति प्रतीत ।
हत सुत प्रेक्ष्य रुजा प्रदीप्त समापतन्न स्वयमापपौ स ॥३४

हत्वा सुत म क्व नु गच्छसि त्व यद्यस्ति शौर्य तव तिष्ठ तिष्ठ ।
त्वाँमन्तरक्षाभृतिरप्रतियुक्ता भवयमेव हि मा वरिष्व ॥ ३५

वैवस्वत म न च भक्तिरस्ति न चाप्यह त्वद्दर्शनात्त्रजामि ।
त्व भक्तिमान्याम्यतमश्च तस्मै त्वां प्रापयामीति जगाद राजा ॥३६

१ [प्राप] २ [शुक्षाभ] ३ क समाल° ४ [°समन्तकप्राभृतक°]
५ [भवेदमयैव वरिष्व] ६ ग वैवस्वतो ७ क तद्वचनाद्

तथावर्नीन्द्र परिमूर्च्छितानां प्रणमवच्छाणितान्त्रिमागाम् ।
इष्य युगन्म हि निर्मांल्लिताक्ष रणाजिर मार्थपतिस्त्वपश्यत् ॥४८
शरासिपातप्रणमण्डिताङ्गं श्रमाभिभूता विनिपत्य भूमौ ।
श्वरात गजा चमनीयरूपा ल्लाशारमाल्रेष इव ज्वलन्तु ॥ ४९
हा वत्स किं जातवदायवय कि मौनमास्थाय गुरुवापिताऽसि ।
उत्तिष्ठ भद्राशु वृत्र मसान्मन्दिर नाथ मनिराउयमहि ॥ ५०
यान्माऽसदाया चन्दवर्जितश्च मवर्पेगाऽतिप्रिय शर्तुसंयम् ।
युवा समथ स्वपन स्थित अस्म त्रासन शाल्तथा मति स्यात् ५१
अयत्ननमन्व पुनरायमण्य मसत्य यात कुनाल्याऽत्यतीत ।
कृतापदारं प्रतिशारहीना गतासव हि वस्वाणि त हि ॥ ५२
नेवाग्रवीमत्र वृल्स धुन्माल्मृत्यापि याम्तप्रमना ध्रुवयम् ।
किं वा भवन्मन गताऽसि भद्र इति ध्रुवविमल्लाप सार्थी ॥ ५३
वणिग्जनानां परमश्रमेण शीतार्त्त चन्दनवारिभिश्च ।
आप्यायमाना व्यजनानिलैश्च उन्मील्य नत्द्रयमाडुमार ॥ ५४
सता शुश्रूतासुनिलब्धसंज्ञः शनैः समुत्थाय कुमारवर्यः ।
प्रभापमाणा विगतश्रमस्सन् ध्रुव निषण्ण परिचारितस्तैः ॥५५
आश्चर्यमस्मात्र च विग्रतःव्यत्नीवा गताऽस्य प्रतिसनिवृत्त ।
रति ब्रुवाणा वणिजां प्रधाना सविस्मया सतुतुषु समता ॥५६
सार्थाधिपा नदृष्टि जातहप कृतस्य स प्रत्युपकारमिच्छन् ।
सद्रत्नराश च गृहाणतानी त्वं नृपायाप्रतिषारपाय ॥ ५७
आनीतमथ प्रविलाक्य धीमानैवाग्रमद्विस्मयमाभि जात ।
तस्यानुमान स पुनर्विदित्वा त्वस्व त्वमिष्टम्य इतीत्थमूचु ॥५८

१ [हा वत्स जात तव किं वदार्य] २ [जात्य]

पुलिन्द्रमनागमनिर्गमौ च कालोरगाद्भयधर्मकाम्यम् ।
कश्चिद्धटश्चाप्रतिपात्य च सत्र तथाचष्ट यथानुवृत्तम् ॥ ७०
अष्टादशश्रेणिगणप्रधानै सपूजित सागरवृद्धिना च ।
कश्चिद्धटश्चागविशालरूपा महाविभूत्या नगर विवेश ॥ ७१
श्रेष्ठी तत स्व भवन प्रविश्य व्याहूत्य कंचिद्गमात्मरूण ।
पृथक्पृथग्द्रव्यमनल्परूप ततस्तु तस्मै कथयांबभूव ॥ ७२
इमा स्ससारस्त्वनुजान्मत्तम इय हि माता स्वजनस्तवायम् ।
इद धन पुत्रवमिश्रवर्ग सब त्वन्नायत्तमित प्रविद्धि ॥ ७३
इत्येवमर्याधिपतिस्तमर्थ सजीवनिर्जीवमयत्नसिद्धम् ।
सद्द्रव्य भूय स्वजनै समत सुख कृतार्थ स्वगृहेऽभ्यवासीत् ॥ ७४
अथान्यदा श्रेणिगणप्रधाना समभ्य वृद्धैरनुगल्लवृत्ते ।
अभेत्य पन्न्या सह सापचार कश्चिद्धट कान्तगतस्थमूचु ॥ ७५
अस्मिन्पुरे ये वणिज प्रधाना अनल्पकाम्यर्थविज्ञपवन्त ।
त्वद्रूपविज्ञानगुणान्समीक्ष्य प्रदातुमिच्छन्ति सुता प्रतीच्छ ॥ ७६
अपनभाग्यस्थिरसत्त्वसारा बन भ्रमन्त्रा कथमप्यपश्यन ।
तस्त्व पर्याप्तमित किमु स्यादित्यूचिवान्सागरवृद्धय स ॥ ७७
श्रेष्ठी पुन सर्वमिद तवेद निश्शङ्किता भुङ्क्ष्व दधस्व पुत्र ।
यथेच्छसि त्व तु तथा भजस्व मा मैव इत्थ वद इत्यवोचत् ॥ ७८
इत्थंगुपिपि श्रेष्ठिनि साऽभ्यवादयथष्टचष्ट सह शिष्टगोष्ठ्या ।
धसाम्यर्थैव यदि तावत न किं दारकार्येण विमृश्यपामि ॥ ७९

१ म पुलीन्द्र° २ क ततुमात्तयमे ३ म तथाचष्ट ४ [स्वगृहेऽभ्यवात्सीत्] ५ म अभीत्य, [अभ्येत्य] ६ म कान्त नवेश° ७ [प्रतीच्छ] ८ क अनेन्य भाग°, [मन्दभाग्यस्थिर°] ९ [अपश्यम्] १० म तत्त्व ११ म इत्थंविधि १२ [विमृशयामि]

पुरा त्वननाध्युषित पुर यत्तस्मिन्मनुष्या न च भाग्यवन्त ।
यस्मि पुरऽनन वसति साध त भाग्यवन्तस्त्विति कश्चिदूचु ॥
गुणाधिकत्वात्प्रतिपौरषेण यदुज्झित शून्यवदव तस्यात् ।
इद पुर भद्रगुण प्रकृत्या सौभद्रमवनि च कश्चिदूचु ॥ ९२
नृणां प्रियाऽसौ खलु पौरुषेण रूपेण नारीनयनाभिराम ।
विद्वद्गुरूणां विनयोपचारै कश्चिद्गतोऽतिप्रियतां प्रयात ॥ ९३
एव महात्मा प्रथितप्रणाद कश्चिद्दाय्यां प्रतिलभ्य शूर ।
वराङ्गनामस्त्वमथापसृज्य वणिग्जनै सार्धमुवास तस्मिन् ॥ ९४
आर्यायिकाभिश्च कथाप्रश्नैनार्थैश्च गीतै परिवादिनीभि ।
उद्यानयानै रतिहतुभूतै वनिक्जन प्रतिनीयतऽस्तु ॥ ९५
एकान्तत सस्मरति स्वपुर पुन कदाचिदन्तर्गतदाहभाव ।
कदाचिदुन्मत्त इव ब्रवीति स्वस्थ कदाचित्परमार्थदृष्ट्या ॥ ९६

ललितपुरनिवासिभिर्वणिग्भि
गुणधनधर्मफलानि पृच्छ्यमान ।
अकथयदखिलानि तानि तभ्या
युवनृपति स जगत्प्रयाजलानि ॥ ९७
पुनरथ सरलान्कलान्पुर्णा न
प्रतिगमय पुरर्थीवणिजनानाम् ।
जिनमतममल प्रशाप्य न
ललितपुर ललित सहाध्युवास ॥ ९८

इति धर्मकथोद्देशे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसदर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
ललितपुरप्रवेशो नाम
चतुर्दश सर्ग ।

---

१ म विद्न्

इत्याज्ञाप्य नृपाऽमात्या मण्डलानि प्रतीक्षितुम् ।
दूतान्समर्पयामास मार्गणार्थमिताऽमुन ॥ ११

ते मदम्रपुरग्रामाद्यरण्यगिरिव्रजान् ।
परीत्य न च पश्यन्तो निराशा पुनरायपु ॥ १२

केचिन्भानुमार्गेण गत्वा दूर वनान्तरे ।
वाजिन तु गतमाण कृपऽम्य पदच्छया ॥ १३

युवराजमपश्य ता भ्रान्त्वा वननदीगिरीन् ।
कसन्तृसमुपारीणान् पुरमव गताश्तन ॥ १४

चर्म यष्टिमुभ च चपूर कुण्डलद्वयम् ।
अश्वभाण्ड च सगृह्य राज्ञे सव निवेदयन् ॥ १५

श्रुत्वा तेषां वचो राजा दृष्ट्वा तस्याङ्गभूषणम् ।
मुक्त्वा तुष्ण च नि श्वास तु स्वसम्भ्रान्तलोचन ॥ १६

गण्डस्थल कर न्यस्य सुत शोच मुहुर्मुहु ।
मत्युराय पुनस्तेभ्य पस्पय परप ङ्वम् ॥ १७

कपावाम्यपुराणपु अर्भनापहृता इति ।
अश्रुपन्नमिद सव मयेभ समुपस्थितम् ॥ १८

शुनदु गलहिमाक्रान्त मम्लौ वदनपङ्कजम् ।
तुषाराम्बुसमाघ्रात मधु गमिव पङ्कजम् ॥ १९

यद्वत्पूर्णतरचन्द्रो नि प्रभो राहुणावृत ।
राजन्द्रो निर्वभौ तावच्छावप्रसमपाण्डुर ॥ २०

यथा द्रुममणिनीगा भयदन्ता गजाऽपि वा ।
तथा गतमुता राजा न रज कान्तिमानपि ॥ २१

१ क मगणार्थम ऽमुर २ म कपाऽन्यपुराणे° ३ [न्मोदन]
म्मृपेन्मिद, [आधुनिक हट]

एव पुत्रवियोगेन मनस्सतापकारिणा ।
महीपतौ च दव्यौ च तद् ख मूर्तिता गतम् ॥ ३३
भार्यास्त्वनुपमाघास्ता त्रिदशेन्द्राङ्गनोपमा ।
वियोग युवराजस्य श्रुतवन्त्यस्तु तत्रसु ॥ ३४
वायुनातिप्रचण्डेन लता इव विकम्पिता ।
भर्तृदु खानिलहता निपेतुर्वसुधातले ॥ ३५
ततो वामनिका कुब्जा धात्र्य सपरिचारिका ।
रुदन्त्यस्त्वरयाभ्येत्य सर्वास्ता परिवव्रिरे ॥ ३६
अपरा श्चेतनावन्त्य शीतलाद्रकपि दुभि ।
गाशीर्षचन्दनार्द्रैस्त सिषिचु परिताङ्गना ॥ ३७
तालवृन्तानिलैर्हारैर्मणिभि पुष्पदामभि ।
मुखसस्पर्शन पद्मकल्हारपाणय ॥ ३८
अथापल्व्धसञ्ज्ञास्ता युवराजप्रियाङ्गना ।
विलपन्त्या रुदन्त्यश्च स्फुरन्त्यश्च समुत्थिता ॥ ३९
निरर्था इव वाक्याली लता नि कुसुमा इव ।
युवराजस्य भार्यास्ता भर्तृहीना न रेजिरे ॥ ४०
काचिद्धमजलाक्रान्ता विपण्णवमलानना ।
अश्रुधारा विमुञ्चन्त्य सचटुर्द्व स्ववपुना ॥ ४१
गण्डस्थ्य कर न्यस्य विकीर्णासितमूर्धजा ।
काचिज्जगादैर भागा दुरन्ताखिलमयस्पृहा ॥ ४२
काचिन्मृदुपदन्यासे वरे रक्तोत्पलोपमे ।
दु खवेगातिविभ्रान्ता मन्तूत्र कोमलादिव ॥ ४३

१ म निकरिता २ म सपरिचारका

सेषां हीयाम्बृद्धानां स्द्नां चरणध्वनि ।
अभूत्मधृश्यतायस्य समुद्रस्येव निस्वनः ॥ ५५
गुणवती स्नुषा दृष्ट्वा श्वशुराश्रण्यगहना ।
न चचाप यथा भर्तुं चाप्यन्याशुल्लोचना ॥ ५६
एतदागमवार्तांश्च पृथगवगाह्रदम् ।
सुतामल्पवगृपाण मान्यावल्पधिस्वनाः ॥ ५७
कन्यापुञ्जालानि यगृपाः चणगुदिताः ।
वर्णपूतान शिरवाचधा मरनवाभरणानि च ॥ ५८
वणिग्वाचनन्मानि यसनाः पादचप्ता ।
आन्दुष्टपाशुग्नय सर्वाणि विलिप्ताविन्ना दिव ॥ ५९
पतिंतरत्नसलानां पाशानां विसमीलनाम् ।
चीरिव प्रदेनसम्भूषणभूम्यासन ॥ ६०
सर्वासां रामपत्नीनां नाथतानां सपदन ।
कृताञ्जलिरिवाचदं पुत्रागर्भिपाङ्गना ॥ ६१
न मांविर्भूमिन तात विना साधन पार्थिव ।
स्वपा प्रसाद वर्तव्य पावर्त प्रविशाम्परह ॥ ६२
रामा निशम्य तद्वाक्यं गिरुणं तु स्वविदुत ।
सत्यधोदयाशयः मन्युतान तत स्नुषाद् ॥ ६३
पिवं स्वनुपधे मदयाभद्रस्य तमसाभवद् ।
आर्तवर्त च राधूनां दुमद् स्वाय वल्लदेव ॥ ६४
धनरत्नशाश्यावान्‌ मन्दलेन च साधवह् ।
धृगुरत्न वेद जन्मादिवसेन्मह ॥ ६५

१ [...] ... ... १ [...]

प्रीति सन्ध्याम्बुदाभव सपदा विद्युता समा ।
नानारूपा रजस्तीव्रास्तनव फेनबुद्बुला ॥ ७७
कस्य माता पिता कस्य कस्य भार्या सुताऽपि वा ।
जातौ जातौ हि जीवानां भविष्यन्ति परे पर ॥ ७८
आत्मैव चात्मना बन्धुरात्मा चैवात्मना रिपु ।
आत्मनापार्जित कर्म चात्मनैवानुभुज्यते ॥ ७९
प्रीतिपूर्व कृत पाप मनोवाक्कायकर्मभि ।
न निवारयितु शक्य साहितैस्त्रिदशैरपि ॥ ८०
बन्धुभिर्भृत्यमित्रैर्वा मन्त्रोपायबलैरपि ।
विरचितात्मकृत पाप सदभवयमसेवितुम् ॥ ८१
यद्यद्विनिर्मित कर्म येन येनान्यकर्मणि ।
तस्य तस्यानुमार्गेण तादृशागस्य तिष्ठति ॥ ८२
अज्ञानावृतचित्तानां रागद्वेषवता नृणाम् ।
क्षणवद्वृद्धिमाप्नोति नरस्मै यदनकथा ॥ ८३
तीव्रमध्यममन्दस्तु परिणाममपश्चन ।
तीव्रमध्यममन्द तत्फलमात्मा समश्नुते ॥ ८४
हिंस्यन्ते हिंसका पापिरापराधतस्ववान्सा ।
मुष्यन्ते मापकास्तैर्यैर्विलुप्यन्त विलापका ॥ ८५
वध्यन्ते बन्धकास्तीव्र रुध्यन्ते रोधका पुन ।
बाधकास्तु विबाध्यन्त द्विष्यन्त द्वषकारिण ॥ ८६
दण्ड्यन्त दण्डका दण्डै मुच्यन्त मोचकारिण ।
वञ्चकास्तु प्रवञ्च्यन्त वियुज्यन्त वियोजका ॥ ८७

१ म तत्पापय निवारयितु २ [मेनान्यकर्मणि] ३ क पारैरायन्ते, [पारैरोपन्ते]

तथैव मृत्युमातङ्गस्तिर्यग्नरसुरासुरान् ।
मासराला प्रभूताति ग्यानिनामवाति ॥ ९९
तियग्यानिषु सर्वासु मर्त्येष्वप्यामरेषु च ।
नारकेषु च दुर्वार्यो विहरन्य नश गता ॥ १००
विषेष विषमाहारे पानीयैरनलैरपि ।
मासान्नाद्विरणातिव्याधिरूपैरपीर गा ॥ १०१
जरया मृत्युना जात्या दुःखान्यनुभवन्विरम् ।
आत्मा संसारवासेऽस्मिन्परिभ्रमति पुनः पुनः ॥ १०२
यत्र जीवस्य जातिः स्यात्तत्राप्य जरा भवेत् ।
जरापरीतगात्रस्य ध्रुवं मृत्युर्भविष्यति ॥ १०३
जानन्तु त्वं परं नास्ति जरया यत्र न विद्यते ।
भयं च मृत्युना नास्ति तत्र पश्यत ध्रुवम् ॥ १०४
सर्वार्थसिद्धिं निर्वाणं जन्म मरणादि ... ।
अद्यनन्तमानं स्यादिन्द्रियैः ... ॥ १०५
... पाप ... समुत्पद्यते ।
... हि ... धर्मोऽनुभवति ॥ १०६
धर्मो दयामय ख्यातः जिनेन्द्रैर्जितमृत्युभिः ।
तत्र धर्मेण सर्वत्र प्राणिनामनुभवति सुखम् ॥ १०७
तस्माद्धर्मे मतिं धत्त्व पूर्णसिद्धिप्रदायकम् ।
त च शुभरिता धर्मं ... ॥ १०८
एवं धर्मस्य माहात्म्यं ... न तु विद्यते ।
तेन ... निश्चलाषि दीयत ॥ १०९

चरणोत्तममाहात्म्य नमस्कारपुरस्सरम् ।
व्रतवृद्ध्यै हृदि ध्येयं सन्ध्ययोरुभयोः सदा ॥ १२[illegible]
समता सर्वभूतेषु संयमः शुभभावना ।
आर्तरौद्रपरित्यागस्तद्धि सामायिकं व्रतम् ॥ १२२
मासे चत्वारि पर्वाणि तान्युपोष्याणि यत्नतः ।
मनोवाक्कायसंगुप्त्या स प्रोषधविधिः स्मृतः ॥ १२३
चतुर्विधो वराहारः संयतेभ्यः प्रदीयते ।
श्रद्धादिगुणसंपत्त्या तत्स्यादतिथिपूजनम् ॥ १२४
बाह्याभ्यन्तरं सम्यक्कृत्वा तु महाव्रतम् ।
मरणान्ते तनुत्यागः सल्लेखः स प्रकीर्त्यते ॥ १२५
इत्येतानि व्रतान्यत्र विधिना द्वादशापि ये ।
परिपाल्य तनुं त्यक्त्वा ते दिवं यान्ति सद्व्रताः ॥ १२६
सौधर्मादिषु कल्पेषु संभूय विगतज्वराः ।
नानागुणर्द्धियं लभन्ते नात्र संशयः ॥ १२७
अप्सरोभिश्चिरं रन्त्वा वैक्रियातनुभासुराः ।
भोगानतिशयान्प्राप्य निश्च्यवन्ते सुरालयात् ॥ १२८
हरिभामाग्रवंशे वा इक्ष्वाकूणां तथान्वये ।
उत्पद्यन्त्वयसंयुक्ता ज्वलन्त्यादित्यवद्युति ॥ १२९
विरक्ताः कामभोगेषु मध्यजर्य महाधियः ।
तपसा दग्धकर्माणो यास्यन्ति परमं पदम् ॥ १३०
इत्येतद्यतिना मान्यं तु सर्वविच्छिन्निवारणम् ।
साश्च तद्वचनापालनागाराद्यधिया भवन् ॥ १३१

१ क सप्रोषधविधि-

अपेतसामानि वचांसि राजा जगाद दूत पुरत स्थित तम् ।
उक्तेन किंवा बहुना शृणु त्वं युद्धाद्दते तस्य न शान्तिरस्ति ॥१५
समस्तसामन्तधनानि यानि विक्रम्य जग्राह पुरा बलेन ।
तान्येव जीर्यन्त्वल्पमन्यथाविर्भ्रमयाक्ष्यमर्थमनर्थं ॥ १६
मा दूत आस्तां नृपतिस्त्वदीयो निमन्त राज्यन हि तृप्तिमेतु ।
स्थान न यस्मास्यति सर्वथास्य सत्स्थापयिष्याम्यपरमत्र तत्र ॥
सत्स्थाप्यमानाऽपि भयन्द्रमेन स्यातु न य ज्येष्ठवतुलोचितेन ।
भाग्यहीन च धन परेषां नेष्टा प्रहिष्यामि दुरात्मनाऽहम् ॥१८
अथ त्वरा चास्ति हि योग्य वा आगम्यतां सबलेन सत्र ।
य आययोर्भ्यति युद्धशौण्डा भवन्तु हस्त्यश्वपुराणि तस्मै ॥१९
इत्येवमाभाष्य सभासमक्षं सतर्ज्य रोषादयभीस्तदानीम् ।
विरोधमुद्रा न ददौ स्वलेखं कृत्वार्धमुण्ड विससर्ज दूतम् ॥ २०
ततो विसृष्टो वसुधेश्वरेण मनस्यमर्षितस्तु कृताधमुण्ड ।
परिस्फुरन्नेव स निर् क्षणेन जगाम तूर्णी ललिताद्युपुरीम् ॥ २१
अथो पुरस्थानगत स्वदूत मध्यागतं स्वर्णनिर्भस्वमाप्तम् ।
दृष्ट्वा कृताङ्ग पुरतो नृपाणां पुप्राथ राजा भूमिन्द्रमेन ॥२२
स्वभावत मानमानदन्त परावमानेकरसानभिज्ञ ।
मुहुर्मुहु भालविकम्पिताङ्गा जज्वाल बालानलवज्ज्वलन्त्य ॥ २३
महीऽधिको शनिवल्लभतापैर्ये पार्थिवासैं सह पार्थिवेन्द्र ।
युद्धाय रक्तान्विससर्ज तस्या भयाकिताम्न मददुर्धनानि ॥ २४
असौ वराको नयविद्य वासौ परान्नदावत्यन्ततयाभिभूद ।
स भूत्वव चलमिद्यपि पनद्धबद्धाम्प्यति समयद्दुम् ॥ २५

१ क तद्यमपिभे सतु भावहिता २ क इष्टर्थैन्द्र ३ क चेदुब्बन

पश्यामि मावल्मयराशिरस्मिन् नृणां पुन गारमगानां च ।
स्यात्कृपयन्तो धनवस्य वृद्धिर्व्यतीति प्रयानीति निराहुरन्ये ॥ ३७
नृपः द्रसना घृष्टसम्भ्रमेन कनात्मनाति वृद्धासन्न ।
अवार्यवीर्यो दर्पदर्पः सुनीतिनीनाथविशुद्धबुद्धिः ॥ ३८
एतैर्गुणैर्न्यूनमस्तु राजा मानिस्मारो ललितेश्वरोऽसौ ।
तस्यास्य चाति प्रविचिन्त्यमानं मदन्तरं स्यान्महदन्तरं यत् ॥ ३९
अहो तपस्वी ललितेश्वरोऽसौ नाऽर्धासनस्थ नु पलायते यत् ।
महाणसान तवल्न राज्ञा गुरु गुरुत्रास्त्विति कचिदूचुः ॥ ४०
अर्थक्रमस्तद्विहितस्य हतारपार्थेति श्रीगुरवाणदानान ।
अर्थागल तस्य हि मन्त्रिणां च निराश्रयतामित्यपरे निराहुः ॥ ४१
न मन्त्रिणां वा वचनं शृणोति स वा हितं नास्य वदत्युपेत्य ।
विनाशकाले समुपस्थिता वा धर्मीयसा यत्कुरुते विरोधम् ॥ ४२
महाबलस्यास्य पुरं पुनः स्यात्स्थातुं हि शक्तिर्ललितेश्वरस्य ।
सहैव नागेन विमुच्य देशं पलायतेऽसाविति केचिदूचुः ॥ ४३
सुनीतिमार्गेण समाचरन्तो जयन्ति शत्रून्महतोऽपि हीनाः ।
अनीतिमन्ता बलिनाऽपि गम्या नैकान्तमस्तीत्यपरे निराहुः ॥ ४४
[illegible] शान्तिमांस्त पुनरप्रमत्तस्तथाप्रमत्तो न च दीर्घसूत्रः ।
सा नीतिमान्त स्वट्...युक्ता जयत्यरीनित्यपरे समूचुः ॥ ४५
एवं ब्रुवाणास्तु परस्परस्य जनु प्रविष्टा परदेशमाशु ।
प्रविष्टमात्रेण पुरं विमुच्य ननाश दण्ड सर... क्षणेन ॥ ४६
ततः प्रजास्ता परचक्रभीता हृतावशिष्टं धनधान्यसारम् ।
आदाय सर्वं सकलत्रपुत्रा पुरं प्रविष्टा ललिताख्यमुग्रयम् ॥ ४७

१ [अगाहि] २ [सपुत्र हि त-षि]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] पुनः [illegible]कल्पम् ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] प्रजगाद राजा ॥२६
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]भिमानता वा ।
नि[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥२७
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] जीवितमुन्नताङ्ग ।
स सैन्यान [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥२८
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥२९
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥३०
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] पुरा ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥३१
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ३२
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥३३
[illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥३४
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥३५
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥३६

[illegible]
औ[illegible] ।

पश्यापि भासनमगासिरञ्जितम तृणां पुन मास्पमानासो च ।
स्पाद्रूपवर्गी धनवरय शुद्धिस्याि पयानीनि निराहुन्धे ॥ ३७
न्देष्टपमा पूरदूमगन तत्तास्पनांजिबदूशानम्न ।
अधापर्यापा स्तबर्द्धवेन पुर्नानिनीनापविशुद्धपृष्टि ॥ ३८
यतैर्गुणपूनमपस्तु राजा मानिवमात्र न्मिनधराऽर्गा ।
सारपाय धनि मर्वाधिन्त्यमान नन्तर्स्या मनवभपापर्ने ॥३९
अद्य नवस्थी स्मिनधराऽर्गा नाऽर्गाक्षेभ स्वं न बन्मावन्धे पद् ।
महाणवान नवम्न नाद्य पुष्पगुरुमम्निर्मानि वर्षिषत्तु ॥ ४०
अर्थवमर्गन्नितन्स्य स्नोत्पाप्वानि धीपुरवाणन्स्मान ।
अर्थागमं मस्य हि मन्निणां च निगादपनामिन्यपर निगादु ॥४१
न मन्निणां वा वचन तृणानि म वा हित नास्य वन्स्पुपत्य ।
विनाशकाल समुपस्थिता वा वर्मयता परतूरन विरापम्॥४२
महाबलस्यास्य पुर कुत स्याद्धातु हि नाति स्निमधरस्य ।
सदैव नागन विसृज्य स्म पलायनऽत्याविनि वषिदूषु ॥ ४३
पुर्णानिमागण समागन्ता जयन्ति नाथूदहताऽपि हीना ।
अर्नानिमन्ता वन्निनाऽपि गम्या नवा नमस्नीत्यपर निराहुः॥४४
य नालिमोम्न पुनरममनम्नथाममण न च मेपपृष्ठ ।
मीनीतिमोम्न स्वटु स्वपृना नप्य यर्गानित्यपर समूतु ॥ ४५
एव ब्रुवाणास्तु परस्परस्य जनु मविष्टा परदंनमाशु ।
प्रविष्टमात्रेण धृग विसृज्य ननाश स्म सकस्र क्षणन ॥ ४६
तत प्रजास्ता परमप्रभीता हतावशिष्ट धनधान्यसारम् ।
आदाय गत्र सहचस्मप्रपुत्रा पुर प्रविष्टा ललितारपमुग्यम् ॥४७

१ [अनाहति] २ [प्रमुम हि त-रि]

१

यदेयमस्मै वसुधाधिपाय सदैव कस्मैचिदपि प्रदाय ।
अस्यापरिष्टाद्दयमानयापा यस्याश्रित स यदि याचत त ॥ ५९
तस्मादमन्त्रमभुजाति यागाज्ज्यायानयाभ्याधिपति क्षितीनाम् ।
श्रीवीरसेनाऽस्ति नमाश्रयाम इत्याचरास विनयाद्दिताय ॥ ६०
किं मन राज्ञा यत्नवमन स्वकार्यससिद्धिपरायणन ।
इद पुनर्युक्तिमदर्थयन्यद्ब्रवीमि वारय यदि गात्र तं ॥ ६१
सन्तीह पुया गुणना समृद्धा अगाधतापा अ तडागवाप्य ।
गुग मनुष्याश्च परंवरायास्त्व चापि गातिश्रयमभ्युपत ॥ ६२
मुग्यपु भद प्रतिस्पाय नर्मदा रतां मारधन नियाज्य ।
पार्ष्णी तथा याप्य हि नम्य दग विग्रयन नाशनमव युक्तम् ॥ ६३
अन्यण तथाऽपि च मऽस्यवान स पार्ष्णिरप्यस्य तु पावनाय ।
अतो न तस्याश्रयतां ययाम स्वाश्याय एव यद्वन्स मन्त्री ॥ ६४
साधुत्तमभिरूपमभिमुखंप सन्ध्याश्रयस्यानगुणं प्रतिरुद्धि ।
एवं प्रयागस्य गतस्तु काला यद्वाम्नतस्तऽपि भवन्तपरा ॥ ६५
यदत्रामयणशान्त्व एव मामसदानागुरुचितानुपायान् ।
अदुम यन्मित्र मा गुर्नीति कामायय समति स्माय एव ॥ ६६
यभिगिरिभिर्मै भिर्मरमहीन काय यदृत्त तस्याह्नीयम् ।
न म प्रिय युक्तितिरिवर्जित तास्याथ वास विजयप्रतुपं ॥ ६७
यत्नोरण स्यात्मनयाविगाथा नरेश्वरास्मनिर्वापभागा ।
ा एव इर्तां यदि दीयत चेत्पुंस्त्वाभिमानस्य हि कोऽधिकार ६८
अयं च राजेन्द्र समानगता नेत्रस्मन समर सदर्प ।
सवस्यमागाय स यातुराय कथं पुनर्योत्स्यति दम्भिसाद्वात् ॥ ६९

१ [...] २ ... ३ [...] ४ ...
५ [... ...]

संव्याधित च व्यसनिन्यनाथ भुर्त्योदित नमुनजाभिभूत ।
द्वार नृपाणां पितृभूमिभाग सनिहुत च क्षि क्वाऽवनिपधु ॥८०
अह च अंशत कथापि युक्तया वसामि मूढ स्वहिताहिताय ।
एषाऽपि ॥ मातुल एव राज्ञा प्रियाऽरिसंधर्मभिविदुनश ॥ ८१
अभ्येत्य दूरादपि युनिमत्स्यात् गतापदं च स्वमनन पनम् ।
तद्धुना पार्थिवदा मयाद्य समसमूलन पथ मत्यम् ॥ ८२
वराङ्गनामा नव भागिनेय गुणाऽऽम्पद धमनम्बारक ।
इति ध्रुव चलिनम्रगाय न मत्वायप च मां हसन्त ॥ ८३
इमान्स्वय धु यम धमन धान्नुरि च यात्न्य हविमि प्रवामि ।
वणिक्सुतवा परिभूयमान सभासमक्षं स्फुटं प्रजामि ॥ ८४
कास्याम पुनिरवद्यरूपा समाधयय स्वगुरस्य हता ।
भ्रातानस्यवदान्स्तः भगाऽसमर्थाः युप्ति न दाय ॥ ८५
नृपापकार मम दुर्जनस्तु नीवा पवास मगा पूर्वं स्यात् ।
इपास्मचिन्ताकुलमानस सन् शुश्राव पार्श्वे स तु पापणाया ॥८६
तां मणमानहूराऽविरुद्धाम्वपाणं पम्हस्वनन ।
सधुन्य कविन्द्र उवमर्थी कि कि विमि पनदृपूरदासु ॥८७
स पृच्छयमाना परवारणार्था स्वस्वाधिपद्दूनवक्षानुकूला ।
यात्यम राज्ञा समराङ्गणाय विपक्षिदन्तु त्विति संजगादु ॥८८
निशम्य तस्या वचन पृथुश्री कविन्द्र क्षाऽप्यनवद्यवीर्य ।
सहायहत्य नृपनाभिषेण नृप महन्त्या पिशुण मत्र ॥ ८९
यथा हि नूनं मम भाविनी श्रीः तस्य वा पूर्वजता विलाच ।
यद्रुम काय मणिभिचमयाभि मद्र माया महापूर्णमय्यर्ण के ॥ ९०

१ क का स्थन्वि (सन्द प्रेक्षे) २ क विपृ ८ ३ ख अरुव ४ (स्वप्नु) ५ (का स्वमनु) ६ (स्वपने च) ७ क न दुष्मन्य (न्यूयस्य)

भजाहितक्षेमसुखमसिद्धयं राज्ञो विजित्यैव रिपोर्वधाय ।
तथापि कीर्त्यै मम धर्महतायुद्धऽनुमयस्व न वारयस्व ॥ १०२
श्रेष्ठी सुतस्याभिमतं विदित्वा चेष्टानुरूपां च यथार्थवार्ताम् ।
तस्यान्तरं वक्तुमनाशुवन्स तूष्णीं बभूवार्थपतिर्विधिज्ञ ॥ १०३
हय रथ वा वरवारणं वा पक्षायुधनात्मपराक्रमेण ।
महाहवे योऽत्र मया युयुत्सुस्तस्याम्मि काले कथितेन किं वा१०४
इत्ययमाभाष्य पितुः समीप तदेव सभाप्य पुनर्धर्मयाम् ।
समध्य सम्यक्पितर सहाय समर्पयामास नृपान्तिके स ॥१०५
कश्चिन्नृपा म तनया वरिष्ठ साङ्गम्यमिच्छु समरागमे त ।
मां प्राहिणोत्त्व यत्न युत त संसदि त्व समरोत्सहीनम् ॥१०६
पुराण्यशृण्वं विजयप्रधानास्ते तस्य सर्व श्रुतवीर्यसत्त्वम् ।
ध्रुव जया देव तवैव भावी इति ब्रुवाणा मतिरा नयज्ञु ॥१०७
न श्रेष्ठिपुत्रस्य रणप्रवृत्तभावाश मारुत पार्थिवलक्षणत्वात् ।
स्थानानि कर्माणि निरूपयन्ति वहूनि तस्मिन्नुपलक्षितानि॥१०८
हता किलैतेन पुलिन्दसेना द्विपत्सहस्रा मन्दरोल्लिगता ।
दयन दयन्द्रमन सार शत्रून् विजिग्ये ति विस्मय चित्रम् ॥१०९
अथ गुणगणभूरता श्रेष्ठिनस्त सुतस्य
उपगतिवपुराधा शिष्टमितरम्यर्मा ।
इति जगदुररीणां धारयन्ती मनांसि
ननु विजयिनी ना युद्धसन्नाहभरी ॥ ११०
नृपतिरनुनिशम्य क्षमयागावहानि
श्रुतविनयधराणां मन्त्रिणां तद्वचांसि ।

---

१ [विजित्यैव] २ [तथैव] ३ [वर्ण]

मत्पुण्यता वा तव भाग्यता वा महाजनानां सुकृतप्रभावात् ।
जित्वारिसैन्यं यदि सन्निवृत्तो दास्यामि ते मत्सुतयार्धराज्यम् ॥८
सता धृतं रत्नविनद्धहार किरीटकेयूरककुण्डलानि।
प्रस्थानसूत्रं कटिबन्धनं च पट्टं च तस्मै प्रददौ नरेन्द्रः ॥९
अथायं सन्मान्य यथोपचारं भृत्यान्प्रभुर्निश्चितमर्थवादी ।
आहूय मन्त्रीश्वरमण्डनाधीन्सेनाधनान्याशु शशास योद्धुम् ॥१०
नरेश्वरा भास्वरमौलिरागच्छत्राधवल्चामरकानुलभ्य ।
सुकल्पितं मत्तमहागजेन्द्रमारुह्य दण्डं इवाभ्यराजन् ॥ ११
सनद्धं सर्वायुधसंयुतस्य स्कन्धे गजस्याप्रतिमल्लनाम्न ।
कश्चिद्भटोऽन्यप्रतिमल्लनाम्नो यथान्यस्योपरि पालभूय ॥ १२
स्कन्धमधिरूढवलाढ्यगण्डं मातङ्गमम्भोदसमाननादम् ।
अरिंजयं स विजयोऽधिरूढः शोभां दधौ चन्द्रमसोऽभ्रमूर्ध्नि ॥१३
चमूपमन्त्रीश्वरराजपुत्रा गृहीतशस्त्रा युधि दुःप्रधर्षा ।
आरुह्य मत्तद्विरदाश्ववृन्दं मतस्थिरे योद्धुमभीप्सवस्ते ॥ १४
ते कुञ्जराः काञ्चनरज्जुधारा स्वर्णाङ्कुशचामरवीज्यमाना ।
मयूरपिच्छध्वजतुङ्गशृङ्गा रज्जुविसर्पीगिरयो यथैव ॥ १५
रथाश्च सद्रत्नसुवर्णनद्धा भास्वद्ध्वजच्छत्रचलत्पताका ।
महारथैरप्रतिमैर्निविष्टा चलास्तमूर्या इव ते विरेजुः ॥ १६
युद्धाश्वभारक्षमसत्त्वयुक्ता विचित्रवर्णाः कुलशीलशुद्धा ।
तुरङ्गमा वायुसमानवेगाः समीयुरुर्वीपतिशासनेन ॥ १७
अनन्तवपो बहुलप्रभापस्ताम्रेषु नव्यस्त्रघूर्णिनास्त्र ।
तेषां पुनर्वाजिरथद्विपानां पदातिसैन्यं पुरतः प्रतस्थे ॥ १८

१ क तिरीट° २ क निर्टाट ३ क याद्धुमभ्युपुस्त्व ४ [तडिन्पु]

पुरा धगावानर्थोघगोम्नानर्तितानल्पमणीपुलिन्दान् ।
भित्वा रण मागम्बद्रिपुण्याभिः मर्थवति मनस्यमन्थो ॥ ३०
गुनन्त्या किं मव गामपुष्पा मजन्वितापन्भूनपा म ।
पा पार्गिरेभ्यर पणिजनानां गुणानुरूपा च गुम्पन प्रपत ॥३१
किं धर्मप्रभृवस्य तृपायजा वं बन्धार्थि मनुमप मयाम ।
गजदर्बन्धः परिभृत्यमान समुद्रशिं च मा गमन्त ॥ ३२
एवप्रयाणानन्तरं निपिध्य समृत्तुत्य पर्वतयथाधं ।
पणिवनृता राजकुमार एव वपु महार्णातृगन स्वरनाम् ॥ ३३
जयाग्निभर्ता स्वभुजान्वीय महाणि मन्वान्नुदि भस्मा यां ।
स्थ नागुरस्पर पत्ताग्नि भ्यार्णाजयपातिगुर सराणि ॥ ३४
जित्वा रिपून निमनभात्रा प्यपाम्य राज्ञा हृन्यस्य मापम् ।
प्रभम्य स्पृ वपगुनां च पूजा पत्र पताराभिमि पचिदृतु ॥ ३५
एव जनानां पद्भिवचाभि मणस्यमान स्तुतिमङ्गलैश्च ।
पुग पदिभूपतिना सह जगाम परिजनः उर्मितर्धा ॥ ३६
उज्वलां स्वागन्धचारदागा समुज्ज्वितानिभगनक्तुसन्त्या ।
नरेन्द्रसिंहा धृदृढ़ग्रगणा परस्पर न स्पृ मसंस्या ॥ ३७
प्रभञ्जनाभ्याहतचञ्चलाभिरन्भ्रनाग गलधिपथव ।
मर्थव गणानिल्वगनुम सनाणर साऽतिभृष्ट चरम्प ॥ ३८
गजा जगज्जुम्बुम्गा रिपुज्यामन्नागान रथिन मचग्र ।
पन्नानिमन्यस्य च गिहनानाज्ञातनिघा धर्णा बभूव ॥ ३९
सङ्गा भय पराहाश्च पप्पा वचास्तथा मद्रूपरा हताव ।
प्रावृट्पयोरम्व त रवण मपूरयन्ता गगन विनदु ॥ ४०

१ म मनररमरथ २ म वीयान् ३ [भस्वान्नुदि] ४ [भद्मार्द]
[राष्पान]

[illegible] ... गर्भि

[illegible]

[illegible] ॥ ४६

[illegible] पवनद्भान ॥ ४७

[illegible] ॥ ४८

[illegible] मवत्त्वा ।

[illegible] ॥ ४९

[illegible] नियद्धम् ।

[illegible] प्रमुच ... नानीम् ॥ ५०

[illegible] ।

[illegible] ... यान्यान् ॥ ५१

[illegible] [प्रथमे] ५ म

[illegible] [... माणा] ९ क

प्रत्यागतानुद्यतशस्त्रपाणीन् मदुन्नतानभित समीक्ष्य ।
प्रवञ्च्य शिलाचलर्धान्नम्न विनम्य पार्श्वैर्निबबन्धुरन्य ॥ ५२
क्वचित्पुराधि मनिबद्धवैरा पुनर्विशेषेण हि युद्धशौण्डा ।
समाभिराकृष्य परस्परस्य गात्राणि नखैर्विभिदुर्नृशंसा ॥ ५३
क्वचित्पुनर्लोहनिबद्धदण्डैश्चण्डा परेषामभिसस्तृतानि ।
एकप्रहारैस्तु हरैरभिन्दन् शिरांस्यलोमस्तलरम्यमद ॥ ५४
क्वचिन्महाभिषा परश्वप्रहारैः समुद्धरैस्तीक्ष्णमुखैश्च दंष्ट्रैः ।
परे गदापातविचूर्णिताङ्गास्तदैव जग्मु परलोकमुग्रा ॥ ५५
तेषां मनाङ्क्षिसमजाङ्कमीनां रणप्रियाणां कृतपौरुषाणाम् ।
शूरव्रणाम्बुद्भवभासुराणां सुसमहदास्तुमम्ना बभूव ॥ ५६
नृत्त्वरा क्वचिद्दैनमग्ना पाशैर्दृढग्रथिताङ्गमाला ।
विरेजिरे युद्धभुवि भ्रमन्त पाशावबद्धा इव मत्तनागा ॥ ५७
क्वचिन्नृसिंहा रुधिरात्तशस्त्रा परस्परमभवाप्तवीर्या ।
विरेजुरानावनिधारकरूपा प्रन्ना गजेन्द्रानिव हस्तिसिंहा ॥ ५८
स्वान्त्राणि क्वचिज्जठरच्युतानि निगृह्य वामाङ्गकरैर्नृशूरा ।
सगृह्य खड्गान्यथ लक्षिणस्तु विरेजुरानाविव राक्षसास्ते ॥ ५९
अन्ये प्रहारात्परिवृत्तनेत्रा क्वचित्पराघातनिरस्तजीवा ।
निष्पीड्य दन्तैर्दशनच्छदान्स्वान् निपेतुरुर्व्यां तु सहस्रशान्या ॥ ६०
उरस्तु क्वचित्समरप्रियाणां निहत्य पूर्व पृथुसर्वलोहै ।
निकृष्य यातांसरयानुरोध्य तथैव तास्तीव्ररूप मग्नः ॥ ६१
परस्पराघातविघूर्णिताक्षा परस्परं पीनभुजैर्निपीड्य ।
निपात्य भूमावतिगर्वराढा भ्रमेण चक्रुस्तदाचरांसान् ॥ ६२

१ [शिरांस्यलामुसल] २ [बभूव] ३ म द्रुतानि ४ [यातांस्त्वरयानुशाप्य]
५ [चक्रुस्त्वपरान्तरांस्तान्]

समाधिरूना मधमर्णिकर्णिका उत्पन्नानुमानुभूतसरस्तामा ।
धनुभिर्गाभिरपचन्नुर्वपुष्पिधयाम्नु पात [illegible] मैत्र्यर्णाव्यव ॥ ७४
घमाहृतानाथय श्रुतगणां धन्मदर्शानस्मयाद्गीनाम् ।
स्त्राधिकरा मनियापुत्रामा पाव्यर्त मैत्र्यवनयगनद्वान७५
यद्यस्याः सुगृम विपर्ने गीयस्य पुंसामनुयागमूनय ।
सामृतर्णानप्तुनिर्गनिरत्ना समाविभूति स प [——— —] '॥ ७६
मैं पासमुन्या दणयगन्याधि ममामर पहिमाभिण्डिमार्नि ।
दर्पेन पूर्व पृथुगारपूर्नी प्रसन्नुग्या यममाप्यमार्स ॥ ७७
वर्षाङ्गिष्ठानि ममापूर्यानि स्यवीगगार्णाष्विष्टदृश्वानिस ।
वर्षिगर्दावान्तर पव धीतातनंत्र [–] तैयामुपत्यारत्म्य ॥७८
गर्जनासा मन्द्रवर्णिप्रव्यत्या रथ गमार्थतामता गायता (?)।
मर्णातपुष्पत्र दर्पयोध्न पत्तनयत्नम् पत्तानिभिग ॥ ७९
मन्नात्परत्नाश सिषमन्ता थिर्ना पतन पवण धातृ ।
मग रसया पृथि भीमराज्यत्वत्त्वधनामा मरण मपाना ॥८०
सन्यमणानां रणत्वानां वणरसधन्य सुमवरतधारा ।
पूर्व विरजु कृतमात्मानां गुणस्थर्मिमिर्णव धानुधारा ॥८१
महाजिभूर्षा रधिगसगाभा मभमानह्रयाभृद्धा ।
वहिगतान्स्मार्मविम्भमाग गम्याश्रगाग मयन्न यभार ॥ ८२
हरिद्रभानां गवसवन्ना हरिद्वयाह्रानगर्वतन्यात्र ।
हरिश्रयधर्मानिनमनाय यहारणा भीमनया घपूर ॥ ८३
स्थित हरिय हरिम्व नय हरितपून गुरगति सपस्त. ।
ववरिय ना वर्जादरतुद्ध. वाविलय माण्य मृतं जहर्ष ॥८४

१ क [illegible] २ क बधुवरात ३ [स] ४ [हुत] ५ [स्य]

रथाधिरूढा भगवन्तिरीर्गा ज्वलत्तनुत्रावृतसर्वगात्रा ।
धनुर्भिराविद्धधनुर्गुणैर्वर्षासु धारा इव तेऽभ्यवर्षन् ॥ ७४
मदाद्धतानामथ कुञ्जराणां रन्ध्रप्रहारोल्लसमाकुलानाम् ।
स्कन्धाधिरूढा मतिपाङ्कुशाग्रा परस्परं तेऽभ्यनयन्नमन्दान् ७५
एवंप्रकारं तुमुलं विमर्दं शौर्यस्य पुंसामनुपागभूतम् ।
सम्मुष्टमासिन्गुनिमानिरस्ता प्रधानविभूति स च [––––] ॥ ७६
त यावधुत्पा कर्णपगन्धाभि स्तनाभर पहिस्ताभिपिटमार्ग ।
धर्मेण पूर्णं पृथुलाट्टमेतं प्रभञ्जुरत्या पमपापपार्श्वं ॥ ७७
कश्चिद्द्विगृहानि वराधुधानि स्वर्णालानि छिद्र तारिक्ष ।
कश्चिद्दृष्टा वानर एव वीरास्तदेव [–]तौ यमुच परस्य ॥७८
गर्जगता प्रस्कुरच्छिन्ना रथं रथार्धरातता गमना (?)।
तदानियुध्यन्त हर्षयोगान पन्नगयन्त्र यन्तानिभिश ॥ ७९
गजानुगन्नाश्च विपमदरा छिन्नो पतन्त चरण चहन्तु ।
नरा रथाश्च युधि वीरवाऽन्यथाऽन्यथावकामा मरणमपानाः ॥८०
स्कन्धप्रणालां रणशवानां कश्मश्रवल्भ्य सुमरत्तथारा ।
पुंस सिरन्तु कनमादमानां श्वन्त्रभिर्मिलनिव धातुधारा ॥८१
महाजिभूर्मा रुधिराजगाधा प्रभाप्रपातद्रथाश्ववृन्दा ।
घहिगमान्याभवितम्बमाना गन्धाश्वराग गगनं बभार ॥ ८२
हरिन्द्रमानां गवराकन्याग्रविटपाङ्गावपर्वतन्यात् ।
कश्चित्स्वयंप्रमानिलमनाथ पतारेणा भीमनया बभूव ॥ ८३
स्थित हरिश्च हरिन्द्व मन्त्र कपिश्चुन शूरणार्दि मस्य ।
यदरिश नीर यदरिन्द्व शूद्र यदविजयं प्राप्य भूर्दं जरप ॥८४

१ क सिंह २ क बभूव एव ३ [व] ४ [हुं] ५ [मम]

इति गजरथवाजिपादभारै-
　　र्विपुलतले समभ्यिवृतुर्विघर्मन्तैः ।
उभयनृपयशावसन्तभूते
　　निचिततया बभूव मिश्रयुद्धम् ॥ ८५
ललितपुरपतेर्नराधिपस्य
　　प्रथितधियो मधुराधिपस्य राज्ञः ।
यदभवदनयाविशेषयुद्ध
　　तदहमशेषमतस्तु समवक्ष्ये ॥ ८६

इति धर्मकथोद्देशे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसदर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
मिश्रकयुद्धो नाम
सप्तदशमः सर्गः ।

[अष्टादश सर्ग]

नरेश्वरा ये मधुराधिपस्य भृत्या प्रकृत्यर्थपरा समेता ।
तान्सामदानप्रमुखैरुपायैः स देवसेन स्ववश चकार ॥ १
ततो महद्धल स्वनिगण्य तस्य जिगीषया नीतिपराक्रमाभ्याम् ।
तदिन्द्रसेनेन स याद्गुणाम स्वय प्रतस्थे खलु देवसेन ॥ २
सतजनापायविधानमार्गे प्रात्सामप्रानामथ सान्त्वदानैः ।
विजेतुकामाऽस्य वरूथिनीं तां व्यूह विधिज्ञ कृतयानभयम् ॥ ३
कृतापधाना स्वदु याधमुख्या पूष्टा यथाकाममप्रयुभीता ।
अनागता यऽप्यनुरागिणश्च सवाहनास्तान्प्रशशास याद्गुम् ॥ ४

१ [०स्न्ध]

स्वभावत शूरतमा कृताश्वा स्कन्धाभ्यनुप्राश्च पुनर्नृपेण ।
इतस्ततः प्रभुचमू वराश्वैरना विचेरुर्युधि कालकल्पा ॥ ५
एव प्रवृत्ते समरे सुघोरे महार्णवक्षुब्धतरङ्गतुल्यम् ।
भग्नातिसैन्यप्रभजानवाहं समीक्ष्य राजा च तदन्तरेण ॥ ६
धन्वाहवाय वरवारणेन्द्र द्रुत समारुह्य गृहीतमाग्य ।
यदभिगमानां तु बृन्द सहस्र विपाश इत्युपतसाद्याजगाम ॥ ७
आयान्तमालोक्य तमिन्द्रसेन महेन्द्रविक्रान्तमपारवीर्य ।
वर्गौ द्रवन्तैर्विजयाभ्युपत्य पुर वर्गी मत्स्य चमू नराथ ॥ ८
आकर्णपूर्णानि शरासनानि कृत्वैव लक्ष्येषु निपात्य दृष्टी ।
अन्यान्यमिन्नत्वरिदद समना ममनन सविविधु मसवा ॥ ९
गजाधिरूढैस्तु निपात्यमानास्त गत्वा हस्तिपु पदापि च ।
शिखण्डिन पर्वततुङ्गशृङ्गाविर्लीयमाना इव पर्वतेषु ॥ १०
शरा तु यनादधवां गजानां मुखेषु पुष्पश्रिवचान्तिताम् ।
आम्लवद्यादितरतस्य दृष्टा ममज्जुरम्लादघेन्ता ॥ ११
न नामरायाततविभिन्नगाधा मवक्षरक्ताहितर्ताग्रधारा ।
गजा मदान्धा समरे रिपूणामभ्यापतिव्याभ्याधरभीमरूपा ॥१२
गदाश्च शून्य परिघा गृहीत्वा निशातधारा दृढशक्तयश्च ।
निपात्यमाना युधि याभयुग्मेषु पराक्रमत्यारिण स्वयम्भूत १३
अन्याय स्तोकस्तु वराङ्गमज्ञा उत्ताव्य शपाद्गिरन भणन ।
स्वस्याहितोऽरभिजघ्नुर यादारावनापामिव तरत्र्णे ॥ १४
पाषाणमस्र्यापर्वमनोभ्नु चचितपूर्वमरया ननिपादिनाऽन्यान ।
तेषु पविद्वनिर्शितै पृषत्कैर्निपातयामासुरथैव धीरा ॥ १५

१ [तनि इत्ये] २ क ॰ बिन्दु ३ [परङ्गत्या इत] ४ म तरन्त्॰
५ [वेत्कृतिदद्]

११

आरुह्य नीलाद्रिमिवोन्नतस्कन्धं करिन्द्रं वाणविमर्दनाम् ।
प्रत्यं स्वर्ग विमानसमीपमध्ये ध्वनि मनसानुवाच ॥ २७
किं वा स्ववंशानुचितेन तेन सबाधयोऽयन् मुधैव नृपा ।
गुणान्यया वा विमु वाग्यस्या अविवा पर्याप्ति भद्र भद्रम् ॥२८
तृपेऽपाणो सम्र मघृण नैवामि पापात्स्य वणिग्गुणवान् ।
अपार्थयाम्य पुण्यान्यपूर्व न्यून वप नो सुमपुण्यपाम ॥ २९
स्वस्य सद्गुणसगुणाममिनि स्व दुराचया सज्जपुण्यकस्मात् ।
नाहंविधं निस्वमसमर्थ न हन्मि निष्कारणमाशु याहि ॥ ३०
धर्मं प्रयोति पुण्यं न धन्यस्मात् मनीवास्त्र मुहूर्तमात्रम् ।
निहृत्य गङ्गानि नृपा समर्थं ममपयाम्यव हि मा त्वरिष्ठा ॥३१
उपन्यस्तस्य युवाधिपस्य युवत्वमजातधर्मावितस्य ।
गिर निशम्या ममनाग मत्वा वर्जिद्रवत् मत्यवन्दुया तम् ॥ ३२
पा वा स धार तव किं ममात्र गत स पुरायमर्थीप्सितार्थं ।
मयाधिकस्तु मंव पित्रा त्वां मापय पद यथानिधिरनम् ॥३३
गम पर्या पत्तमधानी प्रहीतुकामस्तु रिनेव वैरात् ।
विमागनस्त्व धनमानरक्षा स्वप्ना विनष्टद आनिधीर ॥ ३४
विर्गनिवान्या नयवद्धिर्नाल शूर कृताया न च मृत्युभीरु ।
सङ्ग्रामराज स जयन्परातीनात्ध्यमाणः प्रियते न कश्चित् ३५
स्वर्गाविनलाश्र ममाप्रतस्तु यदि मयाना निरपत्रपेण ।
प्रसस्य पश्चात्तव मृत्युरस्य श्रीम्वमनाग यमनीनमरम् ॥ ३६
अवप्रपान्यास्तु विप्रसत्त धा यत्किंचिनात्माप्रतिगर्वदृप्य ।
निरस्तविज्ञानगुणावबन्ध स न्यायव सत्सु परं मयाति ॥ ३७

१ ख °समान° २ ख प्रसमन्, [प्रसन्] ३ [भयप्रपारमन्]
४ [प्रपा] ५ [विमान्यवान्या] ६ ख विर्वाञ्जित

सा चापयष्टिः प्रबलस्य पाणौ प्रणाननस्य सुमहत्त्वधारी ।
चक्राभिघातसमभिद्यरूपा यथा लता स्पन्दितपादुधारा ॥ ४९
अरुणवर्णगिरिभिन्नसमाहृतार्ता गत्वाऽऽस्य बाणनगरं स्फुरदर्धा ।
समरिपुना सा ध्वस्तपूर्णा सा विरजन्नत्रगिपगारिनभा ॥ ५०
अन्यान्यमुक्तानि च चामराणि गवाक्षमान्यमतिमधुर्गानि ।
नभस्तल स्फुरुर्णीव भानि गविप्रभुत्वा इव सपत्नस्य ॥ ५१
उपेन्द्रसेनेन विमुक्तशक्ति करेण वामेन निपात्य भूमौ ।
पदिक्रमेण दक्षिणबाहुनाशु जघान नवन्या इति सवप्तवत्या ॥ ५२
गर्भास्यशानि महता भिपद्य करेण सव्यापसव्यधरेण ।
पादान्यमप्याशु निपात्य भूमौ पदिच्छेदस्य प्रचकर्त चनुम् ॥ ५३
किं चा ऽपदाद् चिरमथ पालस्य धणिगमुतनाग्गुणाश्रयेण[1] ।
इति प्रभाष्य प्रतिभटमनीतिमुमार चव पुनरुपेन्द्रसेनि ॥ ५४
आयान्तमालोक्य हि पाल्मबं गम्भयित्वा स्थिरधीः गुणवन्मु ।
धृत मस्तान्यस्त्राणि तस्मात् दस्त पश्चात्तदम् ॥ ५५
भूयोऽप्युपेन्द्रस्य हि पाणिपादाभिहत्य तूर्णं कणयमहारैः ।
ध्वजातपत्रामलचामराणि निपातयां भूमितले बभूव ॥ ५६
शिलाप्रतन्नापपरानमेण छिन्नंसहस्र पुनरुपेन्द्रसेनि ।
स्फुटतमर स्फुपुधर्ऽनिर्वीक्ष भ्रमरम्ना द्विरना यथैव ॥ ५७
कविच्छिन्नास्त्राण्यमुपाद्दिनाक्षा द्वाभ्यां भुजाभ्यां द्रुतमायताभ्याम् ।
जयन गत्वा रिविप्रु शरीर यथारगन्द्रा विवरऽचलस्य ॥ ५८
उपेन्द्रसेनस्य वराग्रुधानि सव्यन हस्तेन विनि गृतानि ।
पपु पुनस्तानि च मन्दमन्द स्रंनकपक्षा विहगा यथैव ॥ ५९

1 म गुणाश्रमेण

वैर्याविष्णयानि मधुण्ठमानि पान्थ वैर्याविष्णयाम्बुजाभा ।
यथा स्पुरम्याञ्जनभूषणान्या स्वमदाग्रम्बर्णी निदिद्र ॥ ७१
विर्यापद्दाजरम्यादागभूषणवत्स्मिधायावैनयार्थे ।
बर्यादृष्णागदेविर्दिविद्रुमाणि कृमापहोव बर्हि बधाणे ॥ ७२
अथ गमन हि स्थितान यवट्वेण हरवट्वपां ।
कृतवनिहावगुरुदवन्द्री परवर्त नावकर्मेव बीर्यां ॥ ७३
स्वनायगवाभ्यपर्मिभाव रापामवविधदि वन्ने वस्त्य ।
आगाय मात्यवदवनाणि दीर्घभरन्यास नावाभ्रमानवा मी ॥ ७४
स्याबरहाणपुराणि यानि बन्दुधे रवविद्य धने च ।
यु आवपाधे हृदावलिकृवसर्वध मध वर्माणि हृदयाणि ॥ ७५
कुर स्वधेर्य मधये महारे स्वे वन्य परवेवि च अभाव मे ।
यन नभे ड्राविद वामदुवाबधीनमनुवा वावरावन्लाषा ॥ ७६
हरार्णि बमार्दिविधेपवीन भावावृमीन स्वरवा मदूव ।
पाराणाहुवलवया मवीव बवदुबनां वीनवधा मदी ॥ ७७
बहुदवर्णा मधुनिमपदीव श्रीन्वाम महीनवक ।
क्षा वीनाव दावाश्वप विवष्टि आव म्दुनु ववैदृद ॥ ७८
मथ दृश्वनीभिर्विविधदृष मुदेवानमधी वाविन्दर मन्द ।
वीभ्याचर्व दवि निघदोष मुलो सा सद हवरीणवृद्दृ ॥ ७९
वीवेवातेव दुर्बाहेवना हाव वेषुरम्नवावीवमलाम ।
गवेवानवर्द मधुरार्विवव स्ववरान्दवृद्विम्दवैव वावदृ ॥ ८०
वर्वे वदवे वदुरार्विवव हमनद्वरर्णन्द वागव म ।
वीरेण्वन्वे वृन्दी दूरीव स रवद विवेन्न वृर्वे म्बदृ ॥ ८१

१ [illegible]

सपूज्य स सागरवृद्धिमिभ्य कश्चिद्दृष्ट चामतिमप्रभावम् ।
गजेन्द्रमारोप्य धृतातपत्र पुरं विवेशावनिप सलीलम् ॥ ११५
आनन्दभर्यः पटहा मृदङ्गा वीणा सवंशा सह कंसतालैः ।
जयं नरेन्द्रस्य निवेदनार्थमार्गागिरश्चाप्यधिकं निनेदुः ॥ ११६
गृहे गृहे चन्दनचर्चिताश्च समुच्छ्रिता पञ्चविधा पताका¹ ।
प्रभञ्जनस्पर्शविवर्तिताङ्गा रङ्गत्तरङ्गा इव सागरस्य ॥ ११७
प्रासादगर्भादभिनिःसृतानि वराङ्गनानां मुखपङ्कजानि ।
बभुर्भ्रमत्षट्चरणावलीभिः सधनालीव सरोरुहाणि ॥ ११८
वातायनस्थ खलु पुष्पवर्षं वराङ्गनाबाहुलता सलीला ।
प्रचक्रुरभ्यूर्णरजोविमिश्रं वातावधूता इव कल्पवल्ल्य ॥ ११९
पुराङ्गनाम्ना पुरमाविशन्तं कश्चिद्ददृश भूपतिर्नैव सार्धम् ।
समीक्ष्य वाक्यानि मनोनुगानि जातस्पृहा कथयांबभूवुः ॥१२०
कश्चिद्दृष्ट पश्यत पर्यटन श्रियोज्ज्वलन्तं विधुबन्धुलीलम् ।
पराऽप्यनेनान्वलक्ष्मीपदस्थाक्षिगाय शत्रूनिति काश्चिदूचुः ॥१२१
एकस्य हेता करिणा नरेन्द्र स माधुरो दूरतरान्थतल्प ।
क्षिप सुत कान्तगजाश्वसारानुन्मुच्य यातस्त्विति काश्चिदाहुः १२२
जगज्जनानां पुरपुण्यतस्तु रिपुं जिगायायमयाश्रमेण ।
अतोऽन्यथा चक्रस्मानुपमं कृता जया लभ्यत इत्यवोचन् ॥१२३
काश्चिच्चरल्लार्जितपूर्वपुण्यात्कालिन्दुनन्दाभुक्तसमभावात् ।
काश्चित्स्वयं स्वेन पराक्रमेण रिपुं जिगायेत्यवदंस्तरुण्य ॥१२४
श्रुतस्तु कश्चिद्दृष्ट एष धीमान्नुनो वणिक्जन्मानुपाऽयम् ।
कृता वणिक्त्वं क्षुन एतदस्य नास्माकमस्मात्खलु विस्मयोऽस्ति ॥

---

१ क ध्वज.

[एकोनविंश सर्ग]

अथान्यदा वृद्धतमैर्नरेन्द्रै सुखं निषण्णं तनयां प्रदित्सु ।
आहूय कश्चिद्भटमासयित्वा पप्रच्छ वंशानुगतां प्रवृत्तिम् ॥ १
विज्ञानशान्तिद्युतिसत्त्वयुक्ता यतो दिगन्ते प्रथितोरुकीर्तिः ।
य यौ ततस्ते पितरौ कुलस्तौ विज्ञातुमिच्छामि न चाद्विरोध ॥२
स्मित्वा ततः सोऽर्थपराङ्कितज्ञः कश्चिद्भटो नात्मगुणप्रशंसी ।
प्रच्छाद्य सद्भूतमदोर्थमप्यद्वचा यभाष क्षितिपाय युक्त्या ॥ ३
कश्चिद्भटः शूर उदारकीर्तिः श्रुतयत्नमनुस्त्विति लोकवादः ।
स एव म यः धुतम पिता च पिता न चान्यो भुवि विद्धि राजन् ॥४
जानामि तेऽद्य नियमाणमर्थं वचोविचारैर्हृदि वर्तमानम् ।
कुतस्त्वया किं कुलमस्य वेति कन्याप्रदाने प्रति स विमर्शः ॥ ५
सा तिष्ठतु स्वा सुमुतानवद्या न तां महीपाल वृण त्वदीयाम् ।
वणिक्सुतः वेति मनो निधाय प्रसीद मे वा परिणामरम्याम् ॥६
सभागतास्तद्वचनं निशम्य प्रसन्नतां वीक्ष्य विनीततां च ।
आहूतभीतस्य च समयुध्य विज्ञापयां भूमिपतिं प्रभूवुः ॥ ७
स्वयन्द्रुमन समरे जितवैशुभ्य प्रदास्य सुतयार्धराज्यम् ।
इत्येवमाधाप्य सभासमक्षं भूया विचारस्तव नानुरूपः ॥ ८
यत्पूर्वमारभ्याय सदस्सु राज्ञां तत्प्रत्यनीकं न च युक्तिमति ।
महाजनानां परिहास एष धर्मस्य चात्यन्तविरुद्धमेतत् ॥ ९
ब्रवीति चक्षुर्मनसो विकारं ब्रवीति सौम्यं वपुरेव शोभा ।
कुलं हि नृणां विनयो ब्रवीति इत्येवमुक्तं सदसि प्रधानैः ॥ १०

१ [नरेन्द्र] २ [सद्भूतमपाथ]

राज्ञा सहायान्तमिभेन्द्रमूर्ध्नि विलोक्य त सागरवृ
इद पुन' पश्यत दर्शनीय कश्चिद्भटाय श्रियमेष भु
येनात्मनोपार्जितमत्र पुण्य तेनैव भोक्त यमिति प्रदिष्ट
इद विपर्यस्तमिवापलक्ष्य परै कृत यद्धि परस्तु भुङ्क्ते ।
अवश्यमन्यत्र महाकृतिभ्यामाभ्या सहैनाचरित तप. स्या
तदेतदुद्भूतफलमपश्च सुव्यक्तमासीदिति काश्चिदूचु ॥ १२

इत्येव ललितपुराधिवासिनीभि
प्रीत्या तौ कथितौ विलासिनीभि ।
तेनैव क्षितिपतिना वणिक्सुतौ तौ
समासौ नृपगृहमृद्धिवद्धिशालेम् ॥ १२९

राज्ञीभिर्मदनरस प्रदायिनीभि [३]
कान्ताभि प्रचलितचारुभूषणाभि
युद्धश्रीश्रुतिसकथास्ताभिर्हृष्ट
स [— —] नृपतिरथाविशत्स्वगृहम् ॥ १३०

इति धर्मकथोद्देशे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसदर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
कश्चिद्भटविजयो नाम
अष्टादश सर्ग ।

---

१ [कश्चिद्भटस्य] २ क °ऋद्धिवृद्धिशालम्, [°ऋद्धिमद्विशालम्]
३ [°रसप्रदायिनीभि]

मत्तद्विपानां तु सहस्रसंख्या द्विपद्सहस्राणि तुरङ्गमानाम् ।
ग्रामा शतेन महता सहसा हिरण्यकाटयश्च चतुर्दशैव ॥ २१
द्वात्रिंशदायामितनाटकानि वृद्धा किराता विविधाश्च दास्य ।
सुशिल्पिन धर्मपरा विनीता दत्तानि पित्रा विधिवद्दुहित्रे ॥
अन्यच्च भाऽऽऽऽतिशयमयुक्तसुसंस्कृत द्रव्यमनन्तभेदम् ।
क्रीडानुरूप विधिना विभूत्य प्रीत्या ददौ भूमिपति सुतायै ॥
सहस्रसंख्यास्तिचारुरूपां दिवाकरांशुप्रतिमां महार्हाम् ।
आस्त्र तां तां निमिषां महर्घ्यां प्राचासितां सागरवृद्धिगेहम् (?)
अष्टान्यचाश्रणिगणप्रधानैरष्टादशान्यैव दिनानि तत्र ।
चन्द्रिदत्तस्यावनिपात्यजायाश्च विभूतिं महतीं महद्भि ॥ २५
तान्नृत्यवासमभूषणानि विलेपन स्रग्वरभाजनानि ।
प्रत्यर्धयवाहरहस्तदानीं समर्पयन्ति स्म नरेन्द्रपत्न्य ॥ २६
स्वबाहुवीर्यार्जितभागवत्या भूपश्रिया साधु विभासमानम् ।
चन्द्रिदत्त राजसुतां च वीक्ष्य जगज्जन स्वैरमभाषतत्यम् ॥२७
किं किन्नराणां मिथुन विद स्यादाहोस्विदायातमथ द्रलोकात् ।
विद्याधराणां विषयादपत यदृच्छयदागतमित्यमस्त ॥ २८
अज्ञातयत्र परदवजाता धन्याऽयमस्या पतितास्तुपन ।
पुण्यान्वितानां हि नृणां नृणाच पुण्यान्विता एव भवन्ति भाया ॥
ईदृक्सुरूपाणि महीगतानां कीदृक् शिवा तत्र नभश्चराणाम्[1] ।
ईदृग्यदि स्यादृन्नि नराणां कीदृक्सुराणामिति किं वचाऽस्ति ३०
किं वानया पूर्वकृत तप स्यात्काराधिताभ्यां खलु देवता वा ।
व्रतानि वा याचरिता युवाभ्यामित्यब्रवीद्विस्मयफुल्लनत्र[2] ॥ ३१

१ [महार्हा] २ [कीदृक्त्विषश्च]

मत्तद्विपानां तु सहस्रसंख्या द्विषट्सहस्राणि तुरङ्गमानाम् ।
ग्रामा दत्तेन महता सहसा हिरण्यवान्यश्च चतुर्दशैव ॥ २१
द्वात्रिंशत्पात्राणि नाटकानि मूढा किराता त्रिविधाश्च शल्य ।
सुशिल्पिन' चपचरा विनीता दृसानि पिधा विधिवद्दुहित्र ॥
अन्यच्च ग्राम्यऽनिशयमपूर्ववस्तुसंकुल द्रव्यमनेकभेदम् ।
श्रीहानुरूप विधिना विभूत्यै प्रीत्या ददौ भूमिपति सुतायै ॥
सद्भक्तसत्कारितचारुरूपा दिवाकरांशुप्रतिमा महाहीम् ।
आनन्द मां तां शिबिकां महार्घ्यां माचक्षिता सागरवृद्धिगदम् (?)
अष्टाह्निकाभ्रणिगणमथानेरष्टादशा पच दिनानि तत्र ।
चभिसन्तस्याननिपातमायाधच विभूति महती महद्भि ॥ २५
ताम्बूलवस्त्राभरणभूषणानि विलेपनं सम्बरभाजनानि ।
महार्घ्यवाहारसदानी समर्पयन्ति स्म नरेन्द्रपत्न्य ॥ २६
स्वयावृत्तां पाणिभागवत्या भूपश्चिया साधु विभासमानम् ।
कश्चिद्द्वं रामपुत्रां च वीक्ष्य जनजनं ईदृशमभाषत यम् ॥२७
किं किन्नराणां मिथुनं किमिदं स्वर्गावतीर्णमथ द्वन्द्वमाहू ।
विद्याधराणां किमथाद्भुतं नभस्तलादागतमित्यवर्णन ॥ २८
अज्ञानवज्ञ पादनताना धन्याऽयमस्या पतिमाप्नुवन् ।
पुण्यान्विताना हि नृणां नृनाथ पुण्यान्विता एव भवन्ति भार्या ॥
ईदृग्गुरूपाणि महाङ्गनानां भवेद् गिरा तत्र नभश्चराणाम् ।
ईदृग्विधं स्यात्कथं नराणां वीरत्वसुरत्वमिति किं यथार्थम् ३०
किं मानसा पूर्वहृते नव स्थात्कामाधिपताभ्यां खलु दम्पती ता ।
प्रमानि का पार्वतिका युधाभ्यामिन्द्रधर्माद्विस्मयमुन्नेव ॥ ३१

१ [महता] २ [कौशाम्बिनगर]

सा चापि सखी रुचिरं सतभावा प्रसीद नाथानुगृहाण मद्राम् ।
इति ब्रुवाणां परिशुद्धबुद्धिं सहनुर्व वाक्यमिदं जगाद ॥ ६५
ये शीलवन्तो मनुजा धर्मीला स्वप्नतरेव जगत सपूज्या ।
परत्र स्वागुरुमानुषेषु परं ध्रुवं शाश्वतमाप्नुवन्ति ॥ ६६
न पद्मार्यन्त्यपुनिधा सुशीलाय दर्पूर्णाला जगन्नर्निरन्ति ।
न दवना हत्थपितुं समर्था विघ्ना विनश्यन्ति स्वाश्रयत्नात् ॥६७
इहाप्यनीला परिभूयमाना दुःस्वापनकानि समश्नुवन्ति ।
परत्र तीव्राण्यसुखानि भूयो ध्रुवं लभन्ते नरकेषु मूढा ॥ ६८
ये शीलवन्तापिह लुब्धयुद्धेय महान् नृपतल्पतन ।
यथा तथा दुर्गीय वाग्मुख्यानां नृणां परत्रापि यनथ साध्ये ॥
सुशीलमाहात्म्यवशात पूर्वे विपुलशापोऽप्यभूत्समयः ।
तता मया स्तुथितुं न शक्या प्रतीतिपति सा मुनिसाक्षिभूता ॥
यद्यप्यनुक्तो पुरुष नरेन्द्रा गृह्णाति कन्यां विधिपूर्वकं ।
आसाऽन्यथा सर्वजनापवादं याति न शक्ता न हितं परत्र ॥७१
इत्यवमुक्ता मीनिभमयाभया सखी विनिगम्य नरेन्द्रमुर्याम् ।
मनोरमां मन्मथतापतप्तामाश्वासनार्थं मधुरं जगाद ॥ ७२
परमार्थितं राजसुत त्वया तु न सत्यमार्याभिनमभिवपाय ।
साऽप्यादरणानुमत प्रियार्थे प्रवासपाशाममना बभूव ॥ ७[illegible]
तस्मात्पुरं याहि सखीभिरास्त्व स्वात्वा हि धृत्वा स्वमलंकुरु[illegible]
दिविश्वरस्तु मणिपादविश्य सार्धं त्रिजुषं स्थिरधीर्भव त्वम् ॥[illegible]
महिमण्डमाधमये मयोग धीमपिय ध्वसमर्थदूर ।
द्रष्टुं यथा यदृषिया हि द्रव्यं यथा न जानाथ मता पुरस्त ॥[illegible]
एवं सदन्नी व्यपयानयत्यां सराहनारासिनरत दृष्टि ।
पश्चादये स्तवध पुराधनस्य पुनः पुनस्ते तरणी जगाद ॥ [illegible]

१ [स्वप्नाधनुशीनि] २ [त्यन्य] ३ [illegible] ४ [illegible]

[विंशतितम सर्गः]

अथ च धामिकमार्गित्रकमार्गव
धैर्द्रकलागुणशास्त्रविशारदे ।
ललितपूर्वपुरमतिशामिभि
निरचरंस्त सुचरन धणिग्नृप ॥ १
नृपतिवानगुतां कुलनन्दिनी
समरराजसभूपिपदन्नाम् ।
जनपदार्धहयाद्विपनागकं
समुपलभ्य न धेव भेदं यथा ॥ २
प्रवरहर्म्यतलेषु च शर्वरी
नयत धीमगुणानथ यथमु ।
द्रविणमर्थिषु साधुजनेषु च
[ ] ॥ ३
अनुभवन्विषयांश्च मनोहरान्
सुकृतकर्मफलाद्यथावता ।
ललितनामपुरं पुरपालन
सुरवसुवास नृपात्मजया तया ॥ ४
पुनरिन प्रमन पितृसुपयो
अविनतावदराग्रमधयत ।
प्रवरधेमसपूर्वदराहृया
पद्मवरतयसापि नदीह्दर्गा ॥ ५

१ म ६८ २ [मर्दन] ३ [चर्चेनुप]

अपहृते सुभृते वरवाजिना
नरपतर्मेनसाऽमुरुगान्तये ।
मतिवरममुरा नृपमन्त्रिणं
समभिमन्त्र्य मुपणमतिष्टिपन् ॥ ६
युवनृपत्वमवाप्य नृपात्मजः
मतिविशुद्धनवाम्बुरुहाननः ।
भृशतरं स कृतार्थतया रर्भा
गतघनं च निशीव निशाकरः ॥ ७
उदितबालदिवाकरतेजसा
विषयरागवशीकृतचेतसः ।
जगदनर्थगणात्परिरम्भत
कतिपयानि दिनान्यगमन्मुदा ॥ ८
परनरेन्द्रबलेन विमर्दितं
स्वविषयं परिभूय महाजनम् ।
अथ कदाचिदवेत्य युवाधिपः
स्वयमियाय स याद्धमना बलैः ॥ ९
रथपदातितुरङ्गमवारणैः
समुपगम्य भृशं युयुधे युधि ।
रिपुनृपाऽतिरुषा भ्रुकुटीपुटं
प्रतिजघान सुपणबलं बलात् ॥ १०
युवनृपाऽभिहता रिपुसेनया
क्षणविभिन्नविघूर्णितशासनः ।

१ [परिभूय°] २ म क्षा स बजमित ३ [भ्रुकुटीधर]

अथ जिन समर ननुरक्षया
   द्रुतनर भयर्या पुरमा मन ॥ ११
रिपुनरन्द्ररन्गाहनपांर्ग
   मनिनिशृणमयश्य पुन मृनम् ।
नरपनिर्निरमा मनि ससमरन
   परनना स्मृनना षद्गुणा गुणान ॥ १२
विनयर्णाम्गिचिभ्रमर्पा चित
   पटुजनमिणपमसिर्णाग्पम् ।
परमधाधिरपादवबद्र्भं
   नमुपम्भ्य न घातयतक्षित ॥ १३
स्वगनुद्गुषम्मा जयपाविर्ना
   परिभवं रिपुभि कनमा मनः ।
परगनाथ गुणाननुनस्मर
   स च नगार रा धीरयितुं धृतिम् ॥ १४
पुषनृपस्य नग मपम्पायन
   सिपम्नामुपम्भ्य ■ भूपन ।
इपरपद्विपम्पाधनव्याया
   रिपुनृपम्बरया पुनगायता ॥ १५
र्गम्नभागनया षमक्षान्पिना
   विषमभाग इना भवनार्दित ।
मनपन्पयमय सर्वरम्य त
   स्मविगमर्ज तन स बधारम्भ् ॥ १६

१ [भारवि]

प्रतिविधानवियुक्ततया षय
परिरिनन घ बवनुमुपाथिना ॥ २२
सम्बिजना स्वगुता कृतपारणा
परषल्स्य मद मतिभाञ्जिन॰ ।
तर न सन्त्यरयाऽपि पगालग
यपमिदं स्पपरीक्ष्य कृतं त्वया ॥ २३
विगतगाधमथाद्वमप्लव
समुपल्हृमितुं विमग्न च ।
रिपुपरार्णवमुत्पमितुं पुन
र्नृप न शाचपपपसपनस्लव ॥ २४
स्खलितराजपुराधिपनिर्भरं
मिपहिमाऽसिमदर्पनिरासन ।
यदि षयं नरदव बचारतान्
प्रविशजामहि षद्मपप्पति ॥ २५
अथ च कुलिमद्यसमापितं
दिनमिताक्षरसारसमुच्चयम् ।
अनुनिशम्य हि मन्त्रवचाऽवद
त्नृपनिराधु तथा वियमामिति ॥ २६
सिनिसत्तासनर्गामतया (~)¹
जनपदाय विनासभयन च ।
स्वपतिभक्तिगया च बधोरता
म्लिमगाटपुरं मपद्गुद्गुयम् ॥ २७

---

१ ([illegible]) २ च ([illegible]), ([illegible])

प्रतिनिशम्य च पत्रगतं स्वभू
 स्सलिलबिन्दुपरिप्लुतलोचन ॥ २३
नयनवारिपरिप्लुतमाननं
 हृदयवपथुना सह वीक्ष्य च ।
अथ नृपा भगिनाप्यमुनाधिप
 प्रतिविबुध्य सुधीरनुमानत ॥ २४
भरतराज्ञ पुरा विहिता मया
 कथमिहापितयानसि सवृत ।
इति वदन्नुपगम्य नरेश्वरा
 हर्षपुलकमुत परिपस्वज ॥ २५
धनगतोऽप्यमथादपिवृद्धिना
 करुणया परया तनयीकृतः ।
तदनु ते तनयामुपयाय ते
 नरपतिस्त्वपदे स्वमधिष्ठितं ॥ २६
अथ तथा भवता शासिता न मे
 क्षुति न बाधन बन्धुमय चर ।
इति वदन्समवेत्य पितृजन
 धरणीपतिपततनयेण सुदन ॥ २७
गतवति स्वयि नाथ समन्तता
 गिरिगुहासु वनेषु जलेषु च ।
नृपनियोगधरा परिबभ्रमु
 र्मे हिविदुष भवन्निदानगम् ॥ २८

१ [ह] २ [मे] ३ [म] ४ [ ]

स्वगुणतया गमकस्य[1] सह बन्धुभि
  र्नरपति सुगता सह भाजनम् ॥ ५४
मदनतापनखण्डितवानना
  पतिमुपस्य मनागुणित चिरम् ।
रविकराभिहता जलदागम
  पशुमतीव जहस मनोरमा ॥ ५५
अथ पिपासुरतुल्यपराक्रमा
  वनदुर्विषय मति गाम्यन. ।
उदधिवृद्धिमुपेत्य वच रघु
  रामभूरासरमित्यमभाषत ॥ ५६
अनुहृदा वनगावरिणा धना
  न्मम पिता न पितापि पिताभवत् ।
किमिह खेदकरैरनुभाषितै
  रभयमौवहिंना न परो गुरः ॥ ५७
विनय एव हि भूषणमुत्तमं
  विनयमूल्यमिदं जगत पदम् ।
मन इता विनये वणिजा यत
  मव करोमि यशस्परवृद्धये ॥ ५८
अरिरिहि भवता न च यदपि
  मदपर्तारदपस्य विमोचितम् ।
रणनिमित्तमनेन हि गच्छता
  जिगमिषाय महाटुमणेन मे ॥ ५९

१ ब क्वचे

ललितपर्वपुर नृपनर्गमं
अम्निध सव ग्यनिपादर्थां ॥ ५५
स्यरथद्विपपान्निपहना
स्पुन्नसुर्निछ्नधुन्निविगुनतः ।
न दत्त खतु तारणपम्बरं
न्निवरथ परिरपुरर्दनुमान ॥ ५६
अपनयानु जेट स्यनुरक्रमं
मन्तिभिमरन्द्विरन्नानि नवान ।
सुरगपूपगता च विजारिता
मपनयनि रव परित्यजुर ॥ ५७
मधुरवारवरसरनुगच्छता
पुरजना नृपाने स्वर्पणित्यगाम् ।
पुनरूपण दिपावरतेजसा
परवलेन्मथनार्पयताम्भुवं (?) ॥ ५८
मवमनपुपनद्विरणाभुन्न
मधिमभुलमपनामपुराणवम् ।
ललितपर्वपुराणिपुरागुन्ना०
दधिसार च रन्पनगी दुनम् ॥ ५९
मरत्तु सागरसद्विपजिवर्णिः
दमन्नायतारदमनद्विन ।
नृपगुणादिविकाम्रणनरवती
ररूपरनुपून मपवो परं ॥ ६०

५४

१ ([illegible]) १ च अ०

पति च यत्रविन्दः पति पद्मभा
पश्यय धरितुमिच्छति मे मति ॥ ६६

इति मदीपातना मति शाम्भि
दर्पति रघपर्मस्थितिपाण्पम् ।
पृथि पराहृतिनिर्मितगारते
जगधिवृद्धिर्विजयपत्रातु मम ॥ ६७

इत्यहारिवय श्रवणामृतं
तापदि मरमार्गदं गमुगाहतम् ।
मवरुमनदर्थाप वराह्र १
त्यभिहिते भवता वद् वीरलोम् ॥ ६८

त्रिशतिगतिपूर्तिरूपयनायप
धिपगुरतमय शाऽनिप भवताय ।
ध्यानगतपु द्विर्थदिव्यभवारणा
तृषर धन वृन मथितो वण ॥ ६९

इति नारित्पनिर्धद्दियपः पुन
इदयपूरितं तु निनाद्य ता ।
वज्रकुण्डस्तारवराशिभि
सन्ति पश्चिमता वद्भूपणं ॥ ७०

गतगुलाय वधाकुलिविस्मितौ
विविनिमात्पपञ्चोर्निविलापव ।
नुपनयो दर्पनिवपूर्णया
दृगमगायनद्दय निश्चला ॥ ७१

१ (वीर्य) २ (पृथ्वी)

यति च मन्त्रविद् यति वल्लभा
कथय वदितुमिच्छति च मति ॥ ६६
इति महीपालना प्रतिचादित
स्वयनि रथकम्स्थितिनिर्गत्यम् ।
पुधि परान्नविनिर्मितसाहस
जम्भिवृद्धिगजिमपदातु नत्र ॥ ६७
हृदयहारिवच श्रवणामृतं
तपदि सम्यगिद समुन्नाहनम् ।
सकल्पनदर्शमि यगाद्र इ
त्यभिहिते भवना वद धीरधम् ॥ ६८
स्थितिगतिप्रतिरूपपरामर्श
पिपगुनजनप साऽस्ति भवनम ।
ध्वनिगतप्र द्विरेधिभवारणा
पृथर पन दृन प्रथिता वण ॥ ६९
इति सरित्सनिषद्विषयः शुन
हृदयपृष्टिकर तु निसम्य स ।
कनकपुष्पमहारवराज्ञिभि
मदति पुनिमता वटुभूषणं ॥ ७०
ममगुनदय कथाकुलनिर्धिला
दिवसितात्यसम्लोम्नविलायन ।
नृपवरो हर्षनिभ्रुकणका
द्रुमहन्नायनदय [illegible]दसदा ॥ ७१

१ [वीरः २ [इत्य]

इति पुर जननीमभिवान्य
त्वयिति भूमिपति सुतमंसनात् ॥ ७७
इति नृपाभिहिता रणशन्त
पितरमि थमवार्ति वच ।
समवनम्य रणानिधिमायुर्ध
स्तन्तु नाथ पुरं प्रविविशयन ॥ ७८
समवगम्य धरंबघुस्थरा
बननाभेन्ना वन्र्मपन्म् ।
अपजगाम मनाभयविस्र्व
न्यगपगन्धदना द्विरदा यथा ॥ ७९
वसुन्धरामवन्मपन्र्मीसितुं
नृपनियागवरा पुष्पा गता ।
अपगमस्य निवन्नसंभ्रमा
मतिनिवृन्य मर्तपतय जगु ॥ ८०
अपरपक्षपराभवसभ्रमा
स्मतिविबुद्धमुखाम्बुरुहा तपा ।
मजाप्नुमयद्रु दुमया ध्वनं (?)
अम्भरा इव न जम्नामम ॥ ८१
उन्नवाम्बरविमतिपदुर्मि
मपपपावनभूपिमाविहार् ।
इवनव नभकवलि इव
स्वजनवेव जना सम्नु मेनिर ॥ ८२

१ [दुष्करम्०] ६ क को०

स्वतनयाभिनिरीक्षणकाङ्क्षया
 ह्रदयति क्षितिपे मुदितात्मनि ।
पथि वराङ्गकथाभिरतो जनो
 न बुबुधेऽनपरिश्रममाहत ॥ ७२
महतदुन्दुभिशङ्खमहारवै-
 स्तमुपगम्य नृप समुपाश्रितम् ।
पैरिगता युवराट् ललितश्वर-
 श्वरणया समुदा मणिपततु ॥ ७३
वरवधूस्तनकुड्मललम्पट
 मंमुदितात्तमचन्दनकुङ्कमम् ।
भुजयुग मविसार्य महीपति-
 स्तत उभावधिक परिपस्वज ॥ ७४
मियसुत च सपुत्रमात्मन
 चिरतरेण समीक्ष्य महीपति ।
वसुमती लवणार्णवमेखला
 मविजितेति मया स्तुत्यमभ्यधात् ॥ ७५
अनुलहर्षसमन्वितमानसौ
 समनुरक्तजनै सह भूभुजौ ।
वरतना कथया श्रवणीयया
 धरगतौ नगरीगमनासुखौ ॥ ७६
प्रतिगमय्य निशामुपयागत
 दिनकर ररया हृतपङ्कज ।

१ [परिगतो ...] २ [प्रमुदितात्तम] ३ [... सुमैथुन]

निज पुर जननीमभिवाद्य
त्वमिति भूमिपति सुतम[१]वदात् ॥ ७७

इति नृपाभिहिता रणरङ्गण
पितरमित्यमत्रागिन्द्र वच ।
तमवतप्य रणातिथिमापुर्ध
[२]तन्तु नाथ पुर प्रविविक्ष्यत ॥ ७८

नमवगम्य धरेरनुलम्भरा
भरतनार्भम्नो धन्सपन्म् ।
अपजगाम मनाग्भयविव्रं
न्यगपगन्धहता द्विरदा यथा ॥ ७९

धनुम्रामवलापल्मीक्षितु
नृपनियागकरा पुरुषा गता ।
अपगमस्य निवन्नसभ्रमा
प्रतिनिवृत्य महीपनय जगु ॥ ८०

अपरपक्षपराभवसम्भया
स्यतिविशुद्धमुखाम्बुरहा नृपा ।
प्रजहपुजयदुन्दुभया ध्वनं (?)
जलधरा इव त जलागम ॥ ८१

उदितबालरविप्रतिमद्युति
प्रथमपावनभूपतिविग्रहम् ।
भुवनवल्लभमस्पति सुत
स्वजनमत्र जना स्वट मनिर ॥ ८२

---

१ [सुतमन्वधात्] २ क बोध

नृपगृहं प्रविशन्निवभौ नृपा
जलदगर्भमथन्दुरिवामल ॥ ८८

प्रमुन्निता च वराङ्गवराङ्गना
सकलचन्द्रमुखी कुल्नान्निनी ।
प्रतपङ्गल्तूपरवं सह
प्रविशाते स्म मनोरमया पुरम् ॥ ८९

अथ नरपतिरन्तर्गोहलक्ष्मीमिवैनां
सविनयमुपसत्य प्राञ्जलिजातहर्ष ।
विरचयमलभास समनाप स्वसार
प्रणतजनविभूत्या पादयो पादयो स° ॥ ९०

सदयमनुपमाधासमना नाथ दृष्ट्वा
हृदयमपि वसन्तीयोपित समपृच्छय ।
चरितपरिकथा तामामन सनिवय
सपितरिपुवर्गाय स्वस्थचित्ता बभूव ॥ ९१

इति धर्मकथादेशे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसन्दर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
स्वजनसमागमो नाम
त्रिंशतितम सर्ग ।

र लक्ष्मीमिवैतां २ म वसन्ती यापिर

मज्ञानमानादिभिरचनार्हणै
समर्च्य राजा विससर्ज भूपतिम् ॥ ६
स दवसना भगिना सुनाद्दप
समर्प्य लोकस्य गतिस्थितिक्रिया ।
विमार्य आमातरमानताद्विप
स्वन्सपृष्ट्वा परया ययौ नृप ॥ ७
गत वराङ्ग श्वशुर महाद्युतौ
दिगन्तरन्यानविनिष्टपौरुप ।
समत्य कान्तापितृमानृव पुभि
र्गतश्रम सप्रमुद पुरानम ॥ ८
अर्थवमुर्वी तु वराङ्गनामानि
मशासनि न्यायपथन भूभुनि ।
सुपणमाता च सुपणर्थवरौ
कृनापराधानिति नैव निस्पर (?) ॥ ९
अहा क्षमा धैर्यमहा गभीरता
वराङ्गनाम्नाऽमितसत्त्वनमस ।
सति प्रभुन्वऽपि कृतापराधिन
कृपान्विता न सहत दुरात्मन ॥ १०
विहाय मान क्षममस्य दत्तन
पुरापि नाल्लदासि स्थितौ सुवाम् ।
यदुत्तमतमुपपन्न यत्नि
तदव साध्वभ्युपगम्यतामिह ॥ ११

---

१ म मा यो २ क मज भर ३ क हउन्यथा निधि ४ म स्थिग

महर्षिफुल्लाननपङ्कजा पुन
र्व्यपेतशोका स्वगृह तना ययु ॥ १७

गतषु तषु त्रिषु मित्रभावत
मनापदाक्षिण्ययशानलान्वित ।
स्वय जगामार्दाधिवद्धिना सह
पितु सकाश खलु कार्यवत्तया ॥ १८

यथाचित्तन्यायपथन सश्रित
प्रणम्य पादौ पितुरायतश्रिय ।
मनाभिसधारितनार्यगौरव
कृतानतरात्त श्रनकेरुयाजिज्ञपत् ॥ १९

प्रशास राजन्स्वतुल्याचितां महा
गुणण एषाऽपि तदर्थभाक्सुत ।
अह च राज्य विनियाजितस्त्वया
नृपा पुरऽस्मिन्कथमासत प्रय ॥ २०

आज्ञाय तन्मानुपवार्जित धन
निवशयिष्यामि तवाभ्यनुज्ञया ।
यदि प्रसादा मयि विद्यत प्रभा
विमुञ्च मा भूदुपराध एष त ॥ २१

निशम्य पुत्रस्य वचा महीपति
र्जगाद वाक्य हृदयङ्गमासरम् ।
त्वमत्र पुन शरण गतिश्च म
विहाय यातु न हि मामताऽर्हसि ॥ २२

य एवमुक्तो जनस्तन साऽभ्यधा-
द्वेमि राजन्ननुरागमात्मनि ।
तथापि मे बुद्धिरियं विजृम्भते
ह्यपूर्वदेशग्रहणाय शाधि माम् ॥ २३

इति ब्रुवन्तं गमने दृढव्रतं
विबुध्य राजा प्रियमात्मनः सुतम् ।
मनोरथानां परिवृद्धिसंपदं
[illegible] ॥ २४

ततो वराङ्गः पितरौ प्रणम्य तौ
[illegible] यथाक्रमम् ।
[illegible]
[illegible] ॥ २५

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ २६

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ २७

[illegible]
[illegible] ।

[illegible]

तयानैर्भपर्वनपायम्नर
बभूव घानर्नेपुर पुराननम् ॥ १८

पुरा यदूनां विहग द्रवाहना
जनार्दन कान्यिनागमर्दन ।
रण जरामन्धमर्थानिहत्य च
मनमरायनपुरं ममाऽभवत् ॥ १९

वराङ्गरामा मृगरामविभ्रमा
भ्रिमारिपक्षा विजिमर्ाद्य स्वयम् ।
अनन्ततानाममुर्ख स्वमा भधि
गुमन्त्य सम्यगहूनांनिपारग ॥ २०

पुरापि पन्नान्परपरागमा
मरद्गुर्लसाभविन्पममरम् ।
सर्माश्च मद्दमविना मदर्शन
निवासयामास पुर स पूर्ववत् ॥ २१

पुरस्य वाम गिरिद्रनमर्द
स्वदागवार्णपुर्ददाधिपोर्ह ।
विपुल्पर्व कर्म्रसमान्भि
रराज शालानवन समावृत्तम् ॥ २२

बभूव परिमपारवा समन्व
हिरिमवाला परिवेहितम च ।
हिमाद्रिरागवमान मापुर
दर्शनमाथवनिपा दुरावर्णी ॥ २३

महान्त्वीग्रामपदम्यमकृत्य
वर्न त्वभूनाग्रनमनिरवितमर्‌ ॥ ३९
मपाधनानां निम्न्या धना नर
निम्नाम्या दृशिपरम्पभूनम्य ।
महापथापा नविरूम्पादपा
दधिजामापाधिनपुरुद्रपत्रिका ॥ ४०
दनि ममाव्यपयवातर्तीनिम्न
दरिष वेदारविपथधाम्य ।
दनि पुनर्वीहिसमाकुम्य मही
दविष प्रदीशवर्न म्यगामन ॥ ४१
ससींनि प्रार्मा अरपु स्वपङ्कजे
विपुदपर्णेरिव वारविमर्द ।
हिपायमाला पवनस्य धाम्य
स्थिता इव रघुम्यता ववातिरे ॥ ४२
दविष नार्य दयम्यपनक्षणा
पिधाय कुम्भा द्युदात्यम्यापुर्जे ।
गुमहम्यर्थेव दृतममाद्‌नो
उज्वरमवकुडिम्या वधावरा ॥ ४३
पथिधमा वाधनविधपाविना
ममरूप वस्‍डे वनिता स्वयं बहु ।
परवर्तं ग्रामग्रहसन्दिनी
निषेदुरम्बरणमया हि कुण्डुरी ॥ ४४

१ क ०२३१०२४ क [ि ०००० वर्ष २ [००००] ४० ६ ४ ता

विचिन्तया सागरवृद्धिना कृत
नृपाधिपत्वाय तदाशिसमुद्रा ॥ ५०
निशम्य राज्ञा वचनं वणिक्पति
प्रसादमात्मन्यवगम्य धीमत ।
वणिक्तया दुर्लभतां नृपश्रिया
इति प्रवृत्तिस्मभ्यधाद्‌च ॥ ५१
नृपाधिपत्वा नृप न पुरातनै
रनाप्तपूर्वं कुलसततिस्त्वयम् ।
कुलागत मार्गमपाय य पुन
नवेन मार्गेण गतिर्न शाश्वत ॥ ५२
अथयमुक्त न समुद्रवृद्धिना
समग्रवीमान्पदिदाच्यतां त्वया ।
सुता नृपसत्स्य पिता वणिक्किल
इति महास्य भुवि किं न पुष्यस ॥ ५३
तत प्रसादर्द्धिसमन्वित नृप
सनामर विप्रसमुच्छ्रितातपम् ।
ददौ नृपत्व स समुद्रवृद्धय
भवान्विदभाधिपतिर्भवत्विति ॥ ५४
समुद्रवृद्ध्यग्रसुताय धीमत
ददौ धनाय्याय महीं सवाहनाम् ।
वलित्रराज्य करिवृन्दसङ्कट
प्रभूतय समददौ कनीयस ॥ ५५

१ [तदाशिसनुदा]

अथाहमनामनयान्यनान्वित
धनाम सत्रस्र धुम्यापिपाान्वितम् ॥ ६१
अगामयुक्त मगर्भाद्य निरस्त
रूपमग्नाद्दिनं च गागनम् ।
निशम्य वाक्यं च यथाहिराग्नि
गन्धवस्य लहींस साङ्गम्पू ॥ ६२
कृतापगापाद नामर्षायता
निराथर्णापि मनिवारवारणात् ।
पुनः निर्भयानना मनद्रमा
यथाहि सिद्धि कुर्माधिपतथा ॥ ६३
वर्षेन विनय यथायथा च
महीपानव्यानिमहामहीपति ।
कृतार्थमन्यत्रवनायधीयतात
विमल यार्थं बहुनाथविन्तवाः ॥ ६४
स्वनाथवाक्ये हि निशम्य वाश्यथा
हितादिनापादविघान्वित
मनाहं मध हितं हितार्थ
स्वबान्धिचयकुमार बच ॥ ६५
गुरुं हि शाक्येषु तु वापनावनं
दयमानेन च दधय भवेत् ।
यथन्द्रष्टां स्वत् सादृशाम्य ।
च मूर्घ्नी कुर्वीतोदनं महीह ॥ ६६

१७ ... १७ १०१०

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १७
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १[illegible]
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible] ।

मनोहरां मूर्तिमनीषिव स्थिरं
न्दां सुमां भूषणय मनोहराम् ॥ ७२

यथा हि भीति वनकावनामया
मनोहरश्वाणिगुणमन्यया ।
न रूपुष्पा मन्दवारणमा
न सा विभनिगानिं हि वक्पन ॥ ७३

पुष्पमाना तु सहसमाश्रया
मनक्रमाना समसान्यया तथा ।
हिरण्यवाम्पा वराम्बिकाजन
पराक्रमं च पुण्योऽयमुत्तरं ॥ ७४

तत परामविक्रमुपागत
स्वर्वायनीं नवायनाथनं ।
राम सा मवर्णा वांधवी
पुरुषा यादिव पुत्रमालयाद् ॥ ७५

मयाभवा रुपि.जपरनं
विपाकनाभूयणुभित्ताप्रवान ।
पुरन्दर यथायान्यदपि
तमाक्षरविन्नमे अर्थ यथा ॥ ७६

सो.रनाम नगराईना.न
सो-न्नीत्यायमदारपरित ।
यत्तं पुरे कारेवसंत
नीत्यर्वाचिव वरिवनाद् ॥ ७७

[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥ ३
[illegible] ।
[illegible] ॥ ४
[illegible] ।
[illegible] ॥ ५
[illegible] ।
[illegible] ॥ ६
[illegible] ।
[illegible] ॥ ७
[illegible] ।
[illegible] ॥ ८
[illegible] ।
[illegible] ॥ ९
[illegible] ।
[illegible] ॥ १०
[illegible] ।
[illegible] ॥ ११
[illegible] ।
[illegible] ॥ १२
[illegible] ।
[illegible] ॥ १३

[illegible]

सोत्साहधैर्यद्युतिपौरुषाणि सदर्शयो शत्रुगणे बभूव ।
सत्यार्जवक्षान्तिदयान्वितोऽभूत् गुर्वङ्गनामाधुषु सच्चचार ॥ ३

नापत्सु मूढो व्यसनेष्वसक्तो न विस्मितस्त्वभ्युदये नतारि ।
अकृत्यकृत्यप्रतिपक्षपक्षमित्रारिमित्रप्रकृतीनियाम ॥ ४

स्त्रीबालवृद्धाश्रमदुर्गतानामनाथदीनान्धकुमार्जनानाम् ।
बलाबल सारमसारतां च विज्ञाय धीमानथ सञ्चार ॥ ५

धर्मार्थकामेष्वनुरञ्जनाम प्रजा नवाङ्गोऽस्तुनवद्रक्ष ।
दर्पोच्छ्रितात्मानमदानल्पान् दूर स्वदेशादनिनिर्वास ॥ ६

पुरार्जिता यन्तनय प्रकर्षोत्सगिन्द्रियप्रार्थितभागभागी ।
जगज्जनाक्षिक्षमचारुरूपा मृगार्थिनी पृष्टिनिष्टभार्या ॥ ७

स्वैरा मृदुना श्रमनाशिना च स्वकालनिर्वर्तितसद्गुणानाम् ।
श्रिय नरेन्द्रोऽनुभवन्नराज शरत्प्रनिर्धौत इवेन्दुराज ॥ ८

शरद्ययोरांशुविजृम्भितायो प्रसन्नकान्तिायनभस्तलायाम् ।
विपक्वशालीनवकाननाना महीपतिर्भूमिनलेऽतिरेमे ॥ ९

हेमन्तशाल रतिनिर्भराभि श्रीडानुपङ्कप्रमदाविदाभि ।
प्रियाभिरापीनपयोधराभिर्भिर्क्रीड रम्येषु निशामुखेषु ॥ १०

शीतार्दितासवितरान्भाना तुषारसंसर्गविशीर्णपद्म ।
करीन्द्रवृन्दे शिशिर नरेन्द्रो बभ्राम रम्यान्स विहारयोग्यान् ॥ ११

ततो वसन्त वन्याभिरामान पुष्पद्रुमाच्चभ्रमरोपगीत ।
समि दुवश कुसुमावृतसाः कान्ता वनान्ते रमयांबभूव ॥ १२

मयूरमातङ्गमनोज्ञहायो विरूढनालाङ्कुरशाड्वलायाम् ।
प्रियावृत प्रावृषि नीरदाभा बभ्राम राजा धरणीधरांस्तान् १३

१ म सर्ग २ भ बालभागो ३ क °द्रुमानभ्रमनीरे° ४ म नीते ५ [°शाड्वलायाम्] ६ म स्त्रिया वृत

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

[illegible] ।

[illegible] ॥

[illegible] त्वम् ।

[illegible] ॥२३

[illegible] श्री ।

[illegible] ॥२४

एतानि चान्यानपि चिन्तयन्त्या सामीप्यमभ्येद्धरणीपतिश्च ।
ससम्भ्रमा सा मविलास्य त्व ननाम पादाम्बुरुहाय तस्य ॥ २५
अनुज्ञया तस्य नृपस्य देवी पार्श्वोपविष्टा हि तदा महत्या ।
कृताञ्जलिं पङ्कजकुड्मलाभां विज्ञापयामास्मनानी बभूव ॥ २६
कथं गुणा एन कृतश्च किं वा कथं भवत्स्वं गुणानुबन्धि ।
अरविन्दन तविस्पष्टं च थातु मना मां त्वरयत्यतीव ॥ २७
निशम्य वाणीं सवर्णां प्रियायाः स्वभावसद्धर्मरतिर्नरेन्द्रः ।
विमुक्तिधर्म प्रविहाय सर्वं[1] भावान् सम्यग्गृहिधर्ममेव ॥ २८
स्थूलामहिंसामपि सत्यवाक्यमचौरतादाररतिग्रहं च ।
भोगोपभोगार्थपरिप्रमाणमन्वर्थदिग्देशनिवृत्तितां च ॥ २९
सामायिकं प्रोषधपात्रदान सल्लेखनां जीवितसंशयं च ।
गृहस्थधर्मस्य हि सार एष संक्षेपतस्तऽभिनिगद्यते स्म ॥ ३०
अनन्यदृष्टित्वमनन्यशीलितां[2] शङ्कां निर्विचिकित्सता च ।
जिनेन्द्रपादार्चनतत्परत्वं नामाहती दृष्टिमभिष्टुवन्ति ॥ ३१
शीलानि दानानि तपांसि पूजा सम्यक्त्वपूर्वाणि महाफलानि[3] ।
सत्पुण्यनिर्वर्तनकारणानि चतुर्विधानीह वदन्ति तज्ज्ञाः ॥ ३२
सर्वेषु तत्त्वप्रतिमेषु भद्रे तत्साधनेषु प्रवरा जिनार्चा ।
सास्मद्विधानामपि शक्यरूपा शेष तु सर्वं गृहिणामशक्यम् ॥ ३३
एषा तार्थकीर्तिर्दीपभरस्य मूनु प्रजापतिश्चप्रभूणां वरिष्ठ ।
धर्मार्थकामत्रयरत्नमूर्तिं स न प्रमाण भवता नरेन्द्र ॥ ३४
गृहाश्रमे सवसन नराणां धर्मार्थिनामत्र गुणप्रियाणाम् ।
अस्मद्विधानां मनुरादिराज साऽष्टापदे[4]निष्ठिपदे[5]ददर्श ॥ ३५

---

१ [°ञ्जलि] २ क °अन्य°, [°अन्य°] ३ म °फले. ४ म निनिगदे ५ [संक्षेप] ६ क धर्मार्थिनामत्र°

अल्पप्रमाणाल्पपरिच्छयेन जिनालय य कुरुतेऽतिभक्त्या ।
महाधनाऽन्यर्थगुर्वी च लोके गम्यश्च पूज्या सुरासुराणाम् ॥४७
अनादिभाविवरजिनान्द्रिवैय सुदृष्टिदृष्टान्यपथानुरक्तं ।
उन्मादिनाम्नान्तुगतौ ददाति य ऽतिष्ठिपद्यः पदम् जिनानाम् ४८
अनाप्तपोगमदुर्विन्न्यमध पतन्त नरन्नारकमनम् ।
उ पातवाँतरभिदन्यपान पात मसस्थानिल्वद्धियतुं ॥ ४९
योऽकारयद्रम्य जिनेश्वराणा धर्मध्वज पूतनम पृथिव्याम् ।
उन्मार्गपातानुधान्वराधा स मार्गसस्थांस्तु क्षणात्करोति ॥५०
यनासमर्द्धि जिनेन्द्रगार सम्यापित मक्तिमना नरेण ।
तनार मा नि श्रयणी धरण्या स्वर्गाधिरोहाय कृता मजानाम् ॥५१
जिनेन्द्रनाथमतिमाश्रयसर्वां य कुर्वन शुद्धमनाश्च वाऽर्द्ध ।
निश्चिय धर्माग्निमहाप्रसन्ना श्रमण न निर्वृतिमाप्नुवन्ति ॥ ५२
इत्यर्थमर्हत्प्रतिमाल्यस्य फल निशम्य नृपतिर्जगाद ।
निशम्य तत्सर्वमतिप्रहृष्टो भानार वाच मधुरार्थसाराम् ॥ ५३
यथाऽयपापाश्च मयाऽनुभूतास्त्वत्पादपद्मानुनिसश्रयण ।
जिनेन्द्रबिम्बान्यमर्चयिष्ये चैत्यक्रियायां मणवत्ससुद्धिम् ॥ ५४
सत्य जिनेन्द्राधतधर्मभक्ता त्रिज्ञाप्यमान प्रियया नरेन्द्र ।
अमात्यमाहूय नागास मधा जिनालय त्व लघु कारयेति ॥ ५५
सन्धर्मोत्य मुद्रायथाय बुध मगल्भो विबुध स नाम्ना ।
अर्थैगृहाभिनगरस्य मध्य मार्गाकराचैत्यगृहात्तम तत्र ॥ ५६
समापुराद्यालशनिनङ्ग महाभ्रसपट्टितनुङ्गरङ्गम् ।
चार्मीकरानद्धसहस्रकूट धन्त्राँवैश्वस्तवपालकूटम् ॥ ५७

१ [°पथानुरक्ते] २ [श्रो-निश्चेय°] ३ क वन्दिदेव, [°वर्णयन]
४ क पृथ्व्या ५ [°क्रियाया मणवत्समृद्धिम्] ६ [प्राचीकरश्चैत्य°]

प्रियङ्गुमन्दारद्रुमकर्णिकार पुन्नागनागार्जुनचम्पकानाम् ।
वाप्या विरेजु सविहारयोग्या बहि मदन भुवनोत्तमस्य ॥ ६९
आम्रान्नारिकेलान् दाडिममातुलुङ्गविल्वांश्च चूता क्रमुकाभया ३ ।
तालीद्रुमांस्तालनमालवृक्षा बभूवुरुद्यानवनान्तरेषु ॥ ७०
सुवर्णवासन्तिककुब्जकाना यूथीकगन्धोत्कटमल्लिकानाम् ।
समाधवीजातिनिमुक्तकानां वीथीभिरम्याणि वनानि रेजु ॥७१
खर्जूरमृद्वीकमरीचवल्ल्या लवङ्गककोलकनालिकेरा ।
ताम्बूलवल्ल्य कदलीवनानि नित्यप्रवृत्तानि मनोहराणि ॥ ७२
अन्तर्बहिश्चापि समासुरम्या प्रमाणसंवर्धितदिव्यमूर्ति ।
जिनेन्द्रगेहा रमणीयरूप पुरस्य भर्ता गणितां जगाम (?) ॥७३
य सर्वसंपत्तिगुणोपपन्न पुण्यावह पापहर प्रजानाम् ।
त्रिषु स्वभासा प्रतिभासयन्स लीलागृहोऽहर्महा नरेन्द्रस्य ॥७४
नाम्नेन्द्रकान्त नयनाभिरामा रत्नद्युतिद्योतितदिग्विभागा ।
सर्वर्तुसौख्य सकलर्तुसौम्य सदैव स श्रीनिलयो बभूव ॥ ७५
उद्भिद्य भूमि स्वयमुत्थितेन स्यादृशा विमानं नभस च्युत नु ।
उत्पश्यतां कामगमागन दिव्यासतोरा भुवि मानवानाम् (?)७६
नृपालयाह्वप्रतिमाल्यपन्य सुशिल्पिनिर्वर्तितशोभसन्न ।
विभूतिरित्थं विबुधोपमेन निर्मापिता सा विबुधेन तेन ॥ ७७
इत्येव क्षितिपतिशासनेन धीमान
द्विष्यात्य प्रियहितमन्त्रिवर्गमुख्यः ।
निष्ठाप्य प्रमदितमानसं नु पत्ये
भूपायोत्तरपदयाथजातमार्य ॥ ७८

१ [वाप्या] २ [भवनोत्तमस्य] ३ [वीथ्याणि] ४ ग गृहवात
५ [भूतेगमितं] ६ क °सुराका ७ क सुक्षितिक°

अनघपुद्गमनिन्द्यधर्शालि सवक्षवगाह्नतपुण्यमूर्तिः ।
जगप्रजानन्दरव मनाथ नाम्नीयुग्व मीतिमुग्रश्चार ॥ ७
दीपावन्यीभिउवल्ग्तिमभाभिरपूर्वरगं ३ चक्रमर्गर ।
गन्धैश्च पुष्पैर्मिभि मूर्धपनिवन्धां शान्तिशालि षभुर ॥ ८
जिनेन्द्रयवायुषधजानां महर्षिविद्याधरगारण्यानाम् ।
इन्द्रयाणीनपुरन्ध्राणां यक्षानि नानागिनानि यान्ति ॥ ९
गन्धर्वगीतध्वनिनाल्यगमृन्द्राणापणवान्विपिर्श्च ।
स्नाल्यमपागन्तथ नाण्डवषु न्यायाज्य त्रिज नमूनमन्तरण्य ॥ १०
पुर्वैङ्गिर्न्यैश्च पथापन्नान्सानैव न्यानपगे स्पुरद्भि ।
प्रदीपमाला वरधर्मपुम्नान्सवारयद्भिश गुरण्डवागं ॥ ११
पुर्वङ्गपश्च सपपद्भिर्गङ्गासपाद्रि सपयन्दरपर्यै ।
नपस्विनर्वरधमर्मापनीना निगामा निरपतनिद्रं ॥ १२
मदीपचन्द्रप्रतारवाणां मधागु पाण्डुरमपाणनागु ।
भयं सनाढाग समन्ना । प्रणद्धुकुम्भानिधिपद्मपापा ॥ १३
पव मनारण पथानगण तम्पां रजनापामपरिद्रुनायाम् ।
अथान्या भानुहिरण्यकुम्भान्भवना जिन निभ्रादिराभ्यगमन्॥
पुणैश्च पुष्परपि तण्डुलैव स्नाथवर्णरान्यमयारय ।
नानाकृर्तीस्तश्च घर्गीनधिश्रा मूमिमन्न रत्नपारभृत् ॥ १५
उपर्युपर्युच्छ्रितविग्रहं मणिप्रभाल्हादसरसाम् ।
प्रयत्नसवर्धितशूरवार सराज भूया नगरामवन्य ॥ १६
तस्मिन्पूर्थामति राजगह पुरहितनानिहिनन राज्ञ ।
दृष्ट्य जिनानां स्नपनक्रियाथ सभाग्यां पुद्दिपना मचम ॥ १७

१ [प्रतगुग्व] २ म °घमहस्तान ३ [मम्ब रक. वै] ४ म अधस्य

गान्धर्वमल्ल वरचन्दन च गन्धान्सुगन्धीन्विविधप्रकारान् ।
पृथीवधान् धूपवरानथान्या पूजाविधिज्ञो विदधौ पुराणा ॥
विचित्रवर्णान्वरवासचूर्णान्दिगार्थवणाश्च बहूननेकान्[1] ।
माल्य च सर्वाणिमराद्रिम्य विपञ्चया पञ्चविधा बभूवु ॥ ३०
तता नृपेण प्रतिचाद्यमाना वृद्धा कराग्रार्पितवेत्रदण्डा ।
इताऽमुतस्त्व त्वरया विचेरुस्त्वरध्वमित्येवमुदाहरन्त्य ॥ ३१
स्नानानुलिप्तास्तनुशुभ्रवस्त्रा कण्ठावसक्तामलमाल्यमाला ।
स ब्रह्मचर्यव्रतपूतगात्रा बभ्रुर्वलीम्नान्बलिना युवान ॥ ३२
तपा बलीनां ज्वलता पुरस्थान कृतापवासा शुचिशुभ्रवस्त्रा[2] ।
इन्नता श्रावकपुण्डरीका मौलिं यथा माल्यवलि न्धार ॥ ३३
प्रदीपमालामणिमण्डितानां मान्यारल्यांप परिमण्डितानाम् ।
विभासमानमष्टौ नीरनीना यत्न पुरस्तान्पतनात्यमानि ॥ ३४
ध्माधूपमालानि विलासिनीभिवृन्तानि तान्युत्तमचामराणाम् ।
उत्पन्यता तत्र समागतानां समुत्पतद्धंसनिभा बभूवन् ॥ ३५
माते व मूर्तमणिभिर्मदार भान्ति निरुद्धा विलसद्दिनाना[3] ।
समुच्छ्रिता काञ्चनदण्डतुङ्गा गङ्गातरङ्गा इव त विरेजु ॥ ३६
हसांसकुन्देन्दुपाण्डुराणि वैडूर्यदण्डानि मनाहराणि ।
सकिङ्किणीकानि सता महान्ति[4] छत्राणि रेजुर्युवभिर्धृतानि ॥ ३७
भृङ्गारिपादानिपात्रकाद्यान्[5][6] समुद्गसछिद्रपटान्सपुष्पान् ।
हस्तेषु धृत्वा विविधप्रकारांस्तथा पुरस्तात्स्त्रिया निरीयु ॥ ३८
वज्रासिनाराचवराङ्कुशानां युग्मानि च हस्तिरथन्धनानि ।
श्रीमङ्गलार्थानि विभूतिमन्ति कान्ताकराग्रावधृतानि रेजु ॥ ३९

१ म वर्धीननेकान् २ [विरेजिरे] ३ [त्वरन्ता पुरस्तात्] ४ [महान्ति]
५ [भृङ्गारिका] ६ क °पादिकाद्यान् ७ म °स्तन्यान्.

तीर्थाम्बुपूर्णा सविभारराला कण्ठावसक्तोज्ज्वलहारमाला ।
पद्मापिधानाम्लपर्णीयकुम्भा रजु प्रतिहारमुदग्रधरूपा ॥ ५१
स्वभारनिर्वर्तितभूनियुक्त जिनेन्द्रपूजादिगुणीकृतार्थम् ।
ततस्तत्ताननपुर क्षणन चैस्वारसारीजयमुद्धभार ॥ ५२
चल्त्यताका निपतद्वलाका जनोघका चामलहंसमाला ।
वितानशापिर्वमिफनवाँन पूजामहापुण्यनदी ससार ॥ ५३
नरेन्द्रगहाज्जिनदेवगह तदान्तर्मद्धिश्च शनै प्रयान्ती ।
पूजाङ्गनाना विरराज पङ्क्ति तारागणानां नभसीव पङ्क्ति ॥ ५४
द्विपत्क्यमूया प्रमनास्वनङ्ग धनानि दीनेषु मुद निजेषु ।
सैन्यगन्तभ्रमरभनान राजाधिरूढ करिण जगाम ॥ ५५
पौराङ्गनाभि कृतभूपणाभिर्वृद्धैनरै पाप्यजनै परीता ।
नरेन्द्रपत्नीशिबिका प्रयाता गन्तु प्रवृत्ता इव सौधमाला ॥ ५६
एव प्रभूया नरेन्द्रपत्न्या नृपण समाप्य जिनेन्द्रगेहम् ।
प्रदक्षिणीकृत्य नम्रि प्रविश्य परीत्य तस्थुर्मभिषेकनाम्नाम् ॥ ५७
मुगन्धिग धादकधौतपाणिस्तुरुष्कसधूपितधूपपाणि ।
पुष्पाक्षतक्षपणक्षपाणि स स्नापको दर्भपवित्रपाणि ॥ ५८
मृदङ्गगम्भीरनिनादनाद लसत्पताकारतरङ्गरङ्गम् ।
व्यालालसच्चामरफेनमाल पूजासरस्त उनरं जगाह ॥ ५९
आनीय स्नापनपनार्थबिम्बमास्थाय मौनव्रतयासमाप्तम् ।
आस्थाप्य रत्नाञ्चितपीठिकाया पूजाविधौ यत्नपरा बभूव ॥ ६०
प्रणम्य पूर्व सुसमाहितात्मा भृङ्गारवय परिगृह्य दाभ्याम् ।
पादाभिषेक प्रथम विकृत्य नत्याज निर्माल्यकमुत्तरण ॥ ६१

१ [प्रतिमारयुग्म] २ म स्वभर ३ [कलक] ४ [जनादकाचो]
५ क दधन्

तीर्थाम्बुपूर्णाः स्वविभागशाला कण्ठावसक्तोज्ज्वलचारुमालाः ।
पद्मापिधानास्तपनीयकुम्भा रेजुः प्रतिद्वारमुपान्तरूपाः ॥ ५१

स्वभावनिर्वर्तितभूतियुक्तं जिनेन्द्रपूजाद्विगुणीकृतार्थम् ।
ततस्तदानीं नगरं क्षणेन वेश्मान्तरश्रियमुद्बभार ॥ ५२

घनस्थितास्त्र निपतत्कलापा जनास्त्र चामलहेममाला ।
वितानमालाभिरनेकवर्णाः पूजामहापुण्यनदी ससार ॥ ५३

नरेन्द्रगेहाज्जिनेन्द्रगेहं नदीव पत्युर्मदितश्च गेहं प्रयान्ती ।
पूजाहृताना विरराज पङ्क्तिः तारागणानां नभसीव पङ्क्तिः ॥ ५४

द्विपस्तुरङ्गा प्रमदाश्च नन्दनवनानि गीतेषु मुदं निजेषु ।
ददत्स्वगन्धप्रसरप्रतानं राजाधिरूढः करिणं जगाम ॥ ५५

पौराङ्गनाभिः कृतभूषणाभिर्वृद्धैर्नरैः पाल्यजनैः परीता ।
नरेन्द्रपत्नीशिबिका प्रयाता गन्तुं प्रवृत्ता इव सौधमाला ॥ ५६

एवं प्रभूत्या नरपुंगवेन्द्रो नृपेण प्रमाप्य जिनेन्द्रगेहम् ।
प्रदक्षिणीकृत्य नतिं प्रविश्य परीत्य तस्थुः प्रभिषेकशालाम् ॥ ५७

सुगन्धिगन्धाम्बुधौतपाणिस्तुरुष्कसंधूपितधूपपाणिः ।
पुष्पाक्षतक्षपणरक्षपाणिः स स्नापकः दर्भपवित्रपाणिः ॥ ५८

मृदङ्गगम्भीरनिनादनादं लसत्पताकाम्बरतरङ्गरङ्गम् ।
स्वालापसद्वामरपवनमाल पूजासरस्तः उनरेर्नगाद ॥ ५९

आनीय लोकत्रयनाथबिम्बमास्थाय मौनव्रतमासमाप्तम् ।
आस्थाप्य रत्नाञ्चितपीठिकायां पूजाविधौ यत्नपरो बभूव ॥ ६०

प्रणम्य पूर्वं सुसमाहितात्मा भृङ्गारवर्यं परिगृह्य दोर्भ्याम् ।
पादाभिषेकं प्रथमं वितत्य तत्याज निर्माल्यकमुत्तरेण ॥ ६१

१ [प्रतिद्वारमुपं°] २ म स्वभ १ ३ [वस्त्रे] ४ [मनादकार्यो]
५. क ददन्

प्रमान्य हस्ताम्बुरुहद्वयेन अन्य च वामाग्रकर निधाय ।
अङ्गुष्ठमार्गेण निपात्य तोय स्वाहा जिनान्म्य गति प्रमन्त्र्य ॥६२
सम्यग्विधायार्थमयोत्तमाङ्ग मन्त्राक्षराण्यप्युपजाप्य श्रीमान् ।
उच्चै पठन्स्तोत्रवर जिनस्य मूर्ध्नोऽभिषक मुनिर्प्रचक्रे ॥ ६३
सधौतहस्त कुसुमाक्षतानि निक्षिप्य पादाम्बुजयो जिनस्य ।
तद्वर्णपूरैरुपमानिकाभिनिपातयंस्तोयघटै सहेव ॥ ६४
स्वच्छाम्बुपूर्णैर्वरहेमकुम्भैस्तैर्मूर्ध्नि सत्कुसुमावकीर्ण ।
घटैरनेकैरभिषिच्य नाथ त गन्धपङ्केन विलिम्पति स्म ॥ ६५
सुगन्धिसच्चन्दनतोयसिक्ता स्वकश्वरव्याततचूर्णताम्रा ।
पर्यन्तमत्तभ्रमरद्विरेफा आरोपयामास सुपुष्पमाला ॥ ६६
सुवर्णपुष्पैर्विविधप्रकारै रत्नावलीभिस्तडिदुज्ज्वलाभि ।
विभूषणानि प्रतिभूषयन्ती विभूषयामास तदा जिनार्चाम् ॥६७
प्रदाप्य दीपांश्च हविर्निवेद्य निवेदयामास महाबलिं च ।
स्थान विदित्वा गृहदेवतायां दिशाबलीनार्द्रकर प्रचक्रे ॥ ६८
अद्भि पवित्रीकृतहस्तपद्म प्रदर्शयामास स दर्पणादीन ।
विमुच्य मौन ह्यभिषेचनान्ते स स्वस्तिका त्रिर्निरुवाच वाचम् ६९
मङ्गल्यगीतस्तुतिमन्त्रयुक्त कृताञ्जलि साधुगणा हि तत्र ।
परीत्य सवाऽतिविशुद्धभाव सर्वज्ञबिम्ब प्रणनाम भक्त्या ॥७०
धर्मोऽर्हता सर्वजगद्धिताय प्रवर्धतामित्यभिघोषयन्स ।
सान्तर्विचस्तूर्यमृदङ्गनादै प्रनेशुर्या ता प्रतिमा बभूव ॥७१
ततो यच कायमनोविशुद्ध प्रविश्य राजा जिनदेव
भिषासमेत. प्रणिपत्य भक्त्या जग्राह शेषां जिनस्य

१ म मूर्धाभिषेक २ क चूपा, [धूपा]

मनोरथं प्राप्य नरेन्द्रपत्नी महेन्द्रपत्नीव विराजमाना ।
उपापविष्टा प्रभुर्नेव साथ मुद परामात्मनि सा जगाम ॥ ७३
जिनेन्द्रसिद्धान्तविधानबुद्धिबाञ्छायचित्तत्रयजातशुद्धि ।
प्रशान्तभावाहितधर्मवृद्धि पथि मुनिर्धर्ममथाचदित्थम् ॥ ७४
इह प्रणिवर्तिनसंनिग्रयस्य जिनेन्द्रगहस्य फलात्मुत्र ।
सर्वर्द्धिमत्सद्वरनिर्मोरयवन्ति विमानवर्याणि नरा लभन्ते ॥ ७५
महामहं य कुरुते जिनानां साँघ मुना दृष्टि न भागवृद्धा ? ।
भुक्त्वा चिरं त नृसुरासुराणां सुख तता यास्यति मोक्षसौख्यम् ७६
सस्थाप्य यत्नात्प्रतिमा जिनानां नरामराणा सुखमभ्युपैति ।
क्षीराभिषेकप्रमुखक्रियाभी राज्याभिषेकस्य भवेत्स भागी ॥७७
गन्धार्चनैक्षम्पकनागगं धा भूत्या स्वर्गे भरतिश्चरत तान् ।
धूपप्रदानं कुरुतेव स्युस्तजोस्विन स्युवरदीपदानं ॥ ७८
माल्यप्रदानैर्विरतश्चरेभ्या भवन्ति हमाङ्गदभूषिताङ्गा ।
भवन्ति भास्वत्मकुटप्रदानात्स्फुरत्किरीटार्चितपट्टचिह्ना ॥ ७९
शुद्धिं लभन्ते वरम्पणत भृङ्गारत स्युः कमनीयरूपा ।
शान्तिं भजन्ते कलशप्रदानात् स्थालाद्धनत्वात्मतया भवन्ति॥८०
चन्द्रप्रदानादिनतारिपक्षास्तूर्यस्विलात्प्रथितप्रमाणा ।
विद्याधरत्व हि वितानदानाच्छत्रप्रदानाद्विपुल हि राज्यम् ॥८१
घण्टाप्रदानान्मधुर स्वरं स्याच्चजैर्विचित्रैरभिवारिताङ्ग ।
सर्व भवन्त्या जिनवन्दनेन सर्वर्तुसर्वर्द्धिसुखैकभागी ॥ ८२
इत्थमुक्त्वा तदनुग्रहार्थं पूजाफलं दानफलेन सार्धम् ।
ज्ञपार्णवस्यान्तमिता महात्मा धर्मोपदेशाद्विरराम साधु ॥ ८३

१ क शक्ती २ ग प्रतिमा ३ (मत्था) ४ क तिर्यैयेतम ५(अभिवारिताङ्ग:)

समन्दर विश्वजनाधिगम्य समस्तलोकाभ्युदयैकहेतुम् ।
विशुद्धिशुद्धाऽधिरसूद्धितजा पृजार्णव भूमिपतिस्ततार ॥ ९५
सुधारस सवगुणाधिवास सद्गन्धपुष्पाक्षतपूर्णपाणि ।
स्वस्त्यादिभिमङ्गलभारतीभि नरास सत्कृतफलावसाने ॥९६
आचन्द्रमार जयतूर्जिनर्धी सद्धममार्ग परमार्थसार ।
सुर्वीभवत्वाहतमत्रसघ सिद्धात्म्या स्फीततमा भवन्तु ॥ ९७
टना भवन्त्वाथिरगाधनाढ्य सुभिभानित्यात्सवभागयुक्त ।
राजा जितारिर्जिनधर्मभक्त्या न्यायेन पायात्सकलां धरित्रीम् ॥९८
पाषण्डिन स्वाश्रमवासिनश्च कृता स्वसस्था न विलङ्घयन्तु ।
यशांसि तिष्ठन्तु चिर पृथिव्या नृपा प्रणाम सकला भयान्तु९९
इत्यवमादि स्फुटमथतत्त्व वाक्य जनश्रोत्रसुख जगाद ।
महाजनस्त सकल निशम्य प्रतिप्रसादोदयवान् बभूव ॥ १००
तत महद्धा वरचूर्णवासै सहर्षिपिर्धि सलिलै सलीलम् ।
लाक्षारसैरञ्जनरेणुभिश्च चिक्षेप गात्रेषु परस्परस्य ॥ १०१
जिनेन्द्रपादाम्बुरुहार्पणेन प्रसिद्धनामग्रहणेन भूय ।
पूतां च पुण्या पुरसिद्धताया वसुधरेन्द्रा निदधौ स्वमूर्ध्नि ॥१०२
पूजानय शीलगुणप्रधानं समर्च्य सद्धर्मसुतारवृद्धि ।
महीपतिस्तूर्यरवैरनन्द्धि सान्त पुरा राजगृह विवेश ॥ १०३

प्रविश्यात्मगृह सुरेन्द्रमनापा
जिनेन्द्राग्रपूजास्थाराल्यराग ।
नृपा धर्मशास्त्रार्थशास्त्रप्रवीण
सतुष्टान्तरात्मा सुख सनिषण्ण ॥ १०४

१ म प्रमाणा यथा

गभिन रिरणा स्वभावनीना
  ग्निकृत्तारुणरपुजगत्मसु ।
कृतसुन्दहनमकाानान्मा
  जगन्नाप्यायनपण्डिता महेन्द्र ॥ २
पृथिवी' वन्निताभिवा मकृत्या
  द्रवता स्वदगुणस्तथाप्सु यत्र ।
सफल्या नृपनी गुणा समता
  सति वैरूप्यनमऽप्यगायमाना ॥ ३
मनुपु ममममवपु तपु
  मतिसवत्सरमागतपु तपु ।
परिपूर्णपयोधराभिरंगा
  वनिताभिमिपया मुग्व निपव' ॥ ४
वरतगामन्कृगीतनाम्ना
  न्मुरजध्वानविमिश्रिता सरागान् ।
अगृणाच्छूवणन्द्रियमियोम्ना
  न्यमन्नानां मधुरागरमयुक्तान् ॥ ५
गयन विमम मणिमन्दिप
  यमरागय परिरभ्य कामिन तम् ।
सदंनर्गघर्नस्तनमर्म
  मृदुदस्तैरपि पस्पृशुर्मर्हीन्द्रम् ॥ ६
मन्दिरामलम्मालालाचनानां
  वनितानां गुरनात्सवमियाणाम् ।

१ व प्रथुवी २ [वन] ३ [कागु] ४ [नि व] ५ [वमन्नमा]

स कथाचिन्तुल्यधीर्नृसिंह
   स्वभुजभ्यासिनगात्रुसन्यवीय ।
प्रविवेश सभागृह नरेन्द्रा
   मनिमञ्जिवेरमणिविभिन सिंह ॥ १३

मणिहारकिरीटचूडचित्र
   प्रथमन्लुण्डलचारुघृगण्ड ।
स मृग द्वरागन निपण्णा
   नियर्धी भानुरिवाद्रस्य मूर्ध्नि ॥ १४

विपुलर्द्धिपता धिया ज्वलन्त
   गरलीवामलपूर्णचन्द्रसौम्यम् ।
नृपति प्रसमीक्ष्य मन्त्रिवर्ग
   प्रसमन्य स्वमनागतं प्रयातन् ॥ १५

अपमिन्द्रगमा मार्द्दिर्वीत्या
   विभवनामनिमन स्वपयान ।
वपुषा यशसा च कामदेव
   इव एतत्प्रथमस्य गजया न ॥ १६

गुर्णधिरवाल्पमर्दवा
   इहता चाप नियागत स्वभावात् ।
प्रत्यधियनिर्भवा प्रणालीं
   नियमार्थीर्गति लोकमवाप ॥ १७

इति एषवद्धस्वयागमस्य
   न समयो मान्तु स्वसमपेश्वम् ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
   [illegible] ।
[illegible]
   [illegible] ॥ २०

[illegible]
   [illegible] ।
अतिमुग्धनया [illegible]
   परमाधाय हि [illegible] ॥ २१

यदि [illegible] महद्भि
   लभते [illegible] वा ।
सुलभा [‿] [illegible]युक्त
   स तु [illegible] देवभावम् ॥ २२

यदि [illegible] विद्वान्
   वरमित्थ [illegible] ।
उभयार्यजन प्रतिगृहीता
   ननु दर्वी [illegible] स किं [illegible] ॥ २३

---

१ म [illegible] २ म [illegible] ३ क [illegible], [illegible]] ४ म [illegible]

गृहमप्युदित भगवद्धनन
भवनीय ननु यस्य दीपनल्म्। ।
चरयंचरगन्धमाल्यधूपा
स च किं भास्यति निधन परस्य [illegible] ॥ २४
वरम प्रपद गुसम्कर्त य
उरिमात्नाय समस्तमाऽपि कार्या ।
परिभुय् सुगृगाल्नविद्मलिप्सा
स हि किं रक्षति दुर्बल परं स्वम् ॥ २५
क्षुधित परित्याप्य न भृगाल्य
विचर्ले छागमुपाहरस्यमय ।
पुल्पानपि ताम्भमय नह
यदि गृह्णाति स एव दवद्व ॥ २६
पल्लादनलाजपिष्टपिण्डै
परदर्प प्रतिभुञ्यन च यन ।
स परानर्गतिं वर्ध विभर्ति
धनतृष्णां त्यज देवमस्तु मस्मात् ॥ २७
यदि वाल्यल्लात्मजापत च
द्विरूप वनृगुण परीक्ष्यमाण ।
बल्वानथवा यदि कृती स्या
द्विरूप वाल्य इति प्रदर्शितस्य ॥ २८
अथ जीवगणप्रवालमृपु
पल्पुल्पाणि धनस्पानिपवा्यै ।

१ म म दीर दस २ म मार्वेवर ३ म म रि ४ [कार्य].
५ [°प्रति]

धर्णागुन उग्रर्वायनमा
  प्रत्येस म प गवणन बदु ।
दूरतो पितमममपर्तृद्धि
  सवम्पा भ्रियत म वागवन ॥ ३५
गविष टमसा प्रर्पाता (?)
  पम्पाप वमथ ट्रर्य यजम ।
विदुपां च पण्डिमां सभाम्य
  मनिमान्वाऽभिम्पद्ग्रमेवादम् ॥ ३६
जगन्नभवम्पामनार्थन स्पा
  पम्पासमभवाविम्मना हि न स्यात् ।
कुल्जानिवपुरयाश्वणपा
  म च युवया यम्न नद्पानीयम् ॥ ३७
अथ सवमिन्द्र स्वभावत
  मनु वेयथ्यर्पूर्णनि यमवर्ते ।
अकृनागमनापम्पान च
  नम्वस्य विदुषामविन्ननायम् ॥ ३८
स्वयमव न भानि स्पण स
  स यदि स्वर्णर्पनि धातुभार ।
न हि धातुर्गानि धाजनव
  न हि दुग्धं घृतभारमभ्युपत्यवीनाम् ॥ ३९
पनयायानि न यानि वृद्धिमव
  ननु यस्य भवस्वभावपश ।

१ [[३न्न न] २ [नर्गाप्मनायम] ३ [विदुषां ॥ चिन्त°] ४
क समुदे १, [हि वद्धत्वयुर्गी]

क्षणिका यदि यस्य सर्वभावा
  फलमस्य भवत्यसं यथास्व ।
गुणिनां हि गुणेन च प्रयाणा
  न च नश्यत्यपरति दुर्गति: ॥ ४६
ध्रुवता जगता यदीष्यते च
  स्थिरता तुल्यमता स्वयं स्वभावात् ।
गमनागमनक्रियानिवृत्ति
  न च गमागमनादयो न भास ॥ ४७
यदि सर्वमिदं सर्वतोऽस्त्यसिद्ध
  ननु तस्य विलापना प्रसिद्धा ।
अथ नन्तु पुन सर्वार्थसिद्ध
  स्वतःसिद्धो वचनं मृषा परस्य ॥ ४८
यदि चेष्टितमात्मन: सदा तु
  ननु कर्मेति तथा तु रात्रिगा ।
असतो ननु च गमनात्
  एतद भावाफल्गा हुताऽस्ति लोक ॥ ४९
अभिसर्पदितिवादा लोक
  पृथगाश न क्षिति न चात्मा ।
इति या विकल्पदृष्टिरेव
  सा च तेन प्रतिबाधिताऽन्यथा या ॥ ५०
परपिण्डवदेव औषधादि
  क्रियते येन परत्र इति चरस्य ।

१ प्र सर्वभाव २ [विकल्पाः] ३ [प्रतिपत्ति]

मनन्यान्धितया दशापिनाम्ये
परिवार्य भपन मचगुरुनी ।
न च शरन पपा विपाणा
न्निति दृष्य पतिगोनुपायपरस्यात् ॥ ५७
अवगम्य पुथमु न्यवार्णी
धनर्य संरमथाद्न्ति गाभ्यः ।
मतिमा वनव न्भत धाना
रनगार्थी न्भनरनिमाथु वाह्यात् ॥ ५८
अनिम्पाननृढमिद्र्मागि
मनमीन्पसणवाम्शनर्पति ।
व्यवसायवनामुपायपृथा
सपन्यरन च पथा पुर्त्वम्रिपाणा ॥ ५९
रिधिवोमहनानवाम्भ्व
प्रहभागपभरणान्पावभावा ।
वधिनानु नर्यवमागपुबल्ला
न हि नि भयनशारण भर्या न ॥ ६०
सवस्य नयभद्रमागनीता
पन्नवानविशषिनान्न एव ।
मतो पचनानुसारनीना
विदुषां भवति हनवा भर्या न ॥ ६१
स्वपुराहनवमपानवद्धा
सरवादीथ गर्गारनन्नवाम्य् ।

१ क वदराम्य २ [इवरव] ३ [इम म्य] ४ [वि [illegible]
[illegible]

धानमसमनि म्यग म जीवा
न त मुक्ति उभत नित्र्यला ॥ ६२
तस्मादपि यस्य क्रियागुणै स्या
स्म त मुक्ति लभत स कल्पषात्मा ।
स यस्य तस्मात्मणी गुणाभ्य
मतिमुन्याशु नियाति मुक्तिमात्मा ॥ ६३

॥

शुभकमयुत शुभानुबन्ध
फलमभाति परत साल्लगमा ॥ ६४
नरकुप्वतितीव्रतस्तनपु
श्रमनाशप्वमुखावहपु जीवा ।
अकृताथतया तमावृतपु
परिपत्यानुभवन्ति धारद स्वम ॥
वधबन्धपरिश्रमाद्यनथा
न्यहला भीमतमास्तिरश्चजीवा ।
जननार्णवमप्लवा भ्रमन्त
स्वकृताङ्के फलत समश्नुवन्ति ॥ ६६
दुरितान्मनुजा गुणैर्विहीना॰
परभृत्यत्वमुपेत्य दीनभावा ।
अवंयामि भयोर्दिता विषण्णा
मरण यान्त्यथवार्थिनो वराका ॥ ६७

१ [स्वकृताना] २ [अपयान्ति] ३ म भवार्थिता

यस्य प्रमाणं यदि यस्य पुमस्तत ...
हिंसानुबन्धा ... दिना ... ॥
प्राणातिपातश्च महानसर्वं सर्वेषु ...
अयमेनाऽन्य नमामि प्रविश्य जीवं समाश्रितं ...
येन रथ नेत्र ... कश्चिद्दया पुत्र यानि ...
इदं तदा धूर्तविटस्य वच ...
स्वमन्युमिश्रान्स्वयपुत्रपौत्रान् ...
मुग्धाथिनस्तान्सुगतिमस्तान् जुहुते ...
पशूनथाज्ञानगर्तानतायाश्च वाञ्छत स्वगमुख ...
आहारमात्राभिरतानभद्रान् हत्वा मडान्कि लभन्त ...
पश्यत ... निहत्य वेदापदशाद्विगतानुकम्प ।
यागस्य ... ॥
रसायनर्थपरशनिधार्हिंसा प्रोक्ता पुनर्जीवन्त्यथमेव ।
यपत्रयप्रोषितपिण्डपिण्डैर्यदिष्यत सन्निसर्व• पुराण ॥ ९८
नभश्चर• सर्वनृपप्रधानो वसुर्महात्मा वसुधातलऽस्मिन् ।
एकेन मिथ्यावचनेन राजा रसातलं सप्तममाससाद ॥ ९९
अद्यापि तस्य क्षितिपोत्तमस्य द्विजातिभिर्मन्त्रपदप्रवाणं ।
... यत्क्रियतेऽनभिज्ञैस्तदेव पर्याप्तमिहात्मवञ्चे ॥ १
... कृत निदान मधुपिङ्गलेन ।
... नाशृणाद्धारतजातमत्र ॥
... रोपण च मतिवद्धा ।
... ॥ २

१ [पतिमात्र
दिवस्तीनाममरद्र]
... ४ ...

दत्त पुरा इरन्तृपण दान सिमिच्छत सर्वजनाय शक्त्या ।
इति प्रतीता किल तस्य कीर्तिपद्मवीरस्य महीतलेऽस्मिन् ॥२३
तनाध्वरसार्थमदुष्टबुध्या स्वीकारित काष्ठमयाऽतिरौद्र ।
निर्भर्त्सितस्तेन पुनर्द्विजाच पश्चत्वमापत्सहसातिभीत ॥ २४
एतस्य विप्रस्य विराधनेन श्वभ्र गत क्रूर इति श्रुतिश्चत् ।
समस्तमर्त्यातिनिपातनेन यज्ञेन विप्रा न कथ प्रयान्ति ॥ २५
धर्मक्रियाया हि दयैव मूल दया विनष्टा परसत्त्वघातात् ।
तेनाप्युत दु खजनानि जीवस्तेना हि हिंसा परिवर्जनीया ॥२६
फल यन्त्या न हि (–⌣) पापाजगुर्नता चाद्रता न शान्ति ।
तत मुर्वपी सुखमत्र कुर्यात्पुरु च दयाक्रियया परस्य ॥२७
द्विजातपा प्रुग्यतमा नृलाच तद्धारयता लोकगति स्थितिश्च ।
देवाश्च सर्वा हवनक्रियाभिस्तृप्ति प्रयान्तीति च लोकवाद ॥२८
पत्राणि पुष्पाणि फलानि गन्धा वस्त्राणि नानाविधभाजनानि ।
सपूज्य सम्यग्गुरुभि समता स्वय द्विजा राजगृह प्रयान्ति ॥२९
प्रवृष्टरामा क्षितिपस्य यस्य द्वास्स्थैर्निरुद्धा क्षणमीक्षमाणा ।
तिष्ठन्त्यभद्रा पतन ब्रुवाणा भाग्य विमनस्तारिभूतिमूलम् ॥ ३०
यदाश्वर मीनिकुल्य त्वपण्यस्त भ यत भूतस्थाउपलाभम् ।
पराङ्मुखश्च नृपतिस्तथैव राज्याद्विनष्टा इव त भवन्ति ॥ ३१
भवन्ति रापान्नृपतद्विजानां क्षिप्रा दृग प्रज्वलिता इवाग्न ।
द्विजातिरापान्नृपत पुन स्याद्गगतस्तस्तेह इवाग्न्यपृष्ठ ॥ ३२
य निग्रहानुग्रहयोरशक्ता द्विजा वराका परपाप्यमीषा ।
मायाविना दीनतमा नृपभ्य कथ भव युत्तमजातयस्त ॥ ३३

१ [आ कारित] २ क °भेपुनता, [°भ्युनैशत्]

वन्ग प्रमाण यन्ति यस्य पुमस्नन उत्ता यनाता स्तन्त्रभीए ।
न्मानत शा यान मत्रयना न्मा पग्शाणार्गी मनन ॥ ११
प्राणानिपान १ मनन सम मपण पणा नामणा पनग ।
अ तपना १ नमामि भाग्य य जाव समामनान तामरद यम १३
यन वर नर र गा म्नि मन्दि या अ यान मग्न्नाम ।
न्न नगा कुलाविन्म्य तन्न न्यायग्गानि शनराजनम्य ॥ १४
म्मत अपि ना मयपूनयाजान गान्दिद म्याना यागाम्ननान
मुग्नार्ग तनम्नान्मग्निमप्रनानान जुम्न तत यामन्न तत म्यान
पञान शगानगनाननाथान नान्कन मगमुग्न न्यान ।
भाम्मगाराभगनानमन्त्रान न्या नमान्नि नभत तगतान ॥
यग्न म्ग गा तमनामिन्न य नन्यम्नादिगनानुश्म्य ।
गाणम्यन तन्न ना मानिम्न रगम्पन धन्नमुग्व तन्न ॥ १३
म्नाप भुतनवान गातम्ना प्रान्ता पुनतान्यायमत ।
वन नयनाप नागन्गान्गाग मन मातमप पुराण ॥ १८
नम तत नतनगतशाना तमपग मा तम शान त म्मिन ।
पत्तन प्र नात तनन शना तमान न समपमामगान ॥ १९
भगाप नम्य । [illegible] ।
[illegible] ॥ २०
[illegible]
[illegible] ॥ २१
[illegible]
[illegible] ॥२२

[illegible]

दत्त पुरा हूरनृपेण दान किंचिच्छ्य मर्वजनाय शक्त्या ।
इति मनीता किल तस्य कीर्तिर्यदुमवीरस्य महीतलेऽस्मिन् ॥२३
तनाथरसार्थमदृष्टबुध्या म्योनारित फाष्ठमयाऽनिरोद्र ।
निर्भर्त्सिततस्तेन पुनर्द्विजाश्च पञ्चत्वमापत्सहमातिभीत ॥ २४
एकस्य विप्रस्य विराधनेन श्वभ्र गत क्रूर इति श्रुतिश्चत् ।
समस्तसत्त्वातिनिपातनेन यज्ञेन विप्रा न कथ प्रयान्ति ॥ २५
धर्मक्रियाया हि दयैव मूल दया विनष्टा परसत्त्वघातात् ।
तनात्मनुष्ट दु व्यसनानि जीवस्तना हि हिंसा परिवर्जनीया ॥२६
फल कल्प्या न हि [—॰] पाषाणभूर्नेना षाद्रवता न यालि ।
तत गुर्वषीं गुणमघ कुर्यात्सुखं च दयालिमयपापरेभ्य ॥२७
द्विजानया मुग्यनमा नृपाश तद्वावयता लाकगनि ख्यिमिथ ।
देवाश्च सर्वा हवनक्रियाभिस्तृप्ति प्रयान्तीति च लोकवाद ॥२८
पत्राणि पुष्पाणि फलानि गन्धा वस्त्राणि नानाविधभाजनानि ।
सहैव सम्यग्रहुभि समता स्वयं द्विजा राजगृह प्रयान्ति ॥२९
महप्रवामा क्षितिपस्य सम्म द्वारस्थनिरुद्धा क्षणमीक्षमाणा ।
तिष्ठन्त्यभद्रा षरण ब्रुवाणा नात्र विमनत्परिभूतिमूल्य् ॥ ३०
यद्दीश्वरं मीतिमुख स्वपश्यैस्तम न्यन भूतलराज्यलाभम् ।
पराङ्मुखश्च दृष्टिनिरर्थक राज्याद्विनष्टा इव त भवन्ति ॥ ३१
भवन्ति रापान्नृपमाद्विजानां द्विषा दा मज्वलिता इवाग्र ।
द्विजातिरोपान्नृपत पुन स्यादुद्यान्मवन्त्रह रक्षाम्यवृष्ट ॥ ३२
य निग्रहानुग्रहयोगमक्ता द्विजा वराका परपाप्यभीता ।
मायाविना दीनमया नृपश्च सर्व भवन्त्युभयजानपेक्ष ॥ ३३

१ (भा कारित) २ क अनुज्ञा, (क ज्ञदाय)

[illegible] ॥

[illegible] ॥ ५५

[illegible] ।

[illegible] ।

[illegible] ।

[illegible] ॥ ५७

[illegible] च [illegible] ।

[illegible] ॥ ५८

[illegible] ।

[illegible] ॥ ५९

[illegible] ।

[illegible] ॥ ६०

[illegible] ।

[illegible] ॥ ६१

[illegible] ।

[illegible] ॥ ६२

[illegible] ।

[illegible] पवित्रम् ॥ ६३

[illegible] ।

[illegible] ॥ ६४

[illegible] ।

[illegible] ॥ ६५

[illegible]

यादृशि दानानि पुरा द्विजेभ्यो दत्तानि नानारसवर्णवन्ति ।
फलन्ति तादृशि नृणामपत्याज्जन्मन्यमुत्रेति जनप्रवाद ॥ ६७
श्वभि शृगालैरपि गृध्रकाकै सगर्दभै[1] सूकरचासहस्रैम ।
यान्यत्र स्पृष्टान्यशुचीनि तैश्च दत्तानि तान्यत्र तु किं द्विजेभ्य ।
नापुत्रका स्वर्गमिम जयन्ति नापुत्रका स्वर्गगतिं लभन्ते ।
इतीह पक्षा यदि यस्य पुंस कुमारभूरि मतिना निविष्टा ॥६९
यत्रश्च लोके बहुभिर्न दृष्टस्तत्तत्प्रमाण यदि यस्य न स्यात् ।
वेदश्रुतीहासपुराणधर्मास्त्र प्रामर्णक्न न तु मदिष्टा ॥ ७०
असत्प्रसूतिस्त्वसतो यदि स्याच्छशस्य शृङ्गान्मृगतृष्णिका स्यात् ।
सत प्रसूतिस्त्वसतो यदि स्याद्दग्धस्य बीज शशशृङ्गत स्यात्॥७१
असत्प्रसूतिश्च सता यदि स्याच्छशशृङ्गत किं न भवेच्च पुष्पम् ।
सत प्रसूतिस्तु सता यदि स्यादप्रजल वानलशाऽद्भुता[2] वा ॥७२
द्रव्ये सति क्षेत्रयुते च काले भावे च भावान्तरसंनिबद्धा ।
भवन्ति भावा भुवनत्रयस्य सहेतुका क्वचन निर्निमित्ता ॥७३
नास्ता हि रुद्रस्त्रिपुरप्रणाशादुमापतित्वात्प्रतिसंभवाच्च ।
अनङ्गभङ्गादसुरापयानाज्जटाक्षिमूर्धवृषवाहनाच्च ॥ ७४
अग्निमुख वदसुरेश्वराणां याऽर्धाभ्वरस्यापि मुख ध्रुव स ।
आत्मानमात्मैव च वर्षयेच साऽन्यान्क्व मुञ्चति वञ्चितात्मा ७५
ब्रह्मापि नास्ता हरिसारथि[3] स्याभिर्शुम्भ[4]शुम्भासुरमर्दनाच्च ।
तिलासमाद्भ्रमतिदर्शनेन चत्र यता धवलचतुष्टपत्वम् ॥ ७६
नास्ता हि विष्णुर्बलिबन्धनेन तुरङ्गमास्यप्रविदारणाच्च ।
अनादिनाशाद्गजदन्तकर्षाणूरकंसादिसुराभिघातात् ॥ ७७

१ क शूकरभास्त्र, [शूकरचार] २ क वानलाशाऽद्भुत वा ३ क हरे
४ क नि शुम्भ

अर्हन्त एवाभयदानदक्षा अर्हन्त एवाप्रतिवीर्यसत्त्वाः ।
अर्हन्त एवामलसत्त्वरूपा अर्हन्त एवातिशयर्द्धियुक्ताः ॥ ८९
अर्हन्त एवाक्षयया विहीना अर्हन्त एवारिभयैरपेताः ।
अर्हन्त एवाचलमोक्षसौख्या अर्हन्त एवातुल्यभासभासः ॥ ९०
अर्हन्त एव त्रिजगत्प्रपूज्या अर्हन्त एव त्रिजगच्छरण्याः ।
अर्हन्त एव त्रिजगद्वरेण्या अर्हन्त एवाखिलतापमुक्ताः ॥ ९१
तानर्हतः शासनमाविगन्त्वा तद्वारयनीतार्थमत मपद्य ।
संसारनिष्ठामुपगम्य धीरा निर्वाणसौख्यं परमाप्नुवन्ति ॥ ९२
तैस्तैः पुनर्गाभिरवैदिरार्थैर्नरनाथ्यार्थमतिप्रवीणैः ।
विवक्षुभिर्वीक्षितपक्षमार्गं व्यपक्षसिद्धिं त्रिजगाद राजा ॥ ९३
कुहेतुदृष्टान्तविनष्टमार्गान्कुगाननीत्यानृतलग्नमनांस्तान् ।
निरुत्तरैर्गौरवपदैर्नरेन्द्रो विघाधयामास तदा सदस्याम् ॥ ९४
प्रधानमन्त्रीश्वरशिष्टवर्गाः सुगाहिनामात्यसभाविदश्च ।
प्रबुद्धपद्मप्रतिमाननास्ते भृशं महृष्टा गतपक्षरागाः ॥ ९५
नरेन्द्रसद्वाक्यविबुद्धतत्त्वाः प्रमप्रबुद्धीन्द्रियरागमोहाः ।
विपक्षमिथ्यात्वमपायदोषा श्रान्ता प्रभूनुर्बहवोऽपि तत्र ॥ ९६

इति विमतिमतिप्रबोधनार्थं
स्वमभिमतं च धृतिप्रवृंहणाय ।
सुहृदयपरिनिर्मलं नृसिंहः
सदसि जजल्प मनोहरैर्वचोभिः ॥ ९७
पुनरपि जिनशासनातिभक्त्या
परसमयानपविध्य भूमिपालः ।

१ [भाग] २ [सदस्यान्] ३ म हृति

अश्रद्धाना ये धर्मं जिनप्रोक्तं कदाचन ।
अल्पधतरविभ्रान्ता मिथ्याज्ञानपरायणाः ॥ ८
अनाद्यनिधना सर्वे मग्नाः संसारसागरे ।
अभव्यास्ते विनिर्दिष्टा अन्धपाषाणसंनिभाः ॥ ९
भव्यैः मानवत्वपु सत्यं संप्रकुर्वत ।
यद्वाद्यन्नद्य नैष्ठव शाश्वत ये च निरयव ॥ १०
अनादिनिधना यान्ते निर्यान्त्यपि त्रिभिर्युताः ।
भव्यास्ते च समाख्याता हेमधातूपमा स्मृता ॥ ११
सर्वकर्मविनिर्मुक्ताः सर्वभावार्थदर्शिनः ।
सर्वज्ञाः सर्वलोकार्च्याः सर्वलोकाग्रधिष्ठिता ॥ १२
निष्पन्धा निःप्रतीकारा समस्तौत्सुक्यपरायणा ।
ये च सर्वोत्तमा लोकान्ते सिद्धाः संसारवर्जिताः[1] ॥ १३
षट्प्रकारविभक्तं तु पुद्गलद्रव्यमिष्यते ।
तस्य नाम विभक्तं तत्कथयामि यथाक्रमम् ॥ १४
स्थूलस्थूलं तथा स्थूलं स्थूलसूक्ष्मं यथाक्रमम् ।
सूक्ष्मस्थूलं च सूक्ष्मं च सूक्ष्मसूक्ष्मेण षड्विधम् ॥ १५
भूम्यद्रिवनसौधमूलविमानभवनादय ।
पृथिव्यादिकमिदं द्रव्यं स्थूलस्थूलमुदाहृतम् ॥ १६
तनुत्वद्रव्यभावाद्य छिद्यमानानुसर्पि यत् ।
तैलोदकरसक्षीरघृतादि स्थूलमुच्यते ॥ १७
चक्षुर्विषयमागम्य ग्रहीतुं यन्न शक्यते ।
छायातपतमोज्योत्स्नं स्थूलसूक्ष्मं च तद्भवेत् ॥ १८

१ [सर्वोपमातीता]

स्वस्वपदग्रपपिता प्रयन्य श्री
निर्गान्तिमुपर्यानिप मन पत्चत ॥ ०८

न [illegible] नवगमनगान ।
[illegible] पुनरन तत द्रुष्ट रमा यंत ॥
नि [illegible] निका नाम
[illegible]ज्ञावन्मानसम सग ।

षड्विंश सग ।

अन्नमनामिन पुण्य स्याद्वान्न विभूपितम् ।
अथयती भग्नानन्न वस्य द्रव्यानुयोजनम् ॥ १
अनन्तपर्यय द्रव्य सामान्यादिकमिष्यत ।
तत्र द्रव्या विनिर्दिष्ट जीवाजीवस्वभावत ॥ २
तत्र त्रिविध प्रोक्त गुणैर्द्रव्यैश्च पर्ययै ।
चतुर्धा भिद्यत तत्र रूपारूपक्रियागुणै ॥ ३
पञ्चास्तिकायभन्न पञ्चधा भिद्यत पुन ।
तत्र भिद्यत पोटा षड्द्रव्यसविभागत ॥ ४
जीवपुद्गलकालाव धर्माधर्मो नभोऽपि च ।
षड्द्रव्याण्युक्तिनान्यत्र तषां लक्षणमुच्यत ॥ ५
उपयोगलक्षणा जीवा उपयोगो द्विधा स्मृत ।
ज्ञानन दर्शननापि यदर्थग्रहण हि स ॥ ६
जीविष्यन्ति च जीवन्ति जीवा यथाप्यजीविषु ।
त च जीवास्त्रिधा भिन्ना भव्याभव्याश्च निष्ठिता ॥ ७

१ [illegible] धर्माधर्मनभासि च   २ [ये चाप्यजीविषु]

अश्रद्धाना ये धर्मं जिनमार्गप्रभाषितम् ।
अलब्धतत्त्वविज्ञाना मिथ्याज्ञानपरायणाः ॥ ८
अनाद्यनिधनाः सर्वे मग्नाः संसारसागरे ।
अभव्यास्ते विनिर्दिष्टा अन्धपाषाणसंनिभाः ॥ ९
अर्हद्भिर्भाषितं सम्यक् तत्त्वार्थं समनुव्रतैः ।
श्रद्धावन्तश्च भव्यास्ते राघव ते च निश्चयम् ॥ १०
अनादिनिधना काले निर्यान्त्यपि त्रिविधा पुनः ।
भव्यास्ते च समाख्याता हेमधातुसमाः स्मृताः ॥ ११
सर्वकर्मविनिर्मुक्ताः सर्वभावार्थदर्शिनः ।
सर्वज्ञाः सर्वलोकाग्र्याः सर्वलोकाग्रधिष्ठिताः ॥ १२
निर्बन्धा निःप्रतीकाराः समसौख्यपरायणाः ।
ये च सर्वोपमातीतास्ते सिद्धाः संप्रकीर्तिताः ॥ १३
षट्प्रकारविभक्तं तत्पुद्गलद्रव्यमिष्यते ।
तस्य नाम विभक्तं च वक्ष्यामि यथाक्रमम् ॥ १४
स्थूलस्थूलं तथा स्थूलं स्थूलसूक्ष्मं यथागमम् ।
सूक्ष्मस्थूलं च सूक्ष्मं च सूक्ष्मसूक्ष्मेण षड्विधम् ॥ १५
भूम्यद्रिवननीमूलविमानभवनादयः ।
इत्येवमादिकं द्रव्यं स्थूलस्थूलमुदाहृतम् ॥ १६
मनुष्यद्रव्यभावाय छिद्यमानानुवर्ति यत् ।
तैलादिवरसाक्षीरघृतादि स्थूलमुच्यते ॥ १७
चक्षुर्विषयमागम्य ग्रहीतुं यन्न शक्यते ।
छायातपतमोज्योत्स्नं स्थूलसूक्ष्मं च तद्भवेत् ॥ १८

१ [illegible]

समयावलिनाद्यश्च मुहूर्तनिगादय ।
परमार्सनुवर्षाश्च युगाद्या कालपर्यया ॥ ३०
आकाश द्यपि सर्वभिम्बवगाहनलक्षणम् ।
तत्र मानं द्विधा भूया लोकालोकसमाश्रयम् ॥ ३१
द्रव्येषु पञ्चभिर्व्याप्तं लोकाकाशं प्रतिष्ठितम् ।
अलोक स्वाद्व पञ्चानां द्रव्याणां नास्ति संभव ॥ ३२
परिणामाज्जीवभावादिसपरागकारणान्यपि ।
कर्तृत्वान्यि मय चाय मूर्तिमत्वादिषु चत ॥ ३३
एवमन्यसमर्थकस्या समस्तायावाचकम् ।
तत तद्विधं द्रव्यं विज्ञानस्य विपर्ययं ॥ ३४
जीवाश्च पुद्गलाश्चैव परिणामगुणान्विता ।
परिणामे न गच्छन्ति शेषाणीति विदुर्बुधा ॥ ३५
जीवद्रव्यं हि जीव स्यात्शेषं निर्जीव उच्यते[1] ।
मूर्तिमत्पुद्गलद्रव्यममूर्त शेषमिष्यते ॥ ३६
धर्माधर्मवियज्जीवास्ते नैकसमवर्तिन ।
एकस्त्वणु काल स्याद्वा नैकश्च पुद्गल ॥ ३७
परमाणुश्च कालश्च निष्प्रदेशावुदाहृता ।
शेषाणि सप्रदेशानि वर्णिता पर्यवसतथै ॥ ३८
धर्माधर्मजीवाश्च असंख्येया प्रदेशत ।
प्रदेशा वियतोऽनन्ता इति सर्वविदां मतम् ॥ ३९
जीवाश्च पुद्गलाश्चैव [illegible] सगुणा ।
धर्माधर्मवियत्कालाद्यन्तं च निष्क्रियं स्थिरं ॥ ४०

१ (षड्भिर्स) २ ख तद्विधं ३ क नि[illegible]

१०

नाम च स्थापना चैव द्रव्यं द्रव्यार्थिकस्य च ।
निक्षेपास्त्रय आत्ता भावः पर्ययस्य तु ॥ ५२
न हि द्रव्यार्थिको नाम नयः कश्चिद्व्यवस्थितः ।
पर्यायार्थिको नापि किंतु भावाद्व्यवस्थितिः ॥ ५३
उत्पद्यन्ते विनश्यन्ति नियमात्पर्यायार्थिनः ।
न जायन्ते न नश्यन्ति भावा द्रव्यार्थिकस्य च ॥ ५४
ऋते द्रव्यान्न पर्याया द्रव्यं वा पर्ययैर्विना ।
स्थित्युत्पत्तिनिरोधाश्च द्रव्यलक्षणमुच्यते ॥ ५५
मात्ता स्थित्यादयस्तेऽपि नया स्वपरलक्षणम् ।
न भवन्ति यतस्तस्मात् सत्त्वे तौ नयौ स्मृतौ ॥ ५६
न सम्भवति संसारः द्रव्यार्थिकनयस्य यत् ।
न पर्यायार्थिकस्यापि[1] [illegible] ॥ ५७
सुखदुःखोपभोगस्तु नित्यस्यापरिणामिनः ।
घटते नाप्यनित्यस्य सर्वथोच्छेददर्शनात् ॥ ५८
योगतः कर्म बध्नाति स्थितिस्तस्य कषायतः ।
यथा नित्यानित्यत्वाद्य बन्धस्थितिकारणम् ॥ ५९
तस्मादुक्ता नयाः सर्वे स्वपक्षाभिनिवेशिनः ।
मिथ्यात्वमेत एवैते तत्त्वमत्यायविधिना ॥ ६०
मणयः पद्मरागाद्याः पृथक् पृथगवस्थिताः ।
रत्नावलीति संज्ञां ते न विन्दन्ति महार्घिणः ॥ ६१
यथैव गुणसूत्रेण यथास्थानं नियोजिताः ।
रत्नावल्या हि कथ्यन्ते संज्ञाख्यां लभन्ति च ॥ ६२
तथैव च नयाः सर्वे यथार्थं विनिवेशिताः ।
सम्यक्त्वाख्यां प्रपद्यन्ते भासन्ते सत्यमानि च ॥ ६३

१ [पर्यायार्थिकस्येति]

अविरोध पुन स्याद्यस्त्यपर्यायग्रहात् ।
स पुनः द्वेन धेत्पुन नयद्वपर्यायग्रहात ॥ ७५

[स्याद्वादः स्यात् पूर्वस्मिन्सर्वस्मिनुभयार्पितं ।
उभयाः पादयान स्यान्निति द्वैविद्यमयसन] ॥ ७६

स्याद्वादस्तु विरागण सहस्र र्थ र्वन्यदे ।
अथवा स प्रवन्धेन सापरनाय प्रतउयन ॥ ७७

ननत्र नेन इति भेदपारमर्थ प्रताउयन ।
एवा नवान्त वि स जीवपापा विनार्पति ॥ ७८

जीवपाप्रापनिरुपथ पूर्तिवाद्यः सवन्तते ।
एवा नानरय जायारतेरपविपार्धिपनर्जन ॥ ७९

अपि स स्यान्मनुपयनु मामीधी गुहरननपा ।
सन्दुर्पयमिति सवत्र स्याद्वादस्य विवन्धना ॥ ८०

स्यान्त स्यात् पूर्वस्मिन्पाराय तुभयापि ।
उभयो पान्धीन स्यान्निति द्वैविध्यवसने ॥ ८१

भनेकान्ता नानेकान्त स्यादिस्यर्थ वन्यत ।
अनेकान्तानेकान्त इति अंगी अति हन्त ॥ ८२

सापानेकान्तनन्तय किञ्च स्याद्वन्ट र सयन ।
सदृशाये विसाभाव सोदपाया स लिम्पनि ॥ ८३

सयावादि स्पपदी मधुस्याद्गीवो व सोरति ।
सापदनर्वादत विदेयं सान्दद्देश्नयत दाक ॥ ८४

दत्तान्त्वर्थनेनरदयोपति दूव ।
एवा एवात्र स्तु साहासादयदृरिसद ॥ ८५

१ ८ पुस्त दस ९ ८ ८ हस्तेन

द्रव्यार्थिकस्य तस्यायमेकः स्यात्पर्यायार्थिनः ।
अनेकमिति निर्दिष्टं तत्त्वं जिनागमे ॥ ८६
पितृपुत्रादिसम्बन्धे एकस्मिन्पुंसि यथा ।
न ह्येकस्य पितृत्वेन सर्वेषामपिता भवेत् ॥ ८७
चतुर्विधस्वभावोऽस्य पर्याया वस्तुनः स च ।
प्रमेयत्वं हि हेतुः स्याद्घटो दृष्टान्त उच्यते ॥ ८८
तस्मात्तत्त्वपरीक्षायामिदमेव समञ्जसम् ।
स्वायंभुवं प्रवचनं विद्वद्भिः समुपासितम् ॥ ८९
मिथ्यावादसमूहस्य भद्रं जैनस्य धर्मतः ।
अमृतं स्वादुतः पुंसां सुगमश्च सुमेधसाम् ॥ ९०
श्रद्धां कुर्वन्ति ये तस्मिन्नेधन्ते भावतश्च ये ।
ते सम्यग्दृष्टयः प्रोक्ता प्रत्ययं ये च कुर्वते ॥ ९१
तन्मूले ज्ञानचारित्रे मुक्तेरतानि साधनम् ।
रत्नत्रयमिदं मोक्ष सोपानं स्वर्गमोक्षयोः ॥ ९२
एतन्मृत्युजराजातिसततातङ्कभञ्जनम् ।
निर्वाणस्वास्थ्यसंधानं पवित्रं परमं शिवम् ॥ ९३
त्रयाणां समवायेन मुक्तिमार्गः प्रशस्यते ।
निर्दिष्टैकदृष्टा तात्पर्येण न प्रसिध्यति ॥ ९४
तथापि तेषु सम्यक्त्वं श्रेष्ठमित्यभिधीयते ।
महीसलिलजीवानां सति योगे ॥ जीववत् ॥ ९५
दर्शनाद्भ्रष्ट एवानुभ्रष्ट इत्यभिधीयते ।
न हि चारित्रविभ्रष्टो भ्रष्ट इत्युच्यते बुधैः ॥ ९६

१ क सबध २ [धर्मक] ३ [स्यादत] ४ म तस्मिन्ने° त

द्व्यादेनां वृद्धिमत परं तु संख्यां प्रवक्ष्यामि यथाभिधानाम् ।
एकं द्विचाप घनं शतम् द्व्यादशं तदचपूर्वं वदन्ति ॥ ७
द्व्यादेन सं स्वयुत हि संख्या गुणादेनां तां च वदन्ति कोटिम् ।
संख्या प्रतीनि स्वोधिरा चतुर्भि पूर्वाङ्गमेव मुनिभि प्रदिष्टम् ॥८
हृनिस्तु सम्यक् हि पूर्वमेव पूर्वाङ्गमाहु हृनिनादिनं तद् ।
दैनादेनं तथ हि सर्वेपव सदादेन चापि (-) नाङ्गमाहु ॥ ९
तत पर तथ परस्परेण गुण्य च विद्याङ्गणवारेण च ।
तथा तु संख्या प्रमत प्रवन्य पृथक्पृथक्पूर्वमुनिप्रणीता ॥ १०
तता नत तदन्तिनाङ्गमस्मानानथ भूयो नन्ति निगाद ।
स तु सहस्र्युत च पूर्वं पद तत स्याच्चयम च तस्मात् ॥११
तत पर तत्तुमु तृतीय तथ भूयोऽप्य टं निगाद ।
ततश्च विर्या द्मन तयोर मह सनस्त्यो प्रयुत प्रतरयम् ॥ १२
तत निरीप स्वनियुत च महल्लिका चापि च चर्चिका च ।
संख्याप्यतीतं च तत प्रमाणमौपम्यगम्यं मुनयो वदन्ति ॥ १[illegible]
संख्यप्रमाणं प्रवर्तन्ति तज्ज्ञास्ततस्त्वगरयपमन ततो च ।
पर्वपर्वा त्रिविधप्रकार नवप्रकार ह्युपमामनन्ति ॥ १४
व्यवहारपल्य प्रथम वदन्ति न तत्र किंचित्सहायमस्ति ।
उद्धारपल्यं च ततो द्वितीयमद्धारपल्यं च पुनस्तृतीयम् ॥ १[illegible]
विष्कम्भमानं खलु योजनं स्यात्परिक्षिप्तं त्रिगुणाधिकं च
उत्सेधतो योजनमेव यस्य तत्पल्यमाहुर्गणितप्रधाना ॥ १[illegible]
एकादिक सप्तदिनानि यावज्जातस्य रोम्णां खलु यत्र रथ्ये
अनग्रकल्पाग्रनिखण्डितानां निरन्तरं तैर्दुसम प्रपूर्णम् ॥

१ क पर्वमक २ क द्मन ३ क उदार ४ [महत्तम
५ [वर्द्धस्य]

शताहत तथ सहस्रमेक द्विसप्तपद्म्याहतपूर्वनाम्नाम् ।
आयुस्स्मृत नाभिसुतस्य सम्यग्द्विसप्ततिश्चाप्यजितस्य पूर्वा ५१
स्यात्पष्टिरथा जिनसभवस्य स्यादिता पञ्चसु तीर्थकृत्सु ।
प्रपण च द्वे स्वतु पुष्पदन्त श्रीशीतल त्वथमुदाहरन्ति ॥ ५२
द्विसप्तपद्मान्यसमामरस शताहत श्रेयसमायुरुक्तम् ।
द्विसप्ततिश्चापि हि वासुपूज्य षष्टिस्तथायुर्विमल जिनन्द्रे ॥ ५३
त्रिंशद्दशैव च तथा प्रयाणां शून्यत्रय पञ्चनवचतुष्का ।
षड्वर्षजिना स्यात्प्रवतिनस्वनस्य मल्लिजिनशून्यात्तरपञ्च पञ्च ॥५४
त्रिंशत्सहस्र मुनिसुव्रतस्य नम सहस्र दशसगुण तत् ।
नम सहस्र शतमथ पार्श्वे द्विसप्तति स्यात्त्वथ वर्धमान ॥ ५५
समुद्रकोटीस्त्वजितन नाभ्या शताहता पञ्चगुणा च भूय ।
तत्तनर स्यादृषभ जिनस्य चाति मन्दि हि पुराणविद्भि ॥५६
त्रिंशद्दशाता नवति प्रदिष्टा अत सहस्र नवतिस्तथात ।
शत सहस्र नवसंगुण तु स्यात्सप्तपस्यान्तरमर्हतस्तु ॥ ५७
तताऽन्तर तत्पर्वतिस्तु काल्या नवैव काल्या नवमान्तर तत् ।
समुद्रकोटीगणितप्रमाणात्स्याद्दशाम तरक नवानाम् ॥ ५८
षट्पष्टिसख्या नियुतप्रमाण षड्विंशतिश्चापि सहस्रपिण्ड ।
शतन युता किल सागराणां कोटी तथाना दशमान्तर स्यात् ५९
पद्मा नवत्रिंशदथा नवाथ चत्वार एव त्रितय तथान्यत् ।
पादानपल्यानसमुत्सरत्या षण्णां जिनानामिदमन्तर स्यात् ६०
शान्तऽन्तर सप्तमपार्धपल्य कोटिसहस्रानकृत समानम् ।
अध्यधपल्य किल कोटिपत्र तत्कोटिसहस्रकमरान्तर स्यात् ॥ ६१

१ म पटलार्ध २ क शतमेव पार्श्वे ३ म मतान्तरं स्यात्

न नाम्ना पण्णवकाम्न नया पडन वपाम्न नमम्नु पव।
सम्मना न्याम्न पुनम्यगानिग्याप्रमम्चापि गर्न समताम्॥ २
पनाशना द्व च शन ममन पा वानग न कथित यथावत्।
त्रिमप्रमग्य न मम्मामक वागम्य नागान्नग्मुक्तमतन्॥ ६३
चतुथभागा न पुर्नाद्विभाग पाम्नानभाग परिपूणभाग
पाम्नानस्यापि पुनाद्विभाग पल्यस्य नम्यापि चतुर्थनश्च॥ ६४
पतावना काल्पपरिच्छन्न नीअम्य विन्छन्न उन्माहतश्च।
सपुम्पन्नाग्निषु समसु स्यान्नाग्नतया मनत पव जात॥ ६५
नाभयनाम्ना न न कुन्थ्यमानवपाह मया रविमानमुग्यातं।
नन्याजितौ ना विजयाद्विमानाच्चौ वैजयन्ना मुमतीन्दुभामौ॥ ६६
नमिरुत्वथारव्य हि ना जयन्तान्मा र्निमिश्चाप्यपराजिताग्याद्।
ता माणना पाश्वमुनिव्रताग्यात्रभ्यागतावप्रतिमप्रतापौ॥ ६७
नयास्तथानन्तजिन्तिमन पुष्पात्तरात्नायमुरममया।
शुना मनाम्रथ वासुपूज्य श्रीशीतलस्वाम्णनम्न्युन वान॥ ६८
सहस्रपूनाद्विमल्क वगतादथाम्णाग्या खलु पुष्पदन्त।
ग्रैवयराय प्रथमाद्विमानादभ्यागत सभवसयनन्द॥ [illegible]
सुपार्श्वनामा किल मध्यमाग्याद्द्वै च पद्मप्रभ आयया म।
उपहर्ता नागणभाविनानामभ्यागतिनै कथिता मयपम॥ ७
आग्रम्तु नाभिर्जितशत्रुनामा तृतीय आसीज्जितराजमग।
स्मपवरंवध हि मघराज स्यात्सुमतिप्रश्च महाबलश्च॥ ७१
सुग्रीवनामा गुरुढा रथान्ता विष्णुर्नसु स्यात्ह्तवर्मसंज्ञः।
श्रीसिद्दसनम्नरथ भानुराज स विश्वसेन किल शौर्यपर्मा॥ ७४

१ म थाने २ म पद्माघातादूद्वे ३ क °विमानश्चन्यात् ४ निमित्तयार्थ
५ म राजस्य

शम्भि-यजाना ग्रिमन्ना मुनान्द्रा रमस्नथा रत्नपुर प्रसूत'।
श्रीमुव्रना राजगृह रभूव नमिन्र प्रतिमिथिलाप्रसूतौ ॥ ८४
अरिष्टनमि जिन शौयपुर्या वीरस्नथा कुण्डपुर रभूव।
अरन्र र रन्र नरार शान्तिस्त्रया ाप न नागपुरे प्रसूता'॥ ८५
इक्ष्वाकुर या ग्रन्र पार्श्वर चन्नार प्रजार कुम्भवीरा।
द्वौ चापरिष्टा रवित्रजानाग्रस्नथर जिन नाथ एक ॥ ८६
ग्रगणरण ग्रन्र पाश्वर च द्रप्रभा द्वौ च जिनौ जिताशौ।
द्वा द्वा न म याज्ञनगल्यरणा द्वारर दूर्वाङ्कुरकाण्डभासौ ॥ ८७
अरिष्टनमिर्मुनिसुव्रतश्च द्वावप्यम्र गौतमगात्रजातौ।
नषा जिनन्द्रा ऋषभान्विया न्याता पुन काश्यपगोत्रवंश्या
मान्। पार्श्वा रगुपुज्यपुत्राऽप्यरिष्टनमिश्च नथर वीर ।
रामारराज रयसि प्रयाता भुक्ता भुव न प्रयया शषा ॥८९
भारिष्टनमिरपभा जिन द्र म वासुपूज्यश्च जिना महात्मा।
पल्यङ्कन सिद्धिमुपागतास्त स्थित्वैव शषा परिनिवृता स्यु ९०
र गामनार वृषभा महात्मा चम्पापुर वीर ।र वासुपूज्य ।
रगारनाथ पनरुजयन्त पावापुर श्रीजिनवर्धमान ॥
षा जिनन्द्रास्तपस प्रभावाद्विधूय कर्माणि पुरातनानि।
वीरा परा निर्वृतिमभ्युपता समस्तशास्त्रापरनामरपु ॥ ९२

इति कुलकरदशदानुमुन्या
इक्ष्वरचगरचप्रपाणयश्च ।
इह च नरवरा श्रुता मया य
परिकथिता भवतां तामागलस्त ॥ ९३

रूपेण वर्णेन गतिस्थितिभ्यां वाक्येन दृष्ट्या वपुषा श्रिया च ।
विज्ञानशीलस्थिरमित्रभावै पित्रा समा राजसुता बभूव ॥ ७
प्रमत्तमातङ्गविलासगामी शरत्सुपूर्णामलचन्द्रकान्त ।
विचित्रसल्लक्षणमण्डिताङ्गा रजःअतिमात्र नयनाभिराम ॥ ८
स नीतिचक्षुर्मतिमान्विपश्चि कलाविदग्धो व्यसनादपेत ।
शुचिश्च शूर सुभगश्च नित्य बालोऽप्यबालो गुणशीलवृत्तै ॥ ९
किं देवविद्याधरकिंनराणां सुत प्रवज्यावनिमाजगाम ।
आहोस्विदङ्गाविपर्यवरनङ्गा विस्मापनाय स्वयमागत स्यात् ॥ १०
तथैव शेषाश्च महेन्द्रपत्न्य सुरेन्द्रपत्नीसमचारशील्य ।
अतुल्यरूपास्तनयानविन्दन् शुभाङ्गेय सत्कृतया यथैव ॥ ११
अमात्यसेनापतिमन्त्रिपुत्रा सुताश्च सामन्तनरेश्वराणाम् ।
पुन प्रधानर्द्धितमात्मजाश्च नरेन्द्रपुत्रै सहसम्प्रदाना ॥ १२
समानशीला समरूपवेषा गुणै समेता मनसा क्रियाभि ।
परस्परस्नेहनिबद्धभावा शिशिभिरे राजसुतं कन्याश्च ॥ १३
यस्यात्मजा नागकुमारकल्पा बलं च यस्यारिजनप्रमाथि ।
यस्यासमो वैश्रवणो धनेन विभूतिरिन्द्रप्रतिमा च यस्य ॥ १४
यस्यानीत्या रिपवो हि नाशा गता विनाश सकलत्रपुत्रा ।
प्रजाश्च सर्वर्द्धिगुणैरुपेता वर्णाश्रमास्तस्थुरय स्वमार्ग ॥ १५
अन्यापवृत्तिर्न बभूव लोके राज्ये च यस्यर्द्धिमभिप्रयान ।
नवैर्नवैरर्थसुमित्रपुत्रै स राजवर्योऽनुबभव भोगान ॥ १६
महामहर्ष्यातिपुरस्सराणि पुण्याहमङ्गल्यशुभक्रियाणि ।
महोत्सवानन्दसमन्वितानि वर्षाण्यनेकानि गतानि तस्य ॥ १७

१ क दृष्वा, [दृष्ट्या] २ म क्रिया ३ क शुभं ४ म पुत्र प्रधान [पुत्रप्रधान] ५ क सम्पाना ६ [हताश] ७ ८ म

यस्मिन्दिर्दीनानसमानमसा आत्म यमानानमपामिम्बाम ।
गृणं प्रसन्न दुष्टम्पुरुपगण्डा परम्मम्मम्बानपदपगृम ॥ ५८
यस्य प्रम्पमिम्हिनदारवसा निषदववृषगृषीनवार ।
सिषिधरता न्पम्मा यथार्थी दुवृम्बणीउपवम्मावर्षात ॥ ५९
सुवर्णपरण दनसुदुपानम्नुम्बवाम्गणपृणिनाह ।
पान पुन वा नवपुनैर दु सुवं निषण्णा वरदपपृ ॥ ६०
तुपा विरम मम्पाम्म्निानी मध्ये रिथन पार्थिवनु म्पाणाम ।
यर्गाय वारम्या निअपा नधिन गुनाम्बरापमपणना म्प्यर ॥ ६१
यथाम्मावर्ण सुवम्मुम्परांधि नहव वैम भगवा महन्द्र ।
मदन विभ्राजितम्पाणनाभौ वेष विरे भुविपनिरपर्धव ॥ ६२
निशांभुविम्पर्णमम्पिन नपाण उपांशीवि पम्पवनिद्म्बथ ।
विवाह्नाम्पः विपमावर्थ निवाद्विवे भुवनिरम्पुवान ॥ ६३
पारमाय विगनाश्रम्भा वविवनमवपणाभिरामान ।
विभानयन्ती भुवमनषिरमुरुवा पवानानु नविवर्णिम्नुरा ॥ ६४
मामापन नी प्रभया पर्णानार्णनवदर्शिशम्वादिवानाह ।
यर्थाव्य राजा नाव नुम्पाभिविरानर्णा नम्भवना मगाय ॥ ६५
मानाभिराभि परिवेशिता ना पदव मा वा ससनान्पवाम ।
विवाहनाभि परिवारपणान रामवा पपापणाव मनावदमह ६६
सप्तर्षिणेनापि नाम्बेन स्वमपुर्णविपनव वीर ।
अंगं पुरा दृवदिवेन देव वीनाशम्प दृष्टे दपनमवन ॥ ६७
एवं पुवमवणपाम्पैणा मन्गम्बीप्यु पविनाय्वेण ।
स्वदुम्पवोपाननवाणिवद पविशाणिम्पणि मनेम्भनैवाम ॥ ६८

१० ५२ २० ३० ६ ० १६३९

नि भस्य गात्र भ्रागिर प्रकम्य नाभश्च ममागमपारदु स्वम्।
उ थाय नम्या नपान मभाया म्यानामगन प्रविवेश धीमान् ॥२९
प्रारभ्य न भागरिग्क्तविनम्न-याथमागाभिनिविष्टबुद्धि ।
नम्मगयपाश गानमना नग्न । ग्लार्कास्थिनि चिन्तयितु प्रवृत्त ॥३०
अनित्यभाव गनरण्यना च ममारपरन्नमथान्यना च।
अमात्ममप्याश्नवमनग च मनिजग गाग्मुद्स्भन्वम् ॥ ३१
न्म च न्नार परलारभार गुभागुभ कन्यमकन्यना च।
गन्यागान न-मविमुक्तिमाग विचिन्तयामाम यथास्वभावम् ॥३२
अमयवायगुनिमत्त्वगाया न्वोक्ममन्वगुणाढियुक्ता ।
न्विम्पान वज्रधर महेन्द्र न्वि पतन्न न हि वार्यन्ति ॥ ३३
द्विमभ्रग नाभिपनि निगाग महौजस मन्त्रमागगायम् ।
सुर रमाण गणरुद्रदवनवान्तका मुञ्चनि चरपाणिम् ॥ ३४
जगन्म गाना पुन्पा पुराणा ब्रह्मा हरा विष्णुरिति नयाऽपि।
तानप्यन्नागाविवशीचकार न मृत्युना वीर्यतमाऽस्ति कश्चित्॥३५
हन्नीगनागीगगणश्वगा व विनश्वगा सर्वभुवामधीशा ।
यागाश्वगा य च महर्षयश्च पतन्ति कालन निपात्यमाना ॥ ३६
तान्गिरधाना जगदीश्वराणा मनाशवशामितपौरुषाणाम्।
न चास्ति च मत्युपथा विमुक्ता ह्यस्मद्विधाना च कथैव नास्ति ३७
निन्नाघमासा यमहान्याग्निर्दहत्यरण्य तृणपर्णकाष्ठम् ।
चराचर लाकमिद समस्त कालाग्निरव खलु दहतीति ॥ ३८
लाहाय नाव जलधौ भिनत्ति मृत्राय वैडूर्यमणि हणोति²।
गुचन्दन चौषधि भस्मनाऽसौ⁴ या मानुषत्व नयतीन्द्रियार्थे॥३९

१ क सुदुर्लभ न २ [पयाद्रिमाला] ३ [हणाति] ४ क °भस्मनाऽसौ, [भस्मनेऽसौ]

इत्यागते प्राणवल्लभे च त्यक्त्वासन स्वाङ्गनावाससम् ।
मन्दाय मौल्यं मनिमन्दमायायाः पर्वाम्यं हाम्यत्रं दृश्यताम् ॥ ५०
सर्वेव भावभ्यर्णोभ्यपूर्वं विहाय धम हनन्तपूर्वे ।
भावानुरूपं वर्षं यन्ति दृष्ट्वा लग्नां भविष्यति विनश्यति ॥५१
सर्वेव सार्वोत्तमभावमन्ते गुरुप्रयक्ता निबपन्नापूर्वम् ।
सर्वव निर्वाणपदमन्ते तैजसावता प्राविष्यते वपेतम् ॥ ५२
तन्नाय हृदयं प्रविश्य महात्मवन्मानि च नानि दृष्ट्वा ।
नरा च संपूर्ण हि विम्बपानि पयानघ्यायानि निवन्धनात् ॥ ५३
एवं गुणानुरूपमवाप्य दृष्ट्वा स्वानुपानि सर्वाणि गुणैर्गुणानपि ।
पूज्यन्ते परि मातृवीर्ये कुर्वन्ति वदन्ति विहिता भवेयम् ॥ ५४
माहात्म्ना विजनपथपद्मेन यथार्थनिष्पाप्यदवेव पापम् ।
यानि विनेषाम् कृताः नवीना दृष्ट्वा पलवा परिहानि लिप्यते ५५
नापुंपि निहन्ति विं नवानां च लापनानि विभवाय भवेत् ।
रूपाद्धनम्‌ऽपि गुणा शक्तेन सर्वदृष्टान्तभोग्यसमान ॥५६
नमुक्तिमतानां सर्वज्ञपूर्वानि विज्ञानवर्धनि पर सर्वाप ।
यथेष्टपूर्वं मन्ये मर्वानि तथा मनुष्या मन्ये यथा न ॥५७
विहाय भावमनोभवभावमहासनान्यपरम्परा च ।
नरो विनिरन्तपूर्तिं यथावदपर कुर्वे न ॥ वर्जितानि ॥५८
विषय पूर्वविहारणान् संसारभावाद्रपरोक्तस्वं ।
हरिष्यु हि वा हृदयनानि योगीश्वरवर्णितस्य ॥ ५९
॥ पार्थिव वेदं तत्र देवदत्तीर्थितमनसेष्टं ।
मानावतारं विवरणमिन्द्रियोत्तरहुतानाम् ॥ ६०

[illegible]
[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥ ५१
[illegible] ।
[illegible] ॥ ५२
[illegible] ।
[illegible] ॥ ५३
[illegible] ।
[illegible] ॥ ५४
[illegible] ।
[illegible] ॥ ५५
[illegible] ।
[illegible] ॥ ५६
[illegible] ।
[illegible] ॥ ५७
[illegible] ।
[illegible] ॥ ५८
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible]

माम्प्यतस्त्वं इव सुतरां कुमार राज्यमहं या सह नयेप नम ।
अहं पुन कामविरक्तमारण्यपथरिष्यामि विमुक्त तात ॥ ६२
निशम्य वाच वसुधाधिपस्य ससागनिर्वेदपरायणस्य ।
स्वहन न सागरबुद्धिरित्थं भावात धर्माश्रयणायमथम ॥ ६३
स्वामिन्निदमेव स्वविचार्य कार्य विशान्तिम चक्षुमवदृगम ।
असाधनीय मनसापि नाहम न समत्स्यामदशानमस्मान ॥६४
अद्यकाल मतिसन्निबद्ध सम्याक्षमविचारहीनम् ।
यत्स्वल्पमप्यत्र हि कार्यमात मारभ्यमर्त्र हि सिद्धिमति ॥ ६५
इदं हि राज्य नृपतिविशाल जनाऽप्रगल्भस्मरण सुभाऽप ।
स्वदय पिमाजननामनुरागा विसर्जनीय स्वतु सवमत्र ॥ ६६
अरातिभिदृष्टनमर्गनिष्टं मामन्त्ताजमटर्वार्थरथ ।
पुरा त्वया साधु विराधितेस्त गता विलम्बत्यथ राज्यमत्र ६७
प्रमाणभूतस्त्वमिद मसानां नीतिमगल्भा विद्विसमिवग ।
अतो भवन्त निरमाभिधार या साहसं कर्प सुधा नरेन्द्र ॥६८
निशम्य त सागरबुद्धिनानं वच मन्थ परिपाकनिभम् ।
महीपतिर्मन्त्रितनुल्यवीर्य पुनश्च भावऽर्थमचिन्त्यमर्य ॥ ६९
तृणों च सपजलपुष्पगभा नदीवने निश्चितूर्मिनानि ।
आयु पुनर्निरम्यगम्यतुल्यं शरीरमत्र समयापिधर्मि ॥ ७०
धने नर मघषक्स्यभावं स्वे सणनाम्पुपयानि नारम् ।
कन्तास्त्वत्पुगा अरणा भवन्ति मन्त्र समापा न नर्थारुदाणि ७१
श्रीति पराभावविपनि साध गुणं च विमुन्मुखा नदानम् ।
एवंस्वरूपस्यपानि मृशुनं मत्र लाच विन्ते सणाश्रित ॥ ७२

१ [मायान] २ [...] ३ [विचिन्तये] ४ ... ५ [...] ६ [...] ७ [विरेप]

यान्ति भय न निचयान्न भव ममुन्दितान्नअपि च सपतति।
वियोगमूल्ना खलु समयोगा पु थामुख यानि च जीवलोके ७३
पिता च माता वन्धु वर्गा महान्त्य मित्रकुलत्रपुत्रा।
नष्टस्मति रण्डगता मचष्ट न मन्युना मावयितु समर्था ॥ ७४
नान्यविधभाजनमात्रमर्थ्य कि तान्धरमर्ऽस्मि किं कायमभि।
नानप्यह समपथा नस्थान त्रातु न नत्ताऽप्यथ निश्चिन त्वाम् ७५
निरन्तर तस्य नृपस्य वाक्य श्रुत्वाब्रवा सागरवृद्धिरन्यम्।
यन्ननुमित्रोऽप्यन यद्यरूप नरा मनाक्ल्या क्रियन मयापि ॥ ७६
समानमायाविर्लिप्तनीव मह चकार स्वजन परश्च।
रणिरमश्रु र मन्त्र ननपानस्तव प्रमात्रान्नृपतिरभूत्त्वम् ॥ ७७
मन्त्र च यद्ध विषयार्थयाश्च सहायता न प्रतिपद्य पूरम्।
अह विरान्नी यति धर्मकार्य परित्यजय त्वधमाऽस्मि राजन ७८
एव निगद्य स्थिरधैर्यनीया विनाय राजा विगतद्विपकर।
भन्न पुर नस्य हि शासनन आह्वाययो सागरवृद्धिराम ॥ ८०
आहूयमानारु रम्या विभूष्य समग्रमान्तपुरमङ्गनान्त।
वराङ्गना भूपतिमभ्युपत्य तस्थु पुरस्ताद्विरताप्रचारा ॥ ८
स्विभारभद्रा प्रतिनादिशुद्धा भवभियाचारवरा विभूषा।
कृतापराधा रत ता विभाव्य क्षमध्वमित्यब्रवीत राजा ॥ ८१
तद्वाक्यवातान्निरिहताक्ष्य प्रम्लानमाला इव दीनवक्त्रा।
मोहस्मयन्त स्वरश्रुनम्रा निपतुर्धरिपतिपादयोस्ता ॥ ८२
हिमाहतानामिव पद्मिनीनां पद्मानि बालानयनापिनानि।
वियोगभीतानि मुखानि तासां प्रम्लानहर्पाण्यभिपती मनाग्च ८३

१ [विभिन्न लम्] २ [अ क रवन्द]

मात्याप्यमाना वसुधश्वरण मुहूर्तमात्रादुपलब्धसंज्ञा ।
सगद्गदा तत्कल्पमल्पाया अजल्पुरित्थं विनयानताङ्ग्य ॥ ८४
भव ममान्तिलसरमौरया पान्दुपाल्म्बितमौविनाना ।
स्पक्तास्त्वया किं करवाम इत्थ गच्छाम वा का गतिमत्र नाथ॥
भाधानत महनिवद्गणा नाथन चात्मभिपनान्तरवाम्ना ।
कृतापराधाश्च वनमत [–] कथं नु नस्त्यक्तुमियेष भक्ता (१)८६
अनन्यनाथा विमतारपुण्या जहीहि नास्माश्रगतावराज्ञा ।
त्वया विना नयनिमपमात्र न जीवितुं स्यात्पुमपि क्षितीश ॥ ८७
जलेन हीना इव पद्मवत्य करणवा वाञ्छितगृधनाथा ।
निर्जीवितात्मा न वय नरेन्द्र त्वया विमुक्ता भूपमि पर्वहि ॥ ८८
इत्थ प्रियाणा नृपतिमियाम्ला मुनाम्रनम्रान्तमलाविलास्या ।
स्पक्षदृपाशैरनुवशयमस्य प्रत्यपवीक्षिगतरागरथ ॥ ८९
यमस्य नाथोऽपि महाप्रतापा वज्रायुध प्रज्वलितप्रभाव ।
साक्षात्सर्वी मृत्युमुखा मुनाल स्थानु पर य पुरपालिलाष ॥ ९०
अनरश्चान्याप्सरसां समूहा सामानिकाधाश्चिदशश्वराञ्च ।
शक्रास्यपाच्छरमध पनन्त न आनु सतारायितु समर्था ॥ ९१
य चत्रविमा तदश्चाङ्गभागास्तदधभागाञ्च सितासिताङ्गा ।
देवासुरश्चाऽप्यधिकप्रभावास्म मृ पुलीता मम का कथयम् ॥ ९२
गान्धर्वविद्याधरनागयक्षा पार्गाश्चगाऽग्रामतिसच्चवीया ।
मिया स्वका मृत्युमुखप्रयान्ति त्रातुं न शक्नुमंच कारित शनि ९३
जन्मार्णव माहमहातरङ्ग जराजमाम् पुमयप्रवीर्णे ।
निमज्जनान्मज्जनसमयुक्त वृथा हि किं मां शरण वृणीध्वम् ॥ ९४

---

१ क करवामदेश २ [मर्त्ता] ३ [न शक्नुय] ४ [निर्विपाप्मा]
५ [मातश्चवि ष नाव] क ननाला ६ [प्रमाजिक्षाप्त]

पश्चन्न नाथ परिहाय राज्य तपःश्रियायां मतिमादधीथाः ।
सम तत्रैवात्र तपश्चरिता ममास्तिनिष्ठामभिसवजाम ॥ १०६

इति नृपवनिता नृपण नाथ
प्रविशमिताल्पास्यकमनप्रा' ।
श्रुति मुखमपहाय नाप सद्य
स्वयमि मनांसि समाप्तधुरश्रा ॥ १०७

अथ जिगमिषुर्ना नृपस्य पुत्रः
नगपतय पतिम समन्य तूर्णम् ।
दृगुरविस्मभया महेन्द्र
त्रिभुवनपति त्रिदशा इव मनतम् ॥ १०८

इति धर्मकथाद्धे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसन्दर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
ताराश्वसननिमित्त राज्यमार्गनिवेदनो
नामाष्टाविंशतितम सर्ग ।

(एकोनत्रिंश सर्ग)

श्रीधर्मसेनप्रमुखा नरेन्द्रा यथाऽनुरूपाऽस्सनाङ्कभूपा ।
सभागृहे रम्यतम निशाम्य वराङ्गराजेन युत्य निषदु ॥ १

पिता वराङ्गस्य नरेन्द्रमध्ये स्नेहेन सद्वारपुरस्सरेण ।
परामृशस्तस्य कर करेण प्राशाच भाषावनीयपर्षम् ॥ २

राज्य त्वदायत्तमिद हि सत्यमायाभूतस्त्वमिह म
विशपता म नयन तर्तीय बहिश्चरप्राण इव प्रिया

यथेन्द्र नाथ प्रविहाय राज्य तपःश्रियायां मतिमादधीयाः ।
सम स्वंपवात्र तपश्चरित्वा संसारनिष्ठामभिसंप्रजाम ॥ १०६

इति नृपवनिता नृपेण साधं
प्रविशमिता पल्वाप्यननता ।
भुवि सुखमपहाय नाथ सद्य
स्तपसि मनांसि समादधुर्वराङ्ग ॥ १०७

अथ जिगमिषुना उपस्य बुद्ध्वा
नरपतय परितः समेत्य तूर्णम् ।
स्वगुरुविनयमभ्यगा नरेन्द्र
त्रिदशपतिं विभुना इव प्रजानाम् ॥ १०८

इति धर्मकथोद्देशे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसंदर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
नाराङ्गनातनिमित्त राज्यभागानिर्गमो
नामाष्टाविंशतितम सर्ग ।

[एकोनत्रिंश सर्ग]

श्रीधर्मसेनप्रमुखा नरेन्द्रा वयोऽनुरूपाश्च तथात्मभूपा ।
सभागृहं रम्यतमं विशालं वराङ्गराजेन सुखं निषेदु ॥ १
पिता वराङ्गस्य नरेन्द्रमध्ये स्नेहेन सद्भावगुणस्मरेण ।
परामृशंस्तस्य करं करेण प्रोवाच माप्तात्र गलितायपथम् ॥ २
राज्यं त्वमायत्तमिदं हि सर्वमाधारभूतस्त्वमिह प्रजानाम् ।
विशेषतः म नयनं तवापि बहिश्चरप्राण इव प्रियाय ॥ ३

गृहादिपातृमर्लान्तमान्ता माता पूर्वैव निर्दागत् [illegible]
तादृविद शास्त्रमिद्रस्य म्यानाविषयस्य च ॥ [illegible]
पिन्वाणन्य पान्ति विर पनान्न पथा पना वाणविद् [illegible] ।
गृहागेन्त तदद विविध प्रमाणि यार्थो [illegible] ॥ १६
वहिपयाप्रमवला नगमान्तिर वर्गानि पूनवव [illegible] ।
दु म्वानम्यन्वर्यानिनयो इपारीतन पार्थिव [illegible] ॥ १७
गुण्धार्णवानुगानिवीविमान्यान् [illegible] पुन्य म्युनागर्द [illegible] ।
तुदरप्रणानिन्त पथव वब मा नृनु [illegible] सागनिगारार याम् ॥ १८
सुवर्णपात्र परमाणामिह पृथ्व्यपानस्य विर्व दर्शति ।
यथा तया राज्यविष म्नानि धर्मार्थ पृथिव थ विपारणो ॥ १९
सुधर्मिक्रियाणा च विधानता च पार्थिवगार्णा च महायद्रुम ।
स एव राजन्मववद्वस्य निपा [illegible] म्बनुना न शत्रु ॥ २०
रिपु कन्याचि [२] स्थमा [illegible] यना धिद निरन्ति सा म ।
धर्मस्य च निरत्नरा नृगाना निराति से अभागदमर्गान्यपृ २१
आयुर्बलागाम्यनपूर्वयामि मणभागाण लक्षिष [illegible] ।
धनानि विमृदपृणा ममानि दिर्नाय यथार्थ पर्हत्नु माप
राज्य हि राजन् [illegible] नवीन निसादृ [illegible] ध्याइनिगाद्यमृमय ।
वंशस्य [illegible] विपादपारमनिर्भ मन्ये ॥ २२
दुग्न्तना राज्यधुरन्धराणां अप्रमियतानां गुणधारिणां च ।
विमानन साधुसमुत्थनस्य यत्र यति व्यापय राजधर्म ॥ २४

१ [३ [illegible]] २ [नर्हनि [illegible]] ३ [[illegible]] ४ [[illegible]]
५ [द [illegible]] ६ [illegible] ७ [illegible] [illegible]] ८ [illegible]
९ [illegible] [illegible] ([illegible])

धर्माविरोधेन समर्जयार्थानर्थाविरोधेन भजस्व कामान् ।
कामाविरोधेन कुरुष्व धर्म सनातनो भूमिप एष धर्म ॥३६
आलस्यमिन्द्रियजयाय चित्तं मदोहि सन्मानपुरस्सरेण ।
भूपापराधानविगण्य वत्स क्षमस्व सर्वानहर्निशं तान् ॥ ३७
निबद्धवैरानतिलोलचित्ता समाश्रिता नीतिबहिष्कृतांश्च ।
चलस्वभावानल्पसत्वानरांश्च जहाति लक्ष्मीरिति नारदाद् ॥३८
अर्थानसत्स्थान् विपदा समेतान् श्रुतान्वितान् शान्तिदयापपन्नान् ।
सम्पन्न पोषण दमन युक्तान्नुत्साहिनः आरम्भमभ्युपैति ॥ ३९
भृत्यांश्च मित्राण्यथ कोशमण्डानमात्यवर्गाश्चनतां च दुर्गान् ।
पुर्धश्च पूर्णां यदि वाञ्छसि त्वं कुरुष्व नात्मानमतीव पात्रम् ॥४०
भूपाऽखिलां शासनमागमस्या सम्यग्विचार्य तत्र पारिशुद्धान् ।
चतुर्विध सैन्यमथात्मसात्तया भजस्व सन्मानय सादरेण ॥ ४१
गुणैस्तथा गुरुणा बहुधा च शिष्यैर्येनात्मसुतान हिताय ।
समस्तसैन्यं बहु शिक्षयित्वा समर्पयामास सुत सुतेभ्य ॥ ४२
ततो नृपैश्च समग्रधानैः सामन्तमुख्यैरभिषिच्य सार्धम् ।
ततोऽथ पट्टे स्वयमेव राजा प्रजाहितार्थं कुलवृद्धये च ॥ ४३
मुक्तावली रत्नपरीतमध्यां कण्ठे च हारं द्युतिभासुराम् ।
सूर्यप्रभाऽर्पितमालिकायां निधाय पुत्रस्य हि मूर्ध्नि तस्य ॥ ४४
श्वेतातपत्रं शरदभ्रशुभ्रं न्यधाच्च भास्वद्धनहेमदण्डम् ।
अष्टाधराधामरहेममूलं व्युत्क्षेपयामास स सुन्दरीभि ॥ ४५
तथा तु तस्य प्रभुधाधिपानां स्वयं हि पार्थिवसद्गुणानाम् ।
रज गुणाग्रा न राज्यलक्ष्म्या कान्त्या ग्रहाणामिव शीतरश्मि ४६

१ [चित्त] २ [सत्ताना माधिपेति] ३ [शिष्यवर्गस्य] ४ [शिप्य-
पित्रा] ५ क ललिरीट ६ क हेममाल

निस्तरस्नय गुण गम सन्तर्भपिभुजा ि मन्य ।
मनान्रभुपिपनिवर्गाभि प्रजाग्या न पिनग नभ्रन ॥ २५
प्रवृद्धनगाग्यस्मान्यस्य निगद्धप्रगर्वितर्मिनस्य ।
पिता स्वपुत्रस्य वचो निशम्य प्रमनर त्या नमुवाच वाचम् २६
सवान्नगयानलिम्बह्व र यस प्रमानगया गुरुनामुपनि ।
जानस्मपि स्नपगायण वाढगन्वान परिणाममनित्तम् ॥ २७
यन्नि प्रमाना मनि मान्ना वा स्वयमणा गारवनाऽतिगगात् ।
न्यायान्पन वचन यन्ति समस्व न मनमुनागनुद्ध ॥ २८
आगाल्पन शान्तनमस्य नस्य प्रेमानुगगाग्नतमाक्रियस्य ।
मुनिर्विना नामवगम्य वृद्धि मुमोच कन्दगानय महेन्द्र ॥ २९
तथव पागान्स्वजनाश्चनाश्च सनापति श्रिष्टगणप्रधानान ।
स्वमातर कन्दनगन्तामिह विमोचयामास यथाक्रमण ॥ ३०
आहूय न पुत्रवर त्रिनान मुगानमानमनङ्गरूपम ।
निरभ्य पार्श्व विनयाद्विनम्र मन्य नपाणामिन्ममेत्युवाच ॥ ३१
मातामहाऽय नव सानविष्ट पितामहस्त्वय गुणैगरायान ।
गुरुद्वयस्यास्य नपात्तमस्य कुरुष्व शुश्रूषणमात्मशक्त्या ॥ ३२
वद्धा गुरुन्मानमानुगान् दयापगनार्थकल्पाश्च नित्यम् ।
विश्रम्भपूत्र मधुरवाभिमन्यस्व मायानश्च मानदानै ॥ ३३
भगानिवर्गा रजयस्व नात्या दुष्टानशिष्टाश्च सदा मशाधि ।
कृतापराधान शरणागनास्तान् रक्ष स्वपुत्रानिव सवकालम् ३४
पङ्क्व धमरान्वधिरान्विय च भीणान्दरिद्रनगतीननाथान् ।
श्रान्ता सरागाश्च निधून्व सम्यक्पराभिभूता परिपालयस्व ॥३५

१ म पुत्रा २ ■ धमान्तराय ३ म महेद्र

धर्माविराधन समजयार्थानर्थाविराधन भजस्व कामान् ।
कामाविराधन कुरुष्व धर्मं सनातना लौकिक एष धर्म ॥३६
दातव्यमित्यत्र जनाय चित्त मन्त्रिहि सन्मानपुरस्सरेण ।
भृत्यापराधानविगण्य बाल क्षमस्व सर्वानहमीशतति ॥ ३७
निषद्धवैरानतिरोषणीश्च प्रमादिना नीतिबहिष्कृतांश्च ।
चलस्वभावान्व्यसनान्तरांश्च जहासि लक्ष्मीरिति मन्त्रवाद ॥३८
अदीनसत्त्वान् विनयात् समनान् श्रुतान्विता क्षान्तिदयोपपन्नान् ।
सत्येन शौचेन दमेन युक्तानुत्साहिन श्रीस्त्वयमभ्युपैति ॥ ३९
भृत्यांश्च मित्राण्यथ कोशदण्डानमात्यवर्गाञ्जनतां च दुर्गान् ।
बुधैश्च पूजां यदि वाञ्छसि त्व कुर्वात्मनात्मानपतीर पात्रम् ॥४०
भूपार्हतां शासनमागमस्था सज्ज्ञानचारित्रतपोविशुद्धान् ।
चतुर्विधं संघमथात्मशक्त्या भजस्व सन्मानय सादरेण ॥ ४१
गुणैरुपेता गुरवो बहुज्ञा च शिष्यैयन्त्यात्मसुतान् हिताय ।
सनत्कुमार बहु शिक्षयित्वा समर्पयामास सुत गुरुभ्य ॥ ४२
ततो नृपेम प्रवरप्रधानै सामन्तमुख्यैरभिषिच्य सार्धम् ।
बबन्ध पट्ट स्वयमेव राजा प्रजाहिताय कुलवृद्धये च ॥ ४३
मुक्तावली रत्नपरीतमध्या कण्ठे च दधत्स्थवन्तुर्विनिर्माम् ।
सूर्यप्रभाक्षपितमौलिकिरीट निधाय सुतस्य हि मूर्ध्नि तस्य ॥ ४४
श्वेतातपत्र शरदभ्रशुभ्र दधार भास्वद्वरहेमदण्डम् ।
अष्टार्धसच्चामरहेमभृल व्युत्क्षेपयामास स सुन्दरीभि ॥ ४५
नेपा तु मध्ये वसुधाधिपानां स्वबाहुवीर्यार्जितसद्गुणानाम् ।
रज गुणाग्रा नवराज्यलक्ष्म्या कान्त्या ग्रहाणामिव शीतरश्मि ४६

१ [वित्त] २ [सर्वानहम निशति] ३ [निष्पयन्त्रम्भ] ■ [शिष पि त्रा] ५ क मलिपीट ६ क हमभाल

नद [illegible] नाम्[illegible]भ्रनाना [illegible]भर्गपन्हा समग्रा ।
[illegible] जनना [illegible] भूतनिना तुताप ॥ ४७
तना नपा [illegible] स्वपुत्रमक्रामितराज्यभार ।
[illegible] जगाम नृप जिन[illegible]गृहम् ॥ ४८
[illegible] शिष्यर्नथ जुष्टाम् ।
[illegible] पूजा परया विभूत्या ॥ ४९
[illegible] स्थित्वा [illegible] सुविशुद्धलक्ष्य ।
[illegible] गुणानु[illegible] मुक्ति[illegible] ॥ ५०
[illegible] जिनेन्द्रगेहम् ।
[illegible] नाम् ॥ ५१
[illegible] गिनानपर्व[illegible] ।
[illegible] ॥ ५२
[illegible] जिनाप ।
[illegible] भुक्त[illegible] ॥ ५३
[illegible] ।
[illegible] निरगात्[illegible] ॥ ५४
[illegible] गिरिराभिर[illegible] ।
[illegible] भूपतिर्न [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] परमना सदृशा ।
[illegible] निनिन्दु ॥ [illegible]
[illegible] गृणाप [illegible]
[illegible] पतिर[illegible] [illegible]

[illegible]

तया नरस्त्रा रिपुर्गीश्च भोगा मत्पक्षभुत मोविहोय वाल ।
परोक्षमिच्छ मुरसांस्प्यमाक्ष प्रवञ्च्यते अभ्युपगुधर्मवित् ॥ ५८
स्वर्गोऽस्ति नास्तीति कथं हि शक्य श्रद्धानुसग्मानवषा येषा पर्
इतो गता वा तत आगता वा पुमान्यन्ति स्यात्तादिह प्रमाणम् ५९
विमुच्य हस्तागतमर्थमस्मा वनऽन्यमर्थ मृगयति कश्चित् ।
इदं हि राज्य प्रविसृज्य कामश्छद्दमपाचिन्द्र वपत्तासुमग्न ॥ ६०
मुनिर्द्विमम प्रविहाय कश्चित्पुन मयर्ज पग्न विवता ।
स्पृहा न वा सशंयितु गद्य राज्य तथा सिद्धमसिद्धमर्द्धम् ॥ ६१
यश्चेन्द्रियाणां विषयाश्च पञ्च न सर्विनष्पा इति सत्यवाद ।
तान्स्वेन्द्रियप्स्वर्थनमपु सगु विम पमर्या सत्यागयत्नै ॥ ६२
अहो नृपाऽथ निरपेक्षितार्थो व्यायामहित्वात्या वन किं करोति ।
न कश्चिदस्या महिमस्य बसा कथु सत्ता वा गन्तु विपनऽथ ६३
इत्येवमादीनि वचांस्यथार्थं प्रभावमाणानपरस्तानभार्यान् ।
भन्न महृत्या श्रुतधर्मनत्ता विस्तवय तेभ्य पुनरित्यमृगु ॥ ६४
पर्यालुर्गेधर्मधनानि माप स्वभ न इयव यथा तमान ।
भुता भवन्त समुपागता वा जहा वराका अतिवादभूता ॥ ६५
शालीक्षुगरभूमयकादिषाथ्ये बीजादिना नाङ्कुरमाकुर्वति ।
तथेमयं बीजमयथापत्नीय अमोसफ्ताम्वं स्पभते न कश्चित् ॥ ६६
यथा नष बीज्यपि यत्ने कृत्वादि बीजानि शुचस्य स्नात् ।
तथा नरात्मानि सर्वनिऽस्मिन् प्रयत्न धीरा पुरुषार्थिन स्तु

१ [भूया विरात] २ क 'दर्श पक, [कम कन] ३ ['ण यत्र 'नैरमर्थ मो] ४ [स्त न] ५ म त्म रुपाणि ६ ['तर्न ७ [स्पषेत] ८ ['कन्यत्रदन्तु] ९ [दे मत्तसर्ते र]

कान्तिद्युतिमानविभूतियुक्त सुखान्वित धान्यधनान्वित च ।
समीक्ष्यमाणाऽपि नरो नर त सुपुण्यवानय इति प्रशंसति ॥ ६८
पुरार्जितैर्यस्तपसा फलेन इहोपभुङ्क्ते मनुज सुखानि ।
कृत्वेह पुण्यानि महाफलानि सुरासुराणा कुरुत तदैश्वर्यम् ॥ ६९
एव च पूर्वार्जितपुण्यपाकादिधा निदित्वा नृपतां नरेन्द्र ।
विहाय ता देवपतिरर्मोम्सुखेन प्रयातीति च कश्चिदूचु ॥ ७०
त्यजन्ति यऽर्थान्महतश्च भोगांस्त एव धन्या पुरुषार्थ लाभ ।
वय पुनस्तानसतोऽप्यपुण्यास्त्यक्तु न शक्ता इति कश्चिदूचु ७१
त्विमास्महे स्वामिनि समयाते वय हि तत्रैव सहाभियाम ।
इति प्रतिज्ञामभिगृह्य कश्चित्मारेभिरे गन्तुमनीनसत्त्वा ॥ ७२
एव [illegible] परस्परवीक्षितार्थं स्वचित्तसकल्पितवाक्प्रलापं ।
निगद्यमाना नृपतिर्जगाम पुराद्बहिर्निर्गतरागरन्ध ॥ ७३
पुर प्रमाणातिथीर्व्यतीत्य वन च नानाद्रुमपुष्पकीर्णम् ।
रक्तासनैर्व्याकुलिताग्रपूर्णं पुप प्रपद मणिमन्त्रसिद्धम् ॥ ७४
स पवित्र ज्ञानतपश्चरित्रैर्विस्तीर्णकीर्तिर्मुनिरप्युदार ।
गणाग्रभूर्वरदत्तनामा सविग्रहो धर्म इव द्वितीयः ॥ ७५
स धर्मज्ञानविशुद्धसम्यग्महर्षिनिधापदत्तार्थ्य ।
धर्मामृत भव्यजनाय यच्छन्नभूर्मा मुनिभिरसिरावलिङ्ग ॥ ७६
अदूरतस्त समवेक्ष्य भूपा स्ववाहनेभ्यस्त्वरयावतीर्य तूर्णम् ।
प्रशिर्णाकृत्य विशुद्धभावा नमु निराभिर्मुनिसत्तम तम् ॥ ७७
धराङ्गरात्र नमिता मराग प्रणम्य पादौ वरदत्तनाम्न ।
स्थित्वा पुरस्तादभिजातदर्प कृताञ्जलिर्वाक्यमिद जगाद ॥ ७८

१ म दोषम् २ क अभिमात्र

सर्वेश सर्वार्तिन सरवन्य सर्वाश्रमाणां पश्चाश्रयस्य ।
शरण्यभूत त्रिजगज्जनानां समाश्रयामि शरणागतोऽहम् ॥ ७९
धनुर्गनीलायतशुभ्रनीलनालां यानिष्ववतापु गिर भ्रमिता ।
दृष्ट्वा पनकान्यनुभूय मम धान्ना भवन्त शरणागताऽस्मि ॥ ८०
नालिङ्गिता या रजसा कदाचिदापन्नका अन्यविषयागतापि, ।
मृत्यारनालिङ्गपश्यकारा नयहर मां देवरूप नपाशु ॥ ८१
तथा मुनीन्द्रस्त्वनुग्रहपादद महामघगर्भीरनाद् ।
यथा ध्रुव इव विषयेषु राजन्यारम्य मस्तार्थीति सदिदा ? ॥ ८२
विशुद्धजात्याग्निशुद्धभरव सद्धर्ममार्गे प्रतिष्ठापनं च ।
विमुक्तिधर्माभियुद्धत्र न सव सदा यत्र गणमधान ॥ ८३
चतुर्मयाला जगत त्रियाथ चतुर्णां वय म धारयसाध्यम् ।
चतुर्भ्य सम्माद्भवत यदि स्वर्गादिर्ष्ट मोक्षगुरुत्वाद्भावनम् ॥ ८४
विशाम्बुद्धि श्रुतधर्मतव मनागताम. स्थिरधी महात्मा ।
स पाम निर्माल्यमिवात्मराज्यमन्त पुरं नाटकमर्थसारम् ॥ ८५
विभषण्याच्छादनवाहनानि पुराकरग्राममदस्वकीय ।
आमीविनानाश्रयदौ ॥ वायमकथ नराल्लाघ परिग्रहयान ॥८६
अपास्य विध्यायकथा पश्चात्मक्य लोभं स्वयमेव तत्र ।
जग्राह धामानिय जातरूपमपरत्यक्ष्यं विषयेषु सार्ध ॥ ८७
अन्यऽपि राम्मन्नृपा महान्त कीर्तिमिवाथ द्विमनार्यदारा ।
नरेन्द्रभक्तपार्थिवमानगात्रैर्मकमनुग्रस्य पांदे राहा ॥ ८८
नरेन्द्रदत्ता बहुधान्यनेकाऽप्यन मोघमा च सर्वमणा ।
प्रव्रजन्तु स्वात्मनुरागवता वलियसा मागपूर्वं दुष्पा ॥ ८९

१ [नमोऽ] २ [को.गौरवम]

य भूमिपाला मकमारगात्रा विचित्रभागप्रतिबद्धसौख्याः ।
राज्यानि सन्त्यज्य समृद्धिमन्ति कुर्वन्ति तेनऽपि तपांसि धीराः ॥ ९०
सय प्रकृत्या विभवविहीना नित्य परप्रेषणतत्पराश्च ।
विशयन सा तु तपश्रम स्पयमुक्त्वा हि पर प्रजग्मु ॥ ९१
भिर्नाद्रपत्य कमलायताक्ष्या विचित्रवस्त्रमणिभूषिताङ्ग्य ।
पर्गत्य भर्त्र यापितजनसम्मा नम मकृतम्मुनयो महद्धा ॥ ९२
तता । गत्वा प्रमाणाजिकाना समीपमभ्येत्य कृतोपचारा ।
विविलत्य विगतानुरागा जहुवेराङ्गना वरभूषणानि ॥ ९३
गुणा । शान्नि तपासि चैव प्रवृद्धतत्त्वा सितशुभ्रवस्त्रा ।
सग्रह्य सम्यग्वरभूषणानि जिनेन्द्रमार्गाभिरता बभूव ॥ ९४
मन्त्रीश्वरामात्यपुरोहितानां पुरप्रधानर्द्धिमतां गृहिण्य ।
तपाङ्गनाभि सुगतिप्रियाभिर्न्दीभिर ताभिरमा तरुण्य ॥ ९५

इति नृपतिरपास्य राज्यभार
व्रतगुणशीलतपांसि सवभार ।
प्रमुदितमनसश्च राजपत्न्य
परमतपांस्यभिरधिर हिताय ॥ ९६
नृपनृपवनिताभिरुज्झितानि
वरमुकुटाङ्गदहारकुण्डलानि ।
भरनितत्सुशोभनानि रजु
कुसुम यथा तरुजानि भूषणानि ॥ ९७
नरपतिरपि मुण गुणघटा
व्यसनगतपथसमीपमाश मारा ।

१ [प्रवराङ्गस्य]

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ।

[illegible] ॥ [illegible]

इति [illegible]

[illegible] ।

[illegible]

[illegible] ।

[illegible]

[illegible] ।

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ।

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ।

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible]

[illegible] ।

[illegible]

सज्ज्ञानचारित्रगतिव्रतानि दृष्टा मिथ्यान्यकल्प तस्य ।
तथार्थिन द्रव्य रूपं च समागर्विन्द्रियाजनकं समागयत् ॥ ६
मनाव्रतस्य करणानि पञ्च चयापयाग्यान्समितीश्च पञ्च ।
भावोपयता पञ्च पञ्च लेश्या योगत्रयं चाप्यवदद्यथावत् ॥७
चतुर्विधस्याप्यपञ्च नयप्रमाणानि च मार्गणानि ।
अष्टप्रकारागतयोगभावास्त्रिपञ्चकास्ते गुणप्रभेदान ॥ ८
त्रिलोकस्थरागनिमार्गानि च पुण्यपापास्रवसंवरांश्च ।
बन्धं च मोक्षं च शिवमपय मुनिर्मुनिभ्य कथयाम्बभूव ॥ ९
श्रुत्वा मुनाच्छिनममयमन्नानमच्चा शिवसिद्धिमार्गम् ।
शीलान्यशेषाय मन्त्रव्रतानि सद्यस्तमाचारमधीयत स्म ॥ १०
तत सशान्ति शिवन्त्तसन्न न्यापर शान्तिमुन्नतवृत्तम् ।
आचारश्च तत्रमयलास्त मपदिश संयमसाधनाय ॥ ११
ते भव्यसत्त्वा विन्नितार्थतत्त्वा जन्मान्तर भावितमुक्तिमार्गा ।
अनन्तरीया श्रमणत्वमाप्ता शिशिभिर तच्च सुशिभितव्यम् १२
वराङ्गराजन मार्गमयाता समाहिता क्षत्रियसयतन्द्रा ।
वरागर्यनिवत्परायणास्त शास्त्रभिर स्मरिपु विजेतुम् ॥ १३
ममत्त्वस्यातस्कारहीना न हि कश्चित्स मतिरुद्धरागा ।
त्यक्तममान्ता निरवद्यभावा समा नभूत्तु भजन जन रा ॥ १४
त्रैलोक्यमप्यस्मुहूतमात्राद्दुर्गारिता नाशयितु समर्थ ।
महारम्भ त्राधकषायमल क्षमावल्लामतिर्भनिरस्त ॥ १
माना महाशैल इवातितुङ्ग स मार्दवनाप्रतिपन्न जिग्ये ।
तथैव माया कुटिलस्वभावा जितेन्द्रियैश्चैव जितार्जवेन ॥

१ [सत्था] २ [माध्य शिवमप्रमय] ३ [ततश्च शान्त] ४ [॰

स्कन्धासक्त सर्ज इव प्ररूढ शाखाप्रशाखामनिमानमति ।
उन्मीलिता शुभस्वपायवृक्ष मतापथ्यया त्रियविद्विगर्गै १७
प्रणा मशल्या इव दुर्गतिस्स्या मिथ्यात्वमायामनिदाननशल्या ।
विमुक्तिमार्गाभिरनैस्मरैर्विवर्जितास्तै ऋषिभिर्विनपान् ॥ १८
जिनश्वराचार्यबहुश्रुतेषु सघ च धर्मे च जिनाल्य च ।
सम्यक्त्वचारित्रतपस्सु नित्य भावे प्रवचस्मनुरागभाव ॥ १९
नैसर्गमास्थाय शुभप्रयोगा महर्षया मन्दरसारधर्या ।
चक्रमिप नैव परीषहभ्य प्रभञ्जनेम्मेरचला इवाम ॥ २०
यथाभिभूमावरिणे यमुग्र पुरा मम स्वपराक्रमेण ।
परीषहार्णा विषयाभिदण्डास्तथा ममनुयतयो जिताशा ॥ २१
अर्हद्व स्वप्नमुपागमय्य पद्म तथायोगमयैध धौते ।
मनागजामानमदाद्रिगण्डान ज्ञानाङ्कुशास्त नमयाश्वभूषु ॥ २२
दुष्टानिवाश्वानपथप्रपन्ना पञ्चेन्द्रियाश्वान्विषयानुसारान् ।
सयम्य सम्यक्स्वररज्जुबन्धैर्महाधियस्त स्ववश प्रचक्रु ॥ २३
यथा मनान्धा करिण मयार्गस्थापवन्ता वसमानयन्ति ।
तथेन्द्रियभान् दुष्कार्तिरक्षान् ज्ञानाङ्कुशाना बबत्र मणिपु ॥२४
यथा पुरा पन्नरदुष्टवर्गानपास्य राज्य स्वभुवं मणिपु ।
तथैव रागाग्निरिपून्निजित्य मुख निषण्णा मुनिनाङ्गप च ॥ २५
शून्यालय स्वगृह श्मशान महाटवीनो गिरिगह्वरेषु ।
उद्यानस्य द्रुमकोटरे वा निवास आसीदर्पियतामानाम् ॥ २६

१ [उन्मूलित] २ [प्रतिष्ठित] ३ [स्वप्ने] ४ [दैन्य मत्सर] ५ क मस्तु ६ क शमत्वे ७ क दद चरणे ८ [तृष्णा स्नेहवद्ध]

गतिचरा भीमरवा शकुन्ता शार्दूलसिंहद्विपजम्बुकर्क्षाः[1] ।
यत्राकुलाः भीमभुजगमाश्च ननाम नाम यतिपुङ्गवानाम् ॥ २७
वर्षासु नानानिलदन्तिनासु घनाघनिस्फूर्जथुनादितासु ।
निशासु [illegible] न वृक्षमूलेषु निषेदुरार्याः ॥ २८
[illegible] नितम्बेषु शिलागता निषद्य न स्थापगुरुजिनेषु ।
समागनिस्मारदन्तना च [illegible] नयामामुरनन्तशम्ब ॥ २९
तन पुनर्भामनमन्धकार [illegible] निर्गद्रूप ।
नगान्तरा भुभयानिर्भीता निद्रावश गत्रिषु नैव जग्मु ॥ ३०
[illegible] गनाद्भवतो मुलभ्या [illegible] समालाः ।
[illegible] नारत्नभूषिताङ्गा सगाङ्गरागान्युपभोगपुत्ता ॥ ३१
[illegible] नितिरद्धकरभा दिगम्बरा वभ्रवकाशयोगा ।
[illegible] सर्शीतवायु ममीहरऽ पथमपावधैया ॥ ३२
[illegible] मर्दनिर्गतात्रा समारणानुञ्ञनरस्पर्शिना ।
[illegible] भामनिमग्नभ्या सतोऽथिर स्थाणुरिवामरम्या
[illegible] [illegible] सविपासमग्रं सनखिनीभि पिपितानलीभि ।
[illegible] पुनर्भामस्यानुत्सर्पिम्न निशीला नरधुरमा [illegible] ॥ ३४
[illegible] नयोगभारा [illegible] भारि[illegible] ।
[illegible] भग्नता [illegible] मुनयोऽभिनम्य ३५
[illegible] [illegible] पार्श्वे च वायौ [illegible] निरासि ।
[illegible] [illegible] स्थिता [illegible] ॥ ३६
[illegible] निरस्नपाता ।
[illegible] पराङ्मुखता [illegible] ॥ ३७

१ [illegible] २ [illegible] ३ [निषर्ध] ४ [जर्थे] ५ [illegible]
६ [illegible] [[illegible]] ७ [[illegible]]

नाम्ना त स्थानथ मविहत्य विशुद्धवाकायमन सयोगा ।
समा समाणा न नयारनानि ववन्दिर द्रकनपावनानि ॥ ४९
शय्यासनस्थानगतिक्रियासु निर्गतना मर्गाविधिप्वमृदा ।
आलानानश्यणभाजनश जन्तवरुभ क्रियया समता ॥ ५०
नन्यपाप्यानिर रसानि साकण्यपश यतिकास्यन्ति ।
ममम गाणि ययामि शाश न भाषमाणा यनया विजह्नु ॥५१
मर्मिर्गरियतां ननवत्वम यान्भद्राचग ग्राम्लविवर्जितानि ।
सावद्यणाभ्यपमम्यान सम्यगपापुरम्यानि च सत्तपांसि ॥५२
न पारणा कनमथ प्रविश्य ग्रामात्पुरस्य प्रतिसानिरना ।
स्थानि न्तनगगचरमहाकठ्यामदनानि यकतश याना ॥ ५३
परा नभिक्षा प्रतिलभ्य याना भिक्षाश्रयण प्रतिमानिरत्ना ।
ग्रन्थ सममरागश वचिद्ग्रामाधनाऽभ्यागिण मयाना ॥ ५४
ग्रामा नगर्याननरनानग न मथानग घाणयनि मग्न ।
नग नर मयनिवनन न धानायन्म जगह त भिक्षाम ॥ ५
स य य मग्रानपानग्राश स्वाद्यानि वर्णाद्रियरसानि ।
नगा ाध रहन स्मानानमक्ष माभुचनाष न न गानिभाग ॥ ६
न पान्न राद्रमन सन्ताप मयानन प्राकृत पुराणम् ।
नज्ञानमन शगिन नहप्र विराजित तमुनिभिस्त यथाप्यम् ॥ ५७
मध्यादक निश्वण विशुद्ध स्निग्ध च कृश विरस विवर्णम् ।
अर्णानक राथ गुणानस्य शा यतिभिस तथ मपाऽभिगृहणि ॥५८
मनसगाह पनिनाऽम्बुबिन्दुयथा क्षय मरसणाऽम्युपैति ।
तथा विगिन्य यतिभि प्रभुत वस्मानपप्तनया शरीर ॥ ५९

सारान्न पुत्रान्न च कान्तवन्धु पशु मम्व्यन्तु ।
अण्या च नजारथ नदृया न प्रयान्ति मम्यक्तपस प्रभावात्
र्गाद्धभर्द्धिगनपन्ना उग्रश र्गिश महानपाभि ।
गरिम्नथा राज्यगनमाज नपाऽजिन यानपग कृतार्था ॥७२
विशिष्टनानर्द्धिगणापपन्ना मन्पय शान्तिन्यामपना ।
निम्पन न चभवपग्गा समाधिना मन्यजनात्तमानाम् ॥ ७३

न्यव श्रुतनिभवा महपयन्त
मन्त्रौन्त्रनगुणभावनाभिरिक्ता ।
न्यक्ताना स्थितमतय प्रशान्तनाषा
स्तीथानि भजरधिया स्मशुरूव्याम् ॥ ७४

सभ्भपातृथ्युयश्नमा तपासि तपा
मात्तानि प्रथितमहागुणान्यानाम् ।
भूयाऽपि क्षितिपतियापिता तपामि
राजर्षेरमितगुणस्य चाभिधास्य ॥ ७५

इति धर्मकथोद्देशे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसंदर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
महर्षीणां तपोनिधानवर्णनो नाम
त्रिंशतितम सर्ग ।

---

१ [°भिरक्ता] २ [त्रिंशत्तम]

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible]

पञ्चेन्द्रियैरमितलब्धवीर्यै रागानिलप्रेरितधूमजालम् ।
सङ्कल्पसंवर्धितकामवह्निं ज्ञानाम्बुवृष्ट्या शमयांबभूव ॥ २२
सम्यक्त्वतुङ्गव्रतनम्निबद्धं शीलापलाशाजिततीक्ष्णधारम् ।
तपोऽङ्कुशं वरधर्मचक्रं जघान संगृह्य हि कामशत्रुम् ॥ २३
कषायचारान्विषयारिवर्गान् परीषहान्तः परिमर्दितांश्च ।
निर्वेदखड्गेन बलाद्विगृह्य स खण्डशः कल्पितवानशेषान् ॥ २४
उद्दामकामातिरलालिप्सापञ्चेन्द्रियारण्यमतङ्गजान्मान् ।
तपोऽर्गलैर्मतिभिद्घरूपैः क्षमाख्यवीथ्याभिररोध धीरः ॥ २५
स मानसानिन्द्रियदुष्टचारान् सद्धर्मरत्नं मुनिसन्निघृक्षुः ।
मज्ञातप संयमशृङ्खलाभिर्बबन्ध दुष्टानिव चारवर्गान् ॥ २६
स्वभावैरैः सह रागभोगान् कामाशयान् मोहविपाकदर्पान् ।
इच्छास्फुरन्निन्द्रियदुष्टसर्पान्दयाम्बुसेकैः शमयांबभूव ॥ २७
कूर्मो यथाङ्गानि निजं शरीरं स्पृष्टः पुनः संहरतेऽन्तरन्तः ।
तथैव संसारभयावकृष्टः स्वानीन्द्रियाण्यात्मनि संजहार ॥ २८
मोहातिरागाङ्ख्यवानराग द्रुपाभिधानाद्ध्वंसितं च ।
तथैव हास्यानि च पञ्च धीमान् यमांशैर्ध्वस्तान् शमयांबभूव ॥२९
कामासरङ्ग रतिवगनाय कषायपनं विषयारमस्यम् ।
अगाधसंसारमहार्णवं स विशोषयामास तपोबलेन ॥ ३०
त्रिगुप्तिधारेण दयाम्भसा चारित्रवर्गानिमर्मारिमन ।
सम्यक्त्ववज्रेण निहत्य धीमान्विचूर्णयामास स कर्मशैलम् ३१
अज्ञानतुम्बं विषयारजानि मोहाभिरागमनिबद्धलामिम् ।
कषायकृष्णायमतीक्ष्णधारं संसारचक्रं समनुर्जिगाय (?) ॥ ३२

१ [सवस्य] २ क पाररहि ४ म शीलपलाशजि ४ [लालम्प]
५ (परिदर्पितमस] ६ क बलाद्विगृह्य ७ म प्रमाथौ ८ क हृदः

पर्वान्द्रियैरमतिम्लयसीय गणानिम्सविततभूमजाल्म् ।
सवल्पसर्वधिनवामनर्द्धि ध्यानामुनुर्मं गमयांवभूव ॥ २२

सम्यक् चतुरुमननवियद्ध शीलापलाचाजितनीक्ष्णधारम् ।
सपार्ष्णुम रणधर्मवत्म जघान मृषा ॥ कामशत्रुम् ॥ २३

कषाय रागान्विषयारिवगा परिपदाल्ल परिमथितश ।
निर्विन्नवद्भन बलाभिभूय स रणदण्ड फल्पितराजितार ॥२४

उदामभामानिवलनायभ्रिशा पश्चाद्गयारण्यमतङ्गजास्तान् ।
तपाऽगलन्तर्मनिभिघरूपं क्षमान्वीर्याभिरराध धीर ॥ २५

स मानसानिन्द्रियदुष्टरारा सद्धमरत्न मनिसानिघ्नु ।
मग्नानय सयमशृङ्खलाभिर्धरव दुष्टानिव रारवगान् ॥ २६

समाग्वरा सह रागभागान्सामाययान् माधरिपामदम्भान् ।
इन्छाम्पुगनिन्द्रियदुष्टसर्पान्दयाम्बुसरै शमयांवभूव ॥ २७

कूर्मो यथाङ्गानि निज शरीर स्पृष्ट पुन संहरतेऽन्तरन्त ।
तथैव संसारभयानहृष्ट स्वानीन्द्रियाण्यात्मनि संजहार ॥ २८

मोहातिरागाञ्जयामराग दृप्ताभिधानाङ्गरसंसिरं च ।
तथैव हास्यानि च पञ्च धीमा यमापर्धस्तान् शमयांवभूव ॥२९

कामातरङ्ग रतिवगताय कपायफन विपयाम्मसस्यम् ।
अगाधसंसारमहार्णव स विशापयामास तपावलन ॥ ३०

त्रिगुप्तिधारण ध्यामभासा चारित्रवगानिसमीरितन ।
सम्यक्त्वसन निहत्य धीमान्वि चूर्णयामास स कर्मशैलम् ३१

अज्ञानतुम्ब विपयारजानि मोहाभिरामसतिबद्धनाभिम् ।
कषायकृष्णायसतीक्ष्णधार संसारचक्र समनुज्जिगाय (?) ॥ ३२

---

१ [सकल°] २ क पाशवाद्धि ३ म शीलोपलनाजित ४ [सनारणीय]
५ [परिमथितश्च] ६ क बलान्विगृह्य ७ म °प्रभाशो ८ क °दृष्ट°

[illegible] ।
[illegible] ॥ १३
[illegible] शशिना [illegible] ।
[illegible] ॥ १४
[illegible] ।
[illegible] ॥ १५
[illegible] ।
[illegible]

[illegible]

कस्मिंश्चिदुत्कृष्टतप प्रभावो विविक्तरम्ये [illegible] चतुर्दिनानि ।
चतुर्मुखस्थानगृहीतयोग निनाय निष्कम्पधृतिर्महात्मा ॥ ४४
कस्मिंश्चिदुत्तुङ्गमहागिरीणां सुधांशुभिस्तप्तमहाशिलासु ।
प्रलम्बहस्त समपाददृष्टिस्तस्थौ महर्षि स्वरज क्षयाय ॥ ४५
कदाचिदाघूर्णितमण्डलानां सविद्युतां प्रसरतां घनानाम् ।
धाराभिर्धौताचलगात्रयष्टिस्तस्थौ महर्षि स्वरज क्षयाय ॥ ४६
कदाचिदाघूर्णितमण्डलानां सविद्युतां प्रसरतां घनानाम् ।
धाराभिर्धौताचलगात्रयष्टिस्तस्थौ रजन्यां स घनागमेषु ॥ ४७
हृदी [--][1] स्वाभ्यवकाशयोगो मतानि वातीयनि शीतल च ।
तुषारपातातिविरूक्षिताङ्ग कदाचिदासीच्छ्रमण मर्षिष्ट ॥ ४८
कदाचिदन्यर्थमहाप्रवासैश्चान्द्रायणाद्यं मथितैरनर्घं ।
कृतीकृतात्मा नियमैर्यमैश्च मुनि प्रचक्रे गुणपारणीपारम् ॥ ४९
जिनप्रणीतपथानुसारी संयम्य घोराण्यमनांसि धीर ।
सुदुर्धरं पापुरुषैरचिन्त्यं द्विषट्प्रकारं तप आचचार ॥ ५०
प्रशस्तभावानलपस्य प्रभावात्क्षमान्वित स्वादशुभप्रणाशात् ।
आवर्णदयारिभवना महर्षेरभ्युदिर तस्य हि लब्धयस्ता ॥ ५१
सर्वौषधित्वं च महातपस्त्वं क्षीरास्रवत्वं च सचारणत्वम् ।
शुश्रूष्य ज्ञानानि यथान्गुणौघान्मुनिर्विभु भुवि पोतनाव ॥ ५२
समानपार्गे परिपक्वविधौर्विशुद्धकर्मारविपण्णभाव ।
दयाप्रभि साधुगणैरनर्घं सिद्धिं विभु स्वमनसाभिवृद्धये ५३
क्षान्त्या च दान्त्या तपसा श्रुतेन कृपया च धृत्या प्रभावनाभि
प्रकाशयामास जिनेश्वराणां स शासने शासनवत्सलत्वात् ॥ ५४

१ क वर्णाभि २ क (तदा[?]), [हृदी इत्यत्र] ३ [वाक्यानि]. ४ म प्रकाश्याद्, [प्रसन्नचित्तमानसम्]

पुराणि राष्ट्राणि मडम्बखेटान द्रोणीमुखान्सर्वडपत्तनानि ।
विहृत्य धीमानवसानकाल शनै प्रपेद मणिमत्तदव ॥ ५५
तै' सयतै सागरवृद्धिमुख्यैर्यथाक्तचारित्रतप प्रभावै ।
सन्यासतस्त्यक्तुमना शरीर वराङ्गसाधुर्गिरिमारुराह ॥ ५६
आरुह्य त पर्वतराजमित्थ तपस्विभि सार्धमुपात्तयागै ।
निर्वाणभूमौ वरदत्तनाम्न प्रदक्षिणीकृत्य नमश्चकार ॥ ५७
पवित्रचित्ता गतरागबन्ध पल्यङ्कतस्तत्र निषद्य धीमान् ।
कृताञ्जलि साधुगणान्समग्रान्क्षमध्वमित्यवमुवाच वाचम् ॥५८
अम्लानकण्ठूनतमण्डिताङ्ग मपण्डिते पण्डितसाधुवर्गे ।
मायापयान कृतवान्सदैव स पण्डित पण्डितमृत्युमिच्छन् ॥ ५९
आजीवितान्तान्स्वजनान्भिन्नान्समारसबन्धवत्प्रभूतान् ।
विहाय धीर स न माभकाङ्क्षी कृतमतिश्च सुख्यमास तत्र ॥६०
अभ्यन्तर बाह्यमपि प्रसग विमुच्य सच्चापद सुधीमान् ।
द्वन्द्वैर्विमुक्तोऽप्यतिरागस्नेह आर्मा सनि सयमशान्ति तस्मिन् ६१
स्वजीवितार्शा मरणानुराग विगाय मित्र मम नगनाम् ।
ना नानुबद्ध वनितास्वस्वमभ्युत्थानभानवभर तना ॥ ६२
प्रणम्य पूर्वं तमरिष्टनेमिमरिष्टकमाष्टकनाम [illegible] ।
नृपान् जिनश्चानपि च प्रणम्य यथाक्रमा [illegible] ॥
उद् मुगम्न्य [illegible]शरीरचष्ट प्रमप्रवृद्धि [illegible] ॥
आराधनां तां च चतुष्प्रकारामाराधितुं मारभतानु [illegible] ।
ज्ञानाश्रितां दर्शनचारिणीं च बहुप्रकाराग्रतर धितां ।
चारित्रभेदागनिवर्तिनीं च प्रयत्नम कर्मसमुत्प्रपन्न ॥ ६५

बाम्प प्रधानार्हिनयपधानकम मानानाशिम्बनामयानि ।
प्रथाथयाम्युपयपयाम नामायना प्रानविधिपर्णाना ॥
गम्यापदीपकणनाम्मपारणवार्णिनिम्मग्रु च दुर्हिर्नाना ।
अम्यापने धाम्यपन च भूया व्यापादनोचा मनिपम्पणचा
नीवाम्या पाक्षणम्यवमाना भूनायना धनधिनना पन्पणा ।
नयपपाणानुननवपण तत्पवनवनग्रापिद न मपन ॥ ६८
प्रयाथ वद्दां विनिर्वम्यननां च वाहसां निगाहय च वाराम्य
अमृदनाथापनभावन च नादांहम्भिन्ना पुणग्रहनं च ॥ ६०
वद्दा च वाहसा मनिविरुद्धा च वरय नाराधि च पन्ना ।
भूय नम्नायननरय हेवा पन्नानिवाग्य खलु दणनरय ॥७०
नि पावतामृणयासपमरय रम्न मदावानुपानतानाइ ।
पुवाभिनवनविनानादतुनय नाप्रदेयनाम्बम च ॥ ७१
नहिमवार्र ह्यनाथ धम्प ना नवीरमनंव म्पपुवत्वा ।
आम्वार्मं धर्मं धम्नुपनि पाम पाद पुन वर्दवपपामनामि ७२
वदूषवार्ह हि नयोवधाने नाम्पमानारणमानदना ।
रचारथ हि वाचा मनमवराय विद्यावनवर्वधानदह ॥ ७३
रागाम्यवानाहुपवाननथानिवोा बनाना च विवसनाम ।
धीराणं वनानां हर्निधि प्रनांना ह्यनाचदोव गवनदाम्पद ७४
वराहनारणनानपनि एन एवन नायपनाम्पदयोग ।
विनुष्णो वा भवाइ विपायाम्यानायाम्पनापम हुनिगाह ॥ ७५
हवानाथानविनवनावे वार्नायनानिरति करम्य ।
मानपर्दमि वदनमान ना भावना एन हुनवदेम्मा ७६

कारस्य लाभस्य भयस्य चापि हास्यस्य चान्यत्वमपास्य ॥
याच प्रयागाऽप्यनुवाचियुक्त्या पञ्च म यत्नभावनाम्ना ७७
आन्य व्रतानुपनिम्नर्थेव नम्मिन्नमगाऽप न भुक्तिमत्ता ।
सायमणश्चानुज्ञानिरवमान्मृतीयव्रतभावनाम्ना ॥ ७८
स्त्रीरूपमन्मनमरागाना नमाकलावामगनिम्प्रनीनाम् ।
त्याग प्रणीत मरमम्य चाप ना भावना नयमनानम्य ७९
मनाहरण्यमनाहरेषु मनरमरल्यममा मनपु ।
शब्दादिषु त्यागमपवृत्तिवनम्ना भावना पञ्चममङ्गनम्य ॥
विमजनीया य र रजायन्त्वा गणानणानाग यथारमण ।
ज्ञानापयागाप्रगमन नन नान ममागा स्नमाप्रमणर गा ॥

[illegible]

जातौ निरश्चामथ देवभावे मानुष्यके नारकदु खयानौ ।
जीवा घटीयन्त्रमिवात्मयन्त्रा बभ्रम्यत सशूतिरल्पसेनपा ॥८८
द्वन्द्वगयव्याप्तिषु सर्वकालमेकोऽयमात्मा स्वकृतापभागी ।
आध्यात्मिक बाह्यमिहापि वस्तु न किचिदस्थिर विचिन्तनीयम् ॥
न्द्रात्मना भेदविकल्पनायां सज्ञादिभेदा स्फुटमन्यथात्वम् ।
विज्ञानयेत्क थमत्र कुर्यात्साग सुधा भङ्गिनि च शरीरे ॥ ९०
स्थानेन बीजेन तथाश्रयेण शश्वन्मलस्यन्दनसप्रयोगात् ।
शरीरमावदशुचीति मत्वा शुचित्वमस्मिन् विदुषा न कार्यम् ९१
आत्मा नु यतोऽविवरेण तेन गृह्णात्ययं कर्म सहेन्द्रियेण ।
तथाम्बु नौ छिद्रमतिस्तथैव प्रयोग एव परिचिन्तनीय ॥ ९२
सस्तम्भ्य यतोऽविवर यथावत्तथेन्द्रियद्वारमथा पिधाय ।
स्यात्सवरस्याश्रवसनिरोधो नौर्वा यथा वारिणि सवृतायाम् ९३
यथापि दुर्वद्धिशिखाभिमर्गाग्निमपमात्रेण सभस्मना स्यात् ।
तपोबलात्मोत्तमकर्मद्रानिस्तथा मुन सा खलु निर्जरोक्ता ॥९४
लोक द्विधा कारणकार्यभावस्थलाद्भङ्गस्थितिसमयुक्त ।
पश्चास्तिकायात्मकसनिबद्धो विचित्ररूपस्त्विति लोकचिन्ता ९५
अनन्तश्च ससरतोऽस्य जन्तोः सुदुर्लभा बोधिरिति प्रचिन्त्य ।
तां प्राप्य तस्मिन खलु प्रमाद कर्तव्य इत्येव हि बोधिभेदा॥
यत्प्राणिनां जन्मजराप्रमृत्युमहाभयत्रासनिराकृतानाम् ।
भेषज्यभूता हि दशप्रकारा धर्मो जिनानामिति चिन्तनीयम् ९७
इत्येवमेता अनुचिन्तनीया भावा यथार्थां क्रमशो विचिन्त्य ।
प्रशान्तचेता विनिवृत्ततृष्ण समाहित सयमराज्यमचार ॥ ९८

१ [नौश्छिद्रवती यथेव] २ [सन्धा यथा वारिनिवेशनाया] ३
[illegible]] ४ [बोधिचिन्ता]

मध्ये ललाटस्य मनो निधाय नेत्रभ्रुवार्थौ स्वनु नासिकाग्र ।
एकाग्रचिन्ता मणिधानसस्था समाधय ध्यानपरा बभूव ॥ ९९
संसारनिस्साम्मपारतीर त्रिलोकसस्थानमनादिकाल्म् ।
द्रव्याणि च द्रव्यगुणस्वभावान्स चिन्तयामास यतियथाथम् ॥
एकस्तु मे शाश्वतिक स आत्मा सद्दृष्टिसज्ज्ञानगुणैरुपत ।
शेषाश्च मे नाशतमाश्च भावा सयोगसल्लक्षणलक्षितास्त ॥ १०१
सयोगता दोषमवाप जीव परस्पर नैकविधानुबन्धि ।
तस्माद्विसयोगमतो दुरन्तमाजीवितान्तादहमुत्सृजामि ॥ १०२
सवपु भूतपु मन सम मे वैर न मे कनचिदस्ति किचित् ।
आशा पुन क्लेशसहस्रमूलां हित्वा समाधिं लघु समपद्य ॥१०३
इत्येवमर्था बहुशा विचिन्त्य विधूय सस्ल्पमनल्पबुद्धि ।
तप कृशीभूतशरीरयष्टा महामुनिर्मासमथाध्युवास ॥ १०४
[illegible] ध्यान तथाथ समराप्य शुक्लम् ।
[illegible] ध्यान सम माप वियोगकाल ॥१
[illegible] [-]हित यथावत् ।
[illegible] प्रभावा मुनिसत्तमन ॥१०६
[illegible] चारित्रविधि यथावत् ।
[illegible] नापदर्शी महात्मा ॥ १
[illegible] [illegible] पापदोष ।
[illegible] भगवाञ्जगाम ॥ १

[illegible]
[illegible] [प्रतिष्ठ] [illegible]
[illegible]

यथैव वीर प्रविहाय राज्य तपश्च सत्संयममाचचार ।
तथैव निर्वाणफलावसानां लाभमतिष्ठां गुरुलाभमूर्ध्नि ॥ १०९

गणाश्च सर्वे जितरागपाहा
महाधिय सयतपुङ्गवास्त ।
सज्ज्ञानचारित्रतप प्रयोगाद्
विशुद्धलभ्या गुरुलाभमीपु ॥ ११०

अनन्तर स्वन वैजयन्त
ग्रैवेयक ब्रारणमच्युत च ।
माहेन्द्रकल्प च ययुर्यतीशा
शुभया ज्ञानपरायणास्त ॥ १११

जिनेन्द्रपूजाभ्यय प्रवृत्या
विशुद्धसम्यक्त्वधिय प्रवृत्या ।
विशुद्धसम्यक्त्वधिय शुभेच्छा
लोकान्तिका स्वन समभूवु ॥ ११२

महेन्द्रपत्न्य श्रमणत्वमाप्य
प्रशान्तरागा परिणीतधर्मा ।
दयादमक्षान्तिगुणोपपेता
स्व स्वैकर्माभिरभिरिव प्रजग्मु ॥ ११३

इत्येवं नरपतिना वराङ्गनाम्ना
धर्मार्थ गुरुवद् गमसर्वचिन्त्यम् ।
राज्यान्त तृणमिह सम्परश्च तन
मन्मय परिकथित यथा यथार्थ ॥ ११४

तद्भक्त्या चरितमिदं मुनीश्वरस्य
श्रीशान्तिर्जितिपतिसत्त्वमयुतस्य ।
सम्शृण्वन्परिकथयन्पठन्स्मरन्वा
सोऽन्त्यस्य सुखमतुलं पदं प्रयाति ॥ ११५

इति धर्मकथोद्देशे चतुर्वर्गसमन्विते ।
स्फुटशब्दार्थसन्दर्भे वराङ्गचरिताश्रिते ॥
वराङ्गस्य सर्वार्थसिद्धिगमनं नाम
एकत्रिंशत्तमः सर्गः ।

सर्गसमाप्तिपर्यन्तं [illegible] ।
एकादशशत्यधिकानि [illegible] ॥

वराङ्गचरितपद्यानां वर्णानुक्रमसूची

`

० १
२ २
३

[illegible]

[illegible]	२८४
[illegible]	१३५८
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	१२४
[illegible]	१८४
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]

पद्यसूची

पद्यसूची

NOTES

Canto I

4 शद् serves no special purpose here. 8 9 The autho s s it were illustrating the use of विना with Abl Acc and Inst I By sandhi आत्मसमानार्थ° 14 Better पुरुष 16 ■ प्रतिभिन्न ने in the sense of भवति° 17 Note the position of च 2 तत्र and इत्था are separably used, cf वि प्रान्तम I 46 3 In b better च for म the reading भोगिभिवा is equally good ther better स्रुतिभा would be better 24 Possibly °नियमोन मि 25 गुह is usually neuter but here mas see also xvii, 39 m 66, 73 27 अभिनवति is causal for primitive 34 Better ad अन्वन्तरम 38 Should we read in c & d °भूमिन्नीविभानम°? 3 Better धर्मेषु for भमेषु 44 Perhaps रत्नाकरात्मनिधि 46 In we have a मात्रासमान for which the author has too much clination note the use of the form आस independently I Better न दुरुस for मदुरुस 52 Are we to read दुर्लभमान नान्तवत्मानय ? 54 कक्ष्देवरेवता is not a happy compound with e suffix वत 59 To be correct we want °सर्वतः and °वि जितत a and b by violating Panini s rule आनद्, क्त्वा इतौ समासुर्विणु etc. used irregularly for मानविवृत्यानविनुजिवत is परीपतिन्या irregularly used for परीमिन्य? 60 What is the object of अनुभूय? 61 °कथा सत् would be a better reading 64 The line b may be read नैकमावरतिरमेणमानगागा कमलाजन = कर्मनीपन irregularly 68 Better °नेनायन° in c 70 The gap may be filled by °भूर्° or °राज°

Canto II

2 च misplaced. 3 कन्यकाम would be nearer the actual ading but to qualify the moon as well as the prince चन्द्रकान better are we to read भूप? 6 Better °मान्यवेसन° 11 अनुरुप II = अनुरुपानाना her name is अनुन्या and the shortening of आ to अ irregular The shortening seen in रत्नपुरुष अजमार etc. ■ not te similar In Prakrit however we have shortening of the

1 30 1 [illegible] and b 32 Rather 33 [illegible] 37 Should [illegible] 42 [illegible] ive some sense. 48 [illegible] the ense of [illegible] 49 [illegible] be thus emended [illegible] the ausals of the [illegible] Better read [illegible] 53 [illegible] 56 [illegible] between s and b 59 [illegible] 69 [illegible] ompound [illegible] 61 [illegible] 68 [illegible] hell see above 71 [illegible] 74 [illegible] 83 [illegible] 85 [illegible] usual for 93 [illegible] 94 [illegible] rarely [illegible] 96 [illegible] 97 [illegible] would be better 101 [illegible] 106 [illegible] read [illegible] for [illegible] ?

CANTO VI

1 [illegible] 15 [illegible] Or is a Prakrit word. 21 [illegible] 23 [illegible] 24 [illegible] does not give the necessary [illegible] Sanskritisation from the Prākrit root [illegible] would give the necessary 26 [illegible] is the [illegible] from [illegible] 36 [illegible] 38 [illegible] has no object and also note the [illegible] the beginning of a pāda. 40 Are we to take [illegible] 42 [illegible] 45 [illegible] and [illegible] 48 [illegible] and d 52 [illegible] neuter but mas [illegible] 53 [illegible] in the use of Gerund is [illegible] to read [illegible] ?

CANTO VII

16 [illegible] is used in [illegible] 21 Note [illegible] with [illegible] 23 [illegible] 36 [illegible] would give bett[illegible]

is omitted. 51 Rather [illegible] 55 [illegible] for निषाय? 61 Rather [illegible] 62 [illegible] 65 Read [illegible] 69 [illegible] 72 stands irregularly for [illegible] 74 [illegible] tion [illegible] it means [illegible] indeed. 75 Rather [illegible] 78 [illegible] 79 Note [illegible] or [illegible] + [illegible] 83 [illegible] or °[illegible] 85 Read [illegible] 87 [illegible] we to read [illegible] 88 Rather [illegible] in the colophon.

CANTO XIII

1 The compound in *a* stands irregularly [illegible] Are we to read °[illegible]? 13 Rather [illegible] 15 [illegible] stands irregularly for [illegible] 17 Better read [illegible] to agree with [illegible] 20 [illegible] or [illegible] separated in *d* 25 [illegible] with the suffix [illegible] in *b* 31 [illegible] compound stands irregularly for [illegible] 34 Rather [illegible] thus [illegible] 38 Read [illegible] for [illegible] 39 [illegible] there or [illegible] 43 Better [illegible] 45 we may [illegible] on the reading of [illegible] thus [illegible] 51 Rather [illegible] 56 Rather [illegible] verse should we read [illegible]? 60 Rather [illegible] 62 Rather [illegible] and some [illegible] omitted. 63 [illegible] for the usual [illegible] 66 [illegible] but also [illegible] in the Epics [illegible] in *b* serves no special purpose 69 Are we to read [illegible]? 70 Read [illegible] 71 The reading of [illegible] is equally good rather [illegible] 74 Better [illegible] 75 [illegible] suggested there d [illegible] metre, a better [illegible] or [illegible] 78 Rather [illegible] 87 [illegible] 88 Rather [illegible] which gives the necessary sense. I think, even this usage may be correct. [illegible] for [illegible] in the colophon.

CANTO XIV

2 Are we to read [illegible]? 4 Note the [illegible]

6 [illegible] 9 Better श्रुत्वापि 12 [illegible] 13 There is only one [illegible] read thus प्रत्यागत्य ना [illegible] 16 [illegible] separated 24 The [illegible] in an [illegible] verse, [illegible] 29 [illegible] better °प्रयातानपि 31 [illegible] 37 [illegible] Are we to read [illegible] 45 [illegible] suggested there 51 [illegible] before 52 Better [illegible] 57 [illegible] 70 [illegible] rather [illegible] 73 Hiatus between *a* and *b* 78 Better [illegible] hiatus in *b* 79 Either [illegible] or [illegible] 84 Hiatus between *a* and *b* 86 Hiatus between [illegible] 87 Either [illegible] and [illegible] 89 Better [illegible] 90 Rather प्रियता [illegible] 95 [illegible] means time it is [illegible] 98 Rather पूर्वविर्णिग़

CANTO XV

1 [illegible] is neuter 3 Rather अनुगम्यापस वन्ता or as [illegible] 8 Read °रागापनहते 9 Are we to read [illegible] 10 Rather °वल्गुना qualifying स्त्रिया 15 [illegible] alliteration. 18 Hiatus between *a* and *b* 24 [illegible] the Epic usage 25 Hiatus between *a* and *b* 34 [illegible] 36 Rather [illegible] also in 39 such forms are [illegible] and [illegible] also uses this form [illegible] 37 Rather [illegible] 47 How to explain the form [illegible] apparently Voc. Sg.? 51 Rather त्वाव = त्वा + अव 64 [illegible] 65 Is मण्डल = मण्डलाय? 69 Rather [illegible] 73 Rather °स्त्रिया 74 आरम्भो in the sense of आरम्भवान् 87 Rather नीलकारिण 104 Nine syllables in *b* rather [illegible] 108 [illegible] or [illegible] for [illegible] as we want plural 111 Rather [illegible] hiatus between *c* and *d* also in 112 114 Rather कुर्व or सर्वे for कर्वे 115 Rather °मातृगुणरामस्या 126 Either [illegible] is redundant or [illegible] for [illegible] 128 Usually

[illegible] but [illegible] also is met with 129 [illegible] 133 [illegible] serves no special purpose 134 [illegible] but usually [illegible] 142 [illegible] Are we to read [illegible]? 146 Rather [illegible]

CANTO XXI

2 Better [illegible] and [illegible] 10 [illegible] purpose. 18 Better [illegible] 21 [illegible] 24 Apparently [illegible] is the subject [illegible] the [illegible] is objectionable 27 Rather [illegible] 30 [illegible] becomes [illegible] 31 [illegible] etc [illegible] would have been [illegible] irregularly 37 [illegible] 38 [illegible] 40 Better [illegible] 45 Rather [illegible] 50 Rather [illegible] 51 52 [illegible] 56 [illegible] 57 [illegible] 59 [illegible] 62 [illegible] 63 [illegible] 63 [illegible] 70 [illegible] 72 [illegible] Note both [illegible] and [illegible] 73 [illegible] It that [illegible] 76 [illegible] or [illegible] 77 [illegible] 78 [illegible] to read [illegible] 79 [illegible] 81 [illegible] 83 Rather [illegible] 85 [illegible] 89 [illegible] 90 [illegible] 91 [illegible] 95 [illegible] 97 Better [illegible] necessary in [illegible] 107 [illegible] 109 [illegible] 110 [illegible] 111 [illegible] the form [illegible] the [illegible]

CANTO XXII

10 [illegible] perhaps [illegible] 15 [illegible] the form [illegible] 23 Better [illegible] 25 [illegible]

is omitted. **49** Note the मागम compound in [illegible] also [illegible] **52** Better विमुक्तानि [illegible] **54** Are we to read प्रनिभ [illegible] नीति [illegible] **55** [illegible] usually neuter but mas. here or we might read [illegible] in view of its use in the next line better [illegible] **56** [illegible] separated. **60** Rather [illegible] **65** [illegible] or सपातं for मपात [illegible] and विनिपत्य for विनिपात [illegible] emendations it is a beautiful [illegible] **68** [illegible] **70** Better read मुनुश्रिदिवि for मुमुक्षिवि [illegible] **73** Note the position of च **75** [illegible] **79** Or [illegible] + [illegible] **81** Better [illegible] (but) Mss. uniformly read [illegible] **83** [illegible] irregularly for [illegible] **88** [illegible] **89** [illegible] for [illegible] **90** Rather [illegible] **106** [illegible] is obscure rather [illegible] for [illegible] **110** [illegible] and [illegible] for [illegible] **116** Note the use [illegible] **126** [illegible] dative used perhaps to imply [illegible] **129** [illegible] by metre, better [illegible] **130** [illegible] defective better [illegible]

CANTO XIX

3 Better [illegible] **4** [illegible] instant [illegible] also xx 37 **7** Auxiliary [illegible] **13** [illegible] are we to read [illegible] **14** [illegible] the [illegible] [illegible] as suggested there [illegible] **17** Better [illegible] **19** Auxiliary separated better [illegible] **21** [illegible] read [illegible] **24** Better [illegible] to [illegible] **27** [illegible] **28** [illegible] is really unnecessary [illegible] **30** Better [illegible] **35** Rather [illegible] **38** Rather [illegible] note the rhyme [illegible] verse **41** Rather [illegible] **42** [illegible] perhaps irregularly for [illegible] read [illegible] for [illegible] **43** Read [illegible] irregularly for [illegible] **44** [illegible] see also [illegible] 3 **52** Rather [illegible] are we to read [illegible] etc ? **54** [illegible] or [illegible] **55** Rather [illegible] **63** [illegible] is perhaps a slip for [illegible] irregularly or [illegible] stands for Potential 2nd pers. form taking

that text to be समीत as 64 rather अर्पित 66 Better मनुजा प्रीता 67 73 अर्चित for अभ्यातं? better 74 read निवसन्तु 77 बन्धन perhaps irregular irregularly for or 78 and 79 Rather 80 and नर are used 80 Should we read

CANTO XX

5 विदुरुष° irregularly of विनुरुष° धर्मपुत्र appears to have been used for धर्मपुत्रेनन = धर्मेन just as = , so omit the suggestion [धर्मजपुत्र] 6 *d* सुकाव्य is to be understood. 7 Better see 85 below 19 Note 20 Are we to read ? 21 Note both and are used 23 Rather ° 24 in the sense of 25 Both and चेद् are used or म सुव° 27 ° is used like 31 used irregularly for better ° 42 The poet often uses in the sense of to speak see 80 83 below 44 Better either or 55 *b* with 56 Better ° 58 Better read *b* thus and *d* thus 60 Rather ° 65 We may suggest an emendation ° and restore the correct form which also is used by the author in 79 below but it appears that the poet uses a word , corresponding to Prakrit see 44 where we get a form 68 Better 75 मैथुन 'brother in law' cf मैदुन in Kannada and मेहुणा in Marathi 76 उत्सुक in the sense of we have however sorrow 79 Rather 81 Better read ° (+) 84 Rather °, 87 Better ° in *a* 90 irregularly for 91 Better read *a* thus

CANTO XXI

7 Rather 8 ° irregular misplaced in *c* better read *d* thus

13 Either [illegible] or [illegible] 14 Better read समुत्थिता as required by metre is [illegible] irregularly used for [illegible] 15 [illegible] = [illegible] for the sake of metre. 20 Should we read [illegible] for [illegible] 21 With the form [illegible] a becomes [illegible] verse. 25 Either [illegible]° or [illegible] 28 What is the speciality of [illegible] in c? 29 Better read °[illegible] [illegible] [illegible] 32 Rather [illegible] 33 [illegible] is independently used 39 Better °[illegible] 41 Are we to read [illegible] [illegible] = [illegible] [illegible] see xxii. 72 44 Are we to read [illegible] [illegible] 50 Rather [illegible] [illegible]° [illegible] or [illegible] 52 Better [illegible] 58 [illegible] irregularly either for [illegible] [illegible] 61 Is [illegible] °[illegible]? [illegible] = [illegible] with [illegible] 62 Note [illegible] governs Abl. 63 The name of that king [illegible] criminately split as [illegible] and [illegible] see xx 74 [illegible] 58, 71 and also note the variants 65 Better °दक्षिणा 69 If we take the form [illegible] then it is a case of double preposition like [illegible] if not [illegible] 76 Better [illegible] [illegible] suggested there is metrically defective. 80 Better [illegible] note the alliteration in the first two lines and °[illegible] [illegible]

CANTO XXII

1 Rather [illegible] or [illegible] 3 Auxiliary separated. 7 Note the alliteration 8 Should we read [illegible] [illegible] or better [illegible] 12 Rather [illegible] and [illegible]° ([illegible]) 14 Rather [illegible]° 17 Rather [illegible] for [illegible] 20 [illegible] see xx 128. [illegible] Note the alliteration 26 [illegible] is Mas., [illegible] auxiliary separated. 31 [illegible] the sense of [illegible] 34 Rather [illegible] 37 Rather [illegible] 42 Rather [illegible] [illegible] or causal for primitive 50 [illegible] against the metre 51 If [illegible] is neuter here then we would have to read [illegible] at the cost of metre but our poet often uses [illegible] Mas. (see xx 73 below) [illegible] [illegible] [illegible] 55 Rather [illegible] for [illegible] 57 58 Note the alliteration 65 Better °[illegible] 68 [illegible] [illegible] 69 Rather [illegible] [illegible]°

[illegible] 20 Rather प्रतिष्ठमर्वे or प्रदृष्टमर्वे 22 [illegible] are used, also in 29 24 Rather [illegible] too 24 Are we to read कर्तेरकाय ? 25 [illegible] 26 Better प्रतिभास्य for परिभाव्य 27 [illegible] 28 Note [illegible] the short vowel followed [illegible] metrically long 29 [illegible] is rarely [illegible] 30 [illegible] is redundant 33 [illegible] irregularly for [illegible] 34 [illegible] 35 Are we to read [illegible] 36 defective are we to read [illegible] compare भर्तृहरि's line [illegible] 37 [illegible] rather [illegible] etc 40 The first two [illegible] change their places and read rather [illegible] 41 [illegible] read 6 thus प्रतिभाजल्पिनि [illegible] the [illegible] (= पुरुष) [illegible] and the last word [illegible] 42 Rather [illegible] 45 Rather [illegible] 46 [illegible] does not serve a special purpose rather [illegible] and [illegible] as required [illegible] 47 Two syllables [illegible] 6 rather [illegible] and [illegible] 49 metrically defect[illegible] read [illegible] stand [illegible] 50 [illegible] to be redundant [illegible] inserted there 51 [illegible] redundant the [illegible] 54 [illegible] lengthened metri causa 57 Read rather [illegible] syllable, or read [illegible] but the [illegible] Paras. only in the [illegible] 59 [illegible] 62 Rather [illegible] 65 [illegible] 66 [illegible] irregularly for [illegible] 68 [illegible] 69 [illegible] irregularly [illegible]

6 [illegible] 12 [illegible] is redundant 15 [illegible] irregularly used for [illegible] 16 [illegible] 17 Better [illegible] 28 Are we to read [illegible] 36 Rather [illegible] and [illegible] 38 Rather [illegible] and [illegible]

CANTO [illegible]

2 Rather [illegible] **3** Rather अवानन्थ [illegible] **4** [illegible] etc. irregularly for आपच्छिनुन्य **6** [illegible] **7** [illegible] °प्रमहानधीवरे **8** Rather प्रतिन्युर्देश **10** [illegible] न विविध **13** [illegible] appear [illegible] **18** Are we to read यथानुपूर्व्यमर्थं **29** [illegible] **32** [illegible] appear to be a [illegible] word [illegible] better [illegible]° and मुनिनिकाय **34** [illegible] विधिना [illegible] and मयूराहरमावहार **36** Better मान [illegible] **39** Rather [illegible] [illegible] use of [illegible] **41** निरर्थिताना irregularly for [illegible] **49** [illegible] irregularly for [illegible] **53** Better [illegible] **64** [illegible] irregularly for [illegible] **66** Better [illegible] **69** विनिविनिना irregularly for विनिविन्ना **71** [illegible] महान् [illegible] **73** [illegible] irregularly for [illegible] [illegible] **74** [illegible] the [illegible] **82** [illegible] irregularly for [illegible] **86** Should we read °[illegible]? **90** Better [illegible] [illegible]° and [illegible] **92** Rather यथा [illegible] **94** Are we to read [illegible]° and [illegible]? **99** Should we read [illegible] मस ? **102** Rather [illegible] **107** Better [illegible] **113** [illegible] + आ + [illegible] **114** Second line is metrically short so better [illegible] Note the form [illegible] in the colophon.

	For	Read
78c	[illegible]	[illegible]
83a	[illegible]	[illegible]
90d	[illegible]	[illegible]
93c	[illegible]	[illegible]
95b	[illegible]	[illegible]
103c	[illegible]	[illegible]
117a	[illegible]	[illegible]
128c	[illegible]	[illegible]

Canto XIX

11c	[illegible]	[illegible]
14b	[illegible]	[illegible]
48c	[illegible]	[illegible]
50a	[illegible]	[illegible]
51b	[illegible]	[illegible]

Canto XX

44d	[illegible]	[illegible]
83a	[illegible]	[illegible]
84d	[illegible]	[illegible]

Canto XXI

26c	[illegible]	[illegible]
42d	[illegible]	[illegible]
60d	[illegible]	[illegible]
67a	[illegible]	[illegible]

Canto XXII

6c	[illegible]	[illegible]
39b	[illegible]	[illegible]
54d	[illegible]	[illegible]

Canto XXIII

2a	[illegible]	[illegible]
4b	[illegible]	[illegible]
7[illegible]d	[illegible]	[illegible]

	For	Read
24a	[illegible]	[illegible]
32a	[illegible]	[illegible]
40b	[illegible]	[illegible]
53a	[illegible]	[illegible]
63c	[illegible]	[illegible]
73	[illegible]	[illegible]
76c	[illegible]	[illegible]
92d	[illegible]	[illegible]

Canto XXIV

23c	[illegible]	[illegible]
27a	[illegible]	[illegible]
39b	[illegible]	[illegible]
45	[illegible]	[illegible]
50a	[illegible]	[illegible]

Canto XXV

3d	[illegible]	[illegible]
55c	[illegible]	[illegible]
66d	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]

Canto XXVI

[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]

Canto XXVII

4b	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]

PARAMATMA PRAKASA & YOGASARA

Paramātma prakasa of Yogindudeva An Apabhraṁśa Work on Jaina Mysticism

The Apabhraṁśa Text edited with Brahmadeva's Sanskrit Commentary and Daulatarama's Hindi Translation with a Critical Introduction Various Readings etc etc and also *Yogasara* critically edited with the Sanskrit Chāyā and with the Hindi translation of Pt Jagadishchandra Shastri by A N UPADHYE M A Professor of Ardhamagadhi Rajaram College Kolhapur Published by the Secy Rayachandra Jaina Sastramālā Royal 8vo pp 1 124 [illegible] Bombay [illegible]

Select Opinions and Reviews

Dr Ludwig Alsdorf Berlin University Germany

I have read the [illegible] Intro [illegible] with great interest and I feel bound [illegible] that [illegible] done a [illegible] valuable research [illegible] extremely useful contribution toward [illegible] knowledge [illegible] Apabhraṁśa and Jaina mysticism

Dr L. [illegible]

[illegible] The [illegible] you h[illegible] through the Introduction [illegible] amount [illegible] your editing is really [illegible]

Dr N [illegible] Government [illegible]

[illegible] have [illegible] but have also [illegible] an exhaustive [illegible] always very [illegible] of this kind

Pr. D. J. Nara[illegible] Bhattachar[illegible] Mysore

It is so erudite and thorough that it [illegible] any[t]hing more to it. You have made use [illegible] a[v]ail[ab]le material and presented it tellingly and briefl[y]

Prof. [illegible] Ramanuja[s]wami, Vizianagaram

Let me congratulate you on the production of a learned and critical essay on the most important of Apabhraṁśa writers. I was wondering till now what the source of Hemachandra's verses could be. I am very grateful to you and every lover of Prakrit must similarly be.

For copies write to: *Manilal* Revashankar Jagjivan Jhaveri, Raychandra *Jaina Sastramala*, Jhaveri Bazar, Bombay 2, India.